تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە
لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا

ئاسۆ حاجی

لە بڵاوکراوەکانی دەستەی ئینسکلۆپیدیای پارتی دیموکراتی کوردستان

٢٠٢٥

تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا

نووسین: ئاسۆ حاجی

بابەت؛ توێژینەوەی ئەکادیمی

گرافیک: ئامەد

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پەرتووکخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان، ژمارەی سپاردنی (٨٤٠)ساڵی ٢٠٢٥ی پێ دراوە.

ئـەم کتێبـە، پوختـەی توێژینەوەیەکـی ئەکادیمییـە بـە ناونیشـانی (ڕۆڵـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان لـە تەشـەنەکردنی گوتـاری ڕکوکینـە لـە هەرێمـی کوردسـتاندا)، بـە سەرپەرشـتی پ. ی. د. بەهـات قەرەداغـی، لـە سـاڵی ٢٠٢٢ پێشکەشـی ئەنجوومەنـی کۆلێـژی تەکنیکـی کارگێڕیـی هەولێـر کـراوە، لـە زانکـۆی پۆلیتەکنیکـی هەولێـر، وەکـو بەشـێک لـە پێداویسـتییەکانی بەدەسـتهێنانی پلـەی ماسـتەر لـە بەشـی تەکنیکـی میدیـادا.

بۆ گوێ گرتن لە فایلی دەنگی ئەم پەرتووکە سکانی ئەم QR کۆدە بکە

پێڕست

پێشەکی --- ٧

بەشی یەکەم: گوتاری ڕکوکینە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا-------------- ١٣

بەشی دووەم: تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و کەلتووری کۆمەڵگە و تاک------- ٣٧

بەشی سێیەم: لایەنی شیکاری گوتاری ڕکوکینە لە هەرێمی کوردستاندا-- ٦١

ئەنجام--- ١٨١

ئەنجامەکان لە ڕووی چۆنایەتیەوە----------------------------------- ١٨٥

سەرچاوەکان-- ١٨٧

پێشەکی

پێشــکەوتنی تەکنەلۆژیــا و دابیــن کردنــی ئــازادی بــێ ســنوور بــۆ بەکارهێنەرانــی ســەکۆکانی تۆڕەکۆمەڵایەتییــەکان، لــە سەرتاســەری جیهانــدا، زەمینــەی تەشــەنەکردنی گوتــاری ڕکوکینــەی پتر ڕەخســاندووە، تــا ئــەو ڕادەیــەی وەک دەردێکــی کوشــندەی کۆمەڵایەتــی لێهاتــووە.

تــۆڕە کۆمەڵایەتیــەکان (سۆشــیال میدیــا) بــە دەرچــوون لــەو چوارچێــوەی بۆیــان کــێشراوە، ئــەو ئامانجــەی لــە پێناویــدا دروســت کــراون. وا دەبیندرێــت بوونەتــە ســەکۆیەک بــۆ بڵاوکردنــەوەی گوتــاری ڕکوکینــە. کــە لــە بەرئەنجامــدا ئاشــتیی کۆمەڵایەتــی و پێکــەوە ژیــان و قبوڵکردنــی یــەکتر دەخەنــە بــەر هەڕەشــە و لێــکترازان. ئەمانــە لــە هەرێمــی کوردســتاندا ئــادگار و ڕەهەندەکانیــان و کاریگەریــان دیــارە. ئــەو شــێوازە لــە بەکارهێنانــی تــۆڕە کۆمەلایەتیــەکان، بووەتــە هــۆی بڵاوبوونــەوەی گوتــاری جیــاواز و هەمەجــۆر لــە ڕکوکینــە. هەندێکجــار لــە پەنــای ڕەخنەگرتــن و ئــازادی ڕادەربڕیــن گوتارەکەیــان بنیاتدەنێنــن و گەشــە دەکات. بــەو جــۆرە تــۆڕە کۆمەڵایەتییــەکان بوونەتــە ژینگەیەکــی لەبــار و زەوییەکــی بــە پیــت بــۆ بەرهەمهێنانــی گوتــاری ڕکوکینــە. لــە ڕێگــەی هانــدان ودنــەدان بــۆ توندوتیژیــی و ڕوشــاندن و هێرشــکردنە ســەر کەســایەتی و پێگــەی کۆمەڵایەتیــی تاکــەکان.

پرســی گوتــاری ڕکوکینــە پرســێکی جیهانییــە، لــە کۆمەڵگەیەکــەوە بــۆ کۆمەڵگەیەکــی دیکــە لــە ڕووی وەدیارکەوتــن و بەرخــورد لەگــەڵ کــردن

جیاوازە. تا کۆمەڵگاکە داخراو و دواکەوتووبێ، لە ڕووی بەرهەمهێنانی مەعریفییەوە، پتر گوتاری ڕکوکینە دەتوانێ بە ئاسانی تێیدا تەشەنە بکات، هەرێمی کوردستان نموونەیەکی ئەو جۆرە کۆمەڵگەیانەیە.

لەم کتێبەدا هەوڵدراوە، چۆنیەتی و کاریگەری بەکارهێنانی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانە بۆ تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە دەستنیشان بکەین و بیانناسێنین، خوێندنەوەیەکی وردو زانستیانەیان بۆ بکەین.

ئەم کتێبە سێ بەش لەخۆ دەگرێت: بەشی یەکەم تایبەتە بە گوتاری ڕکوکینە، کە خۆی لە پێناسە، چەمک، هۆکار و گەشەکردن دەبینیتەوە. بەشی دووەم تایبەتە بە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و کەلتووری کۆمەڵگەو تاک. تەوەری یەکەمی لە تێڕوانینە فەلسەفیەکانی مارشال ماکلۆهان بۆ میدیا و تەوەری دووەم لە میدیا و کەلتوور و گوتاری ڕکوکینە. بەشی سێیەم تایبەتە بە لایەنی شیکاری، ژمارەیەکی زۆر نموونە لە شەش پەڕەی تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووکی شەش دەزگات میدیایی وەرگیراون. لە سێ تەوەردا خراونەتەڕوو، لە ناساندنی نموونەکان، دواتر شیکاری لە سەر ئاستی پەیامدەر (دەزگا میدیاییەکان)، هەروەها شیکاری لە سەر ئاستی وەرگر (خوێنەر و فۆلۆوەرانی ئەو پەڕانەی فەیسبووک). لە کۆتاییدا چەند ئەنجامێک وەک دەرئەنجامی ئەو شیکاریانە خراونەتەڕوو. ئەم کتێبە سوودی لە ژمارەییەکی زۆری سەرچاوەی زانستی وەرگرتووە، لە توێژینەوەی زانستی، کتێب، گوتاری ئەکادیمی، گوتاری ڕۆژنامەوانی.

لە ناونیشانی کتێبەکدا چەند چەمک و زاراوەییەک ڕیزکراون،

کــە ســـەرنجڕاکێش و جێـــگای گرنگیپێـــدان و ڕامانـــی کۆمەڵگـــەی مرۆڤایەتیـــن، لـــەو ســـەردەمەدا. ڕکوکینـــە لـــە بەدیارکەوتـــن و کۆنیـــدا لەگـــەڵ پەیـــدا بوونـــی مـــرۆڤ ئەویـــش پەیـــدا بـــووە. بـــە پێچەوانـــەی تۆڕەکۆمەڵایەتییـــەکان کـــە زادەی ئـــەو ســـەردەمەیە. بـــەڵام چـــۆن یەکدیـــان گرتۆتـــەوە و ئاوێتـــەی یەکـــدی بـــوون، ئـــەوە پرســـیارە کرۆکـــی و گەورەکەیـــە، کـــە هـــەوڵ دەدەیـــن وەڵامـــی بدەینـــەوە و ڕەهەندەکانـــی دیـــاری بکەیـــن. بـــۆ ئـــەو مەبەســـتەش ناســـاندن و

دیاریکردنـی چەمـك و زاراوەکان بـە یەکێـك لـە هەنـگاوە پێویسـتیەکان دادەنرێـت، لەبەرئـەوەی یارمەتـی خوێنـەر دەدەن بـۆ تێگەیـشتن لـەو بیروبۆچوونانـەی لـە دوتوێـی کتێبەکـەدا خراونەتـە ڕوو:

تەشـــەنەکردن: کـــرداری گواســـتنەوەیە لـــە زمانـــی کوردیـــدا، ئـــەو گوزارشـــتە بـــۆ گواســـتنەوەی دەرد و نەخۆشـــی و پەتـــا بەکاردەهێنـــدرێ. لــە بــواری کۆمەڵایەتیــدا بیردۆزێکــی تایبــەت بەخــۆی هەیــە، کــە نــاوی (بیـــردۆزی تەشـــەنەکردنە لـــە زانســـتی کۆمەڵایەتیـــدا)، لـــە ســـاڵی ١٩٦٢ ئیفـــەرت ڕۆجـــەرز کتێبێکـــی بـــە نـــاوی (تەشـــەنەکردنی داهێنـــدراوەکان، The Diffusion of innovations) لەوێـــدا بـــەو شـــێوەیە پێناســـەی تەشـــەنەکردن دەکات:"کردارێکـــە لـــە سیســـتەمی کۆمەڵایەتیـــدا کـــە هزرێکــی داهێنەرانــە یــان چەمکێــک بڵاودەبێتــەوە، لــە ڕێــگای کەســانی نــاو کۆمەڵەیەکــی جڤاکــی یــان هــەر هۆکارێکــی دیکــەی گەیانــدن بێــت"، ڕۆجـــەرز چـــوار هـــۆکار بـــە بنەمـــای خێرایـــی تەشـــەنەکردنی بیرۆکـــەی نـــوێ دادەنـــێ، داهێنانەکە(بیرۆکـــە)، جـــۆری کەناڵـــی گەیانـــدن، مـــاوەی

ئاراستەکردن و جەخت لێکردنەوەی لەسەر ئەو کۆمەڵە جڤاکیە و سروشتی ئەو کۆمەڵە جڤاکیە.

گوتار: بریتیە لە هەر جۆرە شێوازێکی دەربڕین، لە شێوەی بیرۆکە، یان بۆچوون بێت لە بەرامبەر جەماوەر، بە شێوەی نووسراو، یان گوتراو بێت، بینراو یان بیستراو بێت، لە چوارچێوەی کارێکی هونەری بێت یان گوتارێکی ڕۆژنامەوانی، ئەو گوزاشتە(گوتار) بە هەر ڕێگا و شێوازێک بڵاوبکرێتەوە، لە ڕێگای پەیوندی کەسییەوە یان میدیای جەماوەریەوە (Mass Media) وە بێت، یاخود لە ڕێگای میدیای نوێوە (New Media).

ڕکوکینە: بە عەرەبی(الکراهیە) بە ئینگلیزی(Hate) هەستێکی توند و بەهێزی ناعەقلانی و دوور لە لۆژیکە، لە دژایەتی کردنی کەسێک، یان کۆمەڵە کەسێک بێت بەهۆی ناسنامەکەیانەوە(کۆمەڵایەتی، سیاسی و ڕەگەزی)، کە لە چوارچێوەی یاسا و جاڕنامە جیهانیەکانی مافی مرۆڤ دیاری کراون.

گوتاری ڕکوکینە: وا پێناسە دەکرێ، کە گوتارێکە ڕکوکینە بڵاودەکاتەوە، لە ڕێگای هاندان و وروژاندنی خەڵک، لە سەر ئەو ڕکابەریانەی هۆکارەکانیان ڕەنگ و ڕەگەز و ڕەچەڵەک و نەتەوە و بیرباوەڕ هەیە. لایەنێک ئەوەی دیکە پشت گوێبخا و پێشێلی مافەکانیان بکات. یان پێیانەوە ڕەوا نەبینێت.

تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان: زادەی کۆمەڵگای هاوچەرخن، کە لە

ڕێـــگای وەچەرخانێکـــی گـــەورەی تەکنۆلۆژیایـــی بەرهەمیهێنـــاون، یەکێــک لــە گرنگتریــن لێکەوتەکانــی ئــەو وەرچەرخانــە، دروســتبوونی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانیـە بـە هەمـوو جـۆر و ڕەهەندەکانیـەوە، کـە گرنگتریـن و ناسراوتریـــن و کاریگەرترینـــی ئـــەو میدیاییـــە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانـــن. تۆڕەکۆمەڵایەتییــەکان کۆمەڵێــک پلاتفۆڕمــن، لەســەر بنەمــای ئایدۆلــۆژی و تەکنۆلــۆژی دادەمەزرێــن و ڕێگــە بــە دروســت کــردن و ئاڵوگۆڕکردنــی ئــەو بابەتانــە دەدەن کــە بەکارهێنــەران دروســتیان دەکــەن، هەروەهــا دەتوانــن پەیوەنــدی لەگــەڵ کەســانی دیکــە دروســت بکــەن.

ئاسۆ حاجی

بەشی یەکەم

گوتاری ڕکوکینە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا

یەکەم

تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان

مەبەست لە تۆڕ کۆمەڵایەتییەکان ئەو سەکۆیانەن، کە پشت بە تۆڕی ئینتەرنێت دەبەستن. لە پێناو ئاسانکاری بۆ پەیوەندیکردنی بەکارهێنەران و گۆڕینەوەی زانیاری لە نێوان خۆیاندا. لە ڕێگای بەکارهێنانی ئامێرەکانی کۆمپیوتەر و مۆبایلی زیرەک، کە دەرفەت بە تاک و گروپەکان دەدەن، تا پەیوەندیان هەبێت لە ناو بۆشایەکی گریمانەیی دا. لە ڕێگای ئەو تۆڕەکۆمەڵایەتیانە هەر کاتێک و لە هەر شوێنك خەڵک دەتوانێ پەیوەندیان هەبێت. پەیوەندی دەنگ و ڕەنگ و ئاڵوگۆڕکردنی وێنە و تێکست و شتی دیکەش. تا مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠٢١ ژمارەی بەکارهێنەرانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە ٤,٥ ملیار بەکارهێنەر تێپەڕی. گۆڕانکاریەکانی تەکنۆلۆژیای زانیاری لە ماوەی بیست ساڵی رابردوو زۆر خێرا بوون و هۆکاری سەرەکی بوون بۆ دروست بوون تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان. ئەو گۆڕانکاریانە بەردەوام لە خێراتربوون دان. بۆ نموونە پێشکەوتنی تەکنۆلۆژیای مۆبایل ڕۆڵێکی بنەڕەتیان هەبووە و هەیە، لە دروست بوون و کاریگەریی لە سەر تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان. تەلەفۆنی زیرەک(مۆبایل) لە سەرتاسەری جیهاندا لە پێش هەموو هۆکارەکانی دیکەیە لە ڕووی بەسەر بردنی کاتەوە لەسەر ئینتەرنێت. چونکە توانای (هۆیەکانی) پەیوەندی کردن لە هەموو شوێنێک و هەموو کاتێک لە هەموو ئامێرەکان بەردەستە.

دووەم

هۆکارەکانی بەکارهێنانی گوتاری ڕکوکینە لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا.

دکتـۆر فاتیمـە سـالم، مامۆسـتای میدیـا لـە زانکـۆی کوێـت، لـە توێژینەوەیەکیـدا کـە سـاڵی ٢٠١٦، کـە لـە سـەر کۆمەڵـگای کوێتـی ئەنجامـی داوە، چەنـد پرسـیارێکی گرنگیـی وروژانـدووە، دەربـارەی ئـەو هـۆکار و پاڵنەرانـەی دەبنـە هـۆکاری تەشـەنەکردنی گوتـاری ڕکوکینـە لـە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانـدا، چ هۆکارێکـی هەیـە کـە کەسـێک ڕکـی لەوانـەی دیکـە ببێتـە؟ چ پاڵنەرێـک هەیـە بـۆ نووسـینی پۆسـتێک یـان تویتێـک کـە گوتـاری رکوکینـە لـە خۆبگرێـت؟ هـۆکار چیـە کـە توندڕەوەکان سـوکایەتی دەکـەن و جوێـن بـە هەمـوو ئەوانـە دەدەن کـە بۆچوونیـان لەگەڵیـان جیـاوازە؟ چ پاڵنەرێـک هەیـە کـە کەسـانی تونـدڕەو لـە رووی هزریـەوە رکیـان لـە تێهزرینـی ئەوانـی دیکـە بێـت، زۆر جـار تـا رادەی ناوزڕانـدن و شـکاندنی کەسـێتی؟ لـە وەڵامـی پرسـیارەکاندا، ئـەو توێـژەرە ئـەو هـۆکار و پاڵنەرانـەی دەستنیشـان کـردووە (ئیرەیـی پـێبردن، تیـۆری خۆخاڵیکـردن، نووسـین ئاسـانترە، خەباتـی سـەر قەنەفـە و گوتـاری سیاسـی).

ئیرەیـی پـێبردن: بەشـێک لـە توێـژەران و پسـپۆڕان کاریان بۆ دەستنیشـان کردنـی گرنگتریـن هـۆکارەکان کـرد، گەیشـتنە ئـەو بۆچوونـەی کـە ئیرەیـی دیارتریـن هـۆکارە، لێـرە مەبەسـت لـەو غیرەیـە نیـە کـە گەیشـتۆتە رادەی نەخۆشـی. بەڵکـو هەندێـک کـەس هەسـت بـە نارەحەتـی و شـلەژان

دەکەن لە بینینی کەسانێک کە لەوان سەرکەوتوترن. لە رووی ناوبانگ و هزر و زانست و زانین، ئەوەش هۆکارە بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی نەرێنی بنووسێ، کە تژی رکوکینە بێت.

تیۆری خۆبەتاڵکردنەوە: هۆکارێکی دیکە رژاندنی تورەیی و رکوکینە دەگەڕێتەوە بۆ خۆبەتاڵکردنی کەسەکە، ئەو تیۆرە بە لایەنی دەروونیەوە گرێدراوە، کە دەیسەلمێنێ دیتنی توندوتیژیی لە ئامارزاەکانی راگەیاندن، وا دەکات کەسەکە لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان تورەیەکەی خۆی بەو شێوەیە بڕێژێ، بە گوێرەی گۆڤاری ساینتکی ئەمریکایی کەسەکان لەو جۆرە دەربڕینە زبرانە هەست بە حەسانەوە دەکەن کاتێک لەوانەی دیکە دوورن، چونکە دوور بوون زۆر لەمپەر و ناوبڕ لادەدات.

- نووسین ئاسانترە: توێژینەوەکان وای بۆدەچن، کە کەسەکان هەست بە حەسانەوە دەکەن کاتێک یاخی دەبن و جوێن دەدەن و سوکایەتی دەکەن لە ڕێگای نووسین، زیاتر لە رێگای زارەکی.
- خەباتی سەر قەنەفە: پرسێکی سەلمێندراوە، کە زۆربوونی بەکارهێنانی زمانی زبر لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا ئەوەیە، کە کەسەکان هەست بە دەسکەوتێکی گەورە دەکەن کە بەرامبەر کەسێک توندوتیژ دەبن. هەتا ئەگەر ئەو دەسکەوتە نەرێنیش بێت، پسپۆڕان جەخت دەکەنەوە کە ژیان خێرا و وروژێنەرتر بووە لە جاران، کاتێک کارێکی گرنگ نیە ئەنجامی بدەن، بۆیە زۆر کەس چالاکیەکانیان لە خەباتی سەر قەنەفە کورت دەکەنەوە.

- گوتـاری سیاسـی: مامۆسـتای رۆژنامەوانـی و ئەتیـک لـە زانکـۆی واشـنتن (د. ئیـدوەرد وسرمـان) دەڵێ:"یەکێـک لـە هۆکارەکانـی تەشـەنەکردنی زمانـــی زبـــر و گوتـــاری ڕکوکینـــە لـــە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانـــدا گوتـــاری سیاســیە لــە ڕێــگای ئامرازەکانــی راگەیانــدن دا". جەخــت دەکاتــەوە هەڵبژاردنـی سـەرۆکایەتی و لە ڕێـگای ئامرازەکانی ڕاگەیانـدن و لە نێوان دوو رکابــەری سیاســی هۆکارێکــە پەتاکــە هەمــوو خەڵــک بگرێتــەوە.

سێیەم

تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و بڵاوبوونەوەی گوتاری ڕکوکینە:

بـە چـڕی بەکارهێنانـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان هـاوکارن کـە مانـا و بۆچـوون و لێکدانـەوەی جیـاواز لـە سەرتاسـەری دونیـا دروسـت بکـەن. ئەوانـە ڕەنگـە لەگـەڵ دونیای ڕاسـتەقینە جیاواز بـن. ئـەو تۆڕەکۆمەڵایەتیانە دەرفەتیـان بـۆ کەسـانی توندڕەو ڕەخسـاندووە، کـە لـەو سـەکۆیانە یەکـدی بگرنـەوە، لـە شـوێنی لـە یـەک دوور و بـە نـاو و ناونیشـانی وەهمـی، ئـەوەش وای کـردووە کـە پرۆسـەی پەیوەندیکردنیـان ئاسـانتر و هـەرزانتر و بـێ تـرستر بێـت. لـە پێنـاو خۆکۆکردنـەوە و ئامـادەکاری بـۆ بڵاوکردنـەوەی گیـان و گوتـاری ڕکوکینـە دەربـارەی کۆمەڵـە و دەسـتەی دیاریکـراو.

وێـڕای ئـەوەی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان وەک لـە ناوەکـەی دیـارە لـە فـراوان بوونـی پەیوەنـدی نێـوان تاکـەکان لـە شـوێن و ژینگـە و کۆمەڵگـەی جیـاوازەوە بـە ئاراسـتەیەکی ئەرێنـی کاریگەریـی زۆری هەبـووە، بـەڵام لایەنـی نەرێنـی ئـەو کاریگەرییـە خەریکـە لایەنـە ئەرێنییەکـەی دابپۆشـێ بە هـۆی تەشـەنەکردنی بڵاوبوونـەوەی هـزری نەشـیاو و فەرهەنگـی جیـاکاری و گوتـاری ڕکوکینـە لـە نێـوان پێکهاتـە و ئایـن و نەتەوەکانـدا. لـە کۆمەڵگـە دواکەوتـوەکان ئـەو دیاردەیـە زۆرتـر دیـارە و قـووڵتر رووچـووە و گەیشـتۆتە ئاسـتی کینـە بەرامبـەر شـار و حیـزب و گـروپ و کۆمەڵـەی جیـاواز.

زۆرجـار گوتـاری ڕکوکینـە سـەرچاوەکەی ئـەو دوو مافـە سروشـتیەیە ڕکابـەری و یەکسـانی کـە لـە نێوانیانـدا مافـی خۆپـاراستن لـە ڕەگەزپەرسـتی

و ئـازادی ڕادەربڕیـن جێگایـان دەبێتـەوە، تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان دۆخەکەیان ئاڵۆزتـر کـردووە و کێشـەکەش گەورەتـر، لـەو چەنـد خاڵـە تیشـکیان دەخەینـە سـەر:

یەکەم، زۆر پۆسـت و بابەت بەبێ ویسـتی خەڵک و لە دەرەوەی چوارچێوەی مەبەسـتە سـەرەکیەکە بڵاودەکرێنـەوە، کـە لێکەوتەکانـی لەلایـەن نووسـەرانی و ئەوانـەش بڵاویـان کردۆتـەوە پێشـبینی کـراو نەبـووە.

دووەم، کەرسـتە دیجیتالیەکان(ژمارەییـەکان) لەوانـەش پڕۆگرامەکانـی نووسـین و وێنـە و یاریـە ڤیدیۆیـەکان. ئەگـەر دەسـتکاری کردنـی پۆسـت و بابەتـەکان زۆر دەکات لـە سـەر لـە نـوێ داڕشـتنەوەی لەلایەن لایەنـی سـێیەمەوە، دەرئەنجامەکانـی پێشـبینی نەکـراون.

سێیەم، سـەکۆ ژمارەییـەکان(Digital Platforms) گۆڕەپانێکـی کـراوەن بـۆ ‹گوتـاری ڕکوکینـەی بەکۆمـەڵ› دەرفـەت بـە ژمارەیەکـی زۆری تاکـەکان دەدات لـە بەرهەمهێنـان و بڵاوکردنـەوە و توندترکردنـی تـا دەگاتـە دۆخێکـی جیـاواز لەگـەڵ پێـشتر.

چـوارەم، گوتـاری ڕکوکینـە لـە ڕێـگای ئینتەرنێـت هەندێـک دەسـتەواژە دەوروژێنـن، کـە دەچنـە پسـپۆڕیەتی دادگاکان. بـەڵام بەهـۆی نەبوونـی کۆدەنگیەکـی جیهانـی دەربـارەی یاسـا و ڕێسـاکان، لـە نێویشـیاندا بەرپرسـیارێتی و بەرپرسـیارێتیەکانی میدیـا جیهانیەکانـی وەک Google و Facebook. بـە گوێـرەی یاسـای نێودەوڵەتـی و لـە هـەر ناوەندێکـی دادگایـی ناوخۆیـی، ئـازادی ڕادەربڕیـن مافێکـی مەرجـەدارە و

حکومەتـەکان دەتوانـن ئـەو مافـە بـە شـێوەیەکی یاسـایی سـنووردار بکـەن لـە هەندێـک بارودۆخـی دیاریکـراودا. بـەڵام کۆدەنگیـەک نیـە دەربـارەی دیاریکردنـی ئـەو کاتـە دیـاری کـراوە کـە گوتـاری ڕکوکینـە دەگرێتـەوە. بەپیـرەوە چوونـی پرسـی نەهێشـتنی ئـەو گوتارە سـێ بنەما لـە خـۆوە دەگـرێ، وەک لـە بنەماکانـی جاڕنامـەی کامـدن دەربـارەی ئـازادی ڕادەربڕیـن و یەکسـانی دا هاتـوون. پێویسـتە حکومەتـەکان هاوسـەنگی ڕاگـرن لـە نێـوان مافـی ئـازادی ڕادەربڕیـن و پێویسـتی پارێـزگاری کـردن لـە کەمینـەکان لـە ڕووبەڕووبوونـەوەی جیـاکاری و دژایەتـی و توندوتیژیـی.

چوارەم

فەیسبووک فراوانترین تۆڕی کۆمەڵایەتییە

ئەو تۆڕەکۆمەڵایەتییە لە تەنها پێگەیەک بۆ نمایشکردنی وێنەیەکی کەسی و پەیوەندیکردن لەگەڵ هاوڕێیان و خێزان، گۆڕا بۆ کەناڵی پەیوەندی نێوان کۆمەڵگە ئەلکترۆنیەکان و سەکۆیەک بۆ نمایشکردنی بۆچوون و هزری سیاسی. لەوەش زیاتر رۆیشتووە تا ئەو رادەیەی زۆر لە هێز و ئاراستە سیاسیەکان توانیویانە بیکەنە سەکۆیەک بۆ کۆکردنەوەی ژمارەیەکی یەکجارزۆر لە دەوری ئەو بۆچوون و هزرە سیاسیانە.

تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووک سەکۆیەکی سەرەکی بازاڕسازیە کە هەزاران کۆمپانیای گەورە و گچکە پشتی پێ دەبەستن بۆ پەیوەندی کردن بە جەماوەرەکەیانەوە. بە هەمان شیوە زۆرینەی ڕۆژنامە بە کاغەزی و ئەلکترۆنیەوە بۆ گواستنەوەی هەوالەکانیان و پەیوەندیان لەگەڵ خوێنەرانیان پشتی پێدەبەستن، وەک چۆن ئامرازەکانی دیکە میدیای جەماوەری(Mass Me-dia) پشتی پێدەبەستن. وێڕای ئەوەی کۆمپانیای فەیسبووک لەو چەند ساڵەی دوایدا ڕووبەڕووی بۆتەوە، بەڵام هێشتا پلەی یەکەمی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانی بەرنەداوە، چالاکترین تۆڕە کە مانگانە زیاتر لە (٢,٦) دوو ملیار و شەش سەت هەزار کەس تێیدا کارایە، لە کاتی بەکارهێناندا. بەگوێرەی توێژینەوەیەکی تۆڕی ئاژانسی ژمارەیی Digital Agency network لە ساڵی ٢٠١٩ تێکڕای ماوەی بەکارهێنای فەیسبووک بۆ کەسێک ١٩,٥ کاتژمێر بووە، هەر ئەم توێژینەوەیە ئاماژە بەوە دەکات کە زۆرینەی بەکارهێنەرانی فەیسبووک هەرزەکار و لاون.

پێنجەم

فەیسبووک و گوتاری ڕکوکینە:

دامەزراوەی(بیت الاعلام العراقي) لە ساڵی ٢٠١٧ کتێبێکی بەناوی (قاموس الكراهية - فەرهەنگی ڕکوکینە) دەرکرد، ئەو کتێبە ئەو دەستەواژە و چەمک و گوزارشتانە لەخۆوە دەگرێ، کە بە شێوەیەکی ترسناک لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا بڵاوبوونەتەوە و خەریکە جێگای ئاڵوگۆڕکردنی بیرو ڕاو گفتوگۆ، دەربارەی پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان دەگرنەوە. کتێبەکە ئەو گوزارشتانە لەخۆوە دەگرێ کە لە دژی پێکهاتە و نەتەوەکان بەکاردەهێندرێن کە زیاتر پاڵنەری ئاینی و سیاسیان لە پشتەوەن. لە ڕاپۆرتی سێیەم لەو کتێبەدا بەدیار دەکەوێ کە زۆرینەی گوتارەکانی ڕکوکینە چ لە ڕوانگەیەکی ئاینیەوە بن یان سیاسی بە شێوەیەکی بەرفراوان تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان بە تایبەتی تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووک، وەک سەکۆیەکی بڵاوکردنەوە و بانگەشە بەکاردەهێنن. بە گوێرەی بەدواداچوون و لێکۆڵینەوەکان لە کاتی سەرهەڵدانی قەیرانە سیاسیەکان و ڕووداوە ئەمنیەکاندا، هەروەها بۆنە و یادە ئاینیەکان بەکارهێنانی گوزارشتەکانی ڕکوکینە بە ڕێژەیەکی مەترسییدار زێدە دەبن. کۆمپانیای فەیسبووک لە ئاداری ٢٠١٩ رایگەیاند کە لە ماوەی نیوان مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠١٨ تا مانگی ئاداری ٢٠١٩ کە دەکاتە کەمتر لە شەش مانگ، زیاتر لە حەفت ملیۆن پۆستیان سڕیوەتەوە، کە ڕکوکینەیان لە خۆگرتبوو. لە مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٠، لە گوتەکانیدا لە

بـەردەم ئەنجوومەنـی پیرانـی ئەمریـکادا، خاوەنـی کۆمپانیـای فەیسـبووک، مـاڕک زۆکربێـرگ، لـە وەڵامـی پرسـیارێک دەربـارەی هەوڵەکانیـان بـۆ ڕووبەڕووبوونـەوەی گوتـاری ڕکوکینـە، بـە ژمـارە وەڵامـی دانـەوە، کـە ئـەوان توانیویانـە بـە ڕێـژەی ٩٤٪ ئـەو پۆسـتانە لابـدەن، کـە ناوەڕۆکەکانیان ڕکوکینەیـان هەڵگرتـووە. چەنـد مانگێـک دواتـر لـە بـەردەم هەمـان لێژنـەی ئەنجوومەنـی پیـران زۆکربێـرگ ئاشـکرای کـرد کـە زیاتـر لـە (١٢) ملیـۆن پۆسـتی جۆراوجۆریـان لاداوە کـە هەڵگـری گوتـاری ڕکوکینـە بوونـە، بـە گوێـرەی بەڵگەنامەیەکـی دزە پێکـراو دەڵـی کـە ئـەوان لـە نێـوان ٣-٥٪ دەتوانـن کار لـە سـەر لادانـی گوتـاری ڕکوکینـە بکـەن، ئـەوەش بـۆ ئـەوە دەگەڕێتـەوە، کـە فەیسـبووک بـە دوو ڕێـگا دەتوانـێ ئـەو کارە بـکات، یەکەمیـان لـە ڕێـگای خەوارزمیەکانـی نـاو سیسـتەمەکە، دووەمیـان لـە ڕێـگای ئاگادارکردنەوەیـان لەلایـەن بەکارهێنەرانـەوە، بۆیـە ئـەو (١٢) ملیۆنـەی زۆکبێـرگ ڕایگەیانـد تەنهـا واتایەکـی هەیـە کـە ئـەوان (٢٥٠) ملیـۆن پۆسـتی دیکەیـان بەجێهێشـتووە و لایـان نـەداون لـە فەیسـبووکدا.

شەشەم

پێناسەی ڕکوکینە

دەستەواژەی ڕکوکینە لە ڕووی پێناسەکردنەوە هێشتا جێگای مشتومڕە و یەکلایی نەبۆتەوە، بەهۆی جیاوازی لێکدانەوە و دیاریکردنی ڕەهەندەکانی بە شێوەیەک کە جێگای پەسندی گشتی بێت. بەشێک لە توێژەران کۆکن لە دیاریکردنی هەندێک ئادگار و ڕەهەندەکانی دەستەواژەی ڕکوکینە، کە هەستێکە یان هەستگەلێکی قێزەونە یان نەفرەت کردن و دژایەتیە، یان هاوسۆز نەبوونە لەگەڵ کەسێک یان هزرێک یان شتێک یان دیاردەیەکی دیاریکراو. دەستەواژەی ڕکوکینە زۆربەی جاران ئەوانە دەگرێتەوە لە وەسفێکی نەرێنی شتێک، کە ڕەنگدانەوەی هەڵوێست وەرگرتنێکی پێشوەختە بێت، یان لایەنگرییێکی کوێرانەی لایەنێک لەسەر حیسابی لایەنەکەی دیکە بێت، هەروەها دەمارگیری و دژایەتی کردنی کۆمەڵێک یان پێکهاتەیەک یان چینێکی کۆمەڵایەتی یان ڕەوتێکی سیاسی یان هەر کۆمەڵە و یەکەیەک کە وەک خۆیان قبوڵنەکرێن. نەتەوە یەکگرتووەکان بەو جۆرە گوتاری ڕکوکیەنە پێناسەدەکات:"کە پەیوەندیەکی زارەکی یان نووسراو یاخود ڕەوشتیە کە هێرش و هەڕەشە دەکات یان زمانێکی ڕکاویی و ڕەگەزپەرستانەیە بە ئاماژەکردن بە کەسێک یان کۆمەڵە کەسێک بە هۆی ئاین یان ڕەگەز یان ڕەگەزنامەیان و ڕەنگ و ڕەچەڵەک یان هەر شتێکی دیکە. پێناسەیەکی دیکە کە رەهەندەکانی گوتاری ڕکوکینە ڕوونتر نیشان

دەدات دەڵێ:»هــەر وشــەیەک یــان ئاخافتنێــک کــە ڕکوکینــە لــە خــۆ دەگرێـت زێتره لـە تەنها وشـەیەک، دەکـرێ گوزارشـتێکی مەبەسـتدار بێـت، یـان خـراپ باسـکردن و ڕوشـاندن یـان هانـدان بێـت لـە دژی کۆمەڵێـک یـان دەسـتەیەک لـە خەڵـک، ئـەوەش دەکـرێ لـە ڕێـگای ئینتەرنێـت بێـت یـان هـەر ڕێگایەکـی دیکـە، یـان هـەردوو ڕێـگا بەیەکـەوە، لەوانەیـە لـە ڕێـگای بەکارهێنانـی ڕەمزێـک، وێنەیـەک، ئاماژەیـەک، ئیمۆجیـەک یاخـود پارچـە ڤیدیۆیـەک بێـت.

حەفتەم

چەمکی ڕکوکینە

بیرمەندان لێکدانەوەی جیاواز و زۆریان بۆ چەمکی ڕکوکینە کردووە. دیکارت باوەڕی وایە کە ڕکوکینە درک کردنە بەوەی کە شتێکی خراپ لە ناو کۆمەڵگەدا هەیە و خۆتی لێ دوور دەگری. ئەرستۆ بەو شێوەیە بۆی چووە کە ڕکوکینە ویستی لە ناوبردنی گیاندراێکی نەخوازراوە. دێڤد هیوّم وای دەبینێ کە هەستی ڕکوکینە کورت ناکرێتەوە و دیاری ناکرێ، زۆربەی جار دەبێتە هۆی لەناوچوونی هەردوولا. یەکێتی ئەوروپا بەو شێوەیە چەمکی ڕکوکینەی دیاری کردووە:"هەموو جۆرە گوزارشتێکە، کە بڵاودەکرێتەوە یان هاندان لەخۆوە دەگرێ یان بەهانە بۆ دژایەتی ڕەگەزی و بیانی دەهێنێتەوە، کە بنەمایەکی توندڕەوی هەبێت، لە شێوازی دژایەتی کردنی نەتەوەیی و ئاینی یان گوزارشت لە جیاکاری بەرامبەر پەناهەندە بکات". ئەنکلۆپیدیای ستانفۆرد بۆ فەلسەفە، لە دواین بڵاوکراوەیان لە حوزەیرانی ٢٠٢٢ دا، وا باسی چەمکی ڕکوکینە دەکات:"کە ناتواندرێ لە چەمکێکدا لە چوارچێوەی بدەی، چونکە بەرفراوانترە، چەمکێکی وەسفییە کە بۆ دیاریکردنی ئاستێکی دیاریکراو لە بەکارهێنانی وشە و دەستەواژە، هەروەها وەک چەمکی هەڵسەنگاندنی سەرچاوەی گوتارەکەشە، وەک کارێکی نەرێنی و شایەن بە چاودێری کردن و سانسۆر کردن، دەرئەنجامی دیاریکردنی ئەو ئاست و کۆمەڵەیە کە گوتاری ڕکوکینە سەرچاوەی لێ دەگرێ

ئـەوە شـوێنەواری مەترسـییداری لێدەکەوێتـەوە". بـۆ بـاشتر تێگەیـشتن لـەو چەمکـە ئەنکلۆپیدیـای سـتانفۆرد چەنـد نموونەیەکـی ڕیـز کـردووە، کـە هانـی توندوتیژیـی ئاینـی و ڕەگەزپەرسـتی دەدەن هەروەهـا بەکارهێنانـی توندوتیژیــی لــە دژی ئافرەتــان و ســوکایەتی پێکردنیــان ، لەگــەڵ هــەر وشـەیەک کـە بێڕێـزی بێـت بەرامبـەر ئـەو جینۆسـایدانەی دژی مرۆڤایەتـی کـراون و هۆلۆکۆسـتی وەک نموونـە هێناوەتـەوە.

هەشتەم

هۆکارەکانی دروستبوونی گوتاری ڕکوکینە

بە هەڵە وێنەکردنی ئەوەی دیکە، ترس لە کێبڕکێ، وا هزر بکەی ئەوەی دیکە دژتە یان دوژمنتە. ڕۆشنبیری گشتی و پەروەردە و فێرکردن، کەرستەن بۆ چۆنیەتی خوێندنەوەی مێژوو، بەڵام زۆر لە میللەتان وەک دیلی ڕووداوە دیرۆکیەکان دەمێنەوە، لە جیهانبینیان و نەگەیشتنی زانیاری پێیان. زۆر لە هەڵوێست و بۆچوونەکان لە سەر بنەمای نەبوونی زانیاری و بۆچوونی پێشوەختە دروست دەکرێن. یەکێک لە دیارترین هۆکار کە لە پشت سەرهەڵدان و تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە ئاینە، بە درێژایی مێژوو، فەرهەنگێکی تژی لە وشە و دەستەواژە بووە، هەروەها شرۆڤەی جیاواز بۆ دەقە پیرۆزەکان ڕکوکینە بەرهەم دەهێنێ و هەر ئەوەشە بۆتە هۆکاری دروستبوونی ئاینزاکان لە ناو یەک ئایندا و دژایەتی یەکتر دەکەن. هەروەها ئەو ڕەوتە تەکفیری و سیاسیەی لە پەنای ئاین ئەو کارە دەکەن هەمیشە ماف بەخۆیان دەدەن بەناوی بەرگریکردن لە ئاین و ڕەوشتی گشتی هێرش بکەنە سەر ئەوەی دیکە و بە هەموو جۆرێک هەوڵی تێکشکاندنی بدەن.

لە کۆمەڵگە داخراوەکاندا (ئەو وەسفە زۆربەی کۆمەڵگاکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەگرێتەوە) تێڕوانین و کاری سیاسی یەکێکی دیکەیە لە هۆکارە سەرەکیەکانی سەرهەڵدانی گوتاری ڕکوکینە. لە زۆربەی کاتدا گفتوگۆی هۆشمەندانە و ڕەخنەگرتن غایبە، لە جێگەیاندا

بەگـژ یەکداچـوون و هەوڵـدان بـۆ سـڕینەوەی یـەکتر ئامادەیـی بەهێـزی هەیـە. ئـەوەش هـاوکار و پاڵنـەرە بـۆ سـەرهەڵدانی گوتـاری ڕکوکینـە و لایەنـەکان وەک چەکێـک لـە دژی یـەکتری بـەکاری دەهێنـن، لـە ڕێـگای پێگەکانـی نـاو تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان. هەمـوو ئەوانـەی ئاماژەیـان بـۆ کـراوە دەگەڕێتـەوە سـەر گەشـەکردنی مەعریفـەی کۆمەڵایەتـی تاکـەکان، چونکـە ئـەو گەشـەیە، کۆمەڵێـک هـۆکار کاریگەرییـان لـە سـەری هەیـە، لـە لەدایـک بوونـی مرۆڤـەوە دەسـت پێـدەکات، کـە لـە نێـو مـاڵ و خێـزان گـەورە دەبـێ، کەسـایەتی و تێهزرینـی بـە کۆمەڵێـک هـۆکار کاریگـەر دەبێـت، لـە دڵ ڕەقـی و پـەروەردەی توندوتیـژ و بێبـەش بـوون لـە ژیـان و پێداویسـتیە جۆراوجۆرەکانـی منداڵـی. لـە رووی دەرونیـەوە وەک ئاسـایش و دڵنیایـی و ڕێزگرتـن، پاراسـتنی کەسـێتی، لـە ڕووی مادیشـەوە لـە دابیـن کردنـی جلوبـەرگ و خـۆراک و خوێنـدن، پاشـان ئـەو ژینگـە کەلتووریـەی تێیـدا گـەورە دەبێـت. لـە سیسـتەمی خوێندنـەوە بگـرە تـا ژینگـەی سیاسـی و ئاینـی و ئـەو دەوروبـەرەی پەیوەنـدی لەگەڵیـان هەیـە. گوتـاری ڕکوکینـە لـە کاتـی کێبڕکێـی یـان ئاڵۆزیەکـی سیاسـی زیاتـر بـە دیـار دەکەوێـت. لـە هەڵبژاردنەکانـدا بەربژێـران پەنـا بـۆ بەکاهێنانـی زمانێکـی زبـر دەبـەن، کـە لـە ڕێگەیـەوە ڕکوکینـە دەچێنـن. لـە هەڵبژاردنەکانـی هەرێمـی کوردسـتان ئـەو گوتـارە بەهێـزەوە ئامادەیـی هەیـە، زۆر لـەو پـارت و بەربژێرانـەی کۆکردووەتـەوە لـە بەکارهێنـانی زمـانی ڕک و ڕکەبـەری، کینـە و دووبەرەکـی، سـڕینەوە و یـەکتر نەخوێندنـەوە، زمـانی زبـر و هەڵدانـەوەی نەنگـی یـەکتر. کـورد وەک نەتـەوە باجـی مێژوویـی گـەورەی داوە بـە هـۆی باڵادەسـت

بوونـی گوتـاری ڕکوکینـە لـە سـەر ئاسـتە جیاوازەکانـی کۆمەڵـگادا، لـە سـەر ئاسـتی کۆمەڵایەتـی و سیاسـی و ئاینـی، کـە تـا ڕۆژگاری ئێسـتامان درێژکراوەتـەوە و بـە یەکێـک لـە گەورەتریـن مەترسـییەکان دادەندرێـت، لـە سـەر قـەوارەی دەسـتوری هەرێمـی کوردسـتان. هەمـوو ئیمارەتـە کوردیـەکان، حکومەتەکـەی شـیخ مەحمـود، کۆمـاری کوردسـتان، شۆڕشـی ئەیلـول و شۆڕشـی نـوێ بـەر لـەوەی دوژمـن بیانڕوخێنێـت و لاوازیـان بـکات، ڕکوکینـە و دووبەرەکـی هەرەسـی پـێ هێنـان.

نۆیەم

تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە

بە گوێرەی ڕاپۆرتێکی ڕوانگەی میدیایی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریکا، کە لە ژێر ناوی (گوتاری ڕکوکینە و وروژاندنی. دیاردە و چەمک و میکانیزمی بەرەنگاربوونەوە) کە لە ساڵی ٢٠١٩ بڵاوکراوەتەوە، تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە بۆ پێنج ئاست دەگەڕێنێتەوە،ئەوەی جێگای سەرنجە لە هەر پێنج ئاستدا دەستەواژەی (ئەوەی دیکە – الاخر) بە راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ ئامادەیی هەیە. لە ئاستی یەکەمدا، کە زیاتر لە کاتی هەڵبژاردنەکان بەدیاردەکەوێ، ئەویش لە شکاندنی یەکتر و تۆمەتبەخشینەوە و هەوڵدان بۆ سڕینەوەی یەکدی کە زیاتر سیاسەتڤانان سەرچاوەی ئەو جۆرە گوتارانەن. لە ئاستی دووەمدا مامەڵە لەگەڵ وشەدا دەکرێ و لەو دۆخەدا وشە بێبەری نیە لە هەڵگرتنی پەیامی ڕکوکینە، چونکە وەک چۆن وشە دەتوانێ پەیامی خۆشەویستی و لێبوردەیی هەڵگرێ، بەهەمان شێوە دەتوانێ پێچەوانەکەشی بکات. لێرەدا سەرنج دەچێتە سەر میدیاکاران، کە دەبنە بەشێک لە ناوەندی بەرهەمهێنانی گوتاری ڕکوکینە. لە ئاستی سێیەمدا دروست کردنی وێنەیەکە کە پشت بە خەیاڵ و ئەو گوتارە دەبەستێ، کە بۆتە بەشێک لە باوەڕ و بۆچوون واتا وێنەکردنی (ئەوەی دیکە)، وەک ئەوەی لە میدیای و سۆشیال میدیای کوردیدا بۆتە دیاردە، لە بە شەیتان کردنی ئەوەی دیکە. توێژەری فەڕەنسی جۆن ڤاز لەو بارەیەوە دەڵێ بەبێ ئەگەر (ئەوەی دیکە) نەبێت ئەوە (من) بوونی نیە ئەوەش یەکێکە لە داهێنانەکانی مێژوو.

لە ئاستی چوارەمدا دەستەواژەی (ئەوەی دیکە) بە مەبەستی ئینکارکردن بەکاردەهێندرێ. لە ئاستی پێنجەمدا دەگاتە ئەو ئاستەی کە پێشێلکردنی مافەکانی (ئەوەی دیکە)یە و نەهێشتنی ئازادی و هەوڵدانە بۆ سڕینەوە. سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ٢٠١٩ لە گوتارێکیدا بەناونیشانی (گوتاری ڕکوکینە وەک ئاگری ناو کایە) رایدەگەینێ کە ئەو گوتارە سەرتاپای کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی گرتۆتەوە، ئەوەش دەڵێ:"ڕکوکینە بە خشکەیی دەبێتە ڕەوتی زۆرینە چ لە سیستەمە لیبرالیەکان بێت یان سیستەمە سەرکوتکارەکان بێت، باڵی کێشاوە بە سەر کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیمان”.

هەندێک پێیان وایە کە دەتوانن پرەنسیپەکانی ئازادی ڕادەربڕین بکەنە بەهانەی بەکارهێنانی گوتاری ڕکوکینە. ئازادی ڕادەربڕین ئەو مافە لەخۆ ناگرێ کە چۆنت بوێ و لە هەرجێیەک و بە هەرشێوازێک لێدوان بدەی و بئاخڤی، هەروەها ئەو مافەش لە خۆ ناگرێ کە بە پەنابردن بۆ فاکتەری قەبە کردن و وروژاندنی هەست و سۆزی خەڵک بە ڕێگایەکی ناسروشتی لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا. بە گوێرەی راپۆرتێکی ناوەندی نیودەوڵەتی جنێڤ بۆ دادپەروەری(GICJ)، کە لە ساڵی ٢٠٢١ بڵاوکراوەتەوە، باس لەوە دەکات، تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە لە سەر ئاستی جیهاندا گەیشتۆتە دۆخێکی مەترسیدار، بۆتە هەڕەشە لە سەر بەها مرۆییەکان و کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی و ئایندەی ئەو کۆمەڵگایە. داوا دەکات، کە لە ئاستی وڵاتان بە هەموو پێکهاتەکانیەوە، کار بۆ سەر خستنی ئەو ستراتیژیەتە بکەن، کە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ٢٠١٩ بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی گوتاری ڕکوکینە

ڕایگەیانـدووە، کـە خـۆی لـە چـوار خاڵـی سـەرەکیدا دەگرێـت :

١. ستراتیژیەتەکە و جێبەجێکردنی لەگەڵ مافەکانی ئازادی ڕادەربڕین بێتەوە، نەتەوە یەکگرتووەکان پاڵپشتی لە ڕادەبڕینی زیاتر دەکات، نەوەک کەمتر وەک هۆکارێکی سەرەکی لە ڕووبەڕووبوونەوەی گوتاری ڕکوکینە.

٢. بەرپرسـیارێتی چارەسـەرکردنی پرسـی گوتـاری ڕکوکینـە دەکەوێتـە ئەسـتۆی هەمـووان، حکومـەت و کۆمەڵگـە بـە کەرتـی گشـتی و تایبەتـەوە، لـە تاکەکانـەوە بگـرە لـە ژن و پیـاو، هەمـوو بەرپرسـن و پێویسـتە هەمووشـیان کار لـەو پێنـاوەدا بکـەن.

٣. لـە دونیـای دیجیتاڵـدا، لـە سـەر نەتـەوە یەکگرتووەکانە پشـیوانی نەوەی نـوێ بـکات، کـە هاوڵاتـی دیجیتالییـن (ژمارەیـی) ئەوانـەی دەتوانـن گوتـاری ڕکوکینـە بناسـنەوە و ڕەتـی بکەنـەوە و بەگژیـدا بچنـەوە.

٤. پێویسـتمان بـە زانیـاری زیاتـرە بـۆ ئـەوەی کاراتـر کاربکەیـن، ئـەوەش پێویسـتی بـە خـڕ کردنەوەی زانیـاری و داتـا و توێژینـەوە و هەماهەنگی زیاتـر هەیـە، لەوانـەش هـۆکارە سـەرەکیەکان و ئـەو دۆخـەی دەبێتـە هـۆی سـەرهەڵدانی گوتـاری ڕکوکینـە.

ناوەنـدی نێودەوڵەتـی جنێـڤ بـۆ دادپـەروەری(GICJ) لـەو دەرئەنجامـەی ڕاپۆرتەکەیـان پێـی گەیشـتوون، لـە چەنـد خاڵێـکدا دەیانکاتـە پێشـنیاز بـۆ ئەنجوومەنـی مافـی مرۆڤـی سـەر بـە نەتـەوە یەکگرتـووەکان، لـە پێنـاو ڕێگەگرتـن لـە زیاتـر تەشـەنەکردنی گوتـاری ڕکوکینـە:

- وڵاتانـی ئەنـدام لـە نەتـەوە یەکگرتـووەکان، هـان بـدات بـۆ ڕێکخسـتنی

تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان لە ڕێگای دانانی یاسای تایبەت بەو بوارە.

- بە بەردەوامی جەخت کردنەوە لە وڵاتانی ئەندام بۆ جێبەجێکردنی ئەو ڕێوشوێنانەی لە ڕاگەیەندراوی شاری دێربانی ئەفریکای باشور لە ساڵی ٢٠٠١ دا هاتوون، هەروەها پێشکەشکردنی ڕاپۆرتەکانیان لەو بارەیەوە بەشێوەیەکی ڕێکوپێک دەربارەی ئەو پێشکەوتنانەی لەو بارەیەوە ڕوودەدەن.
- هۆشداری بە وڵاتانی ئەندام بدات، کە خەمساردی نەکەن لە سزا دانی ئەو کەسانەی گوتاری ڕکوکینە بڵاودەکەنەوە، هەوەها گێڕانەوەی ماف بۆ قوربانیەکان لە ڕێگای قەرەبووکردنەوەیان.
- هاندانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، بۆ بنیاتنان و جێبەجێکردنی پڕۆگرامی هۆشیارکردنەوە خەڵک لە مەترسییەکانی گوتاری ڕکوکینە و ڕەگەزپەرستی.
- ئەورێنمایانە ئاراستەی وڵاتان بکەن، کە توانای جێبەجێکردنیان هەیە، بۆ ئەوەی حکومەتەکان بتوانن ڕێگری لە کەسانی دەست ڕۆیشتوو بکەن، کە گوتاری ڕکوکینە بڵاو دەکەنەوە.

بە بەردەوامی بانگەشە و سەرکۆنەکردنی گوتاری ڕکوکینە و ڕەگەزپەرستی بە هەموو جۆرەکانیانەوە، هەروەها شەرمەزارکردنی ئەو سەرکردە دەمارگیر و پۆپۆلیستانەی کە بەشێوەیەکی راستەوخۆ مەترسیینە، لە سەر کەرامەت و یەکسانی مرۆڤەکان.

بەشی دووەم

تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و کەلتووری کۆمەڵگە و تاک

یەکەم

تێڕوانینە فەلسەفیەکانی مارشال ماکلۆهان بۆ میدیا

لە ساڵی ١٩٦٠ بیرمەندی کەنەدی مارشال ماکلۆهان(١٩١١ - ١٩٨٠) بۆمبی پرسیارێکی دەربارەی پەیوەندیی نێوان ئامرازەکانی میدیا و کەلتور فرێدایە نێو گۆڕەپانی ئەکادیمییەوە، پرسیارێک کە بۆ ئەو سەردەم و ڕۆژگار نوێ و لە ناکاو بوو. ئەو بڕوای وابوو، کە پێویستە ئامرازەکانی میدیایی بە گوێرەی ژینگەکانیان شی بکرێنەوە، چونکە ئەو گۆڕانکاری و پێشکەوتنانەی مرۆڤ، لە بواری تەکنۆلۆژیادا بەدەستی دەهێنێ و لەناویاندا دەژیێ، هەموو ئەو چەمک و مانایانە دەگۆڕن، کە دەوریان داوە. لە ژینگەی کۆمەڵایەتییەوە تا دەگات بە زانستیانە تێگەیشتن لە هەست و واتاکان، گشت بۆچوونەکانی مرۆڤ و ئەزموون وکارامایی وهەڵوێست و ڕەفتارەکانی مرۆڤ دەربارەی ئەو پرسانەی گرێدراوی ژیانی ڕۆژانەیەتی.

ئەو پرسیارەی ماکلۆهان دواتر پرسیارگەلێکی بەدوای خۆیدا هێنا، کە لە چوارچێوەی تیۆری حەتمیەتی تەکنۆلۆژیا، کە بە تیۆری مارشال ماکلۆهانیش بەناوبانگە و دوای تێپەڕبوونی زیاتر لە نیو سەدە بەربڵاوترین تیۆر و بەناوبانگترینیانە. هێشتا زۆرترین گفتوگۆ و لێکدانەوەی دەربارە دەکرێ. ناوەڕۆکی ئەو تیۆرییە هەندێ چەمک و دەستەواژەی لێ وەبەرهاتوون، کە گرنگترینیان دەستەواژەکانی (حەتمیەتی تەکنۆلۆجی) و (گوندی گەردوونی) و ناساندنی ئامرازەکانی میدیا وەک (درێژکراوەی هەستەکانی مرۆڤ).

حەتمیەتی تەكنۆلۆجی

بیــردۆزی حەتمیەتــی تەكنۆلۆجــی (Technological Determinism) تێڕوانینێكــی فەلســەفیانەی مارشــال ماكلۆهــان بــوو دەربــارەی میدیــا، كــە لــە گوتــە بەناوبانگەیــەوە دەســت پێــدەكات (ئامــراز پەیامــە). ماكلۆهــان ئامرازەكانــی ڕاگەیانــدن بــە درێژكــراوەی هەســتەكانی مــرۆڤ دادەنــێ، بــەوەی مرۆڤــەكان لــە ڕێگــەی بەكارهێنانــی هەســتگەلێكی دیاریكــراوی پەیوەندیــدار بــە جــۆری ئامرازەكــە و شــێوازی نیشــاندانی، خۆیــان لەگــەڵ دۆخــی ژینگەیــی هــەر ســەردەمێكدا دەگونجێنــن. لێــرەوە ماكلۆهــان پەرەســەندنی پرۆســێســی پەیوەندیكــردن(Communication) بــۆ چــوار قۆنــاغ پۆلێــن كــردووە: یەكــەم، قۆناغــی زارەكــی بــەر لــە نووســین، دووەم، قۆناغــی نووســین كــە لــە سەردەســتی هۆمــۆر و لــە ســەردەمی گریــك وەدیاركــەوت و بــۆ دووهــەزار ســاڵ بەردەوام بوو. ســێیەم، قۆناغــی چاپكردن كــە لەســاڵی ١٥٠٠ تــا نزیكــەی ١٩٠٠ بــەردەوام بــوو. چــوارەم، لــە١٩٠٠وە قۆناغــی ئامــرازە ئەلیكترۆنیــەكان دەســت پێــدەكات كــە تــا ئێســتا بەردەوامە.

ماكلۆهــان مەبەســتی لــە گوتەكەی›ئامــراز پەیامــە› ئەوەیــە كــە سروشــتی هــەر ئامرازێــك، نــەك ناوەڕۆكەكــەی بنەمای دروســت كردنــی كۆمەڵگەكانە، بــەو پێیــەی هــەر ئامرازێــك جەمــاوەری تایبەتــی خــۆی هەیــە، كــە ســوود لــەو بابەتانــە وەردەگــرێ، كــە ئامرازەكــە نیشــانیان دەدات. كاتێــك ماكلۆهان لــە ســاڵی ١٩٦٢ ئــەو بۆچوونــەی دەربــڕی كۆمەڵێك پرســیاری فەلســەفیانەی گرنگیــی لەگــەڵ خۆیــدا هێنایــە ئــاراوە. گرنگتریــن پرســیار ئــەوە بــوو، ئایــا ئــەو حەتمیەتــە ئــەو هەســتانەی مــرۆڤ لــە نــاو دەبــات، كــە گیانەوەرێكــی

خـودان قەوارەیەکـی سـەربەخۆیە و دەتوانـێ بـە سـەر ئـەو حەتمیەتـەدا سـەرکەوێ، کـە لـە دەرئەنجامـی گوێنەدانـی خەڵـک لـە گرنگیـی نـەدان بـەوەی چ لـە دەوروبەریـان ڕوودەدات دروسـت بـووە؟ چونکـە داهێنانـە تەکنۆلۆجیـە گرنگـەکان کاریگەریـی بنەڕەتییـان لەسـەر کۆمەڵگـەکان هەیـە.

مارشـال ماکلۆهـان لـە چوارچێـوەی (بیـردۆزی حەتمیەتـی تەکنۆلۆجیـدا) چـۆن بابەتـی گۆڕانکاریـی کۆمەڵایەتیـی لە پرسـی پەرەسـەندنی ئامرازەکانی میدیـا نزیـک کردۆتـەوە؟ کاتێـک ماسـی لـە ژینگەکـەی خۆیـدا دەژی (ئایـا ماسـی دەزانـێ جەسـتەی تـەڕە)، ئـەوە ئـەو پرسـیارە بـوو، کـە ماکلۆهـان وروژانـدی، بێگومـان وەڵامـی ئـەو پرسـیارە ‹نەخێـر›ە ماسـی نازانـێ تـەڕە، چونکـە خـۆی بـە ئـاو (ژینگەیەکـی ئاویـی) دەورەدراوە، بۆیـە هەر هەسـت بـە بوونـی ئـاو نـاکات تەنهـا ئـەو کاتـە نەبێـت، کـە لـە ئـاو دەردەهێنرێـت. پەیوەنـدی نێـوان تاکەکانـی نێـو کۆمەڵگـە و میدیـاش بـەو جۆرەیـە. ئامرازەکانـی میدیایـی لـە هەمـوو لایـەک دەوریـان داویـن و ژیانیـان داپۆشـیوین و بەجۆرێـک لەناویانـدا ڕووچوویـن، کـە هەسـت بەبوونیـان ناکەیـن و بەبـێ ئەوانیـش ناژیـن و هەڵناکەین. ئەو بۆچوونە دوو ئاراسـتەییە لـە نێـوان حەتمیەتـی تەکنۆلۆجیـا و دەربازبـوون لێـی، پرسـیارێکی دیکـەی بـەدوای خۆیـدا هێنـا: ئایـا ئـەو گۆڕانکاریـە تەکنۆلۆجیانـە، پێویسـت و ناچاریـن و ناتوانییـن لێیـان دەربازبیـن؟ ماکلۆهـان لـە وەڵامدا گوتـی: ئەگەر لـە هۆکارەکانـی ئـەو گۆڕانـە تێگەیشـتین ئـەوە دەتوانیـن تەکنۆلۆجیایەکـە کۆنتـڕۆل بکەیـن و هـەر کاتێـک بمانـەوێ بـەکاری بێنیـن نـەک بەگژیـدا بچینـەوە. لێـرەدا پرسـیارێکی گرنـگتر سـەریهەڵدا: ئایـا ئامرازەکانـی میدیـا

کێشــەکانی کۆمەڵگــە چارەســەر دەکــەن؟ بەبۆچوونــی ماکلۆهــان ئــەو ئامرازانـەی میدیـا کـە کۆمەڵگـە بەکاریـان دەهێنێـت، یـان ناچـارە بەکاریـان بهێنێــت، سروشــتی کۆمەڵگەکــە و چۆنیەتــی چارەســەرکردنی کێشــەکانیان دیـاری دەکـەن. هـەر ئامرازێکـی پەیوەندیکـردن کـە درێژکـراوەی هەسـت و خواســتی مرۆڤەکانــە، لەگــەڵ خۆیــدا کەشــێکی نــوێ دێنێتــە ئــاراوە و بەجۆرێــک کار لــە شــێوازی بیرکردنەوەیــان دەکات، کــە لەگــەڵ ژینگــە نوێیەکــەدا گونجاوبێــت.

ئامرازەکانی میدیا درێژکراوەی هەستەکانن

مـرۆڤ لـە ڕێگـەی بەکارهێنانـی هەسـتە دیاریکراوەکانـی، کـە پەیوەندیـان بـە جـۆری ئامـرازی وەرگرتـن و شـێوازی بڵاوکردنـەوەی هەیـە، توانـای خـۆ گونجاندنـی هەیـە، لەگـەڵ دۆخ و ژینگـەی جیـاواز و نوێـدا. بـە شـێوەیەک هـەر ئافراندنێـک و هـەر ئەپلیکەیشـنێکی تەکنەلۆجـی درێژکـراوەی هەسـت و نەسـتە دیاریکراوەکانـی مرۆڤـە. بـۆ نموونـە کامێـڕای تەلەڤیزیۆنـی درێژکـراوەی هەسـتی بینینمانـە. مایکرۆفـۆن وسـپیکەر درێژکـراوەی هەسـتی بیسـتنمانە. ئـەو درێژبوونەوەیـە پێویسـتی بـە پەیوەندیەکـی باشـە، لـە هاوسـەنگی ڕاگرتـن لـە نێـوان هەسـتەکان و ئۆرگانەکانـی دیکـەی جەسـتە. بـۆ نموونـە قوڕسـە ملکەچـی ئـەو پەیوەندیـە بـاش و زانیارییـە نـوێ و وروژێنەرانـە نەبیـن، کـە لـە دیمەنـە تەلەڤیزیۆنیەکانـدا دەبیندرێـن و بـە گوێـرەی تایبەتمەندیـی کۆمەڵگـە و کەلتـوورەکان دەگۆڕێـن. ئامرازەکانـی میدیـا بـارودۆخ و ژینگەمـان دەگۆڕن، چونکـە وا دەکات هەسـتەکانمان لەگـەڵ کـرداری وەرگرتنـی زانیـاری و زانیـن لـە ڕێگـەی ئامرازەکانـەوە بگۆڕدرێـن. بەکارهێنانـی هـەر هەسـتێک، شـێوازی بیرکردنەوەمـان دەگۆڕێـت، کـە بەهۆیـەوە کاردەکەیـن و ڕەفتـار دەکەیـن، هەروەهـا شـێوازی تێگەیشـتنمان لـە جیهـان دەگۆڕێـت، کـە لـە کۆتایـی دا دەبێتـە هـۆی دروسـتبوونی ژینگەیەکـی نوێـی مرۆڤایەتـی.

چەمکی گوندی گەردوونی

ماکلۆهــان لــە ڕوانگەیەکــی سیاســیانەوە ئامڕازەکانــی (میدیــای نــوێ New Media) ی بــە هــۆکاری گۆڕانێکــی مــەزن دادەنــا کــە جیهانیــان کردۆتــە گوندێکــی جیهانــی- Cosmic Village لــە ناویــدا هەمــوو جیهــان بەشــێوەیەکی ڕاســتەخۆ بەیــەک دەگــەن. هەروەهــا ئــەو ئامــرازە نوێیانــە توانــای گەڕاندنــەوەی کۆمەلگــەی مرۆڤایەتیــان هەیــە بــۆ قۆناغــی یەکــەم، کــە قۆناغــی فیودالییــە بــە گوێــرەی پۆلێــن بەندیەکــەی ماکلۆهــان. چونکــە جیهانمــان بۆتــە جیهانێکــی نــوێ کــە: (کات – Time) تێیــدا وەســتاوە و پانتایی(Space)یــش ون بــووە. بۆیــە جارێکــی دیکــە دەســتمان بــە دروســتکردنی هەســتە ســەرەتایەکان و هەســتە فیودالییــەکان کردۆتــەوە، کــە چەنــد ســەدەیەکی کــەم بەهــۆی فێرکردنــەوە لێیــان دابــڕا بوویــن. بۆیــە پێویســتە ئێســتا ئاگایەکانمــان لــە دۆخــی کــردارەوە بگۆڕیــن بــۆ دۆخــی پەرچەکــردار، و پێویســتە دەرئەنجامــی هــەر سیاســەتێک، یــان کارێــک بزانیــن، چونکــە دەرئەنجامــەکان ڕوودەدەن یــان بەبێ(خۆگرخانــدن) تەمبەڵــی کــردن تاقیدەکرێنــەوە.

دەکــرێ بپرســین: ماکلۆهــان بۆچــی دەســتەواژەی گونــدی گەردوونــی Cosmic Village ی هەڵبــژارد؟ چەمکــی گشــتی و بــاوی گونــد، واتــا هەبوونــی ژمارەیــەک خانــوو لــە نزیــک یەکتریــەوە. زۆربــەی جاریــش گونــد تەنهــا کەســانی ســەر بــە یــەک هــۆز، یــان تیــرە و بەرەبــاب، یــان یــەک خانــەوادە تێیــدا دەژییــن. لــە ســەردەمی ئێســتاماندا، ئێمــە لــە نــاو ئــەو گونــدە گەردوونیــە بــە هەمــوو وردەکاریەکەیــەوە دەژییــن، کــە

مارشـال ماکلۆهـان لـە سـاڵی ١٩٦٨ لـە کتێبـی جەنـگ و ئاشـتی لـە گونـدی گەردوونیـدا - War and peace in global village پێشـبینی کـردووە. لەوەی جیهـان بۆتـە گوندێکـی بچـووک و هەندێکیـش دەڵێـن بۆتـە گوندێکـی گچکـەی لـە شوشـە دروسـتکراو، بەهـۆی پێشـکەوتنی تەکنۆلۆژیـای زانیـاری و ئامرازەکانــی پەیوەنــدی کردنــەوە، ئــەو پێشــڤەچوونانەی ماوەکانیــان نزیـک کردۆتـەوە و کاتیـان وێکهێناوەتـەوە. بەشـێوەیەک مـرۆڤ بـە ئاسـانی و بەخێرایـی دەتوانـێ لـە نێـو ئاوایەکانـی جیهـان هاتوچـۆ بـکا، هەروەهـا ئـاگاداری هەمـوو ڕووداوو هەواڵێـک بێت. لەسەرتاسـەری جیهانـدا لەڕێگەی مۆبایلـی زیـرەک و تـۆڕە جیـاواز و هەمەڕەنگەکانـی پەیوەندیکردنـەوە. ئـەو بارودۆخـە نوێیـە بـووە هـۆی دوورکەوتنەوەمـان بەشـێوەیەکی ئۆتۆماتیکـی لـە پۆلێنکردنـی زانیاریـەکان، و پشـت بـەستن بە جۆر و شـێوازێکی گشـتگیر. چیدیکـە دروسـت کردنـی شـتێکی زنجیرەیـی یـەک بـە دوای یەکـدا ئاسـان نیـە، چونکـە پەیوەندیـە ڕاسـتەوخۆکان وایـان کـردووە هەمـوو زانیاریـە یەکانگیـرەکان لـەو ژینگـە و کەشـەی دەورەیـان داوە کارلێـک بکـەن.

دواجـار دەتوانییـن جەخـت لەسـەر چەنـد خاڵێکـی جەوهـەری لـە تیۆرییەکـەی مارشـاڵ ماکلۆهـان دا بکەینـەوە:

- تیـۆری ماکلۆهـان لـە سـەر دوو لایـەن بنیـات نـراوە، یەکـەم هـەر گۆڕنکاریەکـی کۆمەڵایەتـی دەرئەنجامـی گۆڕانـە لـە تەکنۆلۆجیـای پەیوەندیکـردن و میدیـادا. وەک ئـەوەی خـۆی جەختـی لێدەکاتـەوە کـە هەمـوو گۆڕانکاریـەکان بـە ئامڕازەکانـی میدیایـی گرێـدراون، زیاتـر لـەوەی بـە ناوەڕۆکەکـەی گرێدرابـن.

- جەخـت کردنـەوەی ماکلۆهـان لـە سـەر حەتمیەتـی تەکنەلۆجـی، کـە وەک چەمـک لـە حەتمیەتـی ئابـوری کارل مارکـس وەرگیـراوە. دواتـر (ثورسـتاین فبلـن) لـە سـەرەتاکانی سـەدەی بیسـتەم چەمکـی حەتمیەتـی ژمارەیـی خسـتەڕوو، کـە بیرۆکەکـەی پشـت بـە دوو بنەمـا دەبەسـتێ، یەکـەم، کۆمەڵگـە و رۆشـنبیری بـە پشـت بەسـتن بـە هـۆکارە مادیـەکان پێـش دەکـەون، دووەم، هـۆکارە مادیـەکان خێراتـر گەشـە دەکـەن لـە هـۆکارە مەعنەویـەکان.
- خاڵێکی دیکە، کە ماکلۆهان تیشکی خستۆتەسەر و ڕەهەندەکانی دیاریکردووە ئەوەیە، لەگەڵ هاتنی هەر ئامرازێکی نوێی پەیوەندیکردن، ئەگەر ئامرازە هەنووکەیەکە لەناو نەبات، ئەوا بە لادانی سەرنجی جەماوەر لەسەری لەڕێی پیشکەشکردنی خزمەتگوزاریەوە، پاشەکشێی گەورەی پێدەکات. مێژووی ئامرازەکانی میدیایی لە چاپخانەوە تا بە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان دەگات ئەوە پشت راست دەکەنەوە.
- پێشـکەوتنی ئامرازەکانـی میدیایـی لەگـەڵ ئـەو هەمـوو ئاسـانکاری و خزمەتگوزاریانـەی لەگـەڵ خۆیـان هێناویانـە، جیهانیـان کـردووە بـە گوندێکـی بچـووک. بـەڵام تاکەکانـی کۆمەڵگەیـان لـە نێـو ئـەو جیهانـە گریمانەییـەی بۆیـان ئەفرانـدوون، زیاتـر بـەرەو گۆشـەگیری و تەنیایـی بـردوون. ئـەو دۆخەیـش بۆتـە هـۆی کاڵبوونـەوەی بەهـا و ئـادگارە مرۆییـەکان، کـە بـەر لـەو قۆناغـە راسـتەقینەیەک بـوون و خەڵـک لەگەڵیـان دەژیـان.

دووەم

میدیا و کەلتوور و گوتاری ڕکوکینە

لەم سەردەمەدا ڕژدترین تێبینی و ڕەخنە لە سەر میدیا شێوازی بەکارهێنانی زمانەکەیەتی، نەک تەنیا لە ناپاراوی و نەشارەزایی لە زماندا، بەڵکو میدیا بە هەموو جۆرەکانیەوە لە میدیای جەماوەریەوە تا میدیای ژمارەیی و تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان (پێگە و سەکۆی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان) توشی دەردێکی کوشندە بوونەتەوە. لە ڕێگای بەکارهێنانی زمانێکی زبرەوە هانی ڕسکانی گوتاری ڕکوکینە دەدرێت بە هەموو شێوازەکانیەوە. لە ئاستە جیاوازەکانی کۆمەڵگەدا بەکارهێنانی ئەو زمانە زبرە بە ڕوونی دیارە، ئەوەش مرۆڤایەتیی خستۆتە ناو قەیرانێکی گەورە و ڕووبەڕووی پرسیارێکی سەختیشی کردۆتەوە، کە ئایا میدیا لەتوانایدایە خۆی و کۆمەڵگەش لەو قەیرانە رزگار بکات؟

لە گەڕان بەدوای بەرسڤێک بۆ ئەو پرسیارە، ئەوەندەی پەیوەندیی بە کۆمەڵگە و میدیای کوردییەوە هەبێت، لەم بەشەی کوردستاندا (باشوری کوردستان – هەرێمی کوردستان بە ناوچە دابڕێندراوەکانەوە)، ساتمە لە ڕاستییەک دەکەین کە تێڕوانینمان دەباتەوە سەر ڕووداوگەلێکی سیاسی، کە سەرچاوەی نەهامەتیەکانی گەلی کوردستانە لە هەموو کایە و بوارەکاندا. ئەو زمانە زبرەی ئەمڕۆ بۆتە بەشێکی سەرەکی لە پێکهاتەی گوتاری میدیای کوردی، یەکێکە لە دەرهاویشتەکانی قۆناغێکی مێژوویی، کە بۆ ئێستاش درێژبۆتەوە و لە هەموو کاتێک

کاریگەرتـرە. ئـەو ڕووداوانـەی بزاڤـی سیاسـیی کوردسـتانیان دووکـەرت کـرد. لەوێـوە کەوتینـە نێـوان دوو دەسـتەواژەی (مـن) و (ئـەو) یـان (ئێمـە) و (ئـەوان). لەئەنجامـی بەریەککەوتنیانـدا گوتارێکـی نـوێ دروسـتبوو، کـە گوزارشـتی لـەو دۆخـە نوێیـە دەکـرد. ئـەو زمانـە زبـرەی ئەمـڕۆ پانتاییەکـی فراوانـی لـە میدیـای کوردیـدا داگیرکـردوە، بەرهەمـی ئـەو گوتـارە سیاسـیە پـڕ لـە دژایەتیەیـە و ئێسـتا لـە نـاو گوتـاری ڕکوکینـەدا خـۆی ڕێکخسـتۆتەوە و کۆمەڵـی کوردەواریـی خسـتۆتە بـەردەم قۆناغێکـی هەسـتیارو ترسـناک. ئـەو گوتـارە سیاسـیەی کـە هـۆکار بـووە بـۆ لێکترازانـی سیاسـی، هـەر خۆیشـی هـۆکاری لێکترازانـی کۆمەڵایەتـی و جوگرافیشـە.

ڕەوتی مێژوویی زمانی زبر لە میدیای کوردیدا

مێــژووی بەکارهێنانــی زمانــی زبــر لــە میدیــای کوردیــدا، ڕەگ و ڕیشــەی هەیــە و دەرهاویشــتەی ناکۆکیــە سیاســیەکانە، کــە لــە ناوەڕاســتی ســاڵانی شەســتەکانی ســەدەی ڕابــردوو (ســەدەی بیســتەم) لــە ئەنجامــی جودابوونــەوەی باڵــی مەکتەبــی سیاســی پارتــی دیموکراتــی کوردســتان بــە ڕابەرایەتــی ئیبراهیــم ئەحمــەد لــە مســتەفا بارزانــی (دامەزرێنــەر و ســەرۆکی پارتــی دیموکراتــی کوردســتان) ڕابــەری شــۆڕشــی ئەیلــول لــە ســاڵی ١٩٦٤. لــەو مێــژووەوە زمانــی زبــر لــە چوارچێــوەی گوتــاری ڕکابــەری و دژایەتیکــردن و ناوزڕانــد و بڵاوکردنــەوەی ڕکوکینــە دەخزێتــە نــاو مێــژووی ڕۆژنامەوانیــی کوردییــەوە.

دوای جیابوونەوەیــان باڵــی مەکتەبــی سیاســی درێــژەی بــە دەرکردنــی ڕۆژنامــەی خەبــات (زمانحاڵــی پارتــی دیموکراتــی کوردســتان) داوە و ئــەم بڵاوکــراوە و گۆڤــار و ڕۆژنامانەشــیان دەرکــردووە: « ئاســۆی کــورد، ئاگــر، بروســکە، خەباتــی کوردســتان، ڕزگاری، نشرة اخباریــة، صــدی کورســتان، ڕزگاری کوردســتان، ڕەنــج، بۆپێشــەوە، پێشــڕەو... هتــد›. لــە نێــو ئــەو بڵاوکراوانــەدا، کــە ڕەنگدانــەوەی بۆچوونــی سیاســیی ڕەوتەکــە بــوون، لەژێــر نــاوی (پارتــی دیموکراتــی کوردســتان)دا کاریــان دەکــرد و لەلایــەن ئیبراهیــم ئەحمــەدەوە (١٩١٤-٢٠٠٠) سەرپەرشــتی دەکــران، بڵاوکراوەکانیــان تەرخــان کردبــوو بــۆ هێرشــکردنە ســەر شــۆڕشــی کوردســتان و ڕابەرەکــەی مســتەفا بارزانــی. لــە ســاڵی ١٩٦٩ بەکارهێنانــی ئــەو زمانــە زبــرە توندتــر بــوو و ڕووبەرەکەشــی فــراوانتر بــوو کاتێــک گۆڤــاری ڕزگاری

کـە نەوشـیروان مسـتەفا (١٩٤٤-٢٠١٧) خاوەنـی ئیمتیـاز و سەرنووسـەری بـووە. ئـەو ڕۆژنامەیـە بـۆ دژایەتیـی شۆڕشـی کوردسـتان و سـەرۆکەکەی مسـتەفا بارزانـی دروسـت بـوو، کـە ئامانجـی بـێ بەهاکردنـی شـۆڕش و شۆڕشـگێڕان بـوو، لـە نـاو کۆمەڵـی کوردەواریـدا.

لــە دوای نســکۆی شۆڕشــی ئەیلــول لــە ســاڵی ١٩٧٥، قۆناغێکــی نوێــی سیاســی لــە باشــوری کوردســتان (هەرێمــی کوردســتان- عێــراق بــە ناوچــە کوردســتانیەکانی دەرەوەی ئیــدارەی هەرێمــی کوردســتان) ســەریهەڵدا. قۆناغێکــی نوێــی مێــژووی ڕۆژنامەوانیــی کوردییــش دەســتیپێکرد، ئامــرازە میدیایــەکان (بیــستراو و خوێنــدراو) بەســەر حیزبەکانــدا دابــەش بــوون. لــە نێــوان حیزبەکانــدا ململانێــی سیاســی گەیشــتە ڕادەی شــەڕی براکــوژی. بۆیــە گوتــاری میدیایــش وەک لولــەی تفەنــگ لــە ســنگی بــراکان کــرا و بەکارهێنانــی زمانــی زبــر بــە بەکارهێنانــەوەی هەمــان دەســتەواژەکانی ســەردەمی جیابووەنــەوە گیانیــان وەبەرهێنرایــەوە، ژمارەیەکــی زۆرتــر لــە وشــە و دەســتەواژەی نوێــی زبــر کەوتنــە نــاو فەرهەنگــی سیاســی و میدیایــی کوردییــەوە.

لــە دوای راپەڕینــی ســاڵی ١٩٩١ گەلــی کوردســتان لــە هەرێمــی کوردســتان لــە هەمــوو ڕوویەکــەوە کەوتــە ســەردەمێکی نــوێ، بــەڵام زۆری نەبــرد، جارێکــی دیکــە ئاڵۆزیــە سیاســیەکان هەڵکشــانەوە و گەڕێکــی دیکــەی شــەڕی براکــوژی لــە نێــوان یەکێتــی نیشــتیمانی کوردســتان و پارتــی دیموکراتــی کوردســتاندا دەســتی پێکــردەوە. هەڵمەتــی میدیایــی بــەر لــە پێکدادانــی چەکــداری دەســتی پێکــرد، جارێکــی دیکــە وشــە و

دەستەواژە زبرەکان بوونەوە بەشێک لە گواستنەوەی هەواڵەکانی شەڕ و هێرشکردنە سەر یەکتری. لەو قۆناغەشدا ژمارەیەکی زۆری وشەو دەستەواژەی نوێی زبر چوونە سەر خەرمانەی گوتاری زبری میدیایی کوردی.

زمانی زبر و مۆدێلێکی نوێی میدیایی

بــە کۆتایــی هاتنــی شــەڕی ناوخــۆ لــە هەرێمــی کوردســتاندا، شــەڕی میدیایــی کۆتایــی نەهــات. بەڵکــو پەڕیــەوە قۆنــاغ و بارودۆخێکــی نــوێ. حیزبــە سیاســیەکانی کوردســتان مۆدێلێکــی نوێــی میدیایــان داهێنــا، لــە ژێــر نــاوی میدیــای ئــازاد و ســەربەخۆو ئەهلــی. ســێبەری حیزبیــان درێژکــردەوە ســەر گوتــاری میدیایــی، بۆیــە ئــەو میدیایانــە وەک میدیــای ســێبەر نــاسران. پارتــە سیاســیەکان کەوتنــە داهێنــان و دامەزراندنــی چەنــد کەناڵێــک کــە ناڕاســتەوخۆ خزمــەت بــە سیاســەتەکانیان بــکات و لــە ژێــر نــاوی تــردا بێــت. ئــیتر ئەمــە دەرگای کــردەوە بــۆ ســەرهەڵدانی چەندیــن کەناڵــی تــر، کــە نەزانرێــت هــی کێــن و بــۆ چ ئامانجێــک کاردەکــەن. دواتریــش درووســتبوونی حیزبــی نــوێ و ســەرهەڵدانی باڵــەکان لەنــاو حیزبــەکان، ژینگــەی بــۆ تەشــەنەی ئــەم جــۆرە میدیایــە فەراهــەم کــرد. لــە پەنابــردن بــۆ دروســت کردنــی ئــەو جــۆرە میدیایــە و گەڕانــەوە بــۆ بەکارهێنانــی زمانــی زبــر، ئامــاژە بــە هەمــان ئــەو ناوانــە دەکــەن کــە لــە قۆناغەکانــی پێشــووتردا داهێنــەر و بەکارهێنــەری زمانــی زبــر بــوون لــە نێــو میدیــای کوردیــدا. دوای زیاتــر لــە چــل ســاڵ بــە هەمــان دەســتەواژە و بۆچــوون و نەفەســی کارکــردن و ئامانجــی سیاســی ڕۆژنامەگەلێکــی خســتەوە بــازاڕ، لــە ژێــر نــاوی ئازادیــی ڕاو ڕادەربڕینــدا، نوکــی قەڵەمــەکان، بــازاڕی ناوزڕاندن و بوختــان و تۆمەتیان دروســتکرد و بوونــە بەرهەمهێنــەری چەندیــن نــاو و پاڵەوانــی میدیایــی، کــە خەڵــك ئێســتاش بــە جنێــو و هێرشــکردنە ســەر هەمــوو پیرۆزیــەکان دەیانناســێتەوە. گوتــار و کاری ڕۆژنامەوانــی بوونــە جوێــن نامــە و ڕەخنــە

تەنها ناونیشانێک بوو، بۆ جێکردنەوەی سوکایەتی و بێڕێزیکردن بە هەموو شتێک، ئیدی گوتاری ڕکوکینە کرا بە کەرستەی بنیاتنانی هزرو کەسایەتیی بەهێز و خەڵکی بەناو ئۆپۆزیسیۆن.

ئەو قۆناغە، کە تا ئێستاش درێژەی هەیە. حیزبەکان، کە بە هۆی هەبوونی یاسای حیزبەکان و هەڵنەگرتنی بەرپرسیارێتی بەرامبەر یاساو حیزبە ڕکابەرەکان و تێکنەدانی پەیوەندی و بەرژەوەندییەکانیان. وەک ئەلتەرناتیڤێک دامەزراوەی میدیای سێبەریان کردە بەشێک لە ستراتیژیەتی کارەکانیان و سوود لێوەرگرتنیان بە دوو ئاراستە: یەکەمیان، ڕەخساندنی دەرفەت بۆ دەربڕینی بۆچوونی جیاواز و ئاراستەکردن وڕاکێشانی مەیلی ڕای گشتی بەلای خۆیاندا. دووەمیان، هێرشکردنە سەر ڕکابەر و نەیارە سیاسیەکانیان و شکاندن و سوکایەتی پێکردن و هێرشکردنە سەر ژیانی کەسی و تایبەتی کەسەکان، لەڕێی پەنابردنە بەر هۆنینەوەی چیرۆک و بێڕێزی پێکردنی، تا ئاستی تێوەگلاندنی ئەندامانی خێزانەکانیان و عەشیرەت و شار و ناوچەکانیشیان. هەموو ئەوانەش سەرچاوەکەی بۆ ناکۆکی سیاسی نێوان لایەنەکان دەگەڕێتەوە، کە لەو خاڵەدا مێژوو زیاتر لە جارێک لە نێو مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی دا خۆی دووبارە کردۆتەوە. دەبینین لە هەر قۆناغێکدا ناکۆکی سیاسی لە نێوان لایەنە سیاسیەکانی کوردستاندا دەرکەوێت، ڕۆژنامەکان لە جیاتی ئەوەی هەوڵی بچووکردنەوە و داپۆشینی بدەن، بە وتار و نوسینی ئاگرینی کەسانێک جۆشیان داوە، کە سەر بە لایەنە ناکۆکان بوون.

زمانی زبر لە پەرچەکرداری سیاسیەوە بۆ دەردێکی کۆمەڵایەتی

زمانـی زبـر لە میدیـای کوردیدا، بەرهەمـی پەرچەکردارێکی سیاسـییە، کە گوتـاری سیاسـیی کـوردی بەسـەر دوو دەسـتەواژەی نـوێ دابەش کـرد (کردار و پەرچەکـردار)، (جەلالـی و مەلایـی) و (پارتـی و یەکێتـی). کـە تـا ئێسـتاش ئـەو لێکترازانـە بەردەوامـە و لـە تەنهـا هەڵوێسـت و ناکۆکیەکـی سیاسـیەوە پەڕیوەتـەوە نـاو بوارەکانـی دیکـە، لـە هەمووشـیان زیاتـر کاریگەریـی و مەترسـییی لەسـەر بـواری کۆمەڵایەتـی دروسـت کـردووە. جوێنـی سیاسـی لـە جوێنـی کۆمەڵایەتـی، یـان دەروونـی مەترسـییدارترە، چونکـە لـە هەمـان کاتـدا کـە گـۆڕان و گەشـەی کۆمەڵایەتـی سانسـۆری جوێنـەکان دەکات و فۆرمـە زمانیەکەیـان دەگۆڕێـت، ئـاواش کولتـووری ڕەتکردنـەوەی جوێـن لـە کۆمەڵگـەدا، دەیـەوێ جوێنداممان وەك شـتێکی ناشـیرین و دزێـو بیربخاتەوە و بیناسـێنێ. بـەڵام جوێنـی سیاسـیی، بـەو هۆیـەوە کـە ڕادەگەیەنـرێ، بڵاو دەکرێتـەوە، فۆرمـە زمانیەکـەی پیـرۆز و جـوان پیشـان دەدرێ، یـان ئیسـتاتیزە دەکـرێ و تەنانـەت قۆشـمەجاڕانە و نوکتەئامێزانـەش دەخرێنـە ڕوو، ئـەوە دەبێتـە بەشـێك لـە پڕۆسـەیەکی پـەروەردەکاری، کـە خـۆ دەربازکـردن لێـی ئاسـان نابێـت. جوێنـی سیاسـی، کـە ئامانجـی شـکاندنی پیرۆزییـە سیاسـیەکانی بەرامبـەرە، لەبـەر ئـەوەی لـە ڕاگەیاندنەکانـەوە گـوێمان لێیـان دەبێـت، خـۆی وەك جێگرەوەیەکـی پەروەردەیـی (ناپەروەردەکارانـە) پێناسـە دەکات. پەروەردەمـان دەکات بـە پێچەوانـەی پرەنسـیپە پەروەردەییەکانـەوە. جوێنـی سیاسـی شـەڕانگێزی بڵاو دەکاتـەوە.

بەربڵاویـی بەکارهێنانـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان، ڕووبـەری بەکارهێنانـی زمانـی زبـری فـراوانتر کـردووە. تـا ئـەو ڕادەیـەی، کـە زمانـی زبـر جێـگای ڕەخنـە و لێکدانـەوەی گرتۆتـەوە، بەشـێکی هـەرە زۆری ئـەوەی ئەمـڕۆ (ئیـدی لـە بـواری سیاسـی، یـان کۆمەڵایەتـی و تەنانـەت ڕۆشنبیریشـدا بێـت) کـە وەك ڕەخنـە لـە فـەزای گشـتی و بەتایبـەتتر لـە فـەزای مەجازیـدا (سۆشـیال میدیـا) سـاغ دەکرێتـەوە، ڕک هەڵـڕشتن و خاڵیکردنـەوەی کینەیـە.

لـە هـەر کـوێ پەیوەندیکـردن هەبێـت، ئایدۆلۆژیـاش هەیـە. ئایدۆلۆژیـا دەبێتـە دەمامکـی پاراسـتنی بەرژەوەندییـەکان. بۆیـە کەسـانێک تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان بـە هەمـوو ئامـراز و ژانەرەکانیـەوە بەکاردێنـن بـۆ دروسـت کردنـی واقیعێـک، کـە پێـشتر ڕەهەنـد و سـنوورەکانی دیاریکـراون و نەخشـەیان بـۆ کـێشراوە. ئـەو واقیعـەی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان دایدەڕێـژێ بریتیـە لـە (باوەڕیەکـی دەسـتکرد)، کـە دەکرێتـە ژێـدەر بـۆ لیکدانـەوە و بەرخوردکـردن لەگـەڵ هەمـوو پـرس و بابەتـەکان، بـە گوێـرەی گونجـان یـان گونجاندنـی لەگـەڵ بەرژەوەندیـی ئـەو کەسـانەی کـە لـە پشـت پەیامەکـەوەن. بۆیـە دەتوانیـن تـا ئـەو ڕادەیـە بڕۆیـن و بڵێیـن واقیع بـە مانا کلاسـیکیەکی و حەقیقـەت وەک پێـشتر پێناسـەی کـراوە، لـە سـەر لێـواری دارمانـە و هەندێکیـش دەڵێـن تـەواو دارمـاوە و ئێسـتا مرۆڤایەتـی لـە سـەر دارو پـەردووی حەقیقـەت جیهانێکـی دیکـە لـە وەهـم بنیـات دەنێـت.

لەگـەڵ زۆربوونـی ژمـارەی بەکارهێنەرانـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان، بەکارهێنانـی زمانـی زبـر تەنهـا لـە بـواری سیاسـەت نەماوەتـەوە، بەڵکـو زیاتـر تەشـەنەی کـردووە و بۆتـە کەرستەی دروسـتبوونی گوتـاری ڕکوکینـە،

لـە نێـوان پێکهاتـە نەتەوەیـی و ئاینیـەکان، هەروەهـا لـە نێـوان ناوچـەو شـارەکان، بـە تایبەتیـش ئـەو دابـەش بوونـە جوگرافیـەی لێکەوتـەی دابـەش بوونـە سیاسـیەکەیە. تێکەڵبوونـی وشـە و دەسـتەواژەی زبـر تـا دەگاتـە جوێنـدان و هێـرش کردنـە سـەر کەسـایەتی و ژیانـی کەسـی مرۆڤەکانـی گرتۆتـەوە. ئێمـە لـە کۆمەڵگەیەکـی جوێنفرۆشـدا دەژیـن. جوێـن کاری خۆی دەکات و جوێنفـرۆش کاراکتەرێکـی دیـارە. ئایـا ئەمـە چ جـۆر کۆمەڵگەیەکـە کـە تیایـدا جوێـن دەبێتـە جێـی سـتایش و جوێنێـك دەتوانێـت کێشـەیەکی سیاسـیی بنێتـەوە. زۆرێـك لـە کیشـەکانی نێـوان دەسـەڵات و ئۆپۆزیسـۆن لـە ئاسـتی تانـەو جوێنـدا ماونەتـەوە. کێشـەی نێـوان دەسـەڵات و میدیـای ئەهلـی زۆر جـار بـە زمانـی جوێـن خـۆی دەردەبـڕێ. پشـت گوێخسـتنی ئەرکـی ڕەوشـتی و بەرپرسـیارێتی کۆمەڵایەتـی دیارتریـن خاڵـە کـە ئـەو قۆناغـەی پـێ بناسرێتـەوە. ئـەوەش تەنها لـە دەزگاکانـی میدیایی و کەسـانی سیاسـی کـورت ناکرێتـەوە، بەڵکـو بۆتە دیاردەیەکـی گشـتگیر و هەموو چین و توێژەکانـی کۆمەڵگـەی گرتۆتـەوە. چونکـە ئەگـەر تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان، بەهـۆی ئـەو تایبەتمەندیانـەی هەیەتـی ڕوویەکـی باشـی هەبێـت، ئـەوا ڕوویەکـی دیکـە زۆر بـە نەرێنـی لەسـەر کۆمەڵگـە شـکاوەتەوە. بەهـۆی وابەسـتە بـوون و ئاسـان بەکارهێنـان و دەسـت ڕاگەیـشتن بـە میدیـای نـوێ و تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان، کۆمەڵگایەکـی نەخـۆش دروسـت بـووە. زۆربـەی کاتـی گـەورە و بچووکـەکان بـە دیـار ئـەو جـۆرە لـە میدیـای نـا بەرپـرس بـە فیڕۆدەدرێـت. ڕووی هـەرە خـراپ و ترسـناکی ئـەو میدیایـە ئەفراندنـی دنیـا و کەشـێکی نوێـی کۆمەڵایەتـی و سیاسـیەیە، کـە هەمـوان

وەک یەک قسە دەکەن و وشەو دەستەواژە بەکاردەهێنن. بەتایبەتی لە میدیای کۆمەڵایەتیدا، لە باشووری کوردستاندا نەك بە تەنها میدیا و پەرلەمانتاران خاوەنی گفتووگۆیەکی زاڵ و دڕ و هێرشکەر و تاوانبارکەرن، بەڵکو ئەم دیاردەیە وەها ڕووچووەتە خوارەوە، کە منداڵانی باخچەی ساوایانیش بەو شێوازە لەگەڵ یەکترییدا گفتووگۆ دەکەن.

گوتاری ڕک وکینە و بازاڕی میدیایی

گوتـاری ڕکوکینـە لـە میدیـادا بـە تایبەتـی لـە میدیـای کۆمەڵایەتیـدا، ئەوەنـدە هەڕمێنـی پەیـدا کـردووە کـە بـە دەیـان سـەکۆو پێگـەی بـۆ دروسـتکراوە و بۆتـە هـۆی بەناوبانـگ کردنـی ژمارەیەکـی زۆری خەڵـک. هەروەهـا پێگـەی سیاسـی و کۆمەڵایەتیـی دیـاری بـە کەسـانێک بەخشـیوە، کـە ئەگـەر تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان و بەکارهێنانـی زمانـی زبـر نەبوایـە هەرگیـز بـەو ئامانجـە نەدەگەیـشتن.

زمانـی زبـر بازاڕێکـی تایبـەت بەخـۆی هەیـە، هەمـوو ئەوانـەش کـە هامۆشـۆی ئـەو بـازاڕە دەکـەن چ کڕیـار بـن یـان فرۆشـیار لـە خاڵێکـدا یـەک دەگرنـەوە، کـە هەردوولایـان سـەر بـە یـەک کەلتـوور و بەرهەمـی یـەک جیهانبینیـن. لەناوەڕۆکـدا هەمـوو ئەوانـەی بەزمانـی جنێـو قسـەدەکەن یـەک ژێرخانـی کەلتووریـان هەیـە و بەرئەنجامـی یـەک دیـاردەن. هەموویـان لـە بازنەیەکـی داخـراودا دەخولێنـەوە و خاوەنـی یەک جـۆر مێنتێڵێتی(ئەقڵییـەت) و هۆشـیاری و پـەروەردەن. بکـەری جنێـودەر مـەلا بێـت یـان قـازی، ڕۆشـنبیر بێـت یـان سیاسـی، ئاغـا بێـت یـان گـەدا، سـەر بەهەمـان کەلتـوورن و هەمـان ئـەخلاق بەرهـەم دێنێتـەوە، کـە تـا دوا ئاسـتی خـۆی نزمـە. نیگەرانیـی گـەورە ئەوەیـە، ئـەو نەوەیـەی ئێسـتا پێـدەگات نەوەیـەك نییـە لـە حوجـرە، یـان قوتابخانـە، یاخـود کتێبخانـە، یاخـود لـە یانەیەکـی ڕۆشـنبیری و فکـری یاخـود لـە زانکـۆ چاوبکاتـەوە و ئیلهـام وەربگرێـت، بەڵکـو لـە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانـەوە بـە کۆمەڵگـە ئاشـنادەبێت و لەوێـوە خەڵـك دەبینێـت و چـاو هەڵدێنێـت، کلیـك

لەسـەر پۆسـتێك دەكات لیسـتێكی هـەزار بـە هـەزار جنێـوی دێتـە بەرچـاو، سەرسـامدەبێت بـەو پاڵەوانانـەی لـە تۆڕەكۆمەڵایەتییـەكان هـەن. رۆژانـە ئـەو لایڤانـەی بەرچاودەكەوێـت كەپیاوێـك یاخـود ژنێكـی ٤٠ سـاڵ دانیشـتووە (ئەنـواع و ئەشـكاڵ) جنێـو بـەم و بـەو دەدات و بـە خراپتریـن و ناشـیاوترین شـێوە نـاوی كەسـانی دیكـە دەهێنێـت. ئەگـەر ئـەم نەوەیـە لـە ژینگەیەكـی ئەوهـا پێبـگات كـە زۆربەیـان كاتێكـی زیـاد لـە حـەد لـە تۆڕەكۆمەڵایەتییەكانـن، دەبێـت لـە داهاتـوو چەنـدە لەخەمـی بەهـا باڵاكانـی كۆمـەڵ و ئـاكار و خووڕەوشـتی جـوان و چاكـەكاری و رێزگرتـن و خۆشـویستن و پاكێتیـدا بێـت؟ بـە دەم و دەسـتی خۆمـان، بیركردنەوەیـان خەوشـدار دەكەیـن و نموونـە ناشـیرینەكانیان دەرخـوارد دەدەیـن.

بەشی سێیەم

لایەنی شیکاری گوتاری ڕکوکینە لە هەرێمی کوردستاندا

یەکەم

تیۆری بەکارهاتوو لەو توێژینەوەیەدا

هەر توێژینەوەیەک، لە هەر بوارێکدا، پێویستە پشت بە تیۆرێک یان زیاتر ببەستێ. بواری میدیا و کۆمەنیکەیشن بە درێژایی مێژووی وەدیارکەوتن و گەشەکردنی، چەندین تیۆری لێ وەبەرهاتوون، کە ڕەهەند و چوارچێوە زانستیەکانیان دیاری دەکەن. ئەم توێژینەوەیە، پشت بە تیۆری لەچێوەگرتنی میدیایی دەبەستێ، چونکە گریمانەی تیۆرەکە و ئامراز و کەرستەکانی بۆ دیارکردنی نموونە و کۆکردنەوەی داتاکان گونجاوە.

تیۆری لەچێوەگرتنی میدیایی

ئەو تیۆریە لێکۆلینەوە دەکات، لە کاریگەرییەکانی پەیامی میدیایی. لەو تیۆریەدا ئەوە بە بنەما وەرگیراوە، کە ڕووداوەکان و پێکهاتەی دەزگا میدیایەکان بەخۆیان واتادار نین، تا نەخرێنە ناو کۆنتێکست و چێوەیەکی میدیایی، ئەو چێوەیە گۆکردن و تێکست و واتاکان رێک دەخات. هەروەها لێزانی و بەها کۆمەڵایەتیە باوەکان بەکاردەهێنێ. لە چێوەنانی پەیامی میدیایی دەستەبەری ئەو توانایە دەکات، کە ناوەڕۆکی پەیامەکە هەڵبسەنگێنێ و ڕۆڵەکەشی لە چێبوونی کاریگەریی لە سەر بۆچوون و ئاراستەکان دیار بکات. واتا لە کاتی ڕووداوێکدا، ڕەنگە واتا و دەلالەتی گەورەیان لای خەڵک نەبێت، بەڵام هۆیەکانی ڕاگەیاندن لە ڕێگای لەچێوەگرتنی میدیاییەوە، لە ڕووی زمان و دارشتن و فۆکس لەسەر

کــردن، دەیکەنــە بابەتێکــی گرنــگ و ڕۆژەڤی(بابەتــی رۆژ)ی کۆمەڵگــە.

دەزگاکانــی میدیــا چوارچێوەیــەک بــۆ پێشــهات و پێشــبینیەکان دەکێشــن. تــا لــە کاتێکــی دیاریکــراودا بتوانــن بــاشتر هەســت و تێگــەی(درک) خەڵــک رابکێشــن. کەواتــە لەچێوەگرتنــی میدیایــی کردەیەکــی پێشــوەختە ڕێکخراوە، لەلایــەن پەیامدەرەکــە. کــە پەیامەکــەی بەشــێوەیەک دارِشــتۆتەوە ببێتــە جێــی بایەخپێــدان لای خەڵــک و بیانپەڕێنــەوە نــاو لیســتی ئــەو فاکتەرانــەی کاریگەرییــان لــە باوەڕپێهێنانیانــدا هەیــە.

گرنگییەکانی تیۆری لەچێوەگرتنی میدیایی:

١. میدیــا دەتوانــێ لــە ڕێــی پیادەکردنــی ئــەم تیۆرییــەوە، کاریگەریــی لەســەر جەمــاوەر دروســت بــکات، لــە ڕێــگای شــرۆڤەکردنی ڕووداوەکان و پرســە پێشــنیارکراوەکان.

٢. دەتوانــێ بناغەیەکــی هۆشــیاری و تایبــەت دروســت بــکات، لــە کاتــی ناکۆکیــەکان و پرســە نێودەوڵەتیەکانــدا. هەروەهــا توانــای هەیــە لــە ڕوانگەیەکــی نێودەوڵەتیــەوە بەشــدار بێــت لــە هەڵبژاردنــی پێگــە و جــۆری میدیاکــەدا.

٣. توانــا و شــیانی پێویســتی هەیــە لــە بنیاتنــان، یــان هەڕەفاندنی(تێکــدان) لایەنێکــی دیاریکــراو لــە دەقــە (تێکســت) میدیایەکــەدا، ئــەوەش لــە ڕێــگای بەکارهێنانــی چەمکــە دژ بەیەکەکانــی نــاو دەقــە میدیایەکــە.

٤. توانــای پێوانەکردنــی ناوەڕۆکــی (ڕاســتەوخۆ و ناڕاســتەوخۆ – تێکســت

و کۆنتێکست) هەموو دەق و پەیامە میدیایەکانی هەیە، ئەوانەی، کە دەتوانن ئاراستە و وەڵامە مەعریفی و ویژدانیەکانی جەماوەری بەئامانجگیراو دیاری بکەن.

٥. وێڕای دروستکردنی واقیعێک، تواناشی هەیە مشتومڕ و گفتوگۆ دەربارەی بابەتە پێشنیارکراوەکان دروست بکات.

٦. توانای پێوانەکردنی هەموو ئەو ناوەڕۆکانەی هەیە، کە هەموو کەناڵی پەیوەندیکردن و میدیایەکان لەخۆیانی دەگرن، چ ڕاشکاو بن یان ناڕاشکاو لە ڕووماڵەکانیاندا، بەتایبەتی لەو پرسانەدا کە ناوەڕۆکی سیاسییان هەیە.

ڕەنگدانەوەی تیۆری لەچێوەگرتن لەو توێژینەوەیدا:

تیۆری لەچێوەگرتنی میدیایی، بایەخ بە هەردوو ئاستی سەرەکی و گرنگیی کردەی پەیوەندیکردن (Communication) پەیامدەر و وەرگر دەدات. واتا لێکۆڵینەوە لە دۆخی کاریگەرەیەکانی پەیامەکە دەکات، بەوشێوەیەی لەچێوەگیراوە، لە ڕووی دەق، لە شێوازی داڕشتن و بڵاوکردنەوەی ئەو چێوەیان بۆ دەکێشرێت، کە کاریگەریی لە سەر ئاراستەکردنی تاکەکان و دروستبوونی ڕای گشتی هەبێت. لە بەرژەوەندیی سیاسەت و ئامانجەکانی دەزگا میدیاییەکە یان خاوەنی دەزگاکە. ئەم توێژینەوەیە کە هەوڵێکی زانستییە بۆ پێوانەکردنی ڕۆڵی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان لە تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە لە هەرێمی کوردستان، بایەخ بە هەردوو لایەنی پەیامدەر(پەڕەی فەیسبووکی

دەزگا میدیاییــەکان) و لایەنــی وەرگــر (دانیشــتوانی کوردزمانــی هەرێمــی کوردســتان) دەدات. بۆیــە ئــەو ئامــراز و کەرســتانەی تیــۆری لەچێوەگرتنــی میدیایــی فەراهەمــی کــردوون، گونجــاون بــۆ کۆکردنــەوە و پۆلێــن کردنــی داتــا و زانیاریــەکان، پاشــان شــیکردنەوەیان.

دووەم

ناساندنی نموونە هەڵبژێردراوەکان

یەکــەم، ناســاندنی نموونــەکان: ئــەو نموونانــەی هەڵبژێــردراون، پــەڕەی فەیســبووکی شــەش ڕوانگــە و گۆشــەنیگای جیــاوازی سیاســی لــە هەرێمــی کوردســتان نیشــان دەدەن. ڕاســتەوخۆ یــان ناڕاســتەوخۆ درێژکــراوەی ڕەوت و بۆچوونــە سیاســیە کاراکانــن. هیــچ یەکێــک لــەو پێگــە هەواڵیانــە ئاماژەیــان بــۆ ئــەوە نەکــردووە کــە ســەر بــە چ لایەنێکی سیاســین، بــەڵام لــە ناوەڕکــی پۆســتەکان و شــێوازی مامەڵەکــردن لەگــەڵ زانیارییــەکان و بڵاوکردنەوەیــان، بــە ئاســانی ئاراســتە فکــری و حیزبییەکەیــان دەناسرێتــەوە. بــەڵام ئێمــە لــە ناســاندنیان وەک ئــەوەی ئــەوان خۆیــان ناســاندووە، دەیانناســێنین. هــەر وەک لــە ماڵپــەڕ یــان لــە پەڕەکانــی تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووک، بڵاویــان کردۆتــەوە، ئــەو ماڵپەڕانــە بــەو شــێوەیە خۆیــان ناســاندووە، وەک ئــەوەی لــە خــوارەوە یــەک بــە یەکیــان ناســێندراون:

١- Politic Press

دەزگای میدیایــی پۆڵەتیــك، دەزگایەکــی ڕاگەیاندنــی فکــری، سیاســی ڕووناکبیــری گشــتییە، ئامانــج لێــی گەشــەپێدانی هــزری سیاســی و نیشــتمانی کۆمەڵگەیــە. https://www.facebook.com/politicmediapress

٢- Diplomatic

دیپلۆماتیــک میدیایەکــی ئەهلییــە، بایەخــدەدات بــە رۆژنامەوانــی بنکۆڵــکاری، بــە ســوود وەرگرتــن لــە تەکنیکــی تۆڕەکۆمەڵایەتییــەکان بەرهەمهێنانــی میدیایــی دەکات. https://www.facebook.com/Diplomaticmg

٣- Bwar Media

بــوار، دەزگایەکــی میدیایــی تایبــەت بــە هــەواڵ و زانیــاری و شرۆڤــەی تایبەتمەنــد و جیــاوازە. https://www.facebook.com/Bwar.Mediaa

٤- ستاندەر Standard Kurd

گرنگیــی ڕاگەیانــدن لەســەردەمی ئێســتادا هێنــدە لەپێــش چاوە پێویســت بەباســکردن نــاکات، کوردیــش وەک بەشــێکی دانەبــڕاوی ئــەم جیهانــە لەگــەڵ بوونــی ئازادیــدا ڕۆژ لــەدوای ڕۆژ بایەخــی پتر بــە ڕاگەیانــدن دەدات، ئەوەتانــێ ژمــارەی کەناڵــە ئاسمانیــە کوردیــەکان، رۆژنامــە و گۆڤــارەکان، ســایت و رادیــۆکان، تــا دێــت زیاتــر دەبێــت.

لــەم نێوەنــدەدا، پــرۆژەی ســتاندەر وەک بیرۆکەیەکــی خۆماڵــی هەڵقــەڵاوی نێــو جەرگــەی شــەقامی کــوردی، بــە لەخۆگرتنــی رۆژنامەنــووس و نووســەرانی بیــروڕا جیــاواز، بەگۆڤارێکــی مانگانــە هاتنــە نێــو کاروانــی رۆژنامەنووســی کــوردی. دوای دووســاڵ وەک پێویســتیەکی قۆناغەکــە، رۆژنامــەی ســتاندەریش هاوشــانی گۆڤــارە مانگانەکــە هەفتانــە بــە١٦ لاپــەڕە دەســتی بەدەرچــوون کــرد، ســایتی ســتاندەر کوردیــش کەپێــشتر تەنهــا

ڕۆژنامـە و گۆڤارەکـەی لەخۆدەگـرت، بەچاکمانزانـی بیکەینـە ڕۆژنامەیەکـی ئەلکترۆنـی ئـازادو ڕۆژانـە خوێنەری کـورد لەسەرتاسـەری دونیـادا لەهەواڵو گۆڕانکاریــەکان ئاگاداربکەینــەوە.

بەردەوامــی و گەشــەی ســتاندەر لــەو مــەودا فراوانــەی بیــروڕا دەربڕینەدایــە، کــە تائێســتا ڕەنگــی داوەتــەوە لەســەر لاپــەڕەی گۆڤــارو ڕۆژنامەکـە، قەڵەمـە ئاراسـتە جیـاوازەکان ڕەنگێکیـان بەخشـیوە بەسـتاندەر کـە جگـە لـە ڕەنگـی نیشـتمان لەهیـچ ڕەنگێکـی دیکـە ناچێـت. هەمـوو ڕەخنــەو تێڕوانینێکــی جیاوازیــش کــەبڵاوی دەکەینــەوە مەبەســتمان لێــی گێڕانــەوەی ڕێـزی تـەواوە بـۆ هاوڵاتـی کـوردو بەرچاورۆشـنی بەرپرسـانە لەو هەڵـە و کەموکورتیانـەی ئێسـتا. https://www.facebook.com/skurd.net

٥- Xor

خــۆر، دامەزراوەیەکــی میدیایــی هەمەڕەنگــە، تیشــک دەخاتــە ســەر بابەتەکانـی ڕۆژانـە و دەنـگ و ڕەنگـی ئێـوە دەبێـت. https://www.face-book.com/Xorkrd/

٦- دامەزراوەی میدیایی مەلیک-Malik

لــە پێنــاو هۆشــیارکردنەوەی تاکەکانــی کۆمەڵگــە، ئێمــە لێــرە خزمــەت بــە کــورد دەکەیــن.

دەربــارەی دامــەزراوەی میدیایــی مەلیک...لــە پێنــاو هۆشــیارکردنەوەی تاکەکانـی کۆمەڵگـە، ئێمـە لێـرە خزمـەت بـە کـورد دەکەیـن و دەمانەوێـت هەمـووان پێکـەوە دژی ئەو سـتەم و نادادیە بوەسـتینەوە کە دەسـەڵاتدارانی

کوردســتان ٢٩ ســاڵە بەردەوامیــی پێــدەدەن و ســامانی ســەروژێری وڵات تــاڵان دەکــەن. دامــەزاراوەی میدیایــی مەلیــک، لەلایــەن دەســتەیەک لــە ڕۆژنامەنوسـانی خـاوەن ئەزموونـەوە بەڕێوەدەبرێـت و دەمانەوێـت پـەردە لەســەر ئــەو هەمــوو گەندەڵــی و بــێ ســەرو بەرییــە هەڵبدەینــەوە کــە جـوت بنەماڵـە بەنـاوی دەوڵەتـداری و بەڕێوەبردنـی حکومەتـەوە دەیکـەن و جگــە لــە ژان و ناســۆریی و زوڵــم و زۆرداریــی و نادادیــی هیچیــان بــۆ کــورد فەراهــەم نەهێنــاوە. https://www.facebook.com/melik٨٨

دووەم،هــۆکاری هەڵبژاردنــی ئــەو نموونانــە: هــۆکاری دیاریکردنــی پەڕەکانــی تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووکی ماڵپــەڕەکان، ئامانــج لــەو هەڵبژاردنــە بــۆ دوو هــۆکار دەگەڕێتــەوە:

یەکـەم: بـە گوێـرەی ئـەو توێژینەوانـەی دەربـارەی میدیـا بەشـێوەیەکی گشـتی و بـە تایبەتـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان کـراون، ئامـاژە بـۆ ئـەوە دەکەن کـە فەیسـبووک بەربڵاوتریـن تـۆڕی کۆمەڵایەتیـە، کـە دانیشـتوانی هەرێمـی کوردسـتان بـەکاری دەهێنـن، هەروەهـا لـەو تۆڕەکۆمەڵایەتیـدا، بۆچوونـی سیاسـی و ئاینـی و کۆمەڵایەتیەکانیـان دەخەنـە ڕوو و گفتوگۆیـان دەربـارە دەکـەن، ئـەوەش هـۆکارە کـە میدیـای جەمـاوەری Mass Media و میدیـای ژمارەیــی Degital Media ســوود لــەو تۆڕەکۆمەڵایەتیــە وەردەگــرن، بــۆ بڵاوکردنـەوەی هەمـان ئـەو بابەتانـەی کـە بـە شـێوەی ئاسایی خۆیـان لـە ماڵپەڕەکانیـان - ڕۆژنامـەی ئەلکترۆنیەکەیـان (Website) بڵاوی دەکەنـەوە.

دووەم: لــە تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووک جەمــاوەری بەکارهێنــەر، دەتوانــێ بــە ڕێــگا و شــێوازی جیــاواز، کارلێــک لەگــەڵ بڵاوکــراوەی ئــەو

میدیایانــەدا بــکات. لــە ڕێــگای نووســینی تێچینــە (کۆمێنــت) بێــت، یــان پەسـندکردن(لایک)، یاخـود دانانـی ئیمۆجیـەک، کـە گوزارشـت لـە هەسـت و سـۆز هەروەهـا هەڵوێسـتی کەسـەکە بـکات. لـە ڕێـگای پەرچەکـردار و کاردانــەوەی بەکارهێنەرانــی تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووکەوە دەتوانیــن، داتــا و زانیــاری پێویســت و ڕاســتەقینە وەدەســت بخەیــن، کــە ڕاســتەوخۆ لەلایــەن کەســانێکەوە خراونەتــە ڕوو کــە لــە ڕێــگای توێــژەر پرســیاریان ئاراسـتە نەکـراوە، تـا سـنووریان بـۆ داندرابـێ و وەڵامەکانیـان پێشـبینی کـراو بــن، بەڵکــو ئــەو بەشــداربووانە، بەشــێوەیەکی هەڕەمەکــی و بــە سروشــتی خۆیــان و بەبــێ هیــچ راســپاردە و داوایــەک هەڵوێســت و بــاوەڕی خۆیــان خسـتۆتە روو، کـە ئـەو جـۆرە زانیـاری و داتایانـە ڕاسـتەقینە و ڕاسـتینە و دەکــرێ ببنــە بنەمایــەک بــۆ چۆنیەتــی مامەڵەکــردن لەگــەڵ ئــەو گوتــارە، لەلایــەن کەســانێک یــان خــودی دەزگاکان، کــە بیانــەوێ بەشــدار بــن لــە ڕێگریکـردن لـە زیاتـر تەشـەنەکردنی گوتـاری رکوکینـە.

ئــەو پەڕانــەی فەیســبوکی ئــەو پێگــە ئەلکترۆنیــە هەواڵیانــە، ژمــارەی وەرگرانیــان جیــاوازە، ئــەوەش لــە ڕێــگای لایــک کردنــی پەیجــەکان ژمــارە و ڕێــژەی وەرگرانیــان دیــار دەبێــت، وەک لــەو خشــتەیە دا نیشــان دراوە.

خشتەی ١ ژمارەی لایکی پەڕەکان لە فەیسبووک(ساڵی٢٠٢٢)

ناوی پەڕەکانی فەیسبووک	ژمارەی لایکی پەڕەکە
Politic Press	١٧٥,٠٠٣
Diplomatic	٩٤,٣٨٣
Bwar Media	٥٨,٠٤٠
Standard Kurd	٢٤٤,٦٠٩
Xor	١٩٧,٣٩٧
مەلیک Malik	٣٧٨,٤١٣
کۆی گشتی	١,١٤٧,٨٤٥

ئەو ژمارانە، ئەو ڕووبەرە نیشان دەدەن، کە ئەو پێگانە Site لە ڕێگای پەڕەی فەیسبووکەکانیان گرتوویانە، کە نموونەی توێژینەوە پێک دەهێنن، هەروەها کاریگەریی ئەو پێگە (پەڕە)انە نیشان دەدات، لە سەر بۆچوونی تاکەکان، کە لە ڕێگای کارلێکی جیاوازەوە لەگەڵ بابەتەکان نیشانی دەدەن. لایک کردنی ئەو پەڕانە بەو ژمارانەی لە خشتەکەدا دیاری کراون. واتا ئەوانە ژمارەی گرێنتی وەرگرانن، کە پۆست و بابەتی ئەو پێگانەیان پێ دەگەن. جگە لە لایک کردنی پەڕە (پێگە) سەرەکیەکە، لە ڕێگای چەند ژمارەیەکی دیکەش دەتوانین قەبارە و ژمارەی کارلێک لەگەڵ بابەتەکان پێوانە بکەین. ژمارەی ڤیوەکانیان Views (٩,٤٣٤,٨٠٣) نۆ ملیۆن و چوارسەد و سی و چوار هەزار و هەشت سەد و سێ کەسە، تەنها لە ماوەی ئەو مانگە گریمانەیەی بۆ توێژینەوە دروست کراوە کە خۆی لە (٧) ڕۆژی راستەقینە دەبینێتەوە، هەروەها تەنها لە ڕێگای ژانەرێکەوەیە، کە ڤیدیۆیە و ژمارەیان ٢٣١

ڤیدیۆیـە، کـە چـیتر دەزگا گـەورە میدیایەکانـی (گـەورە لـە ڕووی خەرجـی مـادی و توانـای مرۆیـی) وەک دەزگاکانـی تەلەفزیۆنـە ئاسمانیـەکان یـان ڕۆژنامـە گـەورە بەناوبانگـەکان، بەڵکـو پێگەیەکـی ئەلکترۆنـی کـە ڕەنگـە یـەک کـەس بەڕێـوەی ببـات، کاریگەریـی و ڕووبـەری وەرگرانـی مەزنتربێـت لـەو میدیـا نەریتیانـە (میدیـای جەمـاوەری – Mass Media).

لــەو شــەش پێگەیــەی وەک نموونــەی توێژینــەوە هەڵبژێــدراون، چواریــان،Press Politic، Diplomatic، Bwar Media، Standard Kurd ماڵپــەڕن Website، واتــا ئــەو بابەتانــەی لــە پــەڕەی فەیســبووکیان بڵاودەکرێنــەوە لــە ماڵپەڕەکــەش بڵاوکراونەتــەوە، ئەوانــە ناونیشــان و ســتافی بەڕێوەبردنیـان دیـار و ئاشـکرایە. دووەکـەی تـر Xor، مەلیـک-Malik ماڵپەڕەکەیـان هاوشـانی پـەڕەی فەیسبووکیان ئەکتیـڤ نیـە، هەبوونـی ماڵپەڕەکەیــان تەنهــا وەک پێویســتیەکی هەبــوون و بەردەوامــی پــەڕەی فەیســبووکیانە، هەروەهــا ســتافی بەڕێوەبــردن و ناونیشــانیان دیــار نیــە.

سێیەم

شیکاری لە سەر ئاستی پەیامدەر

پێکهاتەکانــی تیــۆری لەچێوەگرتنــی میدیایــی چــوارن (پەیامــدەر، پەیــام، وەرگــر و کەلتــوور)، پەیامــدەر هەڵســوڕێنەری ئەوانــەی دیکەیــە، پەیامــدەر پەیامەکــە هەڵدەبژێرێــت، بەگوێــرەی ئــەو ئامانجــەی هەیەتــی و ڕەچاوکردنــی بەرژەوەندییەکانــی، لــەو ڕێگایەشــەوە کاریگەریــی لەســەر وەرگــر دروســت دەکات. لــە ڕێــگای کەڵەکەبوونی ئەو پەیــام و کاریگەرییانە، مەعریفەیەکــی نــوێ دروســت دەبێــت، کــە بــە هۆیــەوە تاکــەکان ئاراســتە دەکرێــن و ڕای گشــتی لــێ دروســت دەبێــت، ئــەوەش دەبێتــە کەلتــووری مەعریفــی و هەڵســوکەوتی وەرگــران، و شــێوازی بیرکردنــەوە و دەربڕینــی بۆچوونیــان، گوزارشــت کــردن لــە بــاوەڕ و هەڵوێســتەکانیان.

تیــۆری لــە چێوەگرتنــی میدیایــی، لــەو دۆخــە دەکۆڵێتــەوە، کــە پەیامەکــە دروســتی دەکات. ئــەو تیۆریــە لــە ســەر ئــەو بــاوەڕە بنیــاتنراوە، کــە ڕووداو و ناوەڕۆکــی دەزگاکانــی ڕاگەیانــدن، لــە خۆیانــەوە هیــچ واتایــەک نــادەن، تــا ئــەو کاتــەی دەخرێنــە نــاو چێوەیــەک، کــە وشــە و دەســتەواژە و واتــاکان ڕێــک دەخــات، لــە ڕێــگای ســوود وەرگرتــن لــە کارامەیــی و بەهــا بــاوە کۆمەڵایەتیــەکان. لــە چێوەگرتنــی پەیامــی میدیایــی توانــای پێوانەکردنــی ناوەڕۆکــی پەیامــی میدیاییــت بــۆ دەڕەخســێنی، ڕۆڵــێ لــە دروســت کردنــی کاریــگاری لەســەر بۆچــوون و ئاراســتەکان شــی دەکاتــەوە. لــەم تــەوەرەدا چۆنیەتــی مامەڵەکردنــی پەیامــدەر (دەزگا میدیایــەکان) لەگــەڵ بابــەت و

زانیاریەکان دەخەینە ڕوو، هەروەها ناوەڕۆکی پەیامە میدیاییەکە و چۆنیەتی بڵاوکردنەوە و ئەو شێواز و ڕێگایانەی بەکارهاتوون، بەمەبەستی دروست کردنی کاریگەریی لە سەر وەرگر، کە ئەوە ئامانجی گەورەی میدیایە.

خشتەی٢ پۆلێنکردنی بڵاوکراوەکان لە سەر ئاستی جوگرافی داریدەکات

پێگەکان / جیوگرافیا	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
ناوخۆی	٤٧	٨٤	١٣٥	٩٠	١٢١	٩٢	١٢٣	٨٠	٤١	٨٧	٣٠	١٠٠	٤٩٧	٨٨
هەرێمایەتی	٢	٣	٦	٤	١٠	٨	٢٧	١٧	٦	١٣	٠	٠	٥١	٩
نێودەوڵەتی	٧	١٣	٩	٦	٠	٠	٤	٣	٠	٠	٠	٠	٢٠	٣
کۆی گشتی	٥٦	١٠٠	١٥٠	١٠٠	١٣١	١٠٠	١٥٤	١٠٠	٤٧	١٠٠	٣٠		٥٦٨	١٠٠

لە خشتەی(٢) لە ئەنجامی هاوێرکردن (پۆلێن کردن)ی بابەتە بڵاوکراوەکان لە سەر ئاستی جوگرافی، بۆمان دەردەکەوێت، کە بایەخی هەرە زۆر بە هەواڵ و بابەتی ناوخۆیی(هەرێمی کوردستان) دراوە بە ڕێژەی (٨٨٪). گرنگییدان بەو هەواڵانەی پەیوەستن بە پرسە هەرێمایەتیەکان، بە پلەی دووەم دێت، وێڕای ئەوەی بۆ گەلی هەرێمی کوردستان پرسە هەرێمایەتیەکان، تەنها بە وڵاتە دراوسێیەکانەوە گرێنەدراوە، بەڵکو بە پرسی نەتەوەیی و نیشتیمانی گەلی کوردستانیشەوە گرێدراون، بەڵام ڕووبەری گرنگییپێدانیان تەنها بە ڕێژەی (٩٪) بووە، لە کۆی ئەو بابەتانەی لە هەر شەش پێگە

ئەلکترۆنیەکـە بڵاوکراونەتـەوە.

هەواڵـە نێودەوڵەتیـەکان کەمتریـن بایەخیـان پێـدراوە، بـە ڕێـژەی(٣٪) کـە بـۆ هەرێمێکـی فیدڕالـی وەک هەرێمـی کوردسـتان جێـگای تێڕامانـە، چونکـە بـە درێژایـی ساڵانی هەبوونـی وەک هەرێمێکـی فیدڕالـی، لەسـەر بنەمـای نەتەوەیـی و نیشـتیمانی، کاریگـەر بـووە بـە ڕووداو و بڕیـارە نێودەوڵەتیـەکان، دروسـت و بـوون و دامەزراندنەکـەی و مانـەوەی بـە بڕیارێکـی نێودەوڵەتیـەوە گرێدراوە، کـە بڕیاری ٦٨٨ ئەنجوومەنی ئاسایشـە.

ئـەو جیاوازیـە لـە ڕێـژەکان دەمانباتـەوە سـەر پێناسـە سـادە و نەریتیەکـەی میدیا:"دروسـت کردنـی ڕای گشـتیە و ئاراسـتە کردنـی تاکەکانـە بـۆ ئامانجێکـی دیـاری کـراو". ئـەو پێگـە میدیایانـە وەک نموونـەی توێژینەوە وەرگیـراون لـە پێنـاو ئامانجێـک پەیامەکانیـان بـە شـێواز و ناوەڕۆکـی جیاواز بڵاودەکەنـەوە.

خشتەی٣ ژانرەکانی نموونەی توێژینەوە دیار دەکات

پێگەکان	Politic Press		Diplomatic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک			کۆی گشتی
ژانرەکان	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
هەواڵ	٢٢	٣١	٣٢	١٦	٢٣	١١	٢٣	١٢	١٣	١٦	٢	٦	١١٥	١٤
راپۆرت	٤	٥	١٦	٨	١٢	٦	١٠	٥	١٠	١٣	٠	٠	٥٢	٦
وتار	٠	٠	٢	١	٢	١	٣	١	٠	٠	٠	٠	٧	١
لێدوان	٦	٨	٢٦	١٤	١٣	٦	٣٩	٢٠	٨	١٠	٨	٢٢	١٠٠	١٢
شیکردنەوە	٠	٠	٠	٠	٤٠	١٩	٢	١	٢٠	٢٥	٠	٠	٦٢	٨
پۆستەر	١١	١٥	٤٤	٢٣	٤٠	١٩	٨١	٤١	٢٧	٣٥	١٨	٤٨	٢٢١	٢٩
ڤیدیۆ	٣٠	٤١	٧٤	٣٨	٧٩	٣٨	٣٨	٢٠	١	١	٩	٢٤	٢٣١	٣٠
کۆی گشتی	٧٣	١٠٠	١٩٤	١٠٠	٢٠٩	١٠٠	١٩٦	١٠٠	٧٩	١٠٠	٣٧	١٠٠	٧٨٨	١٠٠

لـە لێـک جـودا کردنـەوەی بابەتـەکان بـە گوێـرەی ژانرەکانیـان، وەک لـە خشـتەی(٣) وەدیاردەکەوێـت، بابەتـە ڤیدیۆیـەکان زۆرتریـن ڕووبەریـان گرتـووە بـە ڕێـژەی(٪٣٠)، کـە نیشـاندەری ئەوەیـە، پێگـە ئەلیکترۆنیـەکان، لـە پێنـاو پێکانـی ئامانجەکانیـان، هـەوڵ دەدەن هەمـوو هەسـتەکانی وەرگر بدوێنـن، بـە تایبەتـی بینیـن و بیسـتن (دەنـگ و ڕەنـگ).

هاتنـی ژانـری پۆسـتەر لـە پلـەی دووەمـدا بـە ڕێـژەی(٢٩٪) دووپـات کردنـەوەی هەمـان ڕاسـتیە، هەروەهـا دەرخـەری ئەوەشـە، کـە پێگـە کۆمەڵایەتیـەکان سـوود لـە هەمـوو ژانرەکانـی میدیایـی وەردەگـرن (بـینراو و بیـستراو و خوێنـدراو) بـۆ گەیاندنـی پەیامەکانیـان. ئـەوەش دەمانباتـەوە سـەر ئـەو بۆچوونـە بـاوەی کـە دەربـارەی پەیامـی تۆڕەکۆمەڵایەتییـەکان دەگوترێتـەوە، کـە کـورت و پوختـە، خەڵـک توانـای بابەتـی درێـژی نەمـاوە، هەمـوو شـتەکان خێرابوونـە و مـرۆڤ دەبـێ بـەو خێرایانـە رابـگات، وەک ئـەوەی مارشـال ماکلۆهـان لـە تیۆری(حەتمیەتـی تەکنۆلۆژیـا) باسـی لێـوە

کـردووه، لـه وێکهاتنـەوه و گچکەبوونـەوەی جیهـان لـه کەمبوونـەوەی کات و شـوێن.

هــەر ئەوەشــە وای کـردووه کـە ژانـری وتـار کـە درێژتریـن ژانـری میدیاییـە، لـە دوایـن خانـەی گرنگیپێدانـی ئـەو پێگـە کۆمەڵایەتیانـە بێـت. وەک لـە خشـتەکە دا دیـارە. گرنگیپێـدان بـە ژانـەرەکان لـە پێگەیەکـەوە بـۆ یەکـی دیکـە جیـاوازە، لـە هەندێکیـان ڤیدیۆ لـە ڕێزبەنـدی یەکەمدایە، وەک Bwar Media و Diplomatic لـە هەندێکـی دیکـە ڤیدیـۆ لـە ڕێزبەنـدی کۆتایـی دایـە، وەک Xor و مەلیـک-Malik، ئـەوەش بـۆ لایەنـی دارایـی و ژمـارەی سـتاف و هەبوونـی خەڵکـی پسـپۆڕ لـەو بوارانـەدا دەگەڕێتـەوە. چونکـە دروسـتکردنی بابەتـی ڤیدیۆیـی بـە هەمـوو جۆرەکانیـەوە، توانـای مـادی و مرۆیـی پێویسـتە (بودجـە و کارامەیـی و لێزانـی).

تێبینــی: کـۆی گشــتی بابەتەکانــی هــەر یــەک لــەو شــەش پــەڕەی تـۆڕی کۆمەڵایەتـی فەیسـبووک لـە خشـتەی(٣) لەگـەڵ کـۆی گشـتیان لـە خشـتەی(٢) تێکناکەنەوە(یەکناگرنـەوە)، چونکـە زۆرینـەی بابەتـەکان لـە ڕێـگای زیاتـر لـە ژانرێکـەوە بڵاوکراونەتـەوە، بـۆ نموونـە زۆربـەی هـەواڵ، ڕاپـۆرت، شـیکاری و ڤیدیـۆکان، پۆسـتەری تایبەتیـان بـۆ دروسـت کـراوە و لەگەڵیـان دانـدراون، یـان ژمارەیـەک لـە ڤیدیـۆکان بـە تایبەتـی ڕاپۆرتـە ڤیدیۆییـەکان زیاتـر لـە هەواڵێکیـان لـە خۆگرتـووە.

خشتەی ٤ جۆری ڤیدیۆ بەکارهاتووەکان لە پۆستەکان دەخاتەڕوو

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
ج. ڤیدیۆ	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
چاوپێکەوتن	١١	٢٨	١١	١٢	١١	١٧	١٠	٢٩	٠	٠	٠	٠	٤٣	١٨
ڕاپۆرت	٧	١٨	٣٠	٣٤	٣١	٤٥	٥	١٥	٠	٠	٠	٠	٧٣	٣٠
ڕاستەوخۆ	١٤	٣٦	٢٥	٢٨	١٦	٢٣	٣	٩	٠	٠	٠	٠	٥٨	٢٤
لێدوان	٧	١٨	٢٣	٢٦	١٠	١٥	١٣	٣٨	٠	٠	٩	٩٠	٦٢	٢٦
هی دیکە	٠	٠	٠	٠	٠	٠	٣	٩	١	١٠٠	١	١٠	٥	٢
کۆی گشتی	٣٩	١٠٠	٨٩	١٠٠	٦٨	١٠٠	٣٤	١٠٠	١	١٠٠	١٠	١٠٠	٢٤١	١٠٠

لەو خشتەیەدا جۆری ئەو ڤیدیۆیانە دەردەخات، کە لە ڕووماڵی نموونەی توێژینەوە دا بڵاوکراونەتەوە، ئەو ڤیدیۆیانەی زۆرترین پانتاییان گرتووە، ڕاپۆرتی ڤیدیۆیین بە ڕێژەی(٪٣٠) لە زۆربەی ڕاپۆرتەکاندا زیاتر لە هەواڵێک بڵاوکراوەتەوە، ئەو ڕاپۆرتانە لەلایەن کەسێکەوە(بێژەر) پێشکەش دەکرێن. لە ڕووی دەنگ و وێنەگرتن و دابین کردنی پێداویستیەکانی دیکە ئامادەکاریان بۆ کراوە، هەموویان لە ناو ستۆدیۆ و لە ڕێگای (Green Screen) وە (Background)ی بۆ داندراوە. دووەم ژانەر کە ڕووبەرێکی گەورەی وەرگرتووە لێدوانە (بۆچوون-Openion، لێدوان-Statemant) کە بە ڕێژەی(٪٢٦). لە ڕیزبەندی سێیەمدایە، ڕاستەوخۆکان(Live) بە ڕێژەی(٪٢٤) کە لە ڕێگایەوە هەواڵ و زانیاری مەیدانی (In the field) بۆ وەرگرانیان دەگوازرێتەوە، ئەوەشیان لایەنی کەم کەسێکی دەوێ کە کارەکە ئەنجام بدات، هەمان شت بۆ

چاوپێکەوتنیش ڕاستە کە لە ڕیزبەندی چوارەم دێت بە ڕێژەی(١٨٪).

ئەو ڕێژانە ئاماژەن، ئەو پێگە ئەلکترۆنیانە ستافی تایبەتی خۆیان هەیە، هەروەها شوێنی تایبەتی کار. لەو خشتەیەدا وەدیار دەکەوێت کە چوار لە نموونەکان، لەو جۆرە پێگە ئەلکترۆنیانەن، ئەوانیش(Politic Press، Diplomatic، Bwar Media و Standard Kurd)، دەربارەی دوو نموونەکەی دیکە (Xor و مەلیکMalik) کەمترین ڕێژەی ڤیدیۆیان بڵاوکردۆتەوە، مەلیک بە بڵاوکردنەوەی (١٠) پارچە ڤیدیۆ لە ریزبەندی پێش کۆتاییە، هەموو پارچە ڤیدیۆکانی لە سەرچاوەی دیکە وەرگرتوون کە تەلەفزیۆنی NRT یە کە هەردووکیان سەر بە جوڵانەوەی نەوەی نوێن. هەروەها Xor کە تەنها یەک پارچە ڤیدیۆی بڵاوکردۆتەوە بە هەمان شێوە لە سەرچاوەی دیکەی وەرگرتووە، ئەوەش ئاماژەیە کە ئەو دوو نموونەیە ژمارەی ستاف و توانای داراییان سنووردارە.

خشتەی٥ بوارەکانی سامپڵی توێژینەوەکە دەخاتەڕوو

پێگەکان / بابەتەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
سیاسی	٢٠	٤٢	٦٠	٤٨	٨٢	٧٠	٧٥	٦٣	٢٩	٨٢	٢٥	٧٦	٢٩١	٦١
کۆمەڵایەتی	٩	١٩	٢٣	١٨,٥	١	٠,٥	٣	٢,٥	٢	٦	١	٣	٣٩	٨
ئابوری	١٣	٢٧	٢٨	٢٢	٢٥	٢١	٣٥	٣٠	٢	٦	٥	١٥	١٠٨	٢٢,٨
وەرزشی	٠	٠	٠	٠	١	٠,٥	٠	٠	٠	٠	٠	٠	١	٠,٢٠
هونەری	١	٢	١	٠,٥	٠	٠	٢	٢	٠	٠	١	٣	٥	١
تەندروستی	٥	١٠	١٣	١١	١٠	٨	٣	٢,٥	٢	٦	١	٣	٣٤	٧
کۆی گشتی	٤٨	١٠٠	١٢٥	١٠٠	١١٩	١٠٠	١١٨	١٠٠	٣٥	١٠٠	٣٣	١٠٠	٤٧٨	١٠٠

لەو خشتەیەدا ئاستی گرنگیی پێدانی نموونەی توێژینەوە دەخاتە ڕوو بەو ڕەهەندانەی بابەتە بڵاوکراوەکان لەخۆیان گرتووە. بابەتی سیاسی لە پلەی یەکەمدا دێت بە ڕێژەی (٦٣٪) بابەتە ئابووریەکان بە ڕێژەی (٢٢,٨٠٪) لە پلەی دووەم دێن، ڕێژەی(٨٪) کە پلەی سێیەمە بابەتە کۆمەڵایەتیەکان جێیان گرتووە، لە پلەی چوارەمیش بابەتی تەندروستی بە ڕێژەی(٧٪)، ئینجا بابەتی هونەری بە ڕێژەی(١٪) پلەی پێنجەم و بابەتی وەرزشی بە ڕێژەی(٠,٢٠) لە پلەی شەشەم دێت.

ئەو داتایانە ئەوە نیشان دەدەن، کە ژینگەی توێژینەوە ژینگەیەکی سیاسیە، بۆیە بابەتە سیاسیەکان لە پلەی یەکەمەوە دێن. وەرزش و هونەر، کە دوو بواری کات بەسەربردن و چێژوەرگرتنن لە نزمترین پلە دێن. لەو بابەتە ئابوری و تەندروستی و کۆمەڵایەتی و هونەری و وەرزشیانەش بە بابەتی سیاسیەوە گرێدراون بۆیە گرنگییان پێدراوە و

بڵاوکراونەتـەوە، چەنـد نموونەیـەک بـۆ ئـەوە دەهێنینـەوە:

لـە ٢٠٢٢/٦/١٤ لـە Politic Press لێدوانـی فرۆشـیارێکی مەیدانـی ئاژەڵانـی سـلێمانی دانـدراوە، کـە بڵاوکردنـەوەی ڕێنمایـی خۆپارێـزی لـە پەتـای خوێـن بەربـوون لەلایـەن فەرمانگـەی تەندروسـتی سـلێمانی بـە دژایەتـی خۆیـان دادەنـێ و هەبوونـی پەتاکـە بـە درۆ وەسـف دەکات، کـە لـە بەرژەوەندیـی دەسـەڵات و بـە زیانـی خەڵکـە.

لـە ٢٠٢٢/٦/١٩ ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆیـی دەربـارەی بڵاوبوونـەوەی نەخۆشـی کۆلێـرا لـە Diplomatic بڵاوکراوەتـە، بـەو ناونیشـانە (سـلێمانی کەوتـە ئینـزارەوە و بەغـدا هاتـە سـەرخەت) ئـەوە ناونیشـانێکی سیاسـیە و زیاتـر سـەرنج بـۆ سـەر ململانێـی سیاسـی نێـوان بەغـدا و هەولێـر هەروەهـا هەولێـر و سـلێمانی دەبـات.

تاکـە هەواڵـی وەرزشـی کـە Bwar Media لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ بڵاوی کردۆتـەوە، ڤیدیۆیـی چوونـی لاهـور شـێخ جەنگـی هاوسـەرۆکی پێشـووی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتانە بـۆ نـاو یاریـگا، لـە دوای بردنـەوەی یانـەی نـەورۆز لـە یانـەی هەولێـر، ئـەو کارەی لاهـور شـێخ جەنگـی نمایشـێکی سیاسـی بـوو، لـە بەرامبـەر ڕکابەرەکانـی کـە بڕیـاری دوورخسـتنەوەیان داوە لـە پۆسـتی هاوسـەرۆکی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان، کەواتـە هەواڵەکـە سیاسـیە بـە پلـەی یەکـەم نـەک وەرزشـی.

هەروەهـا پـەڕەی فەیسـبووکی پێگـەی ئەلکترۆنـی مەلیـک کـە یـەک بابەتـی هونـەری بڵاوکردۆتـەوە لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١١ گۆرانیەکـە دوو

هونەرمەنـد بـە دووقۆڵـی بەند بەسـەر بەنزینەکـەی شاسـوار عەبدولواحیدی سـەرۆکی جوڵانـەوەی نـەوەی نوێـی هەڵدەڵێـن.

ئـەوە نموونـە و داتایانـە، ئـەوە نیشـان دەدەن کـە میدیـای نـوێ (تۆڕەکۆمەڵایەتیـەکان – پێگـە ئەلیکترۆنیـەکان) نەیانتوانیـوە دیمەنی گشـتی بـەر لـە پەیدابوونـی ئینتەرنێـت و بوونـە پێویسـتی(مۆدە) بەکارهێنانـی تۆڕەکۆمەڵایەتیـەکان بگـۆڕن. بەڵکـو بوونەتـە هـۆکاری درێژکردنـەوەی هەمـان قۆنـاغ، کـە ململانێـی سیاسـی و گفتوگـۆی تونـدی سیاسـی ڕووبـەری گـەورەی گرنگیـی پێدانـی تاکەکانـی گرتبـوو. ئـەوەش بـۆ چەنـد هۆکارێـک دەگەڕێتـەوە، کـە دیارتینیـان ئەوانـەن:

- خەڵکـی هەرێمـی کوردسـتان هێشـتان لـە قۆناغـی رزگاری نیشـتیمانی دەربازیـان نەبـوە، بـە هەبوونـی دەوڵەتـی سـەربەخۆی خۆیـان، بەڵکـو بـەردەوام هەڕەشـەی لـە نـاو چوونـی ئـەو قـەوارە فیدڕالیە دەسـتوریەی لێدەکرێـت، کـە لـە دەسـتوری عێراقـی بەنـاوی هەرێمـی کوردسـتان دانیپێدانـدراوە.
- درێژبوونـەوەی ناکۆکـی و شـەڕی سیاسـی و سـەربازی نێـوان پـارت و لایەنـە سیاسـیەکانی کوردسـتان، کـە لـە دوای دروسـتبوونی دامـەزراوە نەتەوەیـی و نیشـتیمانیەکان لـە سـاڵی ١٩٩٢ نەتوانـدراوە تێبپەڕێندرێـن، بەڵکـو پرۆسـەی بـە حیزبـی کردنـی کۆمەڵگـە زیاتـر بـووە، بۆیـە ناکۆکی نێـوان تاکەکانیـش یـان گروپـەکان توندتـر بـووە.
- میدیـا لـە هەرێمـی کوردسـتاندا درێژکـراوەی گوتـاری سیاسـی و

دەنگـی حیزبەکانـە، کـە چـۆن میدیـای جەمـاوەری Mass Media لـە ژێـر کۆنترۆڵـی حیـزب دابـوو، بەهەمـان شـێوە کار بـۆ کۆنترۆڵکردنـی میدیـای نـوێ و تۆڕەکۆمەڵایەتیەکانیـش دەکـەن، بـە درێـژ کردنـەوەی هەمـان نەفسـیەت و ڕکابەرایەتـی سیاسـی.

خشتەی ٦ ڕێکاری لەچێوەگرتنی گوتاری ڕکوکینە دیاریدەکات

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
شێواز	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
هەڵبەستن	١٥	٣٩	٢٧	٣٥	٢٧	٤٦	١٦	٣٧	٨	٤٠	٦	٢٤	٩٩	٣٨
لێقرتاندن	٥	١٤	١٤	١٨	٠	٠	٢	٥	٠	٠	١١	٤٤	٣٢	١٢
خستنەسەر	١٥	٣٩	٢١	٢٧	٢٧	٤٦	٢٢	٥١	١٢	٦٠	٧	٢٨	١٠٤	٤٠
هەڵگێرانەوە	٣	٨	١٦	٢٠	٥	٨	٣	٧	٠	٠	١	٤	٢٨	١٠
کۆی گشتی	٣٨	١٠٠	٧٨	١٠٠	٥٩	١٠٠	٤٣	١٠٠	٢٠	١٠٠	٢٥	١٠٠	٢٦٣	١٠٠

ئـەو ڕێکارانـەی لـە پڕۆسـەی لەچێوەگرتنـی هـەواڵ و زانیاریـەکان لـە نموونەکانـی توێژینـەوە بەکارهاتـوون، بـە ڕێـژەی جـودا ئامادەییـان هەبووە، وەک لـە خشـتەی (٦) دیـارە، خستنەسـەر لـە ڕێزبەنـدی یەکـەم دێـت بـە ڕێـژەی (٪٤٠)، لـە دوای ئەویـش لـە پلـەی دووەم هەڵبـەستن دێـت بـە ڕێـژەی(٪٣٨)، ئینجا لێقرتانـدن بـە ڕێـژەی (٪١٢)، هەڵگێڕانـەوە بـە ڕێـژەی (٪١٠) بـە دوای یـەکتر دا دێـن.

خستنەسـەر: لـە ئامادەکـردن و داڕشـتنی هـەواڵ وەک لێقرتاندنیەتـی،

واتا بە خستنەسەری زانیاری نا دروست، ئەوە هەواڵەکە لە ڕێچکەی ڕەسەنی خۆی دەردەهێندرێ و خاڵی دەبێت لە بەها و چوارچێوە پیشەیی و ئەخلاقیەکەی. ئینتەرنێت وەک فەزایەکی گریمانەیی دەرفەتی داوە، کە چیرۆکەکان بە گوێرەی خواستی لایەنی بڵاوکراوە و بە مەبەستی پێکانی ئامانجێک دیاریکراو خستنەسەری بۆ بکرێت و وەک بابەتێکی میدیایی و هەواڵێکی بە زانیاری، پێشکەشی وەرگران بکرێت، ئەوەش بۆ دوو هۆکار دەگەڕێتەوە، یەکەمیان سەرهەڵدانی هۆکاری میدیای نوێ. دووەمیان قورسیی چاودێری کردن. ڕێژەی بەرزی ڕێکاری خستنەسەر لە نموونەی ئەو توێژینەوەیدا سەلماندنی ئەو ڕاستیەن:

Standard Kurd لە رۆژی ٢٠٢٢/٦/١١ ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی بڵاوکردۆتەوە کە سێ هەواڵ لە خۆدەگرێت، دوو لەو هەواڵانە خستنەسەریان بۆ کراوە، هەواڵی یەکەم (هەوڵەکانی پارتی بۆ هەڵدانەوەی لاپەڕەیەکی نوێ لەگەڵ ئێران شکست دەخوات) هەواڵی دووەم (جیاوازیەکانی سەدر و بارزانی قوڵتر دەبێتەوە چوارچێوەی هەماهەنگیش دەیەوێت سوودی لێ ببینێت). لە هەردوو هەواڵەکەدا پارتی و سەرۆکەکەی بە ئامانج گیراون، بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی لاواز نیشان بدرێن، و ئەو پەیامە بە وەرگر بدرێت. وێڕای ئەوەی ئێران بە موشەکی بالستی لە هەولێری پایتەختی هەرێمی کوردستانی داوە، چەندین جار لەلایەن میلیشیاکانی سەر بە ئێران بە دڕۆن هێرشکراوەتە سەر هەولێر، پارتی ئامادەی تەنازولکردنە بەڵام ئێران ڕازی نیە.

هەڵبەستن (هۆنینەوە): وەک دەستەواژەیەکی کۆن لە زمان و

فەرهەنگی کوردیدا بەکارهاتووە، چ لە سەر ئاستی گفتوگۆی ئاسایی، کە یەکێک ویستوویەتی کەسێک بەو شیوەیەی لای پەسند بووە وێنەی بکات، ئەوەش لە ڕێگای هەڵبەستنی چیرۆکێک یان ڕووداوێک، جا چ بە پۆزەتیڤ بووبێت یان نەگەتیڤ، ئەو دەستەواژەیە لە ئەدەبیات بە تایبەتی لە بواری شیعر و چیرۆک بە چڕی بەکارهێندراوە، تا ئەو ڕادەیەی شیعر، کە وشەیەکی عەرەبیە و کراوەتە کوردی وشەی هەڵبەستیان لە بەرامبەر داناوە. وەلێ ئەو دەستەواژەیە لە بواری میدیاییدا، لەگەڵ فروان بوونی ڕۆڵ و کاریگەریی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان بەتایبەتی ئەو پێگە هەواڵیانەی ئامانجی سیاسیان هەیە، وەک میکانیزمێک ئەو دەستەواژەیان بەکارهێناوە، ئەوەش زیاتر لە پێگە هەواڵیە سیاسیەکان بەکاردەهێندرێت، وەک ئەوەی لە نموونە وەرگیراوەکان لە خانەی دووەم ئامادەیی هەیە:

Bwar News لە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٣ ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی کە لە دوو هەواڵ پێکهاتووە بڵاوکردۆتەوە:

- پارتی و یەکێتی لە سەر ئەنجامدانی هەڵبژاردن ڕێککەوتوون
- تەمەنی پەرلەمان درێژ دەکرێتەوە و ماوەی ئەنجامدانی هەڵبژاردن گۆڕانکاری بەسەرردادێت.
- هەمان پێگەی هەواڵی لە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٤ لە ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی کە دوو هەواڵ لە خۆ دەگرێت، ئەو دوو هەواڵەی سەرەوە ڕەت دەکاتەوە، بە بڵاوکردنەوەی ئەم هەواڵانە:

- وردەکاری رێککەوتنی پارتی و یەکێتی لە سەر دواخستنی هەڵبژاردن.
- تەمەنــی کۆمســیۆنی هەڵبــژاردن، بــۆ یــەک خولــی دیکــە درێــژ دەکرێتــەوە.

ئــەوەی جێــی تێبینیــە، ئــەو چــوار هەواڵــە بــە هــەردوو ئاراســتەی بڵاوکردنــەوەی زانیــاری، تەنهــا چیرۆکــی هەڵبــەستراون، چونکــە (دوای زیاتــر لــە دوو مانــگ لــە بڵاوبوونــەوەی ئــەو هەواڵانــە) نــە ڕێکەوتــن کــراوە لــە ســەر ئەنجامدانــی هەڵبــژاردن، نــە ڕێکەوتنیــش کــراوە بــۆ دواخســتنی هەڵبــژاردن.

لێقرتانــدن: میکانیزمــی لێقرتانــدن و هەڵگێڕانــەوە کــە لــە خشــتەی ســەرەوە لــە پلــەی ســێیەم و چــوارەم دا هاتــوون، **لێقرتانــدن** بــە درێژایــی مێــژووی رۆژنامەوانــی، لــە ئامادەکــردن و داڕشــتنی هــەواڵ ئامادەیــی هەبــووە، وەک کردەیەکــی پێویســت بــۆ گونجاندنــی زانیاریــەکان لەگــەڵ سیاســەتی دەزگاکــە ســوودی لێوەرگیــراوە، بــەڵام تــا ڕادە و ســنوورێکی دیاریکــراو کــە لەســەر نــاوەڕۆک و ڕاســتگۆیی زانیاریــەکان کاریگــەر نەبێــت. هەروەهــا هەڵگێڕانــەوە وەک یەکێــک لــە میکانیزمەکانــی تیــۆری لەچێوەگرتنــی میدیایــی لــە دیاریکردنــی نموونــەی توێژینــەوە بەکارهاتــووە:

لــە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ پێگــەی مەلیــک پارچــە ڤیدیۆیەکــی بڵاوکردۆتــەوە، کــە بریتیــە لــە لێقرتاندنــی گوتــەی چەنــد پەرلەمانتارێکــی پارتــی و یەکێتــی (پێکهێنــەرە ســەرەکیەکانی حکومەتــی هەرێمــی کوردســتان لــە کابینــەی نۆیــەم)، گوتــەی ئــەو پەرلەمانتارانــە بەشــێوەیەک لێیقرتێنــدراون

و هەڵبژێـردراون دواتـر هەڵگێڕاونەتـەوە، کـە مانایەکـی پێچەوانـە بـدات و زیاتـر مایـەی گاڵتەپێکـردن بـن نـەک گوێلێگرتـن. لـە ڕێگایانـەوە ئەندامانـی حیزبـە ڕکابەرەکانیـان وەک کەسـانی نـەزان و دەبەنـگ بناسـێنن، پاشـان لەگـەڵ چەنـد پارچەیەکـی کۆمێـدی لێکێنـدراون، کـە دیمەنێکـی گاڵتەجـاڕی دروسـت بـکات، واتـا بەمەبەسـتی گاڵتەکـردن بـە بۆچوونـی ئـەو پەرلەمانتارانـە ئـەو پارچـە ڤیدیۆیـە بـەو شـێوەیە دروسـت کـراوە:

پەڕلەمانتـاری یەکەم:"حکومەتـی هەرێمی کوردسـتان هەندێک ئاوەدانی کـردووە کـە ڕەنگـە بـە دەسـکەوتی شارسـتانی گـەورە هەژمـار بکرێـن، کـە ڕەنگـە تەنهـا بـەراورد بکـرێ بـە شـارەکانی وەک پاریـس و لەنـدەن".

دیمەنی کۆمیدی: پێکەنینێکی تژی لە گاڵتەپێکردن و هێستیری

پەڕلەمانتـاری دووەم: ئـەو ڕێگایـە بۆتـە سـڕێکی گـەورە، لـە مـاوەی سـی سـاڵدا حکومەتـی کوردسـتان پێـی نەکراوەتـە دوو سـاید.

پەڕلەمانتـاری سـێیەم:"لە ئەوروپـا هەندێکجـار کـە شـەمەندەفەر بەکاردێـت، یـەک لـە هـۆکارەکان ئەوەیـە کـە ئـەو هەمـوو بازگە و سـەیتەرە نیـە، خـۆ ناکـرێ شـەمەندەفەرێک بـە خێرایـی دوو سـەت بـڕوا و بازگەیـەک بیوەسـتینی!"

دیمەنـی کۆمیدی(دیمەنێکـی کۆمیـدی هونەرمەندێکـی ناسراوە):"ئەمانە هەمـووی تەسـویر بکـە، بـۆ ئـەوەی کـە کامـل بـوو عەقڵـی دوای ئەمـە ئەمانـەی بـۆ لێدەنـەوە لـە ئەرشـیڤا و پێـی بڵێـن ئەوانـە کەریێتیەکانـی زەمانـی زووت بـوو".

پەڕلەمانتاری چوارەم:"وەللاهی بیلاهی جەنابی وەزیر، خوا شاهیدە نە تونێل و نە میترۆمان دەوێ، نە خەتی قیتاری بەستنەوەمان بەهەموو شارەکان دەوێ".

دیمەنی کۆمێدی(هەمان هونەرمەند):"ئای لەوە ئەچێ ئەمان ئێمە بە کەر و گا بزانن، خەریکە ماوەیەکە ڕووتان دەدەمێ تەداخولات دەکەن".

پەڕلەمانتاری پێنجەم:"بەڕاستی شەرمەزاریە ئەو پڕۆژەیە بدرێتە کۆمپانیایەکی ئیسپانی جێبەجێی بکات.

هەمان هونەرمەندی کۆمیدی(دوای پیکەنینێکی گاڵتەجاڕی):"بەڕاستی زیرەکی، بەڕاستی ماهیری".

پەڕلەمانتاری یەکەم قسەکانی دووبارە داندراونەتەوە:"حکومەتی هەرێمی کوردستان هەندێک ئاوەدانی کردووە کە ڕەنگە بە دەسکەوتی شارستانی گەورە هەژمارە بکرێن، کە ڕەنگە تەنها بەراورد بکرێ بە شارەکانی وەک پاریس و لەندەن".

هەمان هونەرمەندی کۆمیدی:"هەی ڕووت ڕەش بێ، هەی ڕووت ڕەش بێ، من خۆم دەزانم چت لێ دەکەم بەس سەبرت هەبێت".

خشتەی ٧ شێوەی لە چێوەگرتنی هاندان بۆ گوتاری رکوکینە دیاریدەکات

پێگەکان / شێوە	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪		
ڕاستەوخۆ	٧	٢٧	١٦	٤٤	٦٠	٨٧	٤٠	٦٨	٢٦	٨٤	٢٣	٧٩	١٧٢	٦٦
ناڕاستەوخۆ	١٩	٧٣	٣٠	٦٦	٩	١٣	١٩	٣٢	٥	١٦	٦	٢١	٨٨	٣٤
کۆی گشتی	٢٦	١٠٠	٣٦	١٠٠	٦٩	١٠٠	٥٩	١٠٠	٣١	١٠٠	٢٩	١٠٠	٢٦٠	١٠٠

لە خشتەی (٧) توانای پێوانەکردنی شێوەی (ڕاستەوخۆ، ناڕاستەوخۆ) نیشاندەدات کە لە هەموو دەق و پەیامانە هەنە، کە کەوتوونەتە ناو بازنەی نموونەکان. وەک دیارە شێوەی ڕاستەوخۆ لە هاندان بۆ گوتاری ڕکوکینە لە پلەی یەکەم بە ڕێژەی (٦٦٪) و شێوەی ناڕاستەوخۆش لە پلەی دووەم دێت بە ڕێژەی (٣٤٪)، بە هەردوو ئاست و شێوازەکە ڕێژەیەکی گەورە لە کۆی گشتی بابەتە بڵاوکراوەکان داگیر دەکەن. سێ خاڵی گرنگ هەن کە یارمەتی دەرن بۆ ناسینەوە و دەستنیشانکردنی ئەو هۆکارانەی دەبنە هاندەر بۆ گوتاری ڕکوکینە، کە بۆ هەریەکەکیان چەند نموونەیەک دەهێنینەوە:

١. بەلارێدابردن: ئەو هەواڵ و بابەتانەی هەوڵدەدەن ڕاستەیەکان بەلاڕێدابەن، وەک، Diplomatic، ٢٠٢٢/٦/١٥ (داوا دەکرێت خاوەنی سێ بەنزینخانە ئیعدام بکرێن) ئەوە گوتەی پەرلەمانتارێکی پارتی دیموکراتی کوردستانە، کە لە دانیشتنی پەرلەمان، دەربارەی گران بوونی نرخی بەنزین سازدرا، وەک گوازارشت کردن لەوەی پێویستە ئەوانەی بەنزینی خراپ دەفرۆشن سزا بدرێن، گوتەیەکی باوی دووبارەکردەوە:"هەتا دوو سێ ساحێب بەنزینخانە لە سێدارە

نەدرێـن بـاش نابیـت". بـەڵام ئـەو پێگەیـە بەوشـێوەیە بەڵارێـی دابـردووە. Politic Press، ٢٠٢٢/٦/٢٧(خەڵـک لـە هەولێـر بـە لێشـاو دەچنـە تورکیـا و نرخـی تکتـی فڕۆکـەش فڕیـوە) لـە چاوپێکەوتنێـک لەگـەڵ یەکێـک لـە خـاوەن نووسـینگەکانی گەشـتیاری و فرۆشـتنی تکتی فڕۆکـە ئـەو ناونیشـانە هەڵبژێـردراوە، کـە بەگشـتی تێیـدا باسـی گەشـتی خەڵکـی هەرێمـی کوردسـتان بـۆ تورکیـا و گـران بوونـی نرخـی تکتـی فڕۆکـە دەکات، بـەڵام داڕشـتنی ناونیشـانەکە بـەو شـێوەیە، لایەنگـری بەلارێدابردنێکـی ئاشـکرایە، کـە خـۆی لـە دژایەتـی پارتێکـی سیاسـی دەبینێتـەوە کـە هەولێـری لەسـەر حیسـابە، ئـەو پارتـە سیاسـیە بـەوە تۆمەتبـار دەکـرێ کـە وابەسـتەی تورکیایـە.

٢. لایەنگیریکـردن کـە پەیوەنـدی بەناوەڕۆکـەوە هەیـە: کاتێـک پەیامـی لایەنێکـی سیاسـی یـان کۆمەڵایەتـی یـان ئاینـی زاڵ دەکـەی بەسـەر لایەنێکـی دیکـە، وەک، مەلیـک،٢٠٢٢/٦/٢٧ (دوای پشـکنین دەرکـەوت بەکتریـای کۆلێـرا لـە سـەر سـەوزەکانی سـلێمانی گەشـەی نەکـردووە. ئێسـتا تەندروسـتی سـلێمانی چـۆن وەڵامـی ئـەو خەڵکـە هـەزارە دەداتـەوە، کـە بـە شـۆفل کەوتنـە بـەری ڕەنـج و ماندووبوونـی جوتیاری ڕەنـج بەخەسـار). فەرمانگـەی تەندروسـتی سـلێمانی ڕایگەیانـد کـە ئـەو سـەوزەیەی بـە ئاوی پیس(ئـاوی قـوڕس) بەرهەمدەهێندرێت سـەرچاوی بڵاوبوونـەوەی پەتـای کولێرایـە. پێگـەی هەواڵـی مەلیـک بـەو شـێوەیە ناوەڕۆکـی بابەتەکـە دەشـێوێنێت و خەڵـک لـە دژی فەرمانگەیەکـی تایبەتمەنـد هانـدەدات، کـە دوای پشـکنین و هەماهەنگـی کـردن لەگـەڵ

ڕێکخـراوی تەندروسـتی جیهانـی ئـەو بڕیـار و ڕێنمایانـەی دەرکـردووە.

Bwar Media، ٢٠٢٢/٦/٢٣(بەهـۆی وەرگرتنـی بەرتیلـەوە، سـەرجەم بەڕێوەبـەر و چاودێرەکانـی سـنووری شـارەوانیەکانی هەولێـر دەگۆڕدرێـن) و (فەرمانـدەی هەمـوو لیواکانـی هێـزی پێشـمەرگە دەگۆڕدرێـن) ئـەو دوو هەواڵـە لـە یـەک ڕاپۆرتـی ڤیدیۆیـی دا بڵاوکراونەتـەوە، لـە هەردووکیـان وشـەی (سـەرجەم) و (هەمـوو) بەکارهاتـووە کـە یـەک واتایـان هەیـە، ئـەوەش بـۆ ئـەوەی بـە وەرگـر بگوترێـت ئەوانـەی لـە شـارەوانیەکان کاردەکـەن هەموویـان گەندەڵـن و کـەس خزمەتـی خەڵـک نـاکات. هاتنـی هەواڵـی گۆڕینـی فەرمانـدەی لیواکانـی هێـزی پێشـمەرگە و بەکارهێنانـی (هەمـوو) کـە هاوواتـای (سـەرجەمە) پەیامێکـە بەشـێوەیەکی ناڕاسـتەوخۆ بـە وەرگـر بگوترێـت فەرماندەکانـی پیشـمەرگەش هەموویان وەک سـەرجەم بەڕێوەبـەری شـارەوانیەکانن.

٣. لایەنگیریکـردن لـە بڕیـاردان لەسـەر چۆنیەتـی داڕشـتنی هەواڵ(ئامادەکـردن – نووسـین): هانـدەر و بـاوەڕی نووسـەرانی هەواڵ، هانـدەر دەبێـت لـە وەرگرتنـی هەڵوێسـت لـە بەرامبـەر چیرۆکـە هەواڵێکـی دیاریکـراو، بۆیـە ناوەڕۆکێکـی لاگیـر بەرهەمدەهێنـن، وەک، Standard Kurd ٢٠٢٢/٦/٢٣ (پارتـی لـە بـارەی دانیشـتنی ئەمـڕۆی پەرلەمـان بـە قازانجـی لایەنەکانـی نزیـک لـە ئێـران خـۆی یەکلاکـردەوە)، بـەو شـێوەیە هەواڵەکـە داڕێـژراوە، هەواڵە ڕەسـەنەکەش ئەوەیـە (فراکسـیۆنی پارتـی لـە پەرلەمانـی عێـراق بڕیاریـدا بەشـداری

لـە دانیشـتنی ئەمـڕۆی پەرلەمـان بـکات، کـە چـاوەڕوان دەکرێـت تێیـدا جێگـرەوەی پەرلەمانتـارە دەستلەکارکێشـاوەکانی ڕەوتی سـەدر سـوێندی یاسـایی بخـۆن).

٢٠٢٢/٦/١٩،Xor(لـە بڵاوبوونـەوەی پەتـای کولێـرا لـە سـلێمانی گومان لە پیسـکردنی سـەرچاوەکانی ئـاو هەیـە) لـە درێـژەی ئـەو هەواڵـە ئامـاژە بـۆ ئـەوە کـراوە، کـە گومـان دەکـرێ لەلایـەن کەسـانی تێکـدەر و دەرکـراوەوە سـەرچاوکانی ئـاو پیـس کرابـن. لـە بەکارهێنانـی دەسـتەواژەی (دەرکـراو) دەزاندرێـت کـە مەبەسـت چ کـەس و لایەنێکـە، ئـەو دەسـتەواژەیە بـە بافـل تالەبانـی سـەرۆکی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتانەوە گرێـدراوە کاتێـک دوای دوورخسـتنەوەی لاهـور شـێخ جەنگـی لـە ڕۆژی ٢٠٢١/٧/٨ لـە پۆسـتی هاوسـەرۆکی یەکێتـی، بافـل تالەبانـی لـە ٢٠٢١/١١/٢٨ لـە بـەردەم میدیـاکان ئـەو دەسـتەواژەیەی بـۆ هاوسـەرۆکی پێشـوو بەکارهێنـا و گوتی:"لـە نـاو یەکێتیـدا دەرکـراوەکان دەرکـراون و هەرگیـز.. هەرگیـز نایێنـەوە نـاو یەکێتـی".

خشتەی ٨ لایەنی بە ئامانج گیراو لە پەیامەکانیان دیاریدەکات

پێگەکان / لایەن	Politic Press		Diplomatic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪		
تاک	١١	٣٠	١٤	١٧	٢٤	٢٨	٩	١٢	٩	٤٣	٢	٥	٦٩	٢٠
حیزب	٥	١٣	١٥	١٨	٢٥	٣٠	٢١	٢٨	٩	٤٣	١٠	٢٤	٨٠	٢٣
حکومەت	١٠	٢٧	٤٠	٤٩	٣١	٣٧	٢٨	٣٩	٠	٠	٢٣	٥٦	١٣٢	٣٨

پەرلەمان	٢	٥	٣	٤	١	١	١	١	٠	٠	٢	٥	٩	٣
شاروناوچە	٩	٢٥	١٠	١٢	٣	٤	١٥	٢٠	٣	١٤	٤	١٠	٥٤	١٦
کۆی گشتی	٣٧	١٠٠	٨٢	١٠٠	٨٤	١٠٠	٧٤	١٠٠	٢١	١٠٠	٤١	١٠٠	٣٤٤	١٠٠

وەک لـە خشـتەی (٨) ڕوونکراوەتـەوە، دامـەزراوەی حکومـەت ڕێـژەی گـەورەی بەرکەوتـووە (٣٨٪)، بـە دوای حکومەتیشـدا دامـەزراوەی حیـزب بـە ڕێـژەی (٢٣٪) دێـت، لـە پلـەی سـێیەم کـەس(The individual) بـە ڕێـژەی (٢٠٪) بـە ئامانـج گیـراوە، بـە دوای ئەویـش شـار دێ بـە ڕێـژەی (١٦٪) لـە کۆتایشـدا دامـەزراوەی پەرلەمـان بـە ڕێـژەی (٣٪) دێـت.

حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان وەک دامـەزراوەی دەسـەڵاتی جێبەجێکـردن لـە سـاڵی ١٩٩٢ لـە دوای یەکەمیـن هەڵبژاردنـی پەرلەمانـی دامـەزراوە، کابینـەی نۆیەمـی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان کـە لـە سـێ لایەنـەی سـەرەکی(پارتی دیموکراتـی کوردسـتان، یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان و بزووتنـەوەی گـۆڕان پێـک دێـت). زۆرتریـن ئـەو بابەتانـەی لـە دژی دامـەزراوەی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان وروژێنـدراون، لەلایـەن هێـزە ئۆپۆزسـیۆنەکانەوە نەبـووە، بەڵکـو ڕێـژەی زۆرتـر لەلایـەن ئـەو هێزانـەوەن، کـە بەشـدار و پێکهێنـەری سـەرەکی کابینەکانـی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان بوونـە لـە سـاڵی ١٩٩١وە تاکـو ئێسـتا، زۆرتریـن بابـەت کـە ڕکوکینـەی لـە بەرامبـەر حکومـەت هەڵگرتـووە، لێدوانـی پەرلەمانتارانـی پارتـە سـەرەکیە پێکهێنەرەکانـی حکومەتـن:

پەرلەمانتارێکـی فراکسـیۆنی یەکێتـی لـە دانیشـتنی ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٥ پەرلەمانـی کوردسـتان وەک لـە Bwar Media بڵاوکراوەتـەوە، بـەو شـێوەیە

بۆچوونـی خـۆی دەربـارەی حکومـەت دەربڕیوە:"خـەو و ئیسراحـەت خـوا بـە خەڵکـی بەخشـیوە، بـەڵام ئـەو حکومەتـە خـەو و ئیسراحەتـی لـە خەڵـک تێکـداوە".

هــەر لــە هەمــان دانیشــتنی پەڕلەمانــی کوردســتان، پەڕلەمانتارێکــی دیکــە لــە فراکسـیۆنی گـۆڕان دەڵێت:"ئـەم دەسـەڵاتە فەنتەلوسـە". وەک ئـەوەی لـە Bwar Media لـە هەمـان مێـژوو بڵاوکراوەتـەوە.

جێگـری سـەرۆکی فڕاکسـیۆنی یەکێتـی لـە پەڕلەمانـی کوردسـتان، کـە لە Bwar Media ٢٠٢٢/٦/٢٣ بۆچوونەکانـی کردۆتـە هـەواڵ و پۆسـتەرێک، دەڵێ:"حکومەتـی هەرێـم بـە دوازدە سـاڵ نەیتوانیـوە یـەک کیلۆمەتـر بکاتـە جـووت سـاید".

لــە Standard Kurd لــە٢٠٢٢/٦/٢٣ لــە پۆســتەرێکدا هاتووە:"لــە پێنـج مانگـی ڕابـردوودا ٢٠٠ جـار ئـاسمان و خاکـی هەرێمـی کوردسـتان پێشـێلکراوە". واتـا هەرێمـی کوردسـتان نـە خـاک و نـە ئاسمانـی پارێـزراو نیـە و شـوێنێکی ئـارام نیـە و ژیانـی دانیشـتوانی لـە مەترسییدایە. هەروەها حکومـەت توانـای نیـە بەرگـری لـە هەرێمی کوردسـتان و دانیشـتوانی بکات.

Bwar Media لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٩ لـە ڕێـگای ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆیـی، بابەتـی دۆخـی ئارامـی هەرێمـی کوردسـتانی باسـکردووە لـە ژێـر ناونیشـانی:"هەرێمی کوردسـتان گۆڕەپانـی شـەڕی دڕۆنـەکان، چیتر هەرێـم ناوچەیەکـی ئـارام نیـە".

لــە پۆســتەرێکی دیکــەی Standard Kurd کــە لــە ٢٠٢٢/٦/١٥

بڵاوکراوەتـــەوە، نووسراوە:"لــە ســـەردەمی بانگەشـــەی چاکســـازی ٧٠٠ کەسـی نـوێ بـە پلـەی جیـاواز لـە وەزارەتـی پێشـمەرگە خانەنشـین کـران". کۆنتێکســتی (ســیاق - چێوەبەنــد) ئــەو گوتــارەی لــە خــۆی دەگرێــت ئەوەیـە، کـە جێبەجێکردنـی یاسـای چاکسـازی کـە لـە سـاڵی ٢٠٢٠ لەلایـەن پەرلەمانـی کوردسـتان پەسـند کـرا، حکومـەت لـە باتـی جێبەجێکردنـی ئەوە پێچەوانەکـەی دەکات، بـەوەش جدیـەت و ڕاسـتگۆیی حکومـەت دەربـارەی پڕۆژەیەکـی گرنـگ و ستراتیـژی دەخاتـە بـن گومـان و پرسـیاری خەڵـک.

لــە Diplomatic لـە ڕاسـتەوخۆیەک لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٥ لـە یەکێـک لــەو بەنزینخانانــەی تاکســیەکی زۆر نۆرەیــان بــۆ گرتــووە، گەنجێــک دەدوێنــێ (دواتــر لێدوانــی ئــەو گەنجــە وەک بابەتێکــی ســەربەخۆ دووجـاری دیکـە بڵاوکراوەتـەوە)، پۆستەرێکیشـیان لـە قسـەکانی دروسـت کردووە:"مــن گەنجێکــم ٢٥٠ دینــار لــە گیرفانــم نیــە، حکومــەت دزیمان لــی دەکات". ئــەوەی جێــگای ســەرنج و لێوردبوونەوەیــە ئەوەیــە، کــە پەیامنێرەکـە لـە گەنجەکـە دەپرسـێت: تـۆش تاکسـیت هەیـە و شـوفێری؟ گەنجەکـە لـە وەڵامـدا دەڵێـت:" نەخێـر تاکسـیم نیـە، بـەڵام مەعقـوڵ نیـە دوێنــێ ســەیارەمان بــە ١٥٠ وەرەقــە (١٥,٠٠٠) دۆلار کڕیــوە ئــەو بەنزینــە خراپەمــان تێکــرد فیــت پەمــپ ســووتاوە".

لــە ٢٠٢٢/٦/١٥ لــە Politic Press پۆســتەرێک لــە پۆســتێکی تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووکی حاجــی کاروان، بانگخــواز و پەرلەمانتــاری پێشــووی یەکگرتــووی ئیسلامــی کوردســتان دروســت کــراوە، کــە تێیــدا بــاس لـە خراپـی کەرتـی تەندروسـتی و بێسـەروبەری ئـەو کەرتـە دەکات،

بەوشـێوەیە:"قوڕ بەسـەر ئـەو کەسـەی ئیشـی بـە فریاکەوتنـی هەولێـر دەبێـت". لـە سـەر پۆسـتەرەکەش بـە نووسـینێکی کـورت هـۆکاری ئـەو تورەیـی و گلەیـەی حاجـی کاروان ڕوونکراوەتـەوە لـە سـەر زاری خۆی:"ئـەم بەیانیـە براکـەم بـردە فریاکەوتنـی رزگاری پێیـان وتـم نەخـۆش وەرناگریـن، و دواتـر بردمـە فریاکەوتنـی رۆژئـاوا وتویـان دکتـۆر نەهاتـووە". لـە ٢٠٢٢/٦/٢٣ نەخۆشـخانەی فریاکەوتنـی هەولێـر لـە ڕوونکردنەوەیەکـدا ڕایگەیانـد، بـە هیـچ شـێوەیەک نـە حاجـی کاروان و نـە بـرای سـەردانی ئـەو نەخۆشـخانەیان نەکـردووە. دوای ئـەو ڕوونکردنەوەیـە حاجـی کاروان پۆسـتەکەی لـە پـەڕەی خـۆی لادا. سـەیری پاشـکۆی ژمـارە (١) بکـەن.

لـە ڕیزبەنـدی دووەمـدا حیـزب بەئامانـج گیـراوە بـە ڕیـژەی (٢٣٪) یـەو ڕێژەیـە بـەو شـێوەیە بەسـەر سـێ حیـزب دابـەش بـووە، لـە ژمـارەی ئـەو (٨٠) پۆسـتەی حیزبەکانـی بـە ئامانـج گرتـووە، پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان (٣٩) بابەتـی بەردەکەوێـت. یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان (٣٨) بابەتـی بەرکەوتـووە. کۆمەڵـی دادگـەری کوردسـتانیش (٣) جـار بـە ئامانـج گیـراوە. پارتـی و یەکێتـی کـە دوو حیزبـی دەسـەڵادارن و زیاتـر لـە سـی سـاڵە هەرێمـی کوردسـتان بەڕێوەدەبـەن، لـە دەسـەڵات بـە شـێوە سـتوونی و ئاسـۆیەکەی هاوبەشـن، کۆمەڵـی دادگـەری کوردسـتان کـە پێـشتر نـاوی (کۆمەڵـی ئیسلامـی کوردسـتان)بوو، ئێسـتا وەک لایەنەکـی ئۆپۆزسـیۆن لـە پەرلەمانـی کوردسـتان کارایـە. بـە بۆچوونـی توێـژەر هەبوونـی رەخنـە و ڕکابـەری کـردن لەگـەڵ حیزبەکانـی دەسـەڵات ئەرکـی حیزبـی سیاسـیە نـەوەک دەزگای میدیایـی، تەنهـا لـەو کاتانـە نەبێـت کـە دەزگا میدیایـەکان

درێژکــراوەی حیزبــە سیاســیەکان بــن، یــان هەمــان کارنامەیــان هەبێــت. ئــەوەی لــە نموونــەی توێژینــەوە دەردەکەوێــت، میدیــاکان درێژکــراوەی هەمــان گوتــاری سیاســی حیزبەکانــن، بۆیەشــە بەشــێکن لــە دۆخــە ناتەندروســتەی پەیوەنــدی حیزبەکانــی تێــدا گــوزەرە دەکات، وەک لــەو نموونانــە دەیانخەینــە ڕوو:

لــە ٢٠٢٢/٦/٢٩ مەلیــک پۆســتەرێکی لــە ســەر ڕووداوی کوشــتنی دوو مامۆســتای زانکــۆ لــە هەولێــر وا بڵاوکردۆتەوە:"بکــوژ و کوژراوەکانــی ڕووداوەکــەی هەولێــر هەرســێکیان پارتیــن". لــە درێــژەی هەواڵەکــەدا وای نووســیوە:"بکوژ و کــوژراوەکان_هەرســێکیان پارتیــن، یەکێکیــان لــە هەڵبژاردنــی ٢٠١٨ کاندیــدی پارتــی بــوو بــۆ پەرلەمــان".

Standard Kurd لە ٢٠٢٢/٦/٢٣ ئـەوە ناونیشـانی شـیکاریەکی تایبەتـی دەزگاکەیە:"ئـەوەی لـە عێـراق ڕوودەدات هاوشـێوەی ٣١ ی ئـاب دەبێـت بــەڵام ئەمجارەیــان لــە بەرژەوەندیــی یەکێتــی دەبێــت"._لێــرەدا خــاوەن و بەڕێوەبەرانــی Standard Kurd بــەو ناونیشــانە دوو نیشــانە دەپێکــن: یەکەمیــان، وەبیرهێنانــەوەی ڕووداوێکــی مێژووییــە کــە لــە ١٩٩٦/٨/٣١ ڕوویـدا. پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان هەماهەنگـی لەگـەڵ سـوپای عێـراق کـرد بـۆ دەرپەڕاندنـی هێزەکانـی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان لـە شـاری هەولێــر و دواتریــش لــە سەرتاســەری ســنووری هەرێمــی کوردســتاندا. دووەمیــان، نیشــاندانی پارتــی دیموکراتــی کوردســتانە وەک لایەنــی شکســتخواردووی نــاو هاوکێشــەی سیاســی عێــراق، هەروەهــا ئەگــەری بەهێــزی دەرپەڕاندنــی پارتــی بــە زەبــری هێــز لــە هەرێمــی کوردســتاندا.

لــە پلــەی ســێیەم تــاک بــە ڕێــژەی(٢٠٪) بــە ئامانــج گیــراوە، لــەو نموونانــەی توێژینــەوە کەســایەتی سیاســی و کۆمەڵایەتــی و ئاینیــەکان بــە ڕاستەوخۆ یـان ناڕاسـتەخۆ بـە ئامانـج گیـراون. هەروەهـا ئـەو پێناسـەیەی گوتـاری ڕکوکینـە بـە ڕوونـی دیـارە، کـە دەڵێ:"گوتـاری ڕکوکینـە بـە ئامانـج گرتنـی هـەر کەسێکە تەنها لەبـەر ئـەوەی جیاوازە". گوزارشـت کـردن لـە بیـر و بۆچـوون و ڕەخنەگرتـن لـە سیاسـەت و هەڵسـوکەوتی کەسایەتیەکی سیاسـی ناچێتـە خانـەی گوتـاری ڕکوکینـە. بـەڵام گوزارشـت کـردن لـە ڕک لێبوونــەوەت لــە کەســایەتیەکی سیاســی لەبــەر ئــەوەی ئافرەتــە یــان بــە هــۆی ڕەنــگ یــان نەتــەوە و ئاینەکەیــەوە، ئــەوە بــە دڵنیاییــەوە گوتــاری ڕکوکینەیــە، یاخــود ناوزڕانــدن و هەوڵــدان بــۆ شــکاندنی کەســایەتیەکەی ئـەوەش لـە چوارچێـوەی گوتـاری ڕکوکینـە جـێ دەگـرێ، وەک ئـەو نموونانـە:

Xor لــە ٢٠٢٢/٦/٣ هەواڵێکــی بــەو ناونیشــانە بڵاوکردۆتــەوە: عەلــی باپیـر بـاری دەروونـی تێکچـووە و هەڕەشـەی تەڵاقدانـی لـە ژنـە تازەکـەی کــردووە، ئــەو هەواڵــە کــە بــێ بنەمایــە و هەڵبــەستراوە، لــە هەمــان کاتــدا هەوڵێکــە بــۆ شــکاندنی کەســایەتی عەلــی باپیــر ســەرۆکی کۆمەڵــی دادگـەری کوردسـتان بـەوەی کـە ‹بـاری دەروونـی تێکچـووە› هەروەهـا لـە ڕووی کۆمەڵایەتیـەوە کەسـێکی شکسـتخواردووە بۆیـە ‹هەڕەشـەی تەڵاقدان لــە ژنــە تازەکــەی دەکات›. بۆیــە هــەر لــە هەمــان ڕۆژ Xor پۆســتەرێکی دروسـت کـردووە، وێنەیەکـی عەلـی باپیـری دانـاوە و لەسـەری نـووسراوە: سیاسـەت و شـەهوەت و ئەمیـر.

Politic Press لە ٢٠٢٢/٦/٢٧ لە ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆییدا کە سێ هەواڵ

لەخۆوە دەگرێ، هەواڵێکیان بەو ناونیشانە بڵاوکراوەتەوە: کوردێک شایی لە هاوڕەگەزخوازان دەکا بە شین. لێرەدا تاکێک کراوەتە بەهانە بۆ بەستنەوەی ناوی نەتەوەیەک بە کەسێکی تیرۆرست و بکوژ، کە لە خوێندنەوەی هەواڵەکەشدا لە شێوەی داڕشتن و تۆنی دەنگ و دانان بە وشەکان و وەستان و خوێندنەوەی پێشکەشکارەکە، بکوژ وەک پاڵەوان وێنا کراوە.

Diplomatic لە ٢٠٢٢/٦/١٤ لە ڕاستەوخۆیەکیدا لەگەڵ بانگخوازی ئیسلامی حاجی کاروان بابەتێکی هەستیاری کۆمەڵایەتی دەوروژێنێ، کە هێنانی ئافرەتی لەشفرۆشە بۆ هەرێمی کوردستان و پارێزگاری لێکردنیان لەلایەن کەسانێکی دەست ڕۆیشتوو، Diplomatic دواتر بە لێقرتاندن و خستنەسەری گوتەکانی حاجی کاروان هەوڵدەدات ناو و پێگەی کۆمەڵایەتی و کەسایەتی بەرپرسە سیاسیەکان و ژنەکانیشیان بڕوشێنێ، ئەو دوو ناونیشانە لەو راستەوخۆیە وەرگیراون و وەک پۆستەر بڵاوکراونەوەتە:

- حاجی کاروان باسی ژنی ئەو مەسولانە دەکات کە خاوەن مەساجن.
- حاجی کاروان باسی پەیوەندی بەرپرسەکان و ژنە لەشفرۆشەکان دەکات.

لە ڕیزبەندی پێش کۆتایی شار و ناوچەکان بە ئامانج گیراون بە ڕێژەی (١٦٪) لەو نموونانەدا زیاتر گیانی شارچیەتی و ناوچەگەری ڕەنگی داوەتەوە. لە پلەی کۆتایشدا دامەزراوەی پەرلەمانی کوردستان بە ڕێژەی (٣٪) بەئامانج گیراوە. ئەوەی جێگای سەرنجە پێگە هەواڵیەکان لەو ڕووەوە سوودیان لە لێدوان و چاوپێکەوتن و بۆچوونی پەرلەمانتاران وەرگرتووە، پەرلەمانتارانی ئێستا (خولی پێنجەم) یان خولەکانی پێشوو.

خشتەی ٩ جۆرەکانی لە چێوەگرتنی رووماڵی گوتاری رکوکینە دیاریدەکات

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
جۆر	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
لەچێوەگرتنی تایبەت	٢٥	٧٢	٥١	٨٦	٥٩	٨٣	٤٢	٧٩	١٦	٥٧	٢٦	١٠٠	٢١٩	٨٠
لەچێوەگرتنی گشتی	٤	١١	٢	٤	٨	١١	١	٢	٧	٢٥	٠	٠	٢٢	٨
لەچێوەگرتنی ستراتیژی	٦	١٧	٦	١٠	٥	٧	١٠	١٩	٥	١٨	٠	٠	٣٢	١٢
کۆی گشتی	٣٥	١٠٠	٥٩	١٠٠	٧٢	١٠٠	٥٣	١٠٠	٢٨	١٠٠	٢٦	١٠٠	٢٧٣	١٠٠

شێوازی رووماڵ کردن و چۆنیەتی لە چێوەگرتنیان لە نموونەکانی توێژینەوە بە رێژەی جیاواز رەنگیداوەتەوە، لە ریزبەندی یەکەم لە چێوەگرتنی تایبەت دێت بە رێژەی (٪٨٠)، لە دوای ئەویش بە جیاوازیەکی زۆر لەچێوەگرتنی ستراتیژی بە رێژەی (٪١٢) و دواتریش لە چێوەگرتنی گشتی بە رێژەی (٪٨) دێن.

لە چێوەگرتنی تایبەت بۆ پرسێکی دیاری کراو: تەرکیز لەسەر یەک پرس دەکرێت، یان لە سەر رووداوێک، لە رێگای بەدیارخستنی رەهەندە جیاوازەکانی ئەو رووداوە بۆ جەماوەر، هەوڵ بۆ سەلماندنی دەدرێ وەک حەقیقەتێک، لە ناو نموونەکان دا، فۆکس لە سەر بابەتە ئابوری و ئاینی و تەندروستی و سەربازی و سیاسیەکان کراوە، لە قەیرانی بەرزبوونەوەی نرخی بەنزین لە شارەکانی هەرێمی کوردستان،

هەروەهـا کێشـەکانی نێـوان هەولێـر و بەغـدا، هەڕەشـە سـەربازیەکانی سـەر هەرێمـی کوردسـتان، کـە هەوڵـدراوە لـە چێوەیەکـی تایبـەت ئاراسـتەی وەرگـر بکرێـن:

Dipliomatic لـە ٢٠٢٢/٦/٢٧ ئـەو هەواڵانـە لـە ژێـر ئـەو ناونیشـانانە بڵاوکراونەتـەوە، کـە فۆکسـیان لـە سـەر یـەک بابەتـە ئەویـش نیشـاندانی بـێ دەسـەڵاتی پەرلەمانـی کوردسـتانە، کـە دامەزراوەیەکـە بـە ئەرکـی خـۆی هەڵناسـتێ و کارەکانـی بـە گوێـرەی ئەرکەکانـی بەجـێ ناگەیەنێـت:

- پەڕلەمانـی کوردسـتان ئەو ڕۆڵەی پێنـەدراوە کە مەرجەعی سیاسـی بێت.
- یاداشـتێک دەربـارەی بێـکاری گەنجـان و قاچاخچیەتـی مـاوەی ٢١ ڕۆژە لـە پەڕلەمـان جـواب نەدراوەتـەوە.

Bwar Media لـە ڕۆژانـی ٣, ١١, ٢٠٢٢/٦/١٤ لـە چەنـد هـەواڵ و لـە ڕێـگای ژانـری هەواڵـی جیـاواز، سـەرنجی وەرگـر بـۆ بابەتێکـی گرنگیـی سیاسـی دەبـات. ڕێککەوتنـی پارتـی و یەکێتـی دەربـارەی هەڵبژاردنـی پەڕلەمانـی داهاتـووی کوردسـتان، لـە هەمـوو هەواڵـەکان تەرکیـز لـە سـەر وشـەی (ڕێکەوتـن) دەکاتـەوە، کـە هەردوولایـان ڕێکەوتـوون کـە هەڵبـژاردن دوابخـرێ. واتـا ڕاکێشـانی سـەرنجی خەڵـک بـۆ سـەر کرۆکـی بابەتەکـە لـەوەدا چـڕ دەکرێتـەوە کـە ئـەو دوو هێـزە نایانـەوێ هەڵبـژاردن لـە کاتـی دیاریکـراوی خۆیـدا بکرێـت:

- هەڵبژاردن دەکرێتە هەشت بازنەی هەڵبژاردن.
- یەکێتی پڕۆژەیەک بۆ هەمواری یاسای هەڵبژاردنی کوردستان ئامادە دەکات.

- پارتی و یەکێتی ڕێککەوتوون یەک ساڵ هەڵبژاردن دوابخرێ.
- پارتی و یەکێتی لە سەر میکانیزمی هەڵبژاردن رێکەوتوون.
- لایەنەکان رێکەوتوون لە سەر وادەی ئەنجامدانی هەڵبژاردن.
- بافل تالەبانی هیچ مهتەم نیە بە کۆمسیۆن و گۆڕینی یاسای هەڵبژاردن.

مەلیک Malik لە رۆژانی ٢٠٢٢/٦/١١,١٤,١٥ تەرکیزیان لە سەر قەیرانی بەرزبوونی نرخی سووتەمەنی لە هەرێمی کوردستان کردووە. هەروەها لە سەر ئەو بڕە بەنزینەی سەرۆکی جوڵانەوەی نەوەی نوێ، کە بە نرخێکی هەرزانتر و لە ڕێگای ژمارەیەک تانکەر بە سەر شارەکانی هەرێمی کوردستان دابەشی دەکرد. پەڕەی هەواڵی مەلیک Malik کە لە ژمارەیەک ڕاپۆرت و ڕاستەوخۆی ڤیدیۆیی هەروەها پۆستەر، کە لە کەنالی NRT وەرگیراون، ئەو کەناڵە زمانحاڵی جوڵانەوەی نەوەی نوێیە و خاوەنداریەتەکەی بۆ شاسوار عەبدولواحید سەرۆکی جولانەوەکە دەگەڕێتەوە، بەو شێوەیە ئەو بابەتەیان ڕوومال کردووە:

- لە هەولێر خۆنیشاندانە
- لە دژی گران بوونی بەنزین خۆنیشاندەران رێگایەکی سەرەکیان گرت.
- سەرۆکی ئەنجوومەنی پارێزگای هەولێر:"سەیارە لێمەخوڕن با بەنزین بەش بکات!".
- زۆر بە قوەتە بزانن چی دەڵێت:"قەسەم بەخوا پیاو یەکجار دەمرێ، بابێن ئێستا بمکوژن ٢٥٠ م پێ نیە".

- بـۆ ڕێگـری کـردن لـە خۆنیشـاندان، دەسـەڵات هێزێکـی ئەمنـی زۆری لـە چەمچەمـال بڵاوکـردەوە.
- بزانن ئەو گەنجە بوێرە لە هەولێر چی بە دەسەڵات دەڵێت؟
- خۆپیشاندەران لە هەولێرەوە:"کاک شاسوار فریامان بکەوە".
- بەنزینە هەرزانەکەی نەوەی نوێ گەیشتە سەید سادق.
- گۆرانی بەسەر بەنزینە هەرزانەکە دەڵێن.
- بەنزینە ٦٥٠ دیناریەکە گەیشتە کۆیە.

لەچێوەگرتنـی ستراتیـژی کـە لـە ڕێزبەنـد دووەمدایـە بـە ڕێـژەی (١٢٪)، لـە چوارچێـوەی ستراتیژیـەوە، دەڕوانیتـە ڕووداوەکانـی کاریگـەر لەسـەر ئاسایشـی نەتەوەیـی، ئـەو لەچێوەگرتنـە دەگونجـێ لەگـەڵ ڕووداوە سیاسـی و سـەربازیەکان. لـە نموونـەی توێژینـەوە و لـە مـاوەی نموونەکانـی لێوەرگیـراون، لـە گرنگییـدان بـە بابەتێکـی (سیاسـی، سـەربازی و ئابـوری) بەشـدارن بـە ڕێـژەی جیـاواز و لـە گۆشـەنیگای جیـاوازەوە، ئەویـش هێرشـە موشـەکیەکانی سـەر کێلگـەی نەوتـی کۆرمـۆرە کـە دەکەوێتـە شـارۆچکەی چەمچەمـال لـە دەڤـەری گەرمیـان کـە لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٥ کرایـە سـەر کێڵگەکـە و میلیشـیا عێراقیەکانـی سـەر بـە ئێـران بـە ئەنجامدانی هێرشـەکە تۆمەتبـار کـران. لـە هـەواڵ و زانیاریـەکان لـەو پـەڕە هەواڵیانـەدا لـە ڕێـگای وەرگرتنـی لێـدوان و ئەنجامدانـی چاوپێکەوتـن و شـیکاری و پۆسـتەرەوە بڵاوکراونەتـەوە، ئەوانـە نموونـەی جۆراوجـۆرن لـە نموونەکانـی توێژینـەوەدا:

Diplomatic:

- ئێران لەسەر بۆردومانەکەی کۆرمۆر بێدەنگی شکاند.
- پەیامی پشت هەڕەشەکە دیارە، پەیامی دەوڵەتانە بۆ کورد.
- بەغدا کەوتە جولە و پێشمەرگە خرایە ئینزارەوە.
- ئەگەر سوپای عێراق هێرشبکاتە سەر بیرە نەوتەکان ئامادەی بەرگری بکەیت؟
- دۆخی کوردستان دوای هێرشەکەی کۆرمۆر چی لێدێت.

Politic Press:

- عێراق دۆخی خۆی ئەوەندە جوان نیە تا بێت پەلاماری ئێمە بدات.
- ئەگەر فریا نەکەوین مەترسییەکی زۆر گەورەیە.

Standard Kurd:

- دەبێ هەرێم خۆی ئامادە بکات، ئەگەری هێرشی عێراق بۆ سەر کێڵگە نەوتیەکان هەیە.
- دانا غاز: کارکردن لە پڕۆژەی فراوانکردنی کۆرمۆر بەشێوەیەکی کاتی راگیراوە.
- عێراق وڵاتێکی بێ خاوەنە و هێزەکانی چاویان بڕیوەتە عێراق.

Bwar Media:

- شەڕی نەوت و غاز لەبەر دەرگایە.

- ئایا هێرشی سەر کۆرمۆر کۆتایی بە هەرێم دێنیت؟

Xor:

- زۆرمـان سـینگ دەرپەڕانـدن بینـی، مـەرد بـن ژێربەژێـر کۆرمـۆر مەفرۆشـن.
- ئامانجی هێرشی بەردەوامی میلیشیاکان بۆ سەر هەرێمی کوردستان
- تیرۆرست ترسنۆکترین کەسە، هـەر وڵاتێـک لـە پشـتەوەی تیـرۆر بێـت وڵاتێکـی دیکتاتـۆر و دواکەوتـووە.

لەچێوەگرتنـی گشـتی کـە بـە ڕێـژەی (٨٪) لـە ڕیزبەنـدی سـێیەم دێـت، لـە چوارچێوەیەکـی گشـتیدا تەماشـای ڕووداوەکان دەکات، ڕوونکردنـەوەی گشـتیان دەربـارە دەدات و بـە پێـوەرە کەلتـووری و سیاسـیەکانەوە گرێیـان دەدات.

Diplomatic لـە ٢٠٢٢/٦/٢٧ لـە ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆییـدا دوو هەواڵـی بڵاوکردۆتـەوە، کـە هەردووکیـان یـەک ئامانـج دەپێکـن:

هەواڵـی یەکـەم: ئەمینـداری یەکگرتـووی ئیسلامـی ئیسلامـی لادانـی وانـەی پـەروەردەی ئیسلامـی قبوڵناکەیـن.

هەواڵـی دووەم: هـاوڕێ مـەلا سـتار پەرلەمانتـاری یەکێتـی، ژمـارەی یانـەی شـەوانە و قومارخانـەکان لـە حالـەت بۆتـە دیـاردە و لـە جیاتـی ئەوانـە دەبوایـە زانکـۆ زیـاد بکرێـن.

مەبەسـتی پشـت ئـەو لەچێوەگرتنـە، نیشـاندانی حکومەتـی هەرێمـی

کوردســتانە کــە دژی بەهــا و پــەروەردەی ئاینیــی ئیسلامــە کــە زۆرینــەی دانیشــتوانی هەرێمــی کوردســتان بــە ئایــن موســلمانن. ئــەو هەواڵــە لەلایـەن وەزارەتـی پـەروەردەی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان ڕەتکرایـەوە و چەندجارێـک وەزیـر و بەرپرسـانی پەیوەنـدار بـەو بابەتـە، هەواڵەکەیـان بــە ناڕاســت وەســف کــرد. لــە هەواڵــی دووەمــدا کــە دەکــرێ وەک تەواوکـەری هەواڵـی یەکـەم تەماشـا بکرێـت، مەبەسـتی لـە چێوەگرتنەکـەی سەرنجڕاکێشــانی وەرگــرە بــۆ ســەر ئــەوەی کــە لــە هەرێمــی کوردســتاندا ‹یانــەی شــەوانە و قومارخانــە› بوونەتــە هەڕەشــە لەســەر کۆمەڵگــە و هــۆکاری تێکچوونــی شــیرازەی کۆمەڵایەتیــن، هۆکارەکــەش دەســەڵاتداریەتی هەرێمـی کوردسـتانە کـە ئەو کارەی کـردووە، لـە بەرامبـەردا کاری نەکردووە یــان ڕێگــەی نــەداوە ژمــارەی زانکــۆکان زیــاد بین، کــە ناوەنــدی زانســت و زانیــاری و پەروەردەکردنــن.

خشتەی ١٠ مەبەست و ئامانجی لەچێوەگرتنی گوتارەکە دیاریدەکات

پێگەکان / ئامانج	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
پۆپۆلیستی	١٤	٢٦	٣١	٢٧	٢٠	١٨	١٨	٢٢	٣	١١	٢٥	٤٥	١١١	٢٥
هاندان	١١	٢١	١٢	١١	١٦	١٤	١٠	١٢	٢	٧	٣	٦	٥٤	١٢
وروژاندن	٢٦	٤٩	٦٦	٥٧	٦٧	٥٩	٤٥	٥٣	١٨	٦٤	٢٥	٤٥	٢٤٧	٥٥
هەواڵی ساختە	٢	٤	٦	٥	١١	٩	١١	١٣	٥	١٨	٢	٤	٣٧	٨
کۆی گشتی	٥٣	١٠٠	١١٥	١٠٠	١١٤	١٠٠	٨٤	١٠٠	٢٨	١٠٠	٥٥	١٠٠	٤٤٩	١٠٠

بــە گوێــرەی خشــتەی (١٠) مەبەســتەکانی دروســتبوونی گوتــاری ڕکوکینە

لـە نموونەکانـدا، بـە ڕێـژەی جیـاواز دابـەش بووینـە، ئامانجـی وروژانـدن بـە ڕێـژەی (٥٥٪) ڕیزبەنـدی یەکەمـی گرتـووە، بـەدوای ئەویـش، پۆپۆلیسـتی دێـت بـە ڕێـژەی (٢٥٪) ئینجـا هانـدان بـە ڕێـژەی (١٢٪) بـە پلـەی سـێیەم دێـت، لـە کۆتایشـدا هەواڵـی سـاختە دێـت بـە ڕێـژەی (٨٪).

لــەو سـامپلانەی کەوتوونەتــە نـاو بازنــەی گرنگیــی پێـدان، بەگوێـرەی مـاوەی دیاریکـراوی ئامادەکردنـی ئـەو توێژینەوەیـە، ئەو دەسـتەواژانە وەک فاکتـەری زەمینەخۆشـکەر، یـان هانـدەر بـۆ تەشـەنەکردنی گوتـاری ڕکوکینـە ئامادەییــان هەیــە، فاکتــەری وروژانــدن کــە ڕووبــەری هــەرە گــەورەی پێبـڕاوە، زیاتـر بـە هەندێـک وشـە و گوزارشـتی تایبـەت دەسـت پێدەکـەن، بـۆ ڕاکێشـانی سـەرنجی وەرگـر و وروژاندنـی ئـەوەش لـە پێنـاو هاندانـی وەرگـر بـۆ کارلێـک لەگـەڵ بابەتەکـە لـە ڕێـگای (لایـک) یـان بەکارهێنانـی (ئیمۆجـی) یـان (کۆمێنـت)، نموونـەی ئـەو وشـە و دەسـتەواژانە زۆرن وەک: (هـات.. هـات، زۆر بـە قوەتـە، ئـەروەللا هـات، تـا ئێسـتا شـتی واتـان دیـوە، مەترسـییەکی گـەورە ئاشـکرا کـرا، بـە پەلـە، بـۆ وا دەڵێـت، کۆمێنتـی تـۆ چیـە؟، بـۆ یەکەمجـار، زانیاریەکـە ئاشـکرا کـرا، نهێنیـە ترسـناکەکان ئاشـکرا دەکرێـن، شـۆک، بزانـە چ دەگوزەرێـت، هۆشـداری دەدرێـت، هەر ئێسـتا، بە پەلـە و زۆر گرنـگ، گەیشـت، کەمێکـی تـر زانیـاری گرنـگ بڵاودەکەینـەوە، ڕوونکردنـەوەی هەیـە، کەمێـک پێش ئێسـتا، دواین هۆشـداری، گرنگ، هتد).

فاکتـەری هانـدان زیاتـر لـە کاتـی قەیـران و هەبوونـی کێشـە و گرفـت کاریگەرتـرە، بـە تایبەتـی ئـەو کێشـە و گرفتانـەی پەیوەندیـان بـە ژیانـی ڕۆژانـەی خەڵکـەوە هەیـە، لـە نموونەکانـی توێژینـەوەدا بـە ڕوونـی ئـەو

لایەنـە دیـارن، سـوود لـە قەیرانـی گـران بوونـی نرخـی بەنزین و کێشـەکانی نێـوان عێـراق و کوردسـتان، هەروەهـا کێشـە سیاسـیە ناوخۆیەکانـی هەرێمـی کوردسـتان وەرگیـراوە، نموونـەکان بـە شـێوازی جیـاواز بەرچـاو دەکـەون، وەک لـەو نموونانـە بـاشتر و ڕوونتر دەبیندرێـن:

مەلیـک Malik لـە ٢٠٢٢/٦/١٩ دوو وێنـەی دانـاوە، وێنەیەکیـان لـە شـاری هەولێـر ژمارەیەکـی زۆری تاکسـی لـە نـۆرەی وەرگرتنـی بەنزیـن وەسـتاون، وێنەکـەی دیکـە بەنزینخانەیەکـی سـاڵی هەشـتایەکانی سـەدەی ڕابـردووی شـاری بەغـدای پایتەختـی عێراقـە، کـە تەنهـا دوو ئۆتۆمبێـل لـە وێنەکـە دیـارن بەنزیـن تێدەکـەن. لـە سـەرووی وێنـەکان نووسراوە:"ئـەو دوو وێنەیـە توشـی شـۆکت دەکات، سـەیری ئـەو جیاوازیـە بکـەن لـە سـایەی حوکمڕانـی سکشـتخواردووی پارتـی و یەکێتـی".

هـەر لـە مەلیـک Malik لـە ٢٠٢٢/٦/٣ پارچـە ڤیدیۆیەکـی بەشـێکی ناوخۆیـی زانکـۆی سـلێمانی دانـدراوە، زەحمەتـی ژیانـی قوتابیـان بەهـۆی کـەم ئـاوی لـە بەشـە ناوخۆیەکـە نیشـان دەدات، لـە سـەر ڤیدیۆکـە نووسراوە:"ئـەی هـاوار سـەیری وەزعـی تەلەبـە بکـەن لـە داخلیـەکان.. ئـاو نیـە، فێنکـەرەوە نیـە، ئاویـان لـە غەسـالە خەزنکـردووە".ـ ئـەوەی جێـگای تێبینیـە لـە کۆتایـی پارچـە ڤیدیۆکـە تانکەرێکـی ئـاو بـە دیـار دەکەوێـت کـە ئـاو بـۆ ئـەو بەشـە ناوخۆیـە دابیـن دەکات.

Politic Press لـە ٢٠٢٢/٦/٢٧ دەربـارەی دانیشـتنی پەڕلەمانـی کوردسـتان تەنهـا پۆسـتەرێکی دروسـت کـردووە و نووسـیوویەتی:"لە دانیشـتنی ئەمـڕۆی پەرلەمانـی کوردسـتان تاوتوێـی پاراسـتنی ئـاژەڵان

و مافـی ئـاژەڵان دەکرێـت". لـە خوێندنـەوەی کۆمێنتـەکان بـە دیـار دەکەوێـت کـە بـە وروژاندنـی ئـەو بابەتە بـەو شـێوەیە و بەو چەند وشـەیە ئامانجەکەیـان پێـکاوە، لـەوەی ڕووی ڕەخنـەی وەرگـر بـۆ دامـەزراوەی پەرلەمـان وەربگێڕێـت و پێیـان بڵێـن لەنـاو ئـەو هەمـوو کێشـە و گرفتانـەدا کـە مـرۆڤ بـە دەسـتیانەوە دەناڵێنـن، پەڕلەمـان باسـی مافـی ئـاژەڵان دەکات. ئـەو پۆسـتە بـە زیاتـر لـە ٧٠٠ کۆمێنـت خەڵـک کارلێکیـان لەگـەڵ کـردووە، تێکـڕای کۆمێنتـەکان ڕەخنـەن لـە پەڕلەمـان بـە شـێوازی جـدی و گاڵتەپێکـردن و تانەلێـدان، هەروەهـا بەشـێک لـە کۆمێنتـەکان هێرشـکردنە بـۆ سـەر سـەرۆکی پەرلەمـان و ئەندامانـی پەڕلەمـان تـا ڕادەیـی سـوکایەتی پێکـردن و جوێـن پێـدان، دەکـرێ هەمـوو کۆمێنتـەکان لـەو چەنـد نموونەیـە کۆبکەیەنـەوە:

- خەڵک سەدان کێشەیان هەیە، بەس مافی ئاژەڵان کێشەیە؟
- بـا پەرلەمـان بژێـوی خەڵـک و کارەبـا و بەنزیـن چـاک بـکات، ئـەو کات کـە خەڵـک ئاژەڵـی بینی لەبەریان هەڵدەسـتنەوە و سـڵاویان بـۆ دەکەن.
- بۆ سەرۆکی پەرلەمان:"ئەمڕۆ توڕە نابیت چونکە باسی خۆی دەکات.
- بـۆ سـەرۆکی پەرلەمـان: دەبـی کەپـو دۆلکـە ئـەوڕۆش تـوڕە نەبـی باسـی مافـی ئـاژەڵان دەکرێـت؟
- بۆیەکەمجارە لە سەر مافی خۆیان دانیشتن بکەن، پیرۆزە.
- دیسان خەریکی یاسا دەرکردنن بۆخۆیان.
- وەللا پەڕلەمان بکەنە شوێنی تەویلەی ئاژەلان زۆر باشترە

لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ شـدا، هەواڵێکـی بڵاوکردۆتـەوە بـە ناونیشـانی:"بە ئامادەبوونـی پارتـی کۆبوونـەوەی پەڕلەمانـی عێـراق دەسـتیپێکرد". بـۆ تەنها ئاماژەکـردن بـە نـاوی ‹پارتـی› ؟ مەبەسـتی پشـت وروژاندنـی ئـەو بابەتـە بـەو شـێوەیە ئەوەیـە کـە بگوتـرێ پارتـی لـە هاوپەیمانێتـی لەگـەڵ سـەدر شکسـتی هێنـاوە و ئێسـتا بە ناچاری چۆتـەوە لای چوارچێـوەی هەماهەنگی.

تێبینـی: لـە دوای هەڵبژاردنەکانـی پەرلەمانـی عێـراق لـە ٢٠٢١/١٠/١٨ دوو هاوپەیمانێتـی دروسـت بـوون، یەکەمیـان لـە نێـوان پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان و ڕەوتـی سـەدر و هاوپەیمانـی عەزمـی سـوونەکان بـوو، دووەمیـان لـە نێـوان هێـز و لایەنەکانـی نزیـک ئێـران بـوو کـە دیارترینیـان دەوڵەتـی یاسـا و ڕێکخـراوی بـەدر و یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان بـوون.

Diplomatic لـە ٢٠٢٢/٦/٢٧ لـە ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆیـی کـە سـێ هەواڵـی لـە خـۆوە گرتـووە، سـێ سـەردێڕیان بـۆ هەڵبـژاردوون، کـە وروژانـدن دایپۆشـیوون و لـە ناوەڕۆکـی هەواڵـەکان دوورن، سـەردێڕەکان ئەوانـەن:

- لەسەر هێرشی کۆرمۆر ئێران بێدەنگی شکاند.
- سەلاحەدین بەهائەدین تووڕەیە.
- پەرلەمانتارێک نهێنی دیسکۆ و قومارخانەکانی کوردستان ئاشکرا دەکات.

لـە درێـژەی خوێندنـەوەی هەواڵەکانـدا، دەسـتەواژەکان گۆڕانیان بەسـەر دادێ (بێدەنگـی شـکاند دەبێتـە ڕایگەیانـد، تووڕەیـە دەبێتـە نیگەرانـە، هیـچ نهێنیـەک دەربـارەی دیسـکۆ و قومارخانـەکان بـاس ناکـرێ تەنهـا بـاس لـە زیـاد بوونـی ژمارەیـان دەکرێـت)

لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ لـە سـەر ڕاپۆرتێکـی دیکـەی ڤیدیۆیـی نووسراوە:"ئـەو تۆمـارە دەنگیـەی هەمووتـان شـۆک دەکات". ڕاپۆرتەکـە بەشـێکی باسـکردنەوەی گوتەکانـی سـادقی زیبـا کەلامـە کـە لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٨ لـە ئاهەنگـی ناسـاندنی ژمارەیـەک کتێـب لـە شـاری هەولێـر ڕەخنـەی لـە دەسـەڵاتدارانی هەرێمـی کوردسـتان گـرت، لەبـارەی ئاوەدانکردنـەوەی کوردسـتان و پەروەردەکردنـی خەڵـک و دەنگدانـەوەی زۆری لێکەوتـەوە. دوو ڕۆژ دواتـر لەلایـەن مسـعود بارزانـی سـەرۆکی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان پێشـوازی لێکـرا، دوای دیدارەکـە سـادقی زیبـا کـەلام لـە نامەیەکـی دەنگـی باسـی ناوەڕۆکـی دیدارەکـە و بۆچوونەکانـی خـۆی دەربـارەی دیدارەکـە بڵاوکـردەوە، بـەڵام لـە ڕاپۆرتەکـە هیـچ تۆمـاری دەنگـی دانەنـدراوە کـە نهێنـی کۆبوونەوەکـە بـاس بـکات. چونکـە کـە شـتێک لەلایـەن لایەنەکانـی کۆبوونـەوە ڕاگەیانـدرا چـیتر نهێنـی نیـە.

لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٥ پـەڕەی هەواڵـی Bwar Media پۆسـتەر و هەواڵێکـی بـەو ناونیشـانە بڵاوکردۆتەوە:ئیسـڕائیل کڕیـاری نەوتـی هەرێـم، لـە مانگـی ئایـار ٦٨٧ هـەزار بەرمیـل نەوتـی لـە هەرێـم کڕیـوە. لـە درێژەی هەواڵەکـدا هاتـووە کـە وڵاتـی ئیتالیـا زۆرتریـن نەوتـی کوردسـتانی کڕیـوە، پاشـان یۆنـان و تورکیـا لـە خانـەی دووەم و سـێیەمی کڕیـاران دێـن، بـەڵام ئامـاژە تەنهـا بـۆ ئیسرائیـل کـراوە لەگـەڵ ئـەو بـڕە نەوتـەی کـە کڕیویەتـی. بـە درێژایـی مێـژووی زیاتـر لـە شەسـت سـاڵ (لـە هەڵگیرسـانی شۆڕشـی ئەیلـول ١٩٦١ بـە رابەرایەتـی مسـتەفا بارزانـی) بـەردەوام گەلـی کـورد بـە هـاوکار و دۆسـت و بەکرێگیـراوی ئیسرائیـل وێنەکـراوە. لـە میدیایـی

عێراقــی و عەرەبیــدا، هەروەهــا لــە ســەر ئاســتی گوتــاری سیاســیاندا، ئــەو تۆمەتبارکردنــە لــە ســاڵی ٢٠١٧ لــە کاتــی ئەنجامدانــی ڕیفراندۆمــی ســەربەخۆیی کوردســتان گەیشــتە ترۆپــک. لــە کۆمــاری عێراقــی فیــدڕاڵ ئێســتا هەبوونــی هــەر جــۆرە پەیوەندیــەک لەگــەڵ ئیسرائیــل بــە یاســا قەدەغەکــراوە و ســزای بــۆ دانــدراوە، دوای ئــەوەی پەرلەمانــی عێراق یاسـای دژی ئاسـایی کردنـەوەی پەیوەنـدی لەگـەڵ ئیسرائیـل، لـە رۆژی ٢٠٢٢/٥/٢٦ لـە پەڕلەمـان بـە زۆرینـەی دەنـگ پەسـند کـرد.

لـە ڕیزبەنـدی دووەم پۆپۆلیسـتی Populism دێت بە ڕێـژەی (٢٥٪)، ئەو رێـژە بـەرزەی بـەر فاکتـەری پۆپۆلیسـتی کەوتـووە، جێـگای سەرسـوڕمان نیە بـە تایبەتـی کـە ئێسـتا لـە سـەر ئاسـتی جیهـان و لـە ململانـێ سیاسـیەکاندا، گوتــاری پۆپۆلیســتی ئامادەیــی بەهێــزی هەیــە. پۆپۆلیــزم بــەو شــێوەیە پێناســە دەکرێت:"گوتارێکــی سیاســیە کــە دێماگۆگیــەت بــۆ ختوکەدانــی هەســت و ســۆزی خەڵــک بەکاردێنێــت، لــە پێنــاو وەدەســتهێنانی پاڵپشــتی جەمــاوەری". یەکێــک لــە بەرئەنجامــە خــراپ و نەخوازراوەکانــی پۆپۆلیــزم ئەوەیــە کــە توانــای قایــل کردنــی ژمارەیەکــی زۆری خەڵکــی هەیــە کــە زۆرجــار دەبنــە زۆرینــە. هەندێــک بۆچــوون هەیــە هەبوونی ســەرکردەیەکی کاریزماتیــک بــە هــۆکاری ســەرکەوتنی پۆپۆلیــزم دادەنێــن. لــە نموونەکانــی بەردەســت پێکهێنــەری پۆپۆلیســتی بەرجەســتەن، لــەو پــەڕە هەواڵیانــەی کــە بــە لایەنێکــی سیاســیەوە گرێــدراون ئــەوە گوتارەکەیــان خســتۆتە خزمــەت ســەرکردەی لایەنــە سیاســیەکە و دژی ڕکابــەرە سیاســیەکانی، دیاترینیــان پــەڕەی مەلیــک Malik کــە ســەر بــە جوڵانــەوەی نــەوەی نوێیــە، زۆرتریــن

بڵاوکراوەکانــی دەربــارەی ســەرۆکی جولانەوەکەیــە، لــە ســاتیش کــردن و بازاڕســازی بۆکردنــە، وەک ئــەو نموونانــە:

لــە ٢٠٢٢/٦/٢٣ ڤیدیۆیەکیــان دانــاوە، شاســوار عەبدولواحیــد ســەرۆکی جوڵانــەوەی نــەوەی نــوێ، بــە جلکــی وەرزیشــە و تەوقــە لەگــەڵ یاریزانانــی تیپــی بەرامبــەری دەکات و دەگاتە منداڵێک تەوقەی لەگــەڵ ناکات(نایبینێ)، لــە ســەر ڤیدیۆکــە نــووسراوە:"دوای بڵاوبوونــەوەی ڤیدیــۆی ئــەم منداڵــە، ئەمــڕۆ کاک شاســوار پێشــوازی لێکــرد". لــە کۆتایــی ڤیدیۆکــە شاســوار عەبدولواحیــد دیــارە لــە ماڵەکــەی خــۆی پێشــوازی لــە منداڵەکــە دەکات.

هــەر لــە هەمــان ڕۆژدا بابەتێک بڵاوکراوەتــەوە لە ژێر ناونیشــانی:وەڵامی شاســوار عەبدولواحیــد بــۆ ئــەو کەســانەی دەڵێــن ڤیدیــۆی پێشــوازی لــە منداڵەکــە چاولێکەریــە. ئــەو وەڵامــە لــە شــێوەی گوتارێکــی سیاســی ئاراســتەی خەڵــک دەکات و دەڵێ:"ئێمــە هەمــوو ئــەو شــتە جوانانــە دەهێنینــە نــاو سیاســەتەوە، کــە ســاڵانێکی زۆرە لــەم وڵاتــە قەدەغەیــە و خەڵکەکەمــان دورن لێــی" لــە کۆتایەکەشــدا دەڵێت:"خەڵــک هەمــوو شــتێکە لای ئێمــە، وە سیاســی و حیــزب دەبێــت خزمەتــکار و بچووکــی خەڵــک بــن.

لــە ٢٠٢٢/٦/١٥ پارچــە ڤیدیۆیــەک بڵاوکراوەتــەوە، گەنجێــک دەربــارەی گــران بوونــی نرخــی بەنزیــن قســە دەکات، لــە ســەر ڤیدیۆکــە نووسراوە:چاوەڕێــی بەنزینەکــەی کاک شاســوارین، لــە دەســت ئــەم دەســەڵاتە بێزاریــن.

هــەر لــە هەمــان ڕۆژ لە ســەر پارچە ڤیدیۆیەکــی دیکــە نووسراوە:بەنزینە

هەرزانەکەی نەوەی نوێ گەیشتە سەید سادق.

فاکتەری هاندان بە ڕێژەی (١٢٪) لە پلەی سێیەم دێت، هاندان بۆ رکوکینە یان هەر کارێکی دیکەی ناپەسند، وەک تاوان هەژمار دەکرێت، بۆیە بەشێک لە بۆچوونەکان جیاوازی لە نێوان ڕکوکینە و هاندان بۆ ڕکوکینە دەکەن. ڕکوکینە وەک هەستێکی کەسی هەژمار دەکرێ، بەڵام هاندان بۆ ڕکوکینە وەک تاوانێک بەرامبەر بە گشتی هەژمار دەکرێت.

هاندان بۆ گوتاری رکوکینە بە شێوازی جیاواز بەرچاو دەکەون، کە خۆیان لە هاندانی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆن دەبینەوە، وەک لە خشتەی (٧) تیشکیان خراوەتە سەر لە ڕێگای نیشاندانی نموونە و شرۆڤەکردنیان.

هەواڵی ساختە The fake news وەک فاکتەرێک بۆ دروستبوونی گوتاری ڕکوکینە، لەو نموونانەدا لە پلەی کۆتایی دێت بە ڕێژەی (٨٪). نزمی ڕێژەی هەواڵی ساختە، دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی کاریگەرییەکانی دروست بوونی گوتاری ڕکوکینە. چونکە ساختەهەواڵ بە یەکێک لە ترسناکترین چەکە کوشندەکان دادەندرێت، لە سەر ئاسایشی کۆمەڵایەتی. دەستنیشان کردن و ناسینەوەی هەواڵی ساختە، لە لایەن بەکارهێنەرانی تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان ئاسان نیە، چونکە لە ڕۆژنامە ئەلیکترۆنیەکان و سەکۆ و پێگە هەواڵیەکان ڕکابەری و کێبڕکێ لە سەر کوالێتی و پیشەیی بوون و پابەند بوون بە ئەتیکی(ئەخلاقی) رۆژنامەوانیەوە نیە، بەڵکو شەڕ و کێبڕکێیە لە سەر زیاد کردنی ژمارەی وەرگرانە.

هەروەهــا تێکەڵبــوون و نــا ڕوونیــەک هەیــە، دەربــارەی ناســینەوە و دەستنیشــانکردنی هەواڵــی ســاختە. بــۆ نموونــە لــە نموونەکانــی توێژینــەوە لــە خشــتەی (٥) لــە ڕێکارەکانــی لــە چێوەگرتنــی گوتــاری ڕکوکینــە، ڕێــکاری هەڵبــەستن لــە ڕیزبەنــدی دووەم دێــت، کــە وێکچــووی هەواڵــی ســاختەیە و لــە زۆربــەی ســەرچاوە و ژێــدەرە ئەکادیمــی و رۆژنامەوانیــەکان لەیەکــدی جــودا ناکرێنــەوە. بەڵکــو هەڵبەســتنیش هــەر وەک هەواڵــی ســاختە هەژمــار دەکرێــت، بــەڵام بــە بۆچوونــی توێــژەر (نووســەر) و لــە دووتوێــی گــەڕان بەنــاو نموونەکانــی ئــەو توێژینەوەیــە (کتێــب)ەدا و پشــکنینی زانیاریــەکان، دەرکــەوت کــە هەڵبــەستن جیــاوازە لــە هەواڵــی ســاختە، دەکــرێ جیاوازیەکە بــە کورتــی لــەو خاڵــەدا ڕوونبکرێتــەوە (هەواڵــی ســاختە ســەر لەبــەری درۆیــە، لــە ناونیشــانەکەیەوە تــا کۆتایــی، بــەڵام هەڵبــەستن بەشــێکی بچووکــی ڕاســتییە، کــە ڕەنگــە دەســتەواژەیەک یــان دێڕێکــی نــاو هەواڵێــک بێــت یاخــود زانیاریــەک، کــە چیرۆکێکــی بــە گوێــرەی ویســت و حــەز و بەرژەوەندیــی نێــرەر بــۆ دەهۆندرێتــەوە و وەک بابەتێکــی ســەربەخۆ بڵاودەکرێتــەوە. هەبوونــی کێشــە و قەیرانی سیاســی و ئابــوری و کۆمەڵایەتی ڕێگەخۆشــکەرن بــۆ دروســت بــوون و بڵاوبوونــەوەی هەواڵــی ســاختە، لــەو نموونانــەدا ئــەوە بــە ڕوونــی وەدیاردەکەوێــت:

لــە Bwar Media لــە ٢٠٢٢/٦/١١ لــە هەواڵێکــدا ڕایدەگەیەنێت:کــە دادگای فیدڕالــی عێــراق ڕۆژی یەکشــەمە ١٢ حوزەیــران لەبــارەی بــەردەوام بوونــی ٢٠٠ ملیارەکــەی هەرێــم کۆدەبێتــەوە، ئەگــەری زۆرە بڕیارەکــەی دادگا لــە بەرژەوەندیــی هەرێــم نەبێــت، ٢٠٠ ملیارەکــە کــە مانگانــە

دەدرێتــە حکومەتــی هەرێمــی کوردســتان ببڕدرێــت. دادگای فیدڕاڵــی بڕیــاری بەردەوامبوونــی ناردنــی ئــەو بــڕە پارەیــەی دا.

لە ٢٠٢٢/٦/١٤ ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی بەو ناونیشـانە بڵاودەکاتەوە:مەسـعود بارزانــی داوای لاپەڕەیەکــی نــوێ لــە پەیوەندیەکانــی لەگــەڵ لاهــور شــێخ جەنگــی دەکات.

لــە هەمــان ڕۆژ ڕاپۆرتێکــی دیکــەی ڤیدیۆیــی بڵاوکردۆتــەوە بــە ناونیشــانی:دەزانی بارزانــی بــە بەرهــەم ســالحی وتــوە ســواری ســەیارەت دەکــەم و دەتنێرمــە لای کــێ؟

دەربــارەی هەواڵــی یەکــەم، ئــەو هەواڵــە یەکەمجــار لــە مانگــی ئــاداری ســاڵی ٢٠٢١ وە لــە چەنــد ســەکۆیەکی میدیایــی کــرا رۆژەڤ، لــە رۆژی ٢٠٢١/٣/١٣ ئامینــە زکــری بەرپرســی دۆســیەی کاروبــاری پەرلەمــان و حکومــەت لــە بــارەگای بارزانــی لــە هەژمــاری خــۆی لــە تــۆڕی کۆمەڵایەتــی فەیســبووک، ئــەو هەواڵــەی بــە درۆ خســتەوە، و مەرجــی دانیشــتنی بارزانــی لەگــەڵ لاهــور جەنگی(بەبــێ ناوهێنانــی) بــەوە بەســتەوە کــە لاهــور جەنگی دەبــێ داوای لێبــوردن لــە خەڵکــی کوردســتان بــکات لــە بەرامبــەر ئــەو خیانەتــەی لــە ٢٠١٧/١٠/١٦ لــە خەڵکــی کوردســتانی کــرد، بــۆ خوێندنــەوەی روونکرنەوەکــەی ئامینــە زکــری ســەیری پاشــکۆی (٢) بکــەن. دەربــارەی هەواڵــی دووەمیــش لــە درێژەکەیــدا بــاس لــەوە دەکــرێ کــە ئــەو گوتەیــە کۆنــە و مەســعود بارزانــی لــەلای کەســە نزیکەکانــی خــۆی ئــەو قســەیەی کــردووە، بــەڵام ئامــاژە بــۆ ئــەوە ناکرێــت چــۆن ئــەو قســەیە گەیشــتۆتە ئــەوان! بۆیــە بــە بۆچوونــی نووســەر ئەوەشــیان هەواڵێکــی ســاختیە. ئــەو

کارەی Bwar Media دەچێتــە خانــەی خــراپ ســوود لێوەرگرتــن (ســوء الاسـتفادة) و کارێکـی نـا پیشـەییانەیە. تەنهـا لـە پێنـاو وروژاندنـی وەرگـر و زیـاد کردنـی کارلێکـی وەرگـران لـە ڕێـگای (لایـک Like) و (کۆمێنـت Comment) و زیـاد کردنـی ژمـارەی بینەرانـی ڤیدیـۆکان (بینـەر Views) لـە بڵاوکردنــەوەی ئــەو دوو هەواڵــە ساختەشــدا، بــە ڕێژەیەکــی بــەرز بــەو ئامانجــە گەیشــتوون. هەواڵــی یەکــەم (٤,٣K) لــە ڕێــگای لایــک و کۆمێنـت و ئیمۆجـی هەروەهـا ژمـارەی بینـەران (١٠٠K) بـووە. لـە هەواڵـی دووەمیشـدا ژمـارەی کارلێکـەکان (٩,٧K) و ژمـارەی بینـەران (٢٠٨K) بـووە.

Standard Kurd لـە ٢٠٢٢/٦/١٥ ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆیـی بـەو ناونیشـانە دانـاوە: ئەمـڕۆ لـە هەولێـر، ڕۆژێکی پڕ لـە خۆپیشـاندان و ناڕەزایـی بە هۆی گرانبوونـی نرخـی بەنزیـن. بـە گوێـرەی بەدواداچـوون و زانیاریـی ڕاسـت و دروسـت لـەو ڕۆژەدا هیـچ جـۆرە خۆنیشـاندانێک لـە شـاری هەولێـر بـەو هۆیــەوە نەبــووە، تەنهــا ژمارەیــەک لــە هەڵگرانــی ماســتەر و دکتــۆرا، کــە کێشــەی یەکســانی کردنــی بڕوانامەکانیــان هەبــووە، لەبــەردەم ئەنجوومەنــی وەزیـران یاداشـتنامەیەکیان بۆ بەدەنگـەوە چوونی داواکەیـان خوێندووەتەوە.

Xor لــە ٢٠٢٢/٦/١١ هەواڵێکــی بڵاوکردۆتــەوە: بنەماڵــەی دکتــۆر کازم فاروقـی نـەوەی نـوێ سـکاڵا لەسـەر شاسـوار عەبدولواحیـد تۆمـارە دەکـەن و تۆمەتبـاری دەکـەن بـە ژەهرخواردکردنـی. ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٠ لـە هەژمـاری د. کازم فـاروق سـەرۆکی پێشـوی فراکسـیۆنی نـەوەی نـوێ لـە پەرلەمانـی کوردسـتان، ڕاگەیەندراوێـک دەربـارەی بـاری تەندروسـتی بڵاوکراوەتـەوە، کـە بەهیـچ شـێوەیەک بـاس لـە ژەهرخـواردن کردنـی نـاکات و هیـچ کـەس

و لایەنێکیش بە تێکچوونی باری تەندروستی تۆمەتبار ناکرێن.

Diplomatic لە ٢٠٢٢/٦/١٤ ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی بەو ناوە بڵاوکردۆتەوە: ئەژی ئەمین ڕوو لە مەسرور بارزانی و پشت لە نێچیرڤان بارزانی دەکات. ئەژی ئەمین سەرۆکی دەزگای زانیاری سەر بە یەکێتی نیشتیمانی کوردستان لە ڕۆژی ٢٠٢٢/٣/٢٧ لەلایەن سەرۆکی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان بڕیاری دوورخستنەوەی لە پۆستەکەی دراوە. دواتر لەلایەن قوباد تاڵەبانی جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان و برای سەرۆکی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، لە هەولێر پێشوازی لێدەکرێ، ئەو کێشەیە وەک کێشەیەکی ناوخۆیی و تایبەت بە یەکێتی نیشتیمانی کوردستان تەماشا دەکرێ، هیچ لایەکی کێشەکە باسیان لە هەبوونی گرفت لەگەڵ سەرۆکایەتی هەرێم یان حکومەتی هەرێمی کوردستان نەکردووە.

خشتەی ١١ ڕێگاکانی کاریگەریی دروست کردن لە سەر وەرگر دیاریدەکات

پێگەکان / ڕێگاکان	Politic Press		Diplomatic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
سۆز	٢٥	٦٧	٤٤	٧٤	٢٨	٤٣	٣١	٥١	١٧	٧٤	٢٦	٩٦	١٧١	٦٣
ترس	١٢	٣٣	١٥	٢٦	٣٧	٥٧	٢٩	٤٩	٦	٢٦	١	٤	١٠٠	٣٧
کۆی گشتی	٣٧	١٠٠	٥٩	١٠٠	٦٥	١٠٠	٦٠	١٠٠	٢٣	١٠٠	٢٧	١٠٠	٢٧١	١٠٠٪

ئەو ڕێگایانەی لە نموونە وەرگیراوەکان، بۆ کاریگەریی دروست کردن لە سەر وەرگر بەکارهێندراون، دیارترینیان و کاریگەرترینیان لە ڕێگای هەستەکانەوەیە، (سۆز) و (ترس). لە ڕیزبەندی یەکەم هەست

و سـۆز دێـت بـە ڕێـژەی(٦٣٪) بـە دوای ئەویـش تـرس دێـت بـە ڕێـژەی (٣٧٪). لـە نموونەکانـی توێژینـەوەدا کاریگەرییـە مرۆییـەکان و هەسـت و سـۆزە گشـتیەکان لـە کارلێکیـان لەگـەڵ ڕووداوەکان بەکارهێنـدراون و بچـووک کراونەتـەوە، تـا ئـەو ئاسـتەی لـە چێوەگرتنـی هـەواڵ و زانیاریەکانـی لەگـەڵ ئامانجەکانـی پەیامـدەر یەکدەگرنـەوە. بـە مەبەسـتی دروسـت کردنـی کاریگەریـی و ئاراسـتەکردنی تاکـەکان و دروسـت کردنـی ڕای گشـتی دەربـارەی پـرس و دۆخێکـی دیاریکـراو. بۆیەشـە لـە نموونەگەلی توێژینـەوەدا دەرفـەت لـە هەبوونـی کێشـە و گرفـت و ئاڵـۆزی وەرگیـراوە. کێشـەکانی نێـوان هەولێـر و بەغـدا، هەروەها کێشـە ناوخۆیەکانـی هەرێمی کوردسـتان، ڕووبەرێکـی گەورەیـان لـە نـاو نموونەکانـی توێژینـەوەدا گرتـووە و بـە هـەردوو لاوە بەکارهێنـدراون، وەک تـرس و ترسـاندن، هەروەهـا وەک موخاتەبەکردنـی هەسـت و سـۆزی وەرگـر.

مەلیـک Malik لـە ٢٠٢٢/٦/٣ دوو هەواڵـی دانـاوە دەربـارەی بەشـی ناوخۆیـی کـوڕان و بەشـی ناوخۆیـی کچـان، بـەو ناونیشـانانە:

- ئەی هاوار سەیری وەزعی تەلەبە بکەن لە داخلییەکان.
- لـە بەشـە ناوخۆیەکانـی کچـان لـە سـلێمانی لـە بـەر نەبوونـی فێنـک کـەرەوە خوێنـدکاران لـە سـەر بـان جێیـان راخسـتووە و خەوتـوون.

Diplomatic لـە ٢٠٢٢/٦/٢٧ چاوپیکەوتنـی ڤیدیۆیـی بڵاوکردۆتـەوە بـەو ناونیشـانە: هەرگیـز باوەڕناکەیـت... ئـەو خێزانـەی دوو هەفتەیـە لـە گەرمایەکـی تاقەتپڕوکێنـدا لـە پاڕکێـک دەژیـن. لـەو پارچـە

ڤیدیۆییە لە دوای دایک و باوکەوە پرسیار لە منداڵێکی چوار ساڵە دەکات دەربارەی ژیانیان و حەزی لە چییە و چۆن دەژیێن، لە کۆتایەکەشدا زەرفێک کە دیارە پارەی تێیدا بەناوی سەرمایەدارێک کە ناوەکەی لە سەر ڤیدیۆکە نووسراوە، پێشکەشکار وەک سەرمایەداری نیشتیمانی (مەریوانی حاجی جەمال) دەیناسێنێ.

هەر هەمان ڕۆژ هەواڵێکی دیکە بڵاوکراوەتەوە کە لە ناونیشانەکەی پۆستەرێک دروست کراوە، قوتابیەکی پۆلی دوازدە: ئەمڕۆ لە تاقیکردنەوە ١٢ جار بە مامۆستام گوت با بچم بۆ توالێت نەیهێشت، بۆیە منیش ناچار بووم لە ژێر مێزەکەوە میزەکەم کرد.

Politic Press لە ٢٠٢٢/٦/٢٣ ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی بڵاوکردۆتەوە، ئەوە ناونیشانی یەکێک لە هەواڵەکانە، عەلی حەمە سالح دەڵێت: بەشێکی گەورەی کوردستان وێران دەبێت. ئەو پەڕلەمانتارەی بزووتنەوەی گۆڕان، لە دانیشتنێکی پەڕلەمان باس لە وەستانی پڕۆژەکانی ئاوەدان کردنەوە دەکات، لە سنووری پارێزگاکانی سلێمانی و هەلبجە. بەهۆی نەبوونی نەختینە لە بانکەکانی ئەو سنوورە، دەڵێ:"ئەگەر بارودۆخ بەوشێوەیە بەردەوام بێت بەشێکی کوردستان کە سنووری پارێزگای سلێمانیە وێران دەبێت. و لە بێ خزمەتیان کەلکی ژیانی نامێنێت".

Diplomatic لە ٢٠٢٢/٦/٢٧ عەبدولستار مەجید سەرۆکی فراکسیۆنی کۆمەڵی دادگەری کوردستان دەڵێ:"کوردستان بەرەو هەڵدێر دەبەن و باجە گەورەکەش میللەت دەیدات". لە بەشداریکردنی لە دانیشتنی پەرلەمان سەرۆکی فراکسیۆنی کۆمەڵی دادگەری کوردستان باس لە

هێرشـەکانی تورکیـا و ئێـران دەکات، بـۆ سـەر خاکـی هەرێمـی کوردسـتان، هەروەهـا بـاس لـەوە دەکات کـە بـە گوێـرەی پەیـڕەوی ناوخـۆ، پەڕلەمـان دەبێـت مەرجەعـی سیاسـی و یاسـایی کوردسـتان بێـت. بـەڵام ئـەو ڕۆڵـەی پـێ نـەدراوە، بەهیـچ شـێوەیەک لـەو پارچـە ڤیدیۆیـەی دانـدراوە ئـەو دێـڕەی بـۆی کراوەتـە ناونیشـان بـە زاری دانەهاتـووە.

لـە ٢٠٢٢/٦/١٩ هەواڵـە ڤیدیۆیەکـی دیکـە بڵاوکراوەتـەوە: دۆخەکـە لـە سـەر ئاگـرە و هێـزە ئەمنیـەکان لـە ڕاپەڕینێکـی نـوێ دەترسـن. پێشکەشـار کـە لـە ڕەگـەزی مێیـە بـە دەنگێکـی بـەرز و تـوڕە درێـژە بـە هەواڵەکـە دەدات: «دەگوتـرێ لاهـور شـێخ جەنگـی شـەڕە گەورەکـە لـە شـارێک دەسـت پێـدەکات کـە پایتەختـی ئەنفـال و شـۆڕش و شـەڕە تەقەیـە، بەڵـێ باسـی ناڕەزایەتیەکانـی چەمچەمـاڵ دەکەیـن".

Standard Kurd لە ٢٠٢٢/٦/٢٧ ئەو پۆسـتەرەی داناوە بەبێ ئاماژەکردن بـە سـەرچاوەی زانیاریەکـە، عەمیـد سـەرحەد قـادر: دەبـێ هەرێـم خـۆی ئامـادە بـکات ئەگـەری هێرشـی عێـراق بـۆ سـەر کێڵگـە نەوتیـەکان هەیـە.

هـەر لـە هەمـان ڕێککەوتـدا پۆسـتەرێکی دیکـە بڵاوکراوەتـەوە، مستەفا چاوڕەش: عێراق وڵاتێکی بێ خاوەنە و هێزەکانی چاویان بڕیوەتە کوردسـتان.

لــە ٢٠٢٢/٦/١٤ لێدوانــی پەڕلەمانتارێکــی پێشــوی هاوپەیمانــی فەتــح کراوەتــە پۆســتەر: بــە پەلــە، هەڕەشــەیەکی تــر لــە بەغــداوە"٦ لیــوای ســەربازیمان لــە ســنوری هەرێــم جێگیرکــردووە". هــەر هەمــان بابــەت هەواڵێکــی دیکــەی بــە پەلــەی لــێ دروســت کــراوە: بەپەلــە، بەهــۆی

مەترسـیی هێرشـی سـوپای عێـراق بـۆ سـەر کێڵگـەی نەوتـی هەرێـم پێشـمەرگە کەوتـە حالەتـی ئامادەباشـییەوە.

Bwar Media لـە ٢٠٢٢/٦/٢٣ لـە پۆسـتەرێکدا نـووسراوە، مـەلا بەختیـار: ئەگـەر یەکێتـی بەرهـەم سـالح نەگۆڕێـت، شـەڕ ڕوودەدات. مـەلا بەختیـار لـە دیدارێکیـدا لەگـەڵ باڵیـۆزی سـویسرا لـە ئـوردن و عێـراق، بۆچوونـی خـۆی گوتـووە، دەربـارەی بارودۆخـی عێـراق و کێشـەی نێـوان ڕەوتـی سـەدر و چوارچێـوەی هەماهەنگـی، کـە ڕەنگـە سـەر بـۆ ئاڵـۆزی و شـەڕی ئەهلـی بکێشـێت، بـەڵام Bwar Media بابەتەکـەی بەوشـێوەیە بـە کێشـەی نێـوان پارتـی و یەکێتـی گرێـداوە! (مـەلا بەختیـار هەواڵەکـەی بـە درێژیـی و وردیـەوە لـە پـەڕەی خـۆی لـە فەیسـبووک بڵاوکردۆتـەوە و هەرگیـز بابەتەکـی بـە کێشـە نێـوان حیزبـەکان نەبەسـتۆتەوە و ناوەڕۆکـی نووسـینەکەی مـەلا بەختیـار و ناونیشـان و ناوەڕۆکـی هەواڵەکـەی بـوار میدیـا یەکناگرنـەوە.

(Bakhtiar.Mala/com.facebook.www

خشتەی ١٢ ڕێگاکانی بەدیارخستنی گوتاری ڕکوکینە دیاریدەکات

پێگەکان / ڕێگاکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪		
ناونیشانی سەرەکی	٢٢	٥٠	٤٦	٤٥	٦٤	٥٢	٥٢	٥٦	١١	٤٤	٢٥	٦٦	٢٢٠	٥٢
ناونیشانی لاوەکی	٥	١١	١٧	١٧	١١	٩	١٨	٢٠	٦	٢٤	٠	٠	٥٧	١٣
ناوەڕۆک	١٧	٣٩	٣٩	٣٨	٤٨	٣٩	٢٢	٢٤	٨	٣٢	١٣	٣٤	١٤٧	٣٥
کۆی گشتی	٤٤	١٠٠	١٠٢	١٠٠	١٢٣	١٠٠	٩٢	١٠٠	٢٥	١٠٠	٣٨	١٠٠	٤٢٤	١٠٠

لە خشتەی (١٢) دا، ئەو ڕێگایانە نیشاندەدات کە هاوکارن لە وەدیارخستنی گوتاری ڕکوکینە. لە ڕێگای بەکارهێنانی ناونیشانی سەرەکی، ڕێژەی هەرە بڵندی پێبڕاوە کە (٥٢٪)، لە دوای ئەویش ناوەڕۆکی بابەتەکان دێت بە ڕێژەی (٣٥٪)، لە خانەی سێیەمیشدا ناونیشانی لاوەکی دێت بە ڕێژەی (١٣٪)، ئەو جیاوازیەی لە نێوان ناونیشانە سەرەکیەکان و ناونیشانە لاوەکیەکان هەیە، کە ڕێژەیەکی گەورەیە، بە بۆچوونی توێژەر بۆ دوو هۆکار دەگەڕێتەوە:

- زۆربەی بابەتەکانی لە چوارچێوەی نموونەی توێژینەوە دیاریکراون بابەتی کورتن لە شێوەی پۆستەر یان هەواڵ وەک لە خشتەی (٣) ڕوونکراوەتەوە.
- ڕێژەیەکی گەورەی بابەتەکان ڤیدیۆیین، کە چەند هەواڵێک لە ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیی کۆکراونەتەوە، یاخود یەک هەواڵ لە پارچە ڤیدیۆیەک پێشکەش کراون، بۆ زانینی ڕێژەی بابەتە ڤیدیۆیەکان

بگەڕێـوە بـۆ خشـتەی (٣). لەبـەر دوو هـۆكار گرنگییپێدانەكـە لـە ناونیشـانی سـەرەكی و ناوەڕۆك كۆبوونەتەوە، ناونیشـانە سـەرەكیەكە بۆ ڕاكێشـانی سـەرنجی وەرگـر و ناوەڕۆكەكـەش بـۆ بەخشـینی زانیاریـەكان.

لـەو خشـتەیەدا، كار لـە سـەر چۆنیەتـی مامەڵەكردنـی ئـەو پەڕانـەی تـۆڕی كۆمەڵایەتـی فەیسـبووك كـە نموونـەی وەرگیـراون، لەگـەڵ بابەتـەكان و چۆنیەتــی هەڵبژاردنــی ناونیشــانی بابەتــەكان و ناونیشــانی لاوەكــی تێیانـدا. هەروەهـا ناوەڕۆكـی بابەتـەكان، بـە چ شـێوازێك هەڵبژێـدراون، یاخـود داڕێژراینـەوە، بـە گوێـرەی خواسـت و بەرژەوەندیـی پەیامـدەر. بـە گوێــرەی میكانیزمــی دەستنیشــان كــردن و هەڵبــژاردن و لەچێوەگرتنیــان، لــە ڕێــگای بەكارهێنانــی ئــەو كەرســتانەی لــە تیــۆری لەچێوەگرتنــی میدیایـی دەستنیشـانكراون بـۆ كۆكردنـەوەی داتـاكان. كـە هەندێكجـار بـە لێبڕین(لێقرتانـدن) و هەندێكجاریـش بـە جێگۆڕكـێ كـردن و هەندێكجاریش بــە لەجێدانــان، واتــا دانانــی وشــەیەک یــان دەســتەواژەیەک لــە جێــگای یەكـی دیكـە، كـە لـە بەكارهێنانـدا وێكچـوون، بـەڵام بـە لەجێـگا دانـان، واتـا و مەبەسـتی پشـت گوتارەكـە بـە تـەواوی دەگۆڕێـت. ئەوانـەش لـە ناونیشـانە سـەرەكی و لاوەكیـەكان و ناوەڕۆكـی بابەتـەكان، چ تێكسـت بـن یـان ڤیدیۆیـی لـە نموونـەی توێژینـەوەدا بـە ڕوونـی دیـارن و دەتوانیـن دەستنیشـانیان بكەیـن:

لــە مەلیــک Malik لــە ٢٠٢٢/٦/٢٧ ناونیشــانی ســەرەكی بابەتەكــە: هــات.. لەســەر دابەشــنەكردنی موچــە لــە پەڕلەمــان بــوو بــە شــەڕ.

ناوەڕۆكـی بابەتەكـە، پارچەیەكـی دەنگـی پەڕلەمانتارێكـی جوڵانـەوەی

نــەوەی نــوێ و پارچــە ڤیدیۆیەکــی پەڕلەمانتارێکــی دیکــەی هەمــان جوڵانەوەیــە، لــە یــەک دراون و بابەتێکیــان لــێ ســازکراوە. پەرلەمانتــاری یەکــەم، بــاس لــە ڕانەگەیاندنــی لیســتی دابەشــکردنی موچــە دەکات، دەنگەکــەی لــە چەنــد پارچەیەکــی لێکــدراو پێهاتــووە، بەشــێوەیەک تێچینە(مواداخەلــە Comment)ی ســەرۆکی پەڕلەمــان پچڕێنــدراون، تەنهــا لــە شــوێنێک نەبێــت کــە بــە پەرلەمانتارەکــە دەڵێــت: ئــەوە نیــە هەمــوو هەفتەیــەک لــە NRT ڕێــکلام بۆخۆتــان دەکــەن. لەوێــوە پەڕلەمانتارەکــە دەنگــی بــەرز دەکاتــەوە و دەڵــێ: بــۆ موچــە دابــەش ناکــەن، بــۆ ئیــوە ڕێــکلام بۆخۆتــان ناکــەن. پەڕلەمانتــاری دووەم بــە شــێوەیەکی ئاســایی بــاس لــە پێویســتی ئەنجامدانــی دانیشــتنێکی تایبــەت بــە کێشــەکانی کارەبــا و ئــاو دەکات، بــەڵام بەهیــچ شــێوەیەک شــەڕ و گــرژی دروســت نەبــووە.

هــەر لــە مەلیــک Malik لــە ٢٠٢٢/٦/٢٣ پۆســتەرێک بــۆ بۆچوونــی پەڕلەمانتارێکــی پارتــی دروســت کــراوە: ئیســپانیا دژی ڕیفرانــدۆم بــووە، نابێــت جێبەجێکردنــی پــڕۆژەی هێلــی شــەمەندەفەریان پــێ بدرێــت. لێدوانــی ئــەو پەڕلەمانتــارە، کــە بــە ڤیدیــۆ بڵاوکراوەتــەوە بــە هیــچ شــێوەیەک ناڵێــت ‹نابێــت› پێیــان بدرێــت، بەڵکــو پرســیار دەکات، ئایــا ڕاســتە بــە کۆمپانیایەکــی ئیســپانی دراوە؟ لــە کاتێکــدا ئیســپانیا لــە پرســی ڕیفرانــدۆم هەڵوێســتی بــاش نەبــووە.

Diplomatic لە ٢٠٢٢/٦/٢٧ لە ڕاپۆرتێکی ڤیدیۆیـدا، کـە سـێ هـەواڵ لـە خـۆوە دەگـرێ، ناونیشـانی هەواڵێکیـان بـەو شـێوەیە: مـەسرور بارزانـی بڕیـاری ڕووبەڕووبوونـەوەی دا. لـە درێـژەی هەواڵەکـەدا دەڵێـت: مـەسرور

بارزانـی بڕیـاری دا هێـز بجولێنێـت و دەڵێـت ئامـادەن بـۆ ڕوبەڕوبوونـەوە. ئـەو هەواڵـە دەربـارەی ڕاگەیەنـدراوی سـەرۆکی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان مـەسرور بارزانیـە دەربـارەی هێرشـە موشـەکیەکانی سـەر کێڵگـەی نەوتـی کۆرمـۆر لـە شـارۆچکەی چەمچەمـاڵ. ڕاگەیەندراوەکـە لـە پـەڕەی فەرمـی مـەسرور بارزانـی لـە تـۆڕی کۆمەڵایەتـی فەیسـبووک -Masrour Barzani لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٧ بلاوکراوەتـە، بـەڵام باسـی بڕیـاری ڕوبەڕوبوونـەوە و هێـز جولاندنـی تێـدا نیـە.

لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ Diplomatic راسـتەوخۆیەک لە عەلوەی (گومرگ) هەولێـر دەگوازێتـەوە، کـە تێیـدا وەزیری بازرگانی دوای سـەردانێکی ئاسـایی پـڕۆژەی نوێـی عەلـوەی هەولێـر قسـە بـۆ میدیـاکان دەکات، ناونیشـانەکەی نـووسراوە: بزانـە لـە عەلـوەی هەولێـر چ دەگوزەرێت؟

Standard Kurd لـە ٢٠٢٢/٦/١٤ ڤیدیۆیەکـی دانـاوە بـەو ناونیشـانە: بە ڤیدیـۆ پاسـەوانێکی نەخۆشـخانەی فریاکەوتنـی هەولێـر لـە ژنێـک دەدات، ژنەکـە لـە هـۆش خـۆی دەچێـت. لـە درێـژەی هەواڵەکـە دا نـووسراوە: جێـی باسـە سـەرچاوەیەک لـە بەڕێوەبەرایەتـی گشـتی هەولێـر لـە بـارەی گرتـە ڤیدیۆکـە گوتـی ڤیدیۆکـە کۆنـە و شـەڕەکە لـە نێـوان یـەک خانـەوادە بـووە، نـە پۆلیـس نـە کارمەنـدی تەندروسـتی بەشـدار نەبـووە.

خشتەی ١٣ جۆری زمانی بەکارهاتوو لە چێوەگرتنی گوتار ڕوون دەکاتەوە

پێگەکان / جۆری زمان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Stan-dard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪		
زبر	٩	١٧	١٦	١١	٨	٦	١٥	١٠	١٥	٣٢	٥	١٤	٦٨	١٢
ڕۆژنامەوانی	٢٠	٣٩	٧٤	٤٩	١٠٥	٨٣	١١٠	٧٤	١٤	٣٠	٧	٢٠	٣٣٠	٥٩
ئاسایی	٢٣	٤٤	٦٠	٤٠	١٤	١١	٢٣	١٦	١٨	٣٨	٢٣	٦٤	١٦١	٢٩
کۆی گشتی	٥٢	١٠٠	١٥٠	١٠٠	١٢٧	١٠٠	١٤٨	١٠٠	٤٧	١٠٠	٣٥	١٠٠	٥٥٩	١٠٠

وەک لە خشتەی (١٣) دیارە، بەکارهێنانی زمانی ڕۆژنامەوانی لە ڕیزبەندی یەکەم دێت بە ڕێژەی (٥٩٪)، بەکارهێنانی زمانی ئاسایی لە پلەی دووەم دێت بە ڕێژەی (٢٩٪) لە پلەی سێیەمیشدا زمانی زبر بە ڕێژەی (١٢٪) دێت.

مەبەست لە زمانی ڕۆژنامەوانی، ئەو شێوە دواندن و نووسینەیە کە دەکەوێتە نێوان زمانی ئەدەبی و زمانی ئاسایی (بازاڕی)، بە ڕەچاوکردنی بنەما و یاسا و ڕێساکانی دارشتنی هەواڵ و بڵاوکردنەوەیان. ئەو نموونانە کە بە ماڵپەڕێکی هەواڵیەوە گرێدراون، چاوەڕوان دەکرێت ڕێژەی بەکارهێنانی زمانی ڕۆژنامەوانی بەرزتر بێت، چونکە ئەوە دۆخە ئاساییەکەیە، بەڵام بەکارهێنانی بەو ڕێژەیە، بە نا ئاسایی وەردەگیرێت و دەبێتە جێگای پرسیار. بە تایبەتیش ئەگەر لە سەر ئاستی یەک بە یەکی ئەو پەڕانەی فەیسبووک کە وەک نموونە داندراون وەربگرین، ئەوە لە کۆی شەش سەکۆی هەواڵی چواریان لە بەکارهێنانی زمانی ڕۆژنامەوانی کەمترین ڕێژەیان بەر دەکەوێت. ئەگەر ڕێژەی بەکارهێنانی زمانی ئاسایی و زمانی زبر کۆبکرێنەوە و وەک ڕکابەری زمانی ڕۆژنامەوانی هەژمار بکرێن.

لـە Politic Press ڕێـژەی بەکارهێنانـی زمانـی زبـر و زمانـی ئاسـایی دەگاتـە ٦١,٥٤٪ لـە بەرامبـەر ٣٨,٤٦٪ کـە ڕێـژەی بەکارهێنانـی زمانـی رۆژنامەوانیـە. لـە Diplomatic کـە زۆرتریـن بابەتـی بڵاوکردۆتـەوە ڕێـژەی بەکارهێنانـی زمانـی زبـر و ئاسـایی (بـازاڕی) پێکەوە دەگاتـە ٥٠,٦٦٪ لە بەرامبـەر ٤٩,٣٤٪ لـە رێـژەی بەکارهێنانـی زمانی رۆژنامەوانـی، واتا کەمتر لە نیـوەی بابەتەکان.

لـە ڕێـژەی بەکارهێنانـی زمانـی رۆژنامەوانـەی دا، تێبینیەکـی دیکـە هەڵدەگـرێ، ئەویـش ژمـارە و ڕێـژەی ئـەو بابـەت و هەواڵانەیـە کـە لـە سـەرچاوەیەکی دیکـە بۆیـان هاتـووە یاخـود بەخۆیـان کۆپـی پێسـتیان (Copy and Paste) کـردووە، بـۆ نموونـە لـە Politic Press لـە ژمـارەی ئـەو بابەتانـەی کـە زمانـی رۆژمانەوانیـان تێـدا ڕەچـاو کـراوە و ژمارەیـان (٢٠) بابەتـە (١١) بابەتیـان لـە سـەرچاوەی دیکـە وەرگرتـووە، ئـەو یـازدە بابەتـە دەربـارەی چالاکیەکانـی ژمارەیـەک سـەرکردەی سیاسـی و حکومیـە، (٢) هەواڵـی دەربـارەی سـەردانێکی لاهـور شـێخ جەنگی هاوسـەرۆکی پێشـووی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان تێدایـە، (٥) هەواڵـی بافـل تاڵەبانی سـەرۆکی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتان، و (٣) هەواڵـی مـەسرور بارزانـی سـەرۆکی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان, لەگـەڵ هەواڵێکـی سـەلاحەدین بەهائەدین ئەمینـداری یەکگرتـووی ئیسلامـی کوردسـتان کـە سـەردانی کۆسرەت ڕەسـوڵ عەلـی سـەرۆکی ئەنجوومەنـی بـاڵای پاراسـتنی بەرژەوەندییەکانـی یەکێتـی نیشـتیمانی کوردسـتانی کـردووە. لـە Xor لـە کـۆی (چـواردە) بابـەت کـە ڕەچـاوی بەکارهێنانـی زمانـی رۆژنامەوانـی کـراوە، (یـازدە) هەواڵیـان تایبەتـن بـە چالاکـی و پێشـوازیەکانی مـەسرور بارزانـی سـەرۆکی حکومەتی

هەرێمـی کوردسـتان، (یـەک) هەواڵـیش تایبەتـە بـە پێشـوازی مەسـعود بارزانـی سـەرۆکی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان لـە کەسـایەتیەکی سیاسـی.

لـە ڕیزبەنـدی دووەمـدا ڕێـژەی بەکارهێنانـی زمانـی ئاسـایی دێـت، کـە زۆرجـار دەسـتەواژەی (زمانـی بـازاڕی) بـۆ بەکاردەهێندرێـت، ئـەوەش ئـەو زمانـە دەگرێتـەوە کـە تاکـەکان لـە ژیانـی ڕۆژانەیانـدا بەکاریـان دەهێنـن. پەنـا بردنـی ئـەو پێگـە هەواڵیانـە بـۆ بەکارهێنانـی ئـەو ئاسـتە لـە دوانـدن و پەیوەندیکـردن لەگـەڵ وەرگـران، بـۆ سـادەیی لـە دەربڕیـن و گوزارشـت کـردن، هەروەهـا لـەوەی کـە وەرگـر پەیامەکە بە زمانـی خـۆی وەردەگرێت، واتـا لـە ئاسـتێکی دیاریکـراوی مەعریفـی دا، ئـەو جـۆرە زمانـە لـە ڕووی بەکارهێنانـی ڕێژەیـان لـە بەرزبوونـەوە دایـە، لـە نموونـەی توێژینـەوەدا لـە کـۆی (٦) پێگـەی هەواڵـی، لـە (٣) یانـدا ڕێـژەی بەکارهێنانـی ئـەو جـۆرە زمانـە لـە پلـەی یەکەمدایـە لـە (مەلیـک Malik، Politic Press و Xor).

بەکارهێنانـی زمانـی زبـر، کـە یەکێکـە لـە فاکتـەرە بەهێزەکانـی گوتـاری ڕکوکینـە، لـە پلـەی سـێیەم دێت بە ڕێـژەی (١٢٪)، کـە خۆی لە گواسـتنەوەی لێـدوان و قسـە و بۆچوونـی کەسـانێک دەبینێتـەوە، کـە بـەو شـێوە زمانـە (شـێوازە) دواون، یاخـود خـودی پێگـە هەواڵیەکانن کە وشـە و دەسـتەواژەی زبریـان بەکارهێنـاوە. پەنـا بـردن بـۆ بەکارهێنانـی ئـەو جـۆرە زمانـە، بـۆ ڕاکێشـانی ژمـارەی زۆری وەرگـرە، کـە هەندێکجـار لـە شـێوەی کۆمیـدی و هەندێکجاریـش بەشـێوەیەکی تراجیـدی و درامـی سـوودی لێوەردەگـرن.

چوارەم

لە سەر ئاستی وەرگر

گرنگیی و کاریگەریی تیۆری لەچێوەگرتنی میدیایی، لە توانای دروستکردن و ئافراندنی چیرۆکە هەواڵیەکان دایە. هەروەها بەدیارخستنی لایەنێک و پشگوێخستنی لایەنەکەی دیکە. لەوەشدا ڕادەی تێبینی کردن و تێگەیشتنی تاکەکان بۆ بابەت و کێشە و ڕووداوەکان دیاری دەکات. لە چۆنیەتی بەرخورد لەگەڵ کردنیان و هەڵسەنگاندن و هەڵسوکەتیان لەگەڵ ئەو بابەت و کێشە و ڕووداوانە، لەچێوەگرتنی ڕووداو و هەواڵەکان لە دەزگا میدیایەکاندا. بەشێوەیەکی ڕێکخراو دەتوانێ کاریگەر بێت، لە سەر چۆنیەتی وەرگرتن و تێگەیشتنیان لەلایەن وەرگرانەوە. هەروەها لە ڕێگای جەخت کردنەوە لە سەر هەندێک زانیاری دیاری کراو، توانای لێ ئاگاداربوونیان زیاد دەکات. پاشان تێگەیشتن و ئینجا هەڵگرتنی لە (یادگە) بیردانکی دا. بەر لە پەیدا بوونی ئینتەرنێت و پێگە ئەلکترۆنیەکان – تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان، کەمتر ئاوڕ لە وەرگر دەدرایەوە، لە چۆنیەتی کارلێکی لەگەڵ بابەتە میدیایەکان. بەڵکو زیاتر کار لەسەر لایەنی پەیامدەر و پەیام کراوە، بەڵام ئێستا کە بەهۆی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانەوە، دەرفەتی کارلێکی ڕاستەوخۆی نێوان پەیامدەر و وەرگر دروست بووە. بە ئاسانی دەتواندرێ ڕادە و ڕێژە و چۆنیەتی کارلێکی وەرگر لەگەڵ بابەتە میدیایەکان پێوانە بکرێ و شی بکرێتەوە.

لـەو تەوەرەیـدا کار لـە سـەر چۆنیەتـی کاردانـەوە و کارلێکـی وەرگـر دەکرێـت، لەگـەڵ هـەواڵ و زانیاریـەکان. هەروەهـا پێوانەکردنـی هەمـوو ئـەو لایـەن و ڕەهەندانـەی پەیوەندیـان بـە وەرگـرەوە هەیـە. پاشـان پێوانەکردنـی هەبوونـی گوتـاری ڕکوکینـە لـە نـاو کارلێکـی وەرگرانـەوە، لـە ڕێـگای ئـەو کەرسـتە و ئامرازانـەی تیـۆری لەچێوەگرتنـی میدیایـی بـۆ ئـەم مەبەسـتە بەردەسـتی کـردوون. ئـەوەش دەمانباتـە سـەر ئـەو مەعریفـە (کەلتـوور)ی ئـەو گوتـارە دروسـتی کـردووە و بۆتـە بەشـێک لـە تێهزیـن و دونیابینـی وەرگـران. کـە لـە بۆچـوون و کاردانەوەکانیـان دەتواندرێـت پێوانـە بکرێـن.

خشتەی ١٤جۆری پێشوازی و کاردانەوەی وەرگر

پێگەکان / کاردانەوە	Politic Press		Diplomatic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		Malikمەلیک		کۆی گشتی	
	ژ	%	ژ	%	ژ	%	ژ	%	ژ	%	ژ	%	ژ	%
Likeلایک	130,354	8	205,699	6	288,858	10	80,692	11	21,547	73	191,397	9	918,547	9
Commentکۆمێنت	10,042	1	15,947	0.50	12,309	0.5	13,304	2	4,227	14	18,018	1	73,847	1.50
Emojiئیمۆجی	6,785	0.95	11,013	0.35	8,135	0.40	10,241	1.5	2,387	8	24,475	1.5	63,036	0.50
Shareشێر	920	0.05	3,079	0.15	997	0.10	747	0.50	65	0.20	2,877	0.5	8,685	0.00
Viewڤیۆ	1,464,400	90	2,962,736	93	2,406,733	89	619,934	85	1200	4.80	1,981,000	88	9,434,803	89
کۆی گشتی	1,612,501	100	3,198,474	100	2,717,032	100	725,098	100	29,426	100	2,217,767	100	10,498,918	100

لـەو پێنـج جـۆری کاردانەوەیـە، کـە لـە نموونـەکان وەرگیـراون، ڤیـو View لــە پلــەی یەکــەم دێــت بــە ڕێــژەی (٨٩٪) کاریگەریــی بابەتــی ڤیدیۆیـی (بینـدراو) نیشـان دەدات. هەروەهـا ئاماژەیەکـی ڕوونیشـە، لـەو کاریگەرییــەی ئــەو پێگــە کۆمەڵایەتیانــە لــە ســەر کۆمەڵگەیــان دروســت کــردووە. ئەگــەر ژمــارەی وەرگــران، کــە لــەو خانەیــەدا بینــەرن Viewers وەرگریـن، دەبینیـن زیاتـرە لـە ژمـارەی دانیشـتوانی هەرێمـی کوردسـتان و ناوچـە کوردسـتانیەکانی دەرەوەی ئیـدارەی هەرێمـی کوردسـتان. لـە پلـەی دووەم لایــک Like دێــت بــە ڕێــژەی (٩٪)، لایــک لێــرەدا تەنهــا پاڵپشــتی کـردن و پەسـند کـردن ناگەیەنـێ بەڵکـو ئەوانـەش، کـە دژی هەڵوێسـتەکەن لایــک هــەر دەکــەن، ئــەوە بۆتــە عــادەت. واتــا هەندێکجــار ئەگــەر هەڵوێسـتیان (dislike)یـش بێـت هـەر لایـک دەکـەن. کۆمێنـت Com- ment لـە پلـەی سـێیەم دێـت بـە ڕێـژەی (١,٥٪) کۆمێنـت بـە کاریگەرتریـن و ڕاسـتگۆترین شـێوازی کارلێـک دادەندرێـت. لـە نێـوان وەرگـر و پەیـام و پەیامـدەر دا، لـەو ڕێگەیەشـەوە پەیامـدەر دەتوانـێ (Feed Back)ێکـی دروسـت وەربگرێـت. لـە گەیشـتنی پەیامەکـەی و چۆنیەتـی بەرخـوردی وەرگـر لەگەڵیـدا. ئیمۆجیـەکان کـە پلـەی چوارەمیـان بەردەکەوێـت بـە ڕێــژەی (٠,٥٪) زیاتــر ڕەنگدانــەوەی دۆخــی دەروونــی وەرگــر و شــێوازی پەرچەکرداریــان نیشــان دەدات. لــە پلــەی پێنجــەم و کۆتاییــدا شــێر Share دێــت، لــە زمانــی کوردیــدا چەنــد دەســتەواژەیەک بــۆ Share بەکاردەهێندرێـن، وەک بەشـکردن، هاوبەشـیکردن و پارڤەکـردن. لـە ڕووی کرداریـەوە واتـا وەرگـر، کـە بابەتێکـی لـە یەکێـک لـەو پێگـە ئەلکترۆنیانـە

بـە دڵـە، لـە ڕێـگای Share لـە هەژمارەکـەی Account یـان پـەڕە Page ی خـۆی لەگـەڵ هاوڕێیانــی Friends پارڤــە دەکات.

ئـەو جـۆرە کارلێکانـە، بـە پێـوەری سـەرکەوتنی پێگـە ئەلیکترۆنیـەکان دادەندرێـن. بۆیـە هەمـوو ڕەگـەز و ژانـر و ڕێـگا و ڕێبازەکانـی ڕۆژنامەوانـی دەسـتیان بـۆ دەبردرێـت. لـە پێنـاو ڕاکێشـانی سـەرنجی وەرگـر و هاندانـی، بــۆ ئــەوەی بــە شــێوەیەک لــە شــێوازە بەردەســتەکان کارلێــک لەگــەڵ پێگەکــە و بابەتەکانــی دا بــکات. زۆر لــە پێگــە ئەلیکترۆنیــەکان، لــە دەرەوەی کاری پیشــەیی و ئیتیکــی رۆژنامەوانــی دەســت بــۆ هەندێــک کەرســتە و ئامــراز دەبــەن. لــەو کردەیــە وروژاندنــی هەســتەکانی وەرگــر دیارترینیانـە. ئـەو شـێوازە لـە رۆژنامەوانـی کاغـەز بـە ڕۆژنامەوانـی زەرد نـاسراوە. جۆرێکـە لـە ڕۆژنامەوانیەکـی نـا پیشـەیی و ناپابەنـد. ئامانجـی وروژاندنــی ڕای گشــتیە لــە پێنــاو زۆرکردنــی ژمــارەی کڕیارانــی (وەرگــر). ئـەو جـۆرە ڕۆژنامەوانیـە لـە سـەرەتاکانی سـەدەی نـۆزدەم سـەریهەڵداوە. ئێســتا لــە ســەردەمی زانیــاری و جیهانــی گریمانەیــی ئینتەرنێــت، بەکارهێنــان و کاریگەرییەکانــی زۆرتــر و گەورەتــر بــووە. چونکــە لــەو جیهانـە گریمانەییـەدا، ناسـینەوە و دەستنیشـان کردنـی هـەواڵ و زانیـاری ناڕاسـت یـان هەڵبـەستراو ئاسـان نیـە، بەڵکـو بـە پێچەوانەوەیـە. بەهـۆی ڕاسـتەخۆیی کارلێکـی وەرگـر و هەبوونـی دەرفەتـی زۆری بڵاوکردنـەوەی زانیاریـەک یـان هەواڵێکـی نادروسـت. دەرفەتـی باوەڕپێهانانـی لەلایـەن وەرگـر زیاتـر دەکات. لـە خشـتەکانی (٩) و (١٠) لایەنـی بـە ئامانجگرتنـی هەسـت و سـۆزی وەرگـر ڕوونکراوەتـەوە. لـە ڕێـگای وروژانـدن و گوتـاری

پۆپۆلیستی، لە ڕێگای بە ئامانج گرتنی هەستەکانی ترس و سۆز.

خشتەی ١٥ جۆری ئیمۆجیە بەکارهاتووەکان ڕوون دەکاتەوە

پێکەکان / ئیمۆجی	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
پێکەنین	٤,٣٥٨	٦٤,٥	٦,٩٩٠	٦٣	٥,٢٦٧	٦٥	٧,٨٨٤	٧٧	١,٩٩٣	٨٤	١٩,٤٠٧	٨٠	٤٥,٨٩٩	٧٢
خۆشەویستی	١,١٨٣	١٨	١,٩١٠	١٧	١,٧٠٢	٢١	٦١٨	٦	٢٠٣	٩	٢,٥٣٥	١٠	٨,١٦٨	١٤
توڕەیی	٣١٢	٤,٥٠	٧٠٠	٧	٣٠١	٤	٣٨٧	٤	٨٨	٣	٢١٨	١	٢,٠٠٦	٣
سەرسوڕمان	٤٢٤	٦	٥٦٨	٥	٤٥٢	٥	٣٤٤	٣	٢٢	١	٩٤٠	٤	٢,٧٥٠	٤,٥
بێ هیوابوون	٣٤٧	٥	٦٢٧	٦	١٦٣	٢	٩٣١	٩	٥٨	٢	٦٥٧	٢	٢,٧٨٣	٤,٥
باوەشی خۆشەویس	١٦١	٢	٢١٨	٢	٢٥٠	٣	٧٧	١	٢٣	١	٧١٨	٣	١٤٤٧	٢
کۆی گشتی	٦,٧٨٥	١٠٠	١١,٠١٣	١٠٠	٨,١١٤		١٠,٢٤١	١٠٠	٢,٣٧٨	١٠٠	٢٤,٤٧٥	١٠٠	٦٣,٠٥٣	١٠٠

لەو خشتەیەی سەرەوە دیارە کە ئیمۆجی Emoji پێکەنین کە لە نێوان خۆشحاڵی دەربڕین و گاڵتەپێکردن لێکدانەوەی بۆ دەکرێت، بە جیاوازیەکی گەورە لەگەڵ جۆرەکانی دیکەی ئیمۆجی بەکارهاتووە، بە ڕێژەی (٧٢٪). لە پلەی دووەمدا ئیمۆجی نیشاندانی خۆشەویستی دێت بە ڕێژەی (١٤٪). ئیمۆجی سەرسوڕمان و ئیمۆجی بێ هیوابوون یاخود گریان بە ڕێژەی (٤,٥٪) پلەی سێیەمیان گرتووە. بەر لە دواین خانە ئیمۆجی نیشاندانی توڕەیی دێت بە ڕێژەی (٣٪).لە دواین خانەشدا ئیمۆجی باوشی خۆشەویستی دێت بە ڕێژەی (٢٪).

بەکارهێنانی ئیمۆجی لەلایەن وەرگر، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە

بـە شـێوەیەکی ئاسـان و لـە ماوەیەکـی کەمـدا، هەروەهـا بـە کورتـی و پوختـی دەتوانـێ گوزارشـت لـە هەسـتەکانی بـکات. وەک پەرچەکردارێـک لەبەرامبـەر بابەتـەکان نیشـانی بـدات. بەردەسـت کردنـی ئیمۆجیـەکان لـە پێگـە و تۆڕەکۆمەڵایەتیـەکان، بۆ کاریگەریـی زۆر بەکارهێنانیان دەگەڕێتەوە. لـە تـۆڕی کۆمەڵایەتـی فەیسـبووک ڕێـژەی کارلێکـی وەرگـران لـە رێـگای ئیمۆجـی دەگاتـە ٥٧٪ هەروەهـا رێـژەی بەشـداری کردنیـش دەگاتـە ٣٣٪.

لـە ژمارەیـەک لـەو پۆسـتانەی کارلێکیـان لەگـەڵ کـراوە لـە ڕێـگای ئیمۆجـی پێکەنیـن، زۆربەیـان بابەتـی جدیـن. هەندێکیـان بابەتـی مەترسـییدارن و پەیوەندیـان بـە داهاتـووی خەڵـک و وڵاتـەوە هەیـە. لـە پۆسـتێکی Diplomatic لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/١٤ پرسـیارێک کراوە:"ئەگـەر سـوپای عێـراق هێـرش بکاتـە سـەر بیرەنەوتیەکانـی کوردسـتان ئامادەیـت بەرگـری بکەیـت؟". لـە کـۆی ٣٧٩ کارلێـک لـە ڕێـگای ئیمۆجیـەوە، ٣٦٣ یـان بـە ئیمۆجـی پێکەنینـەوە گوزارشـتیان لـە بۆچوونـی خۆیـان کـردووە. لـە مەلیـک Malik لـە رۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٩ لـە ٤٢ پەرچەکـردار کـە لـە ڕێـگای ئیمۆجیـەوە لـە بەرامبـەر ئـەم پۆسـتە کـە تراژیـدی و خەمناکـە: بکـوژ و کوژراوەکانـی رووداوەکـەی هەولێـر هەرسـێکیان پارتیـن. کارلێکـی ٢١ کەسـیان لـە ڕێـگای ئیمۆجـی پێکەنینـەوە بـووە، واتـا ٥٠ بـە ٥٠. هـەر لـە هەمـان ڕۆژدا پۆسـتێکی دیکـە بـەو ناونیشـانە کـراوە: شـارەوانی سـلێمانی هــەر ژینگەپارێزێـک داوای جەژنانـەی کـرد پێـی مـەدەن و ئێمـەی لـێ ئـاگادار بکەنـەوە. لـە کـۆی ٣٤٢ ئیمۆجـی ٢٠٠ ئیمۆجیـان پێکەنینـە، بـەڵام دیـار نیـە گاڵتەکردنەکـە بـە بڕیـار و ئاگاداریەکـەی شـارەوانیە یـان بـە

ژینگەپارێـزان. لـە ٢٠٢٢/٦/١٩ لـە Standard Kurd پۆسـتەرێکی قوبـاد تاڵەبانـی دانـداروە، کـە دەربـارەی مەترسـیی تەندروسـتیە، بەهـۆی زۆری مۆلیـدەی کارەبـا: قوبـاد تالەبانـی، جێگـری سـەرۆکی حکومەتـی هەرێـم، زیاتـر لـە ٥ ملیـۆن موەلیـدە لـە عێراقـدا هەیـە و مەترسـیی تەندروسـتی و دیمەنێکـی ناشـیرینیان دروسـتکردووە لـە شـەقام و گەڕەکەکانـدا. ٣٤٩ کـەس لـە ڕێـگای ئیمۆجیـەوە گوزارشـتیان لـە بۆچوونـی خۆیـان کـردووە، ٣٢٣ کەسـیان ئیمۆجـی پێکەنینیـان بەکارهێنـاوە. هـەر لـە Standard Kurd لـە ٢٠٢٢/٦/١٤ پۆسـتەرێک بـۆ گوتەیەکـی جەعفـەر شـێخ مسـتەفا جێگـری سـەرۆکی هەرێمـی کوردسـتان دروسـت کـراوە: دۆخـی عێـراق بـەرەو شـوێنێک دەڕوات کـە ناوڕوونـە و دەبێـت کـورد یەکبگرێـت. ١٢١ کـەس ئیمۆجیـان وەک گوزارشـت لـە بۆچوونیـان دانـاوە، لـەو ژمارەیـەدا ١١٤ کەسـیان ئیمۆجـی پێکەنینیـان بەکارهێنـاوە، دیـار نیـە گوزارشـتە لـە تێکچوونـی بارودۆخـی عێـراق یـان گاڵتەکردنـە بـە داواکـەی جێگـری سـەرۆکی هەرێمـی کوردسـتان.

ئـەو پۆسـتانەی زۆرتریـن ژمـارەی ئیمۆجـی پێکەنینیـان بـۆ هاتـووە لـەو شـەش پێگـە ئەلکترۆنیـە (پـەڕەی فەیسـبووک) دا بـەو شـێوەیەیە:

- مەلیـکMalik (زۆر بـە قوەتـە بەشـەرتی قرتـان بزانـن پەرلەمانتارانـی دەسـەڵات ئەمـڕۆ چیان وتوە لەسـەر قیتار و ڕێگا و بـان) ٨٢٠٠ ئیمۆجی.
- Politic Press (لـە دانیشـتنی ئەمڕۆیـدا پەرلەمانـی کوردسـتان تاوتوێـی پاراسـتنی مافـی ئـاژەڵان دەکات) ٨١٥ ئیمۆجـی.

- Diplomatic (سەرۆکی پەرلەمان دکتۆر ڕێواز فایەق: بۆ ماوەی دوو مانگ پشوو وەردەگرین) ٦٧٣ ئیمۆجی.
- Xor (عەلی باپیر باری دەروونی تێکچووە و هەڕەشەی تەڵاقدانی لە ژنە تازەکەی کردووە) ١٢٠٠ ئیمۆجی.
- Standard Kurd (وەزیری ناوخۆی تورکیا: لە قەندیل ئاڵای تورکیا هەڵدەکەین) ٦٦٠ ئیمۆجی.
- Bwar Media (ئەو پێشمەرگەی چاکەتەکەی بایی ٦٣ وەرەقەیە) ٢٣٠٠ ئیمۆجی.

دەربارەی ئیمۆجی خۆشەویستی، ڕێژەی و جۆری بەکارهێنانەکەی جیاوازە. لە پێگەی Politic Press لە ٢٠٢٢/٦/١٩ پارچە ڤیدیۆیەکی داناوە. گەنجێک دەربارەی کێشەکانی شارەکەی قسە بۆ میدیاکان دەکات. لە سەر ڤیدیۆکە نووسراوە: هێزە ئەمنیەکان چالاکوانێکی خۆپیشاندانەکانی چەمچەماڵ دەستگیردەکات. ٤٠٧ ئیمۆجی بەرهەمی کارلێکی وەرگران بووە لەگەڵ ئەو پۆستە، لەو ژمارەیەدا ٢٩٥ ئیمۆجی خۆشەویستی ❤️ بەکارهاتووە، بەڵام ڕوون نیە، نیشاندانی ئەو خۆشەویستیە بۆ چالاکوانەکەیە، یاخود بۆ ئەو هێزانەیە کە دەستگیریان کردووە. لە مەلیکMalik زۆرترین ژمارەی ئیمۆجی نیشاندانی خۆشەویستی بۆ پۆستێکە کە لە کەناڵی تەلەفزیۆنی تەلەفزیۆنی و ڕادیۆی نالیا NRT وەرگیراوە و گەنجێک لە ناو خۆپیشاندانەکانی چەمچەماڵ قسە دەکات، بەو ناونیشانە: قەسەم بەخوا پیاو یەکجار دەمرێت بابێن ئێستا

ہکـوژن ٢٥٠م پـێ نییـە. ٦٥٠ ئیمۆجـی دڵـی سـوور ❤️ ی بـۆ چـووە. لـە Diplomatic ڕاپۆرتێکـی ڤیدیۆیـی بـەو ناونیشـانە بڵاوکردۆتـەوە: دۆخەکـە لـە سـەر ئاگـرە و هێـزە ئەمنیـەکان لـە ڕاپەڕینیکـی نـوێ دەترسـن. لـە کـۆی ٨٠٣ ئیمۆجـی ٢٩٥یـان بـە نیشـانی دانـی خۆشەویسـتی گوزارشـتیان لـە خۆیـان کـردووە. لێـرەدا دوو ئاراسـتە و دیمەنـی دژ بـە یـەک دەبیندرێـن، لە شـێوازی کارلێـک و بەکارهێنانـی ئیمۆجیـەکان. بـۆ ڕووداوێکـی کارەسـاتبار و خەمنـاک ئیمۆجـی پێکەنین 😆 دابنـدرێ، هەروەهـا ئیمۆجـی نیشـاندانی خۆشەویسـتی ❤️ بـۆ پیشـهاتێکی ئاڵـۆز دابنـدرێ.

ئیمۆجـی سەرسـوڕمان😲 و بـێ هیـوا بـوون😢 (بەگریانیش نـاسراوە) بە ڕێـژەی (٤,٥٪) پلـەی سـێیەمیان وەبەرکەوتـووە. زۆرتریـن کارلێـک لـە ڕێگای بەکارهێنانـی ئیمۆجـی سەرسـوڕمان لەگـەڵ پۆسـتێکی Bwar Media یـە بەناونیشـانی:ئەو پێشـمەرگەیەی چاکەتەکـەی بایـی ٦٣ وەرەقەیـە. کـە ١٩٦ ئیمۆجیـە. هەروەهـا ئـەو پۆسـتەی زۆرتریـن کارلێکـی لـە ڕێـگای ئیمۆجـی بـێ ئومێـد بـوون (گریـان) لەگـەڵ کـراوە، لێدوانێکـی ڤیدیۆیـی شـوفێرێکی تاکسـیە دەربـارەی گـران بوونـی نرخی بەنزین. شـوفێرەکە دەڵێت:دەسـەڵات چـاوی لـە دەسـتی ئێمەیـە". کـە ٨٩٣ ئیمۆجـی گریانـی😢 بـۆ چـووە.

بەکارهێنانـی ئیمۆجـی تووڕەیی 😡 لـە لایـەن وەرگرانـەوە خراوەتـە خانـەی پێـش کۆتایـی، زۆرتریـن بەکارهێنانـی ئـەو ئیمۆجیـە لـە پۆسـتێکی Diplomatic دایـە بـە ناونیشـانی: حەدیسـەکانی پێغەمبـەر چـۆن دەسـتکاری دەکرێـن و چـی لـە بریـان دادەنرێـت؟ ژمـارەی ئـەو کەسـانەی لـە ڕێـگای ئیمۆجیـەوە تووڕەیـی خۆیـان نیشـانداوە ٣٨٥ کەسـن.

لـە پلـەی کۆتاییـدا، ئیمۆجـی باوەشـی خۆشەویسـتی یان (نیشـاندانی هاوسـۆی) دێـت. بەکارهێنانـی ئـەو ئیمۆجیـە، لـە هەمـوو نموونەکانـدا، لـە هەمــوو پۆســتەکان دا، ژمــارەی کارلێکــی وەرگــر لەگــەڵ بابەتــەکان، بــە ڕێژەیەکـی کـەم و دیـاری کـراون، کـە لـە نێـوان (١) تـا (٦١) ئیمۆجـی دەبن.

خشتەی١٦دابەشکردنی پۆستەکان بە گوێرەی ژمارەی کۆمێنتەکان

ڕیزبەند	دابەشکاری ژمارەی کۆمێنتەکان	ژمارەی پۆستەکان
زۆرترین	١٠٠٠ تا +	١٥
زۆر	٦٠٠ تا ١٠٠٠	٢٣
ناوەند	٢٠٠ تا ٥٩٩	٤٨
کەم	١٠٠ تا ١٩٩	٦٦
کەمترین	٠ تا ٩٩	٤٠٧
کۆی گشتی		٥٦٨

خشــتەی ســەرەوە ڕیزبەنـدی تێکـڕای پۆســتەکان دیـاری دەکات، بــە گوێـرەی ژمـارەی ئـەو کۆمێناتانـەی بۆیـان چـووە (لـە سـفرەوە تـا سـەرووی هــەزار). لــە زۆرترینــەوە بــۆ کەمتریــن، کراوەتــە پێوانــەی دابەشــکاریەکە. بـە گوێـرەی ئـەو دابەشـکاریەی لـە خشـتەکەدا خراوەتـە ڕوو، لـە تێکـڕای پێگـەکان دا (١٥) پۆسـت زۆرتریـن کۆمێنتیـان بـۆ چـووە. کـە ئـەو ژمارەیـە دەبنـە نموونـەی کۆکردنـەوەی داتـا و شـیکاری کـردن بـۆ نـاوەڕۆک و ئاسـت و ئاراسـتەی کۆمێنتـەکان. ژمـارەی ئـەو پۆسـتانەی لـە خانـەی (زۆرتریـن) دا

هاتــوون بــەم شــێوەیە بەســەر پێگەکانــدا دابــەش دەبــن، وەک لــە خشــتەی خــوارەوە ڕوون دەکرێتــەوە.

خشتەی١٧ دابەش بوونی پۆستەکان بە سەر پێگەکان

ناوی پێگەکان	ژمارەی کۆمێنت	ژمارە
Politic Press	١,٣٥٠	٢
Diplomatic	٢,٦٠٠	٤
Bwar Media	١,٢٠٠	٢
Standard Kurd	١,٥٠٠	٢
Xor	١,٨٠٠	١
Malik مەلیک	٢,٣٠٠	٤
کۆی گشتی	١٠,٧٥٠	١٥

وەک لـە خشـتەی سـەرەوە دیـارە، تەنها Xor یـەک پۆسـتی لـە خانـەی زۆرتریـن ژمـارەی کۆمێنـت دا هەیـە. لـە ئەوانـەی دیکەشـدا تەنهـا ئـەو پۆسـتە وەک نموونـە هەڵدەبژێردێـت کـە زۆرتریـن کۆمێنتـی بـۆ چـووە، لـە Diplomatic و مەلیـک-Malik کـە هەریەکەیان (٤) پۆسـتیان بەردەکەوێت، لـە هەریەکەیـان تەنهـا (١) پۆسـت دیـاری دەکرێـت، هەروەهـا لـە Politic Press، Bwar Media و Standard Kurd کـە هەریەکەیـان (٢) پۆسـتیان بەردەکەوێـت، لـە هـەر یەکیـان ئـەو پۆسـتە دیـاری دەکرێـت کـە زۆرتریـن ژمـارەی کۆمێنتـی بـۆ چـووە، لـە خـوارەوە بـۆ پۆسـتە هەڵبژێـدراوەکان بـە ژمـارەوە دیـاری دەکەیـن:

لـە Politic Press لـە ڕۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ راسـتەوخۆیەک بڵاوکراوەتـەوە و دواتریـش لـە شـێوەی پۆسـتێک بڵاوکراوەتـەوە ژمـارەی کۆمێنتەکانـی بـە هـەردوو پۆستەکەی دەگاتـە(١٣٥٠)، بـەو ناونیشـانە: بەرپرسـێك لەهەولێـر ٤٧ مۆلیـدەی هاووڵاتیـەک دەسـوتێنێت، قائیمقامیـش دەڵێـت لەسـەری بـڕۆی پشـتت دەشـکێنم.

Diplomatic لە رۆژی ٢٠٢٢/٦/٢٣ پۆستێکی بڵاوکردۆتەوە کە بریتیە لە پۆستەرێک بەو ناونیشانە: د. رێواز فایەق، بۆ ماوەی دوو مانگ پشوو وەردەگرین. ئەو پۆستە (٢,٦٠٠) کۆمێنتی بۆ نووسراوە.

Bwar Media لە ٢٠٢٢/٦/٢٣ بابەتێکی بەناوی: ئەو پێشمەرگەیەی چاکەتەکەی بایی ٦٣ وەرەقەیە و کلیکی چارەسەری کێشەی بەنزینی لایە. بە (١,٢٠٠) لایک لە پلەی یەکەم دێت.

Standard Kurd لە ٢٠٢٢/٦/١٥ پۆستەرێک بڵاوکراوەتەوە: عەلی باپیر، هۆشدای دەدەمە دەسەڵاتداران کۆتایی بە ستەم بێنن. ئەو پۆستە (١,٥٠٠) کۆمێنتی بۆ نووسراوە.

Xor لە رۆژی ٢٠٢٢/٦/٣ بابەتێکی بڵاوکردۆتەوە بە ناونیشانی: عەلی باپیر باری دەروونی تێکچووە و هەڕەشەی تەڵاقدانی لە ژنە تازەکەی کردووە. (١,٨٠٠) کۆمێنتی بۆ نووسراوە.

مەلیک-Malik پۆستەرێکی بڵاوکردۆتەوە: قوباد تاڵەبانی، «لە وڵاتێکدا دەژین لە ٣٦٦ رۆژدا ٣٣٠ رۆژی خۆر لە ئاسماندایە، بۆیە دەتوانین سود لە تیشکی خۆر وەربگرین". ئەو پۆستە (٢,٣٠٠) کۆمێنتی بۆ نووسراوە.

خشتەی ١٨ جۆری کۆمێنتەکان ڕووندەکاتەوە

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
کۆمێنت	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
ڕەخنەی جدی	١٥	١	٠	٠	٢	٠,١٠	١١	٠,٢٥	٩	١	٧١	٢	١٠٤	٠,٥٠
گاڵتەپێکردن	١٠٥	٨	٢,٤٩٣	٤٤	٦٧٤	٣٣,٩٠	١٣٠٣	٢٧	١٤٥٤	٣٥	١٦٦٧	٤٠	٧,٦٩٦	٣٥
جوێندان	٨٢٩	٥٦	٢,١٠٩	٣٨	٧٨٦	٣٨	٦٤٧	١٤	١٥٠٣	٣٧	١١٩٢	٢٨	٧,٠٦٦	٣٢
تووک لێکردن	٢٤٥	١٦	٤٨٣	٨	٢٢٨	١١	١٥٧	٣,٧٥	٧٩	٢	٣٢١	٨	١,٥١٣	٦,٥٠
جۆری تر	٢٩٠	١٩	٥٣٢	١٠	٣٤٩	١٧	٢,٥٩٦	٥٥	١,٠٤٨	٢٥	٩٠٣	٢٢	٥,٧١٨	٢٦
کۆی گشتی	١٤٨٤	١٠٠	٥٦١٧	١٠٠	٢٠٣٩	١٠٠	٤٧١٤	١٠٠	٤٠٩٣	١٠٠	٤١٥٤	١٠٠	٢٢,٠٩٧	١٠٠

تێبینی: ئەو پۆستانە و ژمارەی ئەو کۆمێنتانەی بۆیان هاتووە، لە مێژووی دیاریکراو بە وەرگرتنی نموونەی ئەو شیکارییە لە ٢٠٢٢/٦/١ تا ٢٠٢٢/٧/١، چونکە بەهۆی کارلێکی بەردەوامی وەرگر لەگەڵیان، بەردەوام ژمارەکان گۆڕانیان بەسەر دادێت.

لە نێو کۆی گشتی ئەو کۆمێنتانەی لە نموونە هەڵبژێردراوەکان، جۆری گاڵتەپێکردن لە ناو کۆمێنتەکاندا ڕێژەی (٣٥٪) بەرکەوتووە، بۆیە لە پلەی یەکەم دێت. بە ڕێژەی (٣٢٪) و لە پلەی دووەمدا جوێندان دێت. لە پلەی سێیەمیشدا جۆرەکانی دیکەی کۆمێنت دێت کە لە نێو ئەو خشتەیە پۆلێنبەند نەکراون بە ڕێژەی (٣٢٪). لە دواین پلە و بە ڕێژەی (٠,٥٠٪) ڕەخنەگرتنی جدی دێت.

گاڵتەپێکردن لە ڕێگای نووسینی کۆمێنت (تێچینە)، بەهەمان شێوەی بەکارهێنانی ئیمۆجی پلەی یەکەمی گرتووە، وەک لە خشتەی (١٣) ڕوونکراوەتەوە. جیاوازی لە نێوان بەکارهێنانی ئیمۆجی پێکەنین

(گاڵتەکـردن و گاڵتەپێکـردن) لـە رێـگای نووسـینی کۆمێنـت، لەوەدایـە، کـە بـە نووسـین لـە ڕێـگای وشـە و دەسـتەواژەی جیاوازەوەیـە، هەروەهـا بـە ئاسـت و شـێوازی جودایـە. لـە ڕێـگای بەکارهێنانـی زمانـی زبـر، هەندێکجار بـە گۆڕینـی شـێوازی دەربڕینـی وشـەکان و هەندێکجاریـش لـە رێگای ئـەو ئیدیۆمـە باوانـەی نـاو کۆمەڵگـە کـە ڕۆژانـە لـە سـەر زاری خەڵکـن.

لــەو پۆســتەی Standard Kurd (هۆشــداری دەدەمــە دەســەڵاتداران کۆتایـی بـە سـتەمکردن بێنـن)، لـە کارلێکـی وەرگـران لـە ڕێـگای کۆمێنتـەوە، ئـەو هۆشـداریەی (عەلـی باپیـر) سـەرۆکی کۆمەڵـی دادگـەری کوردسـتان، بــە بابەتێکــی دیکــە گرێــدراوە کــە ژنهێنانیەتــی بــۆ جــاری چــوارەم. پەرچەکــرداری وەرگــران و کۆمێنتەکانیــان کــە زۆرینەیــان گاڵتەکــردن و گاڵتەپێکردنـە، لـە دوو ڕووانگەوەیـە، یەکەمیـان پاڵنەرێکـی سیاسـیە، کـە هەوڵدەدرێـت بابەتـی ژنهێنانەکـەی بکرێتـە کەرسـتەیەک، بـۆ هێرشـکردنە سـەری و نیشـاندانی وەک کەسـێکی نـا دادپـەروەر، کـە کەوتۆتـە بـن کاریگەریـی غەریـزە سێکسـیەکانیەوە. دووەمیـان، ئـەو کەسـانەن کـە لـە ڕێـگای گاڵتەپێکردنیـەوە، بەگـژ پرسـی فـرە هاوسـەری دادەچنـەوە، کـە لـە هەرێمـی کوردسـتان بـە یاسـا قەدەغـە کـراوە یاخـود سـنووردار کـراوە. بەڵام ئاینـی ئیـسلام ڕێـگای پێـداوە، کـە ئاینـی زۆرینـەی دانیشـتوانی هەرێمـی کوردسـتانە، و یەکێکـە لـە سـەرچاوەکانی یاسـادانان. کارلێکـی وەرگـران لەگـەڵ ئـەو پۆسـتە (ناونیشـانە) لـەو چەنـد نموونەیـە کـورت دەکەینـەوە:

- ئەگینا ژنی پێنجەم و شەشەم دەهێنی؟
- خۆت سەخلەت مەکە بۆت باش نیە تازە زاوە 😆 .

- دەسەڵات ئاگادارت دەکاتەوە کۆتایی بە ژنهێنان بێنە.
- تۆش ستەم لە سەر ژنان لادە ئەوەندە خەریکیانی.
- تو ئەو خوایە تۆش واز لە ژنهێنان بێنە.
- وەڵا هەقـە ئەگـەر کۆتایـی بـە سـتەم نەهێنـن تـۆش هەڵوێسـت وەربگریـت و ژنێکـی تـر بهێنـی.
- عەلـی باپیـر ژمارەی ژنەکانـی زیاترە لە ژمارەی کورسـیەکانی لە پەرلەمان.

لـە بەرامبـەر ئـەو پۆسـتەرەی Diplomatic (بـۆ ماوەی دوو مانگ پشـوو وەردەگریـن) درێـژەی هەواڵەکـە بـەو شـێوەیە لـە سـەرەوەی پۆسـتەرەکە دانـدراوە (سـەرۆکی پەرلەمانـی کوردسـتان:"ئەگەر شـتی پێویسـتمان لـە بەردەسـت نەبێـت، پشـووی پەرلەمـان لـە ٧/١ دەسـتپێدەکات و تاوەکـو ٩/١ بـەردەوام دەبێـت". کارلێکـی وەرگـران بـە شـێوازی گاڵتەپێکـردن لـە ڕێـگای نووسـینی کۆمێنتـەوە، ئاراسـتە و شـێوازی جیاوازیـان وەرگرتـووە. لـە شـێوازی ڕسـتەی پرسـیاری یـان ڕسـتەی سەرسـوڕمان، یاخـود هێنانـەوەی نوکتـە یـان پەلارلێـدان، وەک ئـەو نموونانـە:

- دەسکەنەی نۆکتان کردووە؟
- چیای سەفینیان ڕووخاندووە!
- خەوتـە دەمـێ ژ خـەوێ ڕابـووی گـوت ئـەزێ وەسـتیایمە دێ بێهنـا خـۆ ڤەدەم!
- ناسـیاوەکی سـەقزیم هەیـە، تەلەفۆنـم بـۆ کـرد وتـم کاک حسـێن

دەنگوباسـی فاروقـی بـرات، وتـی تـا نێـوەڕ دەخـەوێ و دوای نیـوەڕۆش ئیسراحــەت دەکات.

- بـە هیـوای پشـوێکی خـۆش جەنابـی سـەرۆک پەرلەمـان، سـوپاس لـۆ ئـەو هەمـوو ماندوبوونەتـان، کـە زەحمەتـان کێشـا زۆر کار ئاسـانیتان کـرد لـۆ خەڵکـی هـەژار، خەڵـک ئـاوی هەیـە، سرەی بەنزیـن ناگـرن، کارەبـا فولـە، ئیشـوکار زۆرە، معـاش لـە کاتـی خـۆی دەدرێ، بـەس توخـوا زوو دەسـت بـە کۆبوونەوەکانتـان بکـەن چونکـە زۆر غەریبیتـان دەکەیـن، چونکـە نازانیـن بـە کـێ پێبکەنیـن 😆😆.

لـە بەرامبـەر پۆسـتەکەی مەلیـکMalik دا (لـە وڵاتێکـدا دەژیـن لـە ٣٦٦ رۆژدا ٣٣٠ رۆژ خـۆر لـە ئاسماندایـە، بۆیـە دەتوانیـن سـوود لـە تیشـکی خـۆر وەربگریـن) پەرچەکـردارەکان لـە شـێوەی کۆمێنتـی گاڵتەپێکـردن، لـە دەسـتکاری کـردن و گۆڕینـی نـاو و پاشـناو، هەروەهـا نیشـاندانی کـەم زانیـاری قوبـاد تالەبانـی جێگـری سـەرۆکی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان، دەرفـەت وەرگرتـن بـۆ هێرشـکردنە سـەر حکومـەت هەروەهـا کەسـایەتی خـۆی، وەک ئـەو نموونانـەی خـوارەوە:

- باوکەڕۆ بلیمەتیت 😊.
- ئەدیسۆن تالەبانی.
- تـۆ وەرە جێگـری سـەرۆکی حکومـەت بـی و بـە ئێمـە بڵێـی پێویسـتە سـوودی لـێ وەرگریـن، کـێ دەسـتی گرتـووی؟.
- توخوا ئەمە شەهادەشی هەیە، ئای خوێندەواری بۆ ڕۆژێکی ئەوها باشە.

- دوای پەنجا ساڵ تەمەن تازە زانیوتە خۆر بە ئاسمانەوەیە، هەی.......
- ئەتو گەلەک گەلەک مهیمی عەبقەری، زوو زوو لەشتان تێدەگەی.
- دەی خۆرەکەش بدزن.
- خــوا روحمــی کــردووە دەســتان بەخــۆر نــاگات، یەگینــا ئەویشــتان ئــەدزی و بــە میللەتــن دەفرۆشــتەوە.
- زۆر ڕاستە بەتایبەتی لۆ جل وشکردنەوە.
- لۆ نانەقەیسی باشە.
- بۆ بامیە وشکردنەوە باشترینە.

جوێنـدان لـە ڕێـگای کۆمێنتـە، لـە خانـەی دووەمـەوە دێـت بەجیـاوازی (٣٪) لەگـەڵ پلـەی یەکـەم کـە گاڵتەکردنـە. هەندێکجـار ئـەو دوو شـیوازە تێکەڵــن و لــە یــەک کۆمێنتــدا هەردووکیــان بەکارهاتــوون. بــۆ لێــک هاوێرکردنیـان ئـەو کۆمێنتانـەی بـە گاڵتـە دەسـتیان پێکردبێـت و بەجوێـن کۆتایــی هاتبێــت، لــە خانــەی گاڵتەپێکــردن هەژمــار کــراوە، ئــەوەش هۆکارێکــە لــە دروســتبوونی ئــەو جیاوازیــە بچووکــە، وەک ئــەو چەنــد نموونەیــە:

- سی و دوو ساڵ تازە بیر لە تیشکی خۆر دەکەنەوە، ترحێو گوێرەکە.
- وەی لەو عیلمە داوەشێی زەلام.
- تۆش کە تێر دەبی لە فرە ژنی ئینجا سواری سیاسەت دەبی 😊

جوێنـدان لـە ڕێـگای کۆمێنتـەوە، لـە بۆچوونـی سیاسـی و نـزای ئاینـی و

پەنـدی پێشـینان و نوکتـە موتربـە کـراون. ئـەو جـۆرە جوێندانانـە بەرچـاون لــە Politic Press، Bwar Media و Xor کــە لــە نموونەکانــدا زۆرتریــن ژمــارەی جوێندانیــان لــە ڕێــگای کۆمێنتــەوە لەخــۆ گرتــووە: لــە Politic Press لــە بەرامبــەر ئــەو پۆســتە (بەرپرســێک لــە هەولێــر ٤٧ مۆلیــدەی هاوڵاتیــەک دەســوتێنێت، قایمقامیــش دەڵێــت لەســەری بــڕۆی پشــتت دەشـکێنم) پەرچەکـردارەکان لـە ڕێـگای جوێندانـەوە بـە نووسـینی کۆمێنـت بــەو شــێوەیەن:

- هەر دەم و قەپۆزی دیارە زەلامێکی دەگگەچیە.
- تف لە حوکمی کوردی خۆزگە هەرنەمان دیتبان.
- شـار بـێ حاکمـە بۆتـە مافیاگەرایـی، قایمقـام ئەوهـا بێـت دەبێـت دز و جـەردە و تاوانبـار چ بـکات؟.
- ئـەو پەنـدی پێشـینانە زۆر جوانـە بـۆ ئـەو حالەتـە وتـراوە (تـا سـاحێب مـاڵ دزی گـرت دز سـاحێب ماڵـی کـردە سجنەوە) خـۆش حکومـەت!
- ئینشاالله ماڵ و منداڵیان حیز و دز ئەبن.
- دنیا ئەوهایە ماسی گەورە ماسی گچکە دەخوات.
- هـەر قافڵەیـەک پێشـەنگی کەر بێـت بێگومان دەبێت توشـی زەرەر بێت.

کارلێکــەکان لەگــەڵ پۆســتە هەڵبژێردراوەکــەی Bwar Media (پێشــمەرگەیەک چاکەتەکــەی بایــی ٦٣ وەرەقەیــە) بــە ئامانــج گرتنــی ئەندامێکـی ماڵباتێکـی سیاسـی نـاسراوی کوردسـتانە، کـوڕی فەرماندەیەکـی

سـەربازی و نـەوەی یەکێـک لـە سـەرکردە دیارەکانـە، بۆیـە جوێندانـەکان لـە سـەر هەمـوو ئاسـتەکاندا تێکـەڵ بـە سیاسـەت و پرسـی حوکمڕانـی کوردسـتان کـراون:

- ئەو هەمووو دزوحیزە ڕاست بوونەتەوە لەو میللەتە.
- پیرۆزی بێت قەومێکی گێلیان دەست کەوتووە.
- پێشمەرگەی خۆنواندن، ئەمە جاش مەرگەیە.
- دەک ڕووی ڕەش بێت.
- خۆ کەسیان ناوێکی کوردیان نیە، تۆ بلێی لە ڕەچەلەکدا کورد بن.
- کوردستان باشترین شوێنە بۆ ڕاوە دۆلار.
- بەس خۆی پێشمەرگە نیە، بە بنەماڵە پێشمەرگەن بۆ دزی.
- ئـەم جەڕبوعـەش هاتـە نـاو کوردایەتـی، ١٠ ملیـار ئەکەوێـت لـە سـەر میللـەت.

لـە پۆسـتەکەی Xor کـە بابەتێکـی هەڵبـەستراوە لـە سـەر ژیانـی تایبەتی عەلـی باپیـری سـەرۆکی کۆمەڵـی دادگـەری کوردسـتان (عەلـی باپیـر بـاری دەروونـی تێکچـووە و هەڕەشـەی تەڵاقدانـی لـە ژنـە تازەکـەی کـردووە)، لـە ڕێـگای بڵاوبوونـەوەی پارچـە ڤیدیۆیـەک لـە تۆڕەکۆمەڵایەتیەکانـدا. ئاشـکرا بـوو کـە عەلـی باپیـر بـۆ جـاری چـوارەم هاوسـەرگیری کـردووە. لەگـەڵ کچێـک کـە جیـاوازی تەمەنیـان زۆرە، ئـەوەش کاردانـەوەی گـەورەی بـە دوای خۆیـدا هێنـا. پێگـەی Xor بـە دەرفـەت وەرگرتـن لـەو دەنگدانـەوە

میللەیە، ئەو بابەتەی لە شێوەی چیرۆکێکی هەڵبەستراو جارێکی دیکە وروژاندۆتەوە. لە کاردانەوە لەبەرامبەر ئەو پۆستەدا جوێندان لە ڕێگای کۆمێنت، ڕەهەندێکی جیاوازی لەگەڵ ئەوانەی تر وەرگرتووە. لێرەدا بە دوو ئاراستەی دژ بەیەکە، واتا کۆمێنتارەکان بەسەر دوو بەرەی دژ بەیەک دابەش بوون، بەرەیەکیان جوێندانە بە عەلی باپیر، بەرەکەی تریش لە بەرگریکردنیان لێیەوە جوێن بەوانەی دیکە دەدەن، وەک ئەو نموونانە:

- لێی تێکچووە کچەکە پێی گوتووە باپیرە مامۆستاش بەو قسەیە تووڕە بووە.
- ئەرێ مامۆستا ژنی هێناوە نەیگواستوتەوە کەچی ئێوە دوو گیان بوون 😀.
- بۆ باری دەروونی تەواو بوو کە مارەی کرد؟
- زۆر زۆر تەواو بوو، خۆ کابرا چاوی لە ناموسی کەس نیە بە حەلالی ژنی هێناوە نەک هەر ڕۆژە و لە سەر مێزێک بێت.
- خوای گەورە کەس نەکات بە مەخسەرە خۆشی نازانێت چی ئەکات.
- ئێوە هەموو سنوورێکی بێ ئەخلاقیتان تێپەڕاندووە، بەو نووسینە بێ بنەما و درۆیانە کۆیلەی زۆر هیچ و پوچن.

لە نێو ئەو کۆمێنتانەی جوێن لە خۆوە دەگرن، جگە لەو پۆلێن بەندیەی لە خشتەکە خراونەتەوە ڕوو، چەند شێواز و جۆری دیکە کۆمێنت، ڕووبەری گەورەیان لە نێو نموونەکاندا گرتووە. ئەو جۆرانە

بـە ڕێـژەی (٢٦٪) لـە خانـەی سـێیەم دێـت. ئەوانـەی لـەو خانەیـدا جێگایـان کراوەتــەوە، زۆربەیــان ئــەو کاردانەوانــەن کــە لــە بەرامبــەر کۆمێنتــەکان کـراون. لـە ڕێـگای بەکارهێنانـی ئیمۆجـی جۆراوجـۆر، کـە ئەوانـەش بوونەتە بەشـێک لە خسـتنە ڕووی هەڵوێسـت و گوزارشـت کـردن لـە بۆچوونەکانیان.

لــە پلــەی چوارەمــدا ئــەو کۆمێنتانــە دێــن کــە ناوەڕۆکەکەیــان تــووک لێکـردن یـان نـزا لێکـردن یاخـود نەفریـن لێکـردن دێـت بـە ڕێـژەی (٦,٥٪). ئـەو جـۆرە گوزارشـتە، کـە زیاتـر بـە سـەردەمی کۆنـەوە گرێـدراوە، و ئەوەی بـەو ڕێگایـە گوزارشـت لـە بۆچـوون و داوایەکانـی بـکات لـە کـوردەواری پێـی دەڵێـن:"وەک پڕوپیـرەژن". واتـا بـاوەڕت بـەو جـۆرە نزاکردنـە هەیـە، ئـەو شـێوازی دەربڕینـە زیاتـر بەسـتنەوەی هێنانـەدی خۆزگەکانـە بەهێـزە نادیـارەکان (غەیـب) هەروەهـا بـەو بـاوەڕە ئاینیـەی کـە خـودا خراپـە و ناعەدالەتـی قبـوڵ نـاکات، لـە کاتـی تەنگانـە و ناخۆشـی و بـێ دەسـەڵاتیدا تاکـە شـت کـە شـایەنی پەنـا بـۆ بـردن بێـت خودایـە، لـە نموونەکانـی توێژینـەوە هەمـوو ئـەو جـۆرە تـووک و گوزارشـتانە ئامادەییـان هەیـە:

Bwar Media:

- خــودای گــەورە تەختیــان بــکات، یــا رەب لــە هــەر پێنــج فــەرزی نوێژەرکانــم لێــت دەپاڕێمــەوە دەڵێــم خودایــە لەناویــان ببــەی.
- خودا لە باوکی خۆت بستێنێ.
- خودای گەورە بەو بەنزینە خۆی و بنەماڵەکەی بسوتێنێ.

Dipolmatic:

- ئەو پارەیەی وەری دەگرن بیدەن بە دەرزی و دەرمان.
- پشووی مەرگتان بێت ئینشائەللا.
- خودا دەوامی عومرتان نەدات.

Politic Press:

- خوای گەورە حەقت لەو زالمانە و لەوانەش دەنگیان پێداون بستێنێ.
- کاول بێت یاخوا
- دواعای بکەن بەغدا دەست بگرێت بەسەر هەموو کوردستان.

لە دوایـن خانـەدا ڕەخنـەی جـدی دێـت بـە ڕێـژەی (٪٠,٥). ئـەو ڕێـژە گچکەیـە لـە هەبوونـی ڕەخنـەی جـدی لـە کـۆی پـرس و بابەتـەکان، کـە لـە ڕێـگای پێگـە ئەلکترۆنـی و تۆڕەکۆمەڵایەتیـەکان دەوروژێندرێـن. بـە بۆچوونـی نووسـەر بـۆ کاریگەریـی شـێوازی هەڵبـژاردن و بڵاوکردنـەوەی بابەتەکانـە لـەو پێگـە هەواڵیانـەدا دەگەڕێتـەوە. هەروەهـا زاڵبوونـی زمانـی زبـرە بەسـەر شـیوازی گوزارشـتەکان، بـە هـۆکاری تێکەڵبـوون و زاڵبوونـی بەسـەر گوتـار و گفتوگـۆی سیاسـی لـە هەرێمـی کوردسـتاندا، کـە ڕەگ و ڕیشـەیەکی لەمێژینـەی هەیـە.

تێبینـی/ بەشـێکی لـەو کۆمێنتانـە یـان ئـەو بابەتانـەی لـە ڕێـگای کۆمێنتـەوە بڵاوکراونەتـەوە و کاریگەرییـان لـە سـەر بەرزکردنـەوەی ژمـارەی کۆمێنتـەکان هەبـووە، بڵاوکردنـەوەی ڕێـکلام و دانانـی لینـک و ناونیشـانی

(پـەڕە Page و هەژمـار Account)ی دیکـە، کـە زۆربەیـان بازرگانیـن یاخـود زانیـاری گشـتی و ئامـۆژگاری ئایینـن.

خشتەی ١٩ یەکە بەکارهاتووەکانی زمان لە کۆمێنتدا

پێگەکان	Politic Press		Diplomatic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		Malik مەلیک			کۆی گشتی
یەکە	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪		
وشە	١٧	٢	١٤٦	٦	٨٧	٧	٦٥	٥	٦٢	٣	١٠٧	٥	٤٨٤	٥
دەستەواژە	٣٨	٤	٢٦٣	١٠	١٣٦	١١	٥٩	٤	٩٣	٥	٨٧	٤	٦٧٦	٦
ڕستە	١٥١	١٥	٤٠٢	١٥	٢٠٣	١٧	١٥٧	١٠	٢٨٥	١٦	٣٦٥	١٦	١٥٦٣	١٥
پەڕەگراف	٨٠٤	٧٩	١٧٨٩	٦٩	٧٧٤	٦٥	١٢١٩	٨١	١٣٦٠	٧٦	١٧٤١	٧٥	٧٦٨٧	٧٤
کۆی گشتی	١٠١٠	١٠٠	٢٦٠٠	١٠٠	١٢٠٠	١٠٠	١٥٠٠	١٠٠	١٨٠٠	١٠٠	٢٣٠٠	١٠٠	١٠،٤١٠	١٠٠

لـە ڕوونکردنـەوەی پێکهاتەکانـی ئـەو زمانەی لـە نووسـینی کۆمێنتەکاندا بەکارهاتـووە، وەک لـە خشـتەی سـەرەوە دیـارە. لـە یەکەکانـی زمانـی بەکارهاتـوودا، کۆمێنتـاران لـە پلـەی یەکـەم و بە ڕێـژەی (٧٤٪) بە نووسـینی پەڕەگرافێـک گوزارشـتیان لـە بۆچوونەکانـی خۆیـان کـردووە. هەروەهـا لـە پلـەی دووەمـدا ڕسـتە بـە ڕێـژەی (١٥٪) دێـت. بـە دوای ئەویشـدا بەکارهێنانـی دەسـتەواژە بـە ڕێـژەی (٦٪) لـە پلـەی سـێیەم و بەکارهێنانـی وشـە بـە ڕێـژەی (٥٪) لـە پلـەی کۆتایـی دێـت.

لـە دابەشـکردنی یەکەکانـی زمـان، وشـە بچووکترینیـان و بـە دوای ئەویـش دەسـتەواژە دێـت، کـە هەندێکجـار لـە وشـەیەک، یـان دوو وشـەی لێکـدراو یـان زیاتـر پێـک دێـت، دەنگێکـی تایبـەت دروسـت دەکات. هەروەهـا لـە ئـاواز و شـێوازی دەربڕینـی وشەکانیشـدا، کـە واتاییێکـی ڕوون دەبەخشـێت، وەک (فشـەفش، ناهۆشـیار، ئاشـبەتاڵ، دەم رووت). یەکـەی

ڕستە کە لە ڕێگای ڕیزکردنی چەند وشەیەک واتایەکی تەواو بە دەستەوە دەدات. پەڕەگرافیش گەورەترین پێکهاتەی یەکەکانی زمانە، لە پێناسەکانی پەڕەگرافدا ئەوە ڕوونکراوەتە کە پەڕەگراف بریتیە لە ١٠٠ بۆ ٢٠٠ وشە، یان لە نێوان ٥ بۆ ٧ ڕستە. هەندێک بۆچوونی دیکەش هەنە کە دەڵێن پەڕەگراف پابەند نیە بە ژمارەی وشە و ڕستە بەڵکو مەرجی سەرەکی هەبوونی بیرۆکەیەکی ڕوون و دیارە. لە پۆلێنکاری ئەو خشتەیەدا، هەموو ئەو کۆمێنتانەی لە یەک ڕستە زیاتر پێکهاتوون لە خانەی پەڕەگراف جێگایان کراوەتەوە.

لە ناوەڕکی ئەو کۆمێنتانەی لە شێوەی پەڕەگرافدا کارلێکیان لەگەڵ بابەتەکان هەبووە، بەسەر چەند بیرۆکەی سەرەکی دابەش بوون. وەک، ململانێی سیاسی، دابەش بوونی هەرێمی کوردستان بەسەر دوو ئیدارە و دوو حیزبی دەسەڵاتدار، نادادپەروەری (ناعەدالەتی)، گەندەڵی، حوکمڕانی و بەستنەوەی بابەتەکان بەلایەنی هێزی نادیار (غەیب)، کە دەکرێ ئەوەیان وەک نیشاندانی بێ ئومێدی تاکەکان لێک بدرێتەوە. کە بۆ وەدیهێنانی خۆزگەکانیان پێویستیان بە هێزێکی گەورەتر هەیە لەو هێزە ناسراو و بیندراوانەی مرۆڤ هەیەتی. لە ژمارەیەکی زۆری پەڕەگرافەکاندا زیاتر لە بیرۆکەیەک جێگای کراوەتەوە، وەک ئەو کۆمێنتەی پێگەی مەلیکMalik (لە ماڵەکەی کاک قوباد(جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان) بیر لێدەی نەوت دێتە دەرەوە، ئەوجاش گەلەک سوودمان لە نەفت وەرنەگرت، بەتەمای سوود لە وزەی خۆر وەربگرین کە پلان و زانست و پرۆژەی دەوێت، واز بێنە با

خۆرەکەشمان لە دەست نەڕوا دەستی مەگەیەنێ) لێرەدا نادادپەروەری و گەندەڵی و حوکمڕانیەکی بێ پلان و پڕۆژە جێگای کراوەتەوە. هەر لەو پێگە و هەمان بابەتەوە کۆمێنتارێکی دیکە دەنووسێ:"دەی بزانین بیر لە هەناردە کردنی تیشکی خۆریش ناکەنەوە بۆ ئەوروپا جا تیشکی خۆری ئەو دیو دێگەڵە بەهێزتریشە". لێرەدا دوو بیرۆکەی سەرەکی بەیەکەوە گرێدراون، یەکەمیان هەناردەکردن بۆ ئەوروپا کە ماوەیەک بەر لەو گوتارەی قوباد تالەبانی، هەولێری پایتەختی هەرێمی کوردستان لەلایەن سوپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی ئێران بەر موشەک درا. دواتر ئەو ڕووداوە بەسترایەوە بەوەی گوایە حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕایگەیاندووە غازی سروشتی هەناردەی ئەوروپا دەکات. دووەمیان باسکردنی ئەو دیو و ئەم دیوی دێگەڵە ئاماژەیەکی ڕوونە بۆ دابەشبوونی هەرێمی کوردستان بە سەر دوو دەڤەری سیاسی، کە هەریەکەیان لەلایەن حیزبێکی سیاسیەوە حوکمڕانی دەکرێت. هەروەها وەبیرهێنانەوەی شەڕی ناوخۆ (براکوژی)یە، کە هۆکاری سەرەکی ئەو دابەشبوونە جوگرافی و سیاسی و ئیداریەیە.

لە Standard Kurd لەو کۆمێنتە، کە ئاراستەی سەرۆکی حیزبێکی سیاسی کراوە، ململانێ و ڕکابەرایەتی هەروەها بێ ئومێد بوون بەدیدەکرێت، لەو گوتارەی حیزبەکان بۆ هاندانی خەڵک بەکاری دەهێنن، کۆمێنتەکە وا نووسراوە:"مامۆستا رەحمەتت لێبێت، بنەگوێمان چوو دەگەڵ ئەو قسەی جەنابت، بە دەیان جار گوێمان لێبووە، جەنابت مادەم هەندە خەمی خەلکتانە، لەبەر سپلیتەکانتان مەمێنن و

وەرنـە سـەرجادە و پێـش ئـەو خەڵکـەی بکـەون، باشـە ئێـوەی ئیسلامیـش هـەر وەڕس نەبـوون، هەنـدەی بـەو خەڵکـە ڕابوێـرن". لـە وەڵامـی ئـەو هۆشـداریەی عەلـی باپیـر سـەرۆکی کۆمەڵـی دادگـەری کوردسـتان (هۆشـداری دەدەمـە دەسـەڵاتداران کۆتایـی بە ستەمکردن بهێنـن) کۆمێنتار دەرفـەت وەردەگرێـت، بـۆ ئـەوەی بـە خەڵـک بڵێـت، حیزبـە ئیسلامیـەکان تەنهـا بریتیـن لـە قسـەی بـێ کـردار. عەلـی باپیـر کـە سـەرۆکی یەکێـک لـە گەورەتریـن ئـەو حیزبانەیـە، کەسـێکی چەواشـەکارە و بەخـۆی لـە ژیانێکـی خـۆش دەژیـی و بەخەلکیـش رادەبوێـرێ. لـە کۆمێنتێکـی دیکـە لـە بەراوردکردنـی نێـوان حیزبـە دەسـەڵاتدارەکانی هەرێمـی کوردسـتان و حیزبـە ئۆپۆزسـیۆنەکان، دەسـەڵات هەڵدەبژێرێـت لەگـەڵ ئـەوەی ددان بـەوە دادەنێـت کـە ناعەدالەتـی و دزی هەیـە، بـەڵام لـەوە بـاشترە کەسانێک بێـن و بەنـاوی ئیـسلام خوشـک و دایـکمان و ژنمـان مـارە بکـەن (هەتیـو تـۆ بێیتـە سـەر حوکـم دایـک گشـتمان مـارە ئەکـەی، قەینا بـا پارتی و یەکێتـی بمـان کـوژن، بمریـن لـە برسـا، بـا هەرچـی هەیـە بیـدزن، بـەس نیـە نایـەن خوشـک و دایـکمان و ژنمـان مارەکـەن لـە ژێـر نـاوی ئیسلامـا).

بەشـێکی دیکـەی کۆمێنتـەکان تەنهـا یـەک بیرۆکـەی سـەرەکیان لـە خـۆ گرتـووە، بـەڵام لـە شـێوازی دەربڕیـن جیـاوازن. لـە ئاسـتی بەکارهێنانـی زمانـی زبـر، لـە کارلێـک لەگـەڵ پۆسـتەکەی Politic Press زۆر لـەو جـۆرە کۆمێنتانـە بەرچـاو دەکـەون (سەرسـەری بیـت، خوێـڕی بیـت، حیزبیـت، بـەس کەسـوکار و عەشرەتـت پشـتت بگـری، هـەزار تـاوان بکەیـت حاکـم ناتوانێـت لـە گـوڵ کاڵترت پـێ بڵێـت، ئەمـڕۆ ئاوایـە) یـان (سـەیری ئـەو

هەمـوو فرعـەون و خولـە چەخماخـە و کەمـال و مارفـە لـەم کاو بـووە بـوون بـە عەنتـەر) هەردووکیـان یـەک مەبەسـتیان هەیـە، ئەویـش وا نیشـان بـدەن کـە ئـەو وڵاتـە بەڕەللاییـە و یاسـای جەنگـەڵ تێیـدا پەیـڕەو دەکرێـت (بەهێـز بێهێـز دەخـوات - مانـەوە بـۆ بەهێزەکانـە). هەروەهـا لـە Diplomatic لـە بەرامبـەر لێدوانێکـی ئاسـایی سـەرۆکی پەرلەمـان کـە وەک هەمـوو خولەکانـی دیکـە و لـە مـاوی سـی ساڵی تەمەنـی پەرلەمانـی کوردسـتان، سـاڵانە بـۆ مـاوەی دوومانـگ پشـوو دەبێـت لـە ١ی تەمـووز تـا ١ی ئەیلـول. بـەڵام بەشـێکی زۆری کۆمێنتـەکان، هێـرش کردنـە سـەر سـەرۆکی پەرلەمـان و پەرلەمانتارانـە بـە زمانێکـی زبـر (بەخێـر نەیەییتـەوە ماشـاللاتان لـێ نەبێـت، ئەوەندەتـان کار کـردوە لـە پەرلەمـان پێویسـتان بـە پشـووە، خـوا بتـان بڕێـت، بـۆ چ پەرلەمانێکـن، پیستریـن و گەندەڵتریـن خولـی پەرلەمـان) و (هـەی داوەشـێی قـوڕت شـێلایە، دوو مانـگ پشـووی هاویـن و زسـتان و بەهـاری بـە ٨ ملیـۆن، واللـە زۆر جوانـە).

ئـەو کۆمێناتانـەی لـە ڕسـتە پێکهاتـوون لـە خانـەی دووەمـدان لـە ڕێـژەی زۆری بەکارهێنانـدا لـە ڕووی ناوەڕۆکـەوە جیاوازیـان نیـە، لەگـەڵ پەڕەگرافـەکان، لـە Bwar Media لـە بەرامبـەر ئـەو پۆسـتەی زۆرتریـن کۆمێتنـی بـۆ هاتـووە (ئـەو پێشـمەرگەیەی چاکەتەکـەی بایـی ٦٣ وەرەقەیە) کۆمێنتـەکان بـەو شـێوەیەن (خـوا لەناویـان بـا)، (لەسـەر حیسـابی میللەتـی کـورد)، (واللـە بـە بنەماڵـە دز و چەتـە و ڕێگـر بوونـە)، (خـۆش دەژیـن لـە سـەر گیرفانـی میللـەت) و (قـوڕ بەسـەر خـۆم و نەوەکانـم) مەبەسـتی هەمـوو ئـەو کۆمێنتانـە دەکرێـت بـەو شـێوەیە کـورت بکرێتەوە،

دەسـەڵادارانی ئـەو وڵاتـە دز و جـەردەن و هەرگیـز دۆخەکـەش لـەوە بـاشتر نابێـت، بۆیـە قـوڕ بەسـەر نەوەکانـی داهاتـوو. واتـا نەمانـی ئومێـد و باوەڕنەبـوون بـە سـبەینێ (دوارۆژ). لـە Politic Press بەشـێک لـە کۆمێنتـەکان وەک تەواوکـەری پرۆسـەی بـێ ئومێدکردنـن (لەنـاو جـەردە دا جێـت نیـە)، (گەنجـی کـورد بۆیـە خۆیـان ئـەدەن بـە ئـاوا)، (اکبر کەیسـت هەیـە چـت داوە لـە هەولێـر، بـاژۆ بـرا بـاژۆ) و (مۆلیدەکـەت بفرۆشـە بـڕۆ بـۆ خاریـج). واتـا تاکـە چارەسـەر بەجێهێشـتنی ئـەو وڵاتەیـە و جێـگای ژیـان و گوزەرانـی تێـدا نەمـاوە.

لـە خانـەی سـێیەمدا، بەکارهێنانـی دەسـتەواژە دێـت. کـە دۆخـی دەروونـی تاکـەکان لـە بەرامبـەر بابەتـە بڵاوکـراوەکان نیشـان دەدات. دەسـتەواژەکان هەمەجـۆرن چ لـە شـیوەی پێکهاتەیـان یاخـود دەربڕینیـان و گۆکردنیـان. ئەمانـە نموونـەی بەشـێکن لـەو کۆمێنتانـەی، لـە ڕێـگای ئـەو دەسـتەواژانە کۆمێنتـارەکان گوزارشـتیان لـە بۆچـوون و هەڵوێسـتی خۆیـان کـردووە. گوازرشـتە بەکارهاتـووەکان بـە سـەر چەنـد جۆرێـک دابـەش دەبن: هەندێکیـان ئـەو گوزارشـتانەن کـە لـە وشـەیەکی دووبـارە بـە هـاوکاری وشـەیەکی تـر پێکهاتـووە، وشـەکە بەتەنیـا زۆرجـار واتـا نـادا، بـەڵام بـە دووبـارە بوونـەوەی واتایـەک دەبەخشـێت (تەتـەو، فسـفس پاڵـەوان، لاژەلاژ، فشـەفش، کەرەکـەر، چەنەچـن، فلتەفلـت، ترەتـڕ، کـەس بەکـەس نیـە، رەوەڕەو). بەشـێکی دیکەیـان بریتیـە لـە وشـەیەک، یاخـود پاشـگرێک یـان پێشـگرێکی بـۆ زیـاد دەکرێـت، بـەو شـێوەیەش لـە دووتوێـی واتـای ڕەسـەنی وشـەکە دەچیتـە دەرێ و ڕسـتە و واتایەکـی نوێـی لـێ دروسـت

دەبێــت (داوەشــێی، درۆزن، فەنتەلــوس، تڕحێــو، كلاوچــی، تۆپچــی، تیــاح، پەكــوو، پیــاح، نابابــە، هۆســەیە، فــت، خەلەفــاو، شــەهوەتباز، منداڵبــاز، هەتیوبــاز، تۆپلــی، كەوانیــە، لەودرۆیــەی، بــێ مێشــك، عالــۆری، بــێ غیــرەت، بــێ عیــزەت، تڕكــەن، ژنانــی، بــێ دیــن، دەبخــۆ، دەوس، فشــەلۆگ، بــە گوونــم، بــێ شــعور، بــێ كەلــك، گەمــاڵ، لــە دواوە)

هەندێكــی دیكەیــان لــە دوو وشــەی لێكدراو یــان زیاتر پێكدێــن (فت كرا، فیلمــی هیندیــە، باوبــژە، پشــەبایەكە، بنباڵگــەرم، بــەس بڕێســە، چەورەخــۆر، مێبــاز، منداڵبــاز، كلاوچــی، ســەختەچی، شــەهوەتباز، ملەســتوور، چڕوچــاو، ســەگباب، قەحپەبــاب، موونــەرم، مێروەســوور، بــێ مێشــك، ئاشــبەتاڵ، لێــدە عەلــۆ، پاڵەوانــی كارتۆنــی، ناپیــاو، چاوحیــز، داك حیــز، قونقــاز، دەودۆلكــە، گای پیــرە، پیرەقۆتــڕ، پێــش دەركــە، پێــش دز، گووخــۆر، هــەر بــوەڕە، تەقــەی ســــەری دێ، مافیاگەرایــی، قەحپەخانە،چاوحیــز، چاوباشــقاڵ، چاوپــووت، چاوشــۆڕ، داوێــن پیــس، ناپــاك، ناجســن، نارەســەن، چڕوچــاو، قەپۆزحیــز، كونەبــا، لــە قەبــرت بــەم، گەوادیخانــە، گەمــاڵ بــاوك، گەندەخــۆر).

ئــەو كۆمێنتانــەی بــە تەنهــا یــەك وشــە نــووسراون، كەمتریــن ڕێژەیــان وەبــەر دەكەوێــت. كەمــی ڕێــژە و ژمارەی وشــەكان پێــوەر نین بــۆ بەهێزی و بێهــزی گەیاندنــی پەیامــی كۆمێنتــاران. زۆربــەی ئــەو وشــانەی بەكارهاتــوون، تیــژ و ڕك و ڕاســت، زۆرتریــن وشــەی بەكارهاتــوو ئەمانــەن:(درۆ، دز، گــەواد، گەنــدەڵ، مافیــا، جــەردە، بــەڕەللا، یــەع، وەعــە، هــڕە، مــراوی، هــۆش، چەغە، هێــستر، كۆیلــە، حیــز، دەعبــا، دڕنــدە، لوســكە، فیرعــەون، مەخســەرە، چەتــە، نۆكــەر، گەمــژە، قەشــمەر، مالــۆس، خوێــڕی، تــۆڕی، قۆتــڕ، ماكــەر، كــەرە،

بـەراز، کافـر، گدیـش، تـەرەس، فەعـۆ، تەعـۆ، جـڕت، شـیڕ، بەڕاسـت، مانـگا، دێڵەسـەگ، داوەشـێی، قسـەزل، زلـۆ، ملـەوەز)

بەشـێک لـەو وشـانەی بەکارهاتـوون، هیـچ مانایەکـی زمانەوانیـان نیـە. تەنهـا دەربڕینـی دەنگێکـی تایبەتـە، بـۆ مەبەسـتێکی تایبەت، کە واتاکەشـی دەوەسـتێتە سـەر شـێوازی گۆکـردن و دەرچوونـی لـە دەم. بۆیـە بەلاسـایی کردنـەوەی دەنگەکـە، زۆرێـک لـە کۆمێنتـاران وشەکانیشـیان نووسـیوە بـە وەسـتان و توندکـردن لەسـەر پیتێـک. کـە بەهۆیـەوە دەنگـە تایبەتەکـە دروسـت دەبێـت و واتـای وشـەکە دەگات (ترڕڕڕحێـو، جـڕڕڕڕت، شـیڕڕڕ، یەعععـع، وەعععـە، هـڕڕڕە، هۆۆۆش). هەندێک وشـەی دیکـە وێچواندنە بـە هەندێـک ئاژەڵـی دیـاری کـراو. کـە لـە ئەدەبیاتـی گەلـەری و کۆبیـری گشـتی واتـای تایبـەت دەبەخشـن (هێـستر، مالـۆس، مانـگا، دێڵەسـەگ، مـراوی، ماکـەر، کـەرە، بـەراز). ژمارەیـەک وشـەی دیکـە بەکارهاتـوون کـە هیـچ مانایـەک نابەخشـن بـەڵام دەرهاوێشـتەی ژیانـی رۆژانەیـە و کۆمەڵگـە واتـای پـێ بەخشـیوون، هەندێکیـان زۆر لۆکالیـن و تایبەتـن بـە شـارێک یـان ناوچەیەکـی دیـاری کـراو (فەعـۆ، تەعـۆ، ملـەوەز) بەشێکیشـیان لـە جوگرافیایەکـی فـراوانتر بەکاردەهێندرێـن (گدیـش، زلـە، تـەرەس، قەشـمەر، مەخسـەرە، لوسـکە). ئەوانـەی دیکـە بـە ڕێژەیەکـی زۆرتـر بەکارهاتـوون، کۆمەڵێـک وشـە و ڕسـتەن کـە لـە یـەک کاتـدا واتـا و لێکدانـەوەی سیاسـی و کۆمەڵایەتـی و ئاینـی و ئەخلاقیـان لـە پشـتەوەیە (دز، درۆ، گـەواد، مافیـا، گەنـدەڵ، کافـر). خاڵـی هاوبەشـی هەمـوو ئـەو وشـانەی کـە بەکارهاتـوون، بـە ئامانجگرتنـی کەسـەکەیە، و هەندێـک جاریـش کۆمەڵێـک کـە لـە نـاو

هەمـان بازنـەدا بـن، حیـزب، کۆمەڵـە، دامـەزراوەی سیاسـی و سـەربازی و سـڤیل و حکومـی و نەتـەوە و گـەل.

خشتەی ٢٠ لایەنی بە ئامانج گیراو لە کۆمێنتەکان

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک		کۆی گشتی	
لایەنی بە ئامانج گیراو	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
کەس	١٧٤	١٩,٥	١٠٠٤	٦٦	٧٧٦	٦٤	٧٥١	٦٥	٨٢٣	٦٤	٧٩٤	٥٩	٤٣٢٢	٥٨
خێزان	٦١	٦,٥	٥٧	٣,٥	١٥١	١٢	١٠٩	٩	٢٢٤	١٨	٧٣	٥	٦٧٥	٩
حیزب	٦٤	٧	٣٢	٢	٧٤	٦	٥٣	٤,٥	٣٧	٣	١٦	١	٢٧٦	٣
دامەزراوە نیشیمانیەکان	٥٠١	٥٤	٣٣٥	٢٣	٥٦	٤	٩٨	٨	٧٦	٦	٢٧٦	٢١	١٣٤٢	١٨
نەتەوە	٥٥	٦	٤٣	٢,٥	٧١	٥	٦٧	٦	٥٤	٤	٤٦	٣	٣٣٦	٥
نیشتیمان	٦٣	٧	٥٢	٣	٩٨	٨	٨٧	٧,٥	٦٦	٥	١٤٦	١١	٥١٢	٧
کۆی گشتی	٩١٨	١٠٠	١٥٢٣	١٠٠	١٢٢٦	١٠٠	١١٦٥	١٠٠	١٢٨٠	١٠٠	١٣٥١	١٠٠	٧٤٥٤	١٠٠

بـە ئامانـج گرتنـی کەسـەکان (کەسـایەتیەکان) لـە پلـەی یەکـەم دێـت بـە ڕێـژەی (٥٨٪). ڕێژەکـە لـە کۆکـراوەی هەمـوو خانەکانـی دیکـە زیاتـرە. کەسـەکان بـە شـێواز و لـە سـەر ئاسـتی جیـاواز بـە ئامانـج دەگیرێـن، کەسـایەتیان، پێگـەی فەرمـی و سیاسـی، پێگـەی کۆمەڵایەتیـان، دیارتریـن ئـەو گۆشـەنیگایانەن کـە تێیانـدا کەسـەکان بـە ئامانـج دەگیرێـن.

لـە نموونەکانـدا، لـە نـاوی کەسـەکانەوە تـا پلـەی زانسـتی و خوێنـدن، ڕەگـەز، ڕەنگـی پێسـت و دەم و چـاو، ڕەگوڕیشـەی ماڵباتـی و کار و پلـەی وەزیفـی بـە ئامانـج گیـراون.

هەڵگێڕانـەوەی نـاو، یاخـود خسـتنە پـاڵ وشـەیەکی دیکـە بـە مەبەسـتی سـووکایەتی پێکـردن، نموونـەی دیـاری نـاو کۆمێنتەکانـن. لەلایـەن کۆمێنتارانـەوە، بەوشـێوەیە نـاوەکان لـە کۆمێنتەکانـدا هەڵگێڕدراونەتـەوە و مامەڵەیـان لەگـەڵ دا کـراوە، (عەلـۆ، عەلـە، عولـە، عـەلا، قوبـە، قەپـات، قۆپـاو، ئـەستر، ئیـستر، رێـوی، رێـوۆ) زۆر لـە نـاو و ناتـۆرەی دیکـە کـە بەباشـم نەزانـی دووبارەیـان بکەمـەوە چونکـە وشـەی زۆر ئاسـت نـزم و دوور لـە ئـەخلاق و ئەدەبـی گشـتی بەکارهاتـوون.

لـە کەسـایەتی کەمکردنـەوە لـە ڕێـگای سـووکایەتی کـردن بـە کار و ئەرکەکانیـان، لـە کارلێکـی وەرگـران لەگـەڵ پۆسـتەکان بـە ڕوونـی دیـارن (جانتاهەڵگـر، سـفری پـاش فاریـزەی، کاکـی فیتـەر، جانتـا هەڵگـری خایـن، جەنابـی جانتـا هەڵگـر، هــەی مـوللا، هــەی لـە ئـیمام، پێشمەشـکە، پێشـدەرکە، مێشـمەرگە، پەرلەمانتێـر، تێرلەمـان).

لـە کۆمێنتەکانـی Diplomatic سـووکایەتی بـە ڕەگـەزی کەسـەکە (ڕەگـەزی مـێ) بـە ئامانـج گیـراو:

- هەرچەنـد سـەیرت ئەکـەم پەڕلەمـان ئیشـی تـۆ نیـە، تـۆ ئەبـوو لای خەجـێ خـان بویتایـە بـەس گونکـت ببڕیایـە، شـانی تـۆ بـەس بـۆ ئـەوە جوانـە.
- باشە ئەمە مامانە یان سەرۆکی پەڕلەمان داڕزێی.
- بچۆرەوە شیر بە بە گۆلکەکانت سمیتاڵ.
- مانگایە شیر ئەدات، ئیسراحەت ئەکات.

- بەخوای بەیانیان دوو نانی تیری بکەی بۆ پیاوەکەت باشترە.

لــە Bwar Media و Politic Press و Diplomatic ڕەنگــی پێســت و شــێوەی دەم و چــاو و جەســتەی مرۆڤــەکان بــە ئامانــج گیــراون و ســووکایەتیان پێکــراوە.

- هەر بە دەم و قەپۆزیەوە دیارە کلاوچی و قۆڵبڕە.
- ئەم دەم و چاوە ناچێتە ئەقڵمەوە.
- بەخوای بە حەب خۆران دەچی.
- سوورەی پیسیش پەیدا بوو.
- هەی لە مێرووله سوورە.
- دەڵێی مێرووله سوورەیە.
- دەڵێی ورچی سێرکی قەڵەو.
- کەپودۆلکە.
- هەی قەڵەو.
- مانگای ئەلبان چاکی دەخوات.

دامــەزراوە نیشــتیمانیەکان لــە پلــەی دووەمــدا و بــە ڕێــژەی (١٨٪) بــە ئامانــج گیــراون، لــە نێویانــدا دوو گرنگتریــن دامــەزراوەی نیشــتیمانی (پەڕلەمــان و حکومەتــی هەرێمــی کوردســتان) ڕێــژەی هــەرە گەورەیــان بــەر دەکەوێــت:

- حکومەتان وێران بێت.
- وڵات بێ حاکم و حکومەتە.
- حکومەتی گەندەڵی کوردی دەبێ هەڵبوەشێتەوە.
- ئـەم وڵاتـە بـێ سـاحێبە دوعـا بکـەن بەغـدا دەسـت بگرێـت بەسـەر هەمـوو کوردسـتان.
- حوکمی قەرەقوش، دەسەڵاتی کورد شێری ماڵ و ڕێوی کۆڵانن.
- پەرلەمان داخەن بیکەن بە پڕۆژەی مانگا بەخێوکردن.
- بوون و نەبوونتان وەک یەکە، خوا لەناوتان با.
- یاخوا شەرمەزاربن بە خۆتان و پەرلەمانتانەوە وەک شەرمەزارن.
- بـۆ خاتـری قورئـان دەردتـان گـران بێـت، چیتـان بـۆ میللـەت کـردووە پشـو دەدەن، خـودای ئـەو میللەتـە گـەڕ و گوڵتـان بـکات.
- تف لە خۆتان و پەرلەمانتان.
- رۆژێک دێ لەناو بچن.

لـە پلەکانـی دیکـە بـە ڕێـژەی نێـوان (٩٪) و (٣٪) خێـزان و نیشـتیمان و نەتـەوە و حیـزب بـە ئامانـج گیـراون.

- تـۆ باوکـت و باپیرەشـت هـەر جاشـبوون، لـە شەسـتەکانەوە جاشـیاتەیان هەڵبـژارد، تـۆش درێژەپێـدەری ئەوانی.
- لــە بنەماڵەکەتــان دیــارە هــەر جــاش بوونــە، هــەر منداڵــی فەقیرتــان

داوە بــە کوشــت، خــوای گــەورە خۆتــان و بنەماڵەتــان لەنــاو ببــات.

- وەللا بە بنەماڵە دز و چەتە و ڕێگر بوونە.
- خۆ کەسیان ناوێکی کوردیان نیە، تۆ بڵێی لە ڕەچەڵەکدا کورد بن؟
- میللەت خۆی سەگ و سەگبابە.
- خوای گەورە ئەو کوردە زەلیلتر بکات.
- کورد میللەتێکی خەوتووە.
- تا ئێستا دۆزرابێتەوە.
- تف لە حوکمی کوردی خۆزگە هەر نەمادیتبا.
- کورد و حوکمڕانیان نەگۆتیە.
- ئەو کاولستانە بەجێ بێڵە.
- ئەوە کوردستانە یان گەندەڵستانە.
- لــە بەحــری ئیجــە لاشــەکەت ماســی بیخــوا لــەم حــاڵ و وەزعەت باشــترە، بــڕۆ وڵات بەجــێ بێڵە.

لــە نێــو کۆمێنتەکانــدا، پرســی شــارچیەتی و حیزبایەتــی بــە شــێوەیکی تونــد هەیــە. بــە تایبەتــی لــە نێــوان شــاری هەولێــر و ســلێمانی، کــە نوێنەرایەتــی دوو حیــزب و بۆچوونــی سیاســی دەکــەن. بــە تایبەتــی هــەردوو حیزبــی دەســەڵاتداری هەرێمــی کوردســتان لــە ســاڵی ١٩٩١ وە تاکــو ئێســتا (پارتــی دیموکراتــی کوردســتان و یەکێتــی نیشــتیمانی کوردســتان).

- سـەرۆکی حکومـەت پێویسـتە بێتـە سـەر خـەت ناکـرێ هەولێـر وەک سـلێمانی ببێتـە مافیاگەرایـی.
- والله حیزبی بەعس زۆر باشتر بوو لە پارتی.
- وەرە بۆ سلێمانی وەک شێر بژی بە حیزی مەژی داوەشێیت.
- لە هەولێر بژیت ئەوە حاڵتە دەبێ کۆیلایەتی قبوڵ بکەیت.
- ئەوەیە ئازادی لە هەولێر.
- کۆریای باکور جێبهێڵە وەرە کۆریای باشور.
- یەکێتی بستێک زەوی لە سلێمانی نەهێشت هەمووی داگیر کرد.
- فەنتەلوزە هەولێر شاری حیزبی کەرانە.

خشتەی (٢١) شێوازی دەربڕینی کۆمێنت ڕوون دەکاتەوە

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
شێواز	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
ناوزڕاندن	٢٦١	٦١	٣٣٤	٦٧	٤٦٥	٥٢	٣٧٧	٧٠	١٦٩	٤٧	٤٧٥	٧١	٢٠٨١	٦١
هەڕەشەکردن	٥	١	٢	٠,٤٠	١٧	٢	٦	١	٣	١	٦	١	٣٩	١
هێرشکردن	٣٣	٨	١٤	٢,٦٠	١٨٧	٢٠	٩٧	١٨	٨٩	٢٥	٤٤	٦	٤٦٤	١٤
تۆمەتبارکردن	١٣٠	٣٠	١٥٤	٣٠	٢٣٥	٢٦	٥٦	١١	٩٧	٢٧	١٤٣	٢٢	٨١٥	٢٤
کۆی گشتی	٤٢٩	١٠٠	٥٠٤	١٠٠	٩٠٤	١٠٠	٥٣٦	١٠٠	٣٥٨	١٠٠	٦٦٨	١٠٠	٣٣٩٩	١٠٠

شـێوازی دەربڕینـی لـە نـاو کۆمێنتەکانـدا لـە خشـتەی (٢١) ڕوونکراوەتـەوە، ناوزڕانـدن لـە پلـەی یەکەمـدا هاتـووە بـە ڕێـژەی (٦١٪). لـە پلـەی دووەمـدا تۆمەتبارکـردن هاتـووە بـە ڕێـژەی (٢٤٪). لـە پلـەی سێیەمیشـدا هێرشـکردن بـە ڕێـژەی (١٤٪) و لـە دوایـن پلەشـدا هەڕەشـەکردن بـە ڕێـژەی (١٪) جێـی گرتـووە.

ناوزڕانـدن، بریتیـە لـە هـەر جـۆرە گوزارشـت و دەربڕیـن و نـاوەڕۆک و واتایـەک کـە شـکۆ و ناونابگـی کەسـێک لەکـەدار بـکات. کەسـێک یـان کەسـایەتیەکی مەعنـەوی (کۆمپانیـا، کۆمەڵـە، دامەزراوەیـەک، ئەوانـەی هاوشـێوە)، ئـەوە کەسـەی نـاوی دەزڕێنـدرێ مافـی پەنـا بردنـە بـەر دادگای مەدەنـی یـان دادگای تاوانـەکان بـۆ وەرگرتنـەوەی مافـی لـەوە لایەنـەی ئـەو ناوزڕاندنـەی بڵاوکردۆتـەوە.

لـە نموونەکانـدا هەمـوو ئـەو جـۆرە ناوزڕاندنانـە هەیـە، لـە فـۆڕم و لـە ڕێـگای وشـە و دەسـتەواژەی زبـر.

- هەمووتان دزن.
- دز و چەتە و ڕێگر.
- گێل قەومی گێل.
- میللەتی ناهۆشیار و گەمژە.
- خوێن مژ، خوێنی میللەت دەمژن.
- چ گەوادێکن.

- لە براکەت زۆر کەرتری.
- کەر کوڕی کەر.
- چ قاحپەخانیەکە ئەو هەرێمە.
- مێش مەرگە، دزمەرگە.
- پێشمەرگەی بەردەم کامێرا.
- پێشمەرگەیە یان فیرعەون.

لە پلەی دووەمدا تۆمەتبارکردن دێت، کە بریتیە تێوەگلاندن یان تۆمەتبارکردنی کەسێک، بە تۆمەتێک، بەبێ پێشکەش کردنی هیچ بەڵگەیەک. چەند ناوێکی دیکەشی هەیە وەک تۆمەتبارکردنی وەهمی، تۆمەتبارکردنی بێ بنەما و نادروست، یان پروپاگەندەی درۆ و ساختە. بەخشینەوەی تۆمەت، یان تۆمەتبارکردنی کەسێک بەبێ بەڵگە لە میدیای نوێ (تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان) وەک تاوانی زانیاری هەژمار دەکرێ. لە نموونەکاندا، تۆمەتبارکردن بە ئاراستەی جیاواز و لە گۆشەنیگای دونیا بینی سیاسی و جوگرافی و ئایدۆلۆژی تاکەکانەوەیە زیاتر، کە بە کێشە سیاسی و مێژوویەکانەوە گرێدراوە.

- خۆی و باوک و باپیرانیشی بەشیری خیانەت گۆش کراون.
- خاین و خۆفرۆش.
- بە بنەماڵەوە جاشن.
- تیرۆرست.

- منداڵباز.
- منداڵی خەڵکتان هەموو دا بەکوشت.
- هەموو شتێکتان داگیر کردووە.
- دیکتاتۆرن.
- بەکرێگیراوی تورکیا و ئێرانن.
- گەمژە و دژە دینن.
- ئەی کافر.
- ئاخر ئێوە ئەوها کافر و زەندیقین.
- حەرام خۆر، چیت کردووە باسی پشوو دەکەی، بەس پارەی خەڵک بدزن.
- ئەوهـا دژایەتـی بەرنامـە و شـەرعی الله دەکەن بۆیە وامان بەسـەر دێت.

هێرشـکردن لـە کۆمێنتەکانـدا بـە ڕێـژەی (١٤٪) ڕەنگـی داوەتـەوە. کـە خـۆی دەبینێتـەوە لـە ناسـاندنی کەسـێک بـە شـێوەیەکی نەرێنـی -Neg ative کـە زیـان بگەیەنـێ، لێـرە زیـان گەیاندنەکـە لـە ڕێـگای وشـەیە، بـە ڕوشـاندن و هەراسـانکردنیش دەناسرێـت. لـە نموونەکانـدا ئـەو جـۆرە کۆمێنتانـە جێیـان گرتـووە.

- نا پیاوی نا مەرد.
- گەوج و نەزانی خاڵۆ تۆش.
- تـۆ ترسـنۆکی، لەبـەر ترسـی بڕینی پـارەی خـۆت و حیزبەکـەت بێدەنگی.

- بە راستی ڕەزایەکی گرانت هەیە و بێ ئەدەبی.
- زۆر کەسێکی بێ ئسلوبی، ئەوە لە ماڵیش هەروای؟.
- میللەت چەند ئیشی بە زوڕنایە ئەوەندەش ئیشی بە تۆیە.
- بڕۆ ون بە و مەگەڕێرەوە قەشمەر.
- پیرەژن ئینسانێکی زۆر ناشیرین و بێ ئەرزشی.

لـە دوایـن پلـەدا، بـە ڕێـژەی (١٪) هەڕەشـکردن هاتـووە. کـە مەبەسـت لێــی ئاماژەکــردن بــۆ مەترســییەک کــە هێشــتا ڕوویـنــەداوە، لــە ڕێــگای هەڕەشــەکردنەوە هــەوڵ دەدرێــت، تــرس بڵاوبکرێتــەوە، یــان لــە کەســی بەرامبـەر بچێنێـت لـە ڕێـگای بەڵێـن دان، کـە ئەگـەر ئـەوەی ئـەو دەیـەوێ وانەبێــت، کارێکــی خــراپ یــان توندوتیــژ ڕوودەدات.

- قسە سوودی نیە دەبێ گوللە بەکاربێنین.
- بە دەردی قەزافیتان دەبەین.

خشتەی ژمارە ٢٢ شێوازی هاندان بۆ توندوتیژیی ڕووندەکاتەوە

پێگەکان	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
شێوازی هاندان	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
ڕاستەوخۆ	١١٩	٧١	١٩	٥٤	٢٦٧	٦٧	١١	٣٩	١٤	٤٧	١٦	٥٩	٤٤٦	٦٥
ناڕاستەوخۆ	٤٨	٢٩	١٦	٤٦	١٣٣	٣٣	١٧	٦١	١٦	٥٣	١١	٤١	٢٤١	٣٥
کۆی گشتی	١٦٧	١٠٠	٣٥	١٠٠	٤٠٠	١٠٠	٢٨	١٠٠	٣٠	١٠٠	٢٧	١٠٠	٦٨٧	١٠٠

لـە نێـو نموونـەی کۆمێنتـەکان، بەشـێکیان ڕەگـەزی هانـدان بـۆ توندوتیژییـان تێدایـە. کـە بـە سـەر دوو شـێواز دابـەش دەبـن، شـێوازی هاندانـی ڕاسـتەوخۆ بـۆ توندوتیژیـی بـە ڕێـژەی (٦٥٪) و شـێوازی ناڕاسـتەوخۆی هانـدان بـۆ توندوتیژیـی بـە ڕێـژەی (٣٥٪).

هانـدان بـۆ توندوتیژیـی بەرزتریـن ئاسـتی ڕکوکینەیـە، کـە مـرۆڤ پێـی دەگات. لـە هانـدان بـۆ ئازاردانـی کەسـێک تـا ڕادەی کـوشتن، یـان هانـدان بـۆ زیـان گەیانـدن بـە بەرژەوەندیـی گشـتی یـان تـاک، لـە لایەنـی مـادی و مەعنەویـەوە. لـە نموونەکانـدا لەلایـەن وەرگـر و لـە ڕێـگای کۆمێنتـەوە، هانــدان بــۆ تونــد و تیــژی ڕووبەرێکــی تایبــەت بەخــۆی داگیرکــردووە، بەشـێک لـە کۆمێنتـاران بـە هـەردوو شـێوازەکە هانـی توندوتیژییـان داوە وەک لـەو دوو سـتوونەدا دەیانخەینـە ڕوو:

ڕاستەوخۆ	ناڕاستەوخۆ
• دوو فیشەکت پێوە بنێم بتتۆپێنم. • بەشەرەف برای باوکم بێت بەر فیشەکی دەدەم • دە چواریان لێ بکوژە هەی جەبان. • جیهاد هاتۆتە بەر دەرگات. • ئەو هەموو تەعدایەت لێکراوە دە قبوڵی مەکە گەواد. • فیلە تەن ملت بە نۆ بیوران ناشکێ پڕدە تفەنگێ. • ئەگەر پیاوی ئەو قایمقامە لە ماڵەکەی دەردەهێنی ئەژدا و ئابای دەسوتێنی. • دیارە هەر غیرەتت نیە ئەوها لە من بکات هەردوو لاقی دەشکێنم. • بیکەیسیەک بکرە هەموویان بکوژە، گێرەت سەگ بتخوا. • کابرا بکوژە چاک دەبیت.	• تاکەی ئەو دەسەڵاتە ہمێنێ؟ • مافیا و دز و حیزانە رۆژیان دێت. • قسە کەلکی نیە دەبی بە چەک بی. • اللهم و علیک بیهم عدادن ولا تغادر منهم احدا. • نحن وسط اقذر مجموعة بشرية وجدت على الاطلاق. • تا کۆیلە لە دەوریان بێت لەوە باشتر نابێت، لە کۆیلەکانەوە دەست پێبکەین. • ڕاستە ئەو سەرەوەتەی هەموو پەیدا کردووە بەڵام رۆژێک دێت دەبێ بەجێی بێڵن. • هەمووی دژی کوردە بۆ لە ناوبردنی کوردە، ڕۆژ بە ڕۆژ گەندەڵی زیاد دەبێت.

• وەک سەگ بیتۆپێنە. • بەخۆت هەقی خۆت بستینە چاوەڕوانی یاسا مەکە. • بیدە بەر گوللان. • نەوت و بۆری نەوتی دزیوە بۆ خۆی و بنەماڵەکەی، کەی هی هاولاتیە ئەوم سەگ و گورگە داگیریان کردووە، کەواتا هاولاتیان بچن بیتەقێنەوە. • پیاونی سمێرت دەرێی دەسکەکەرەوزە هەقی خۆت بە عەشایری وەرگرەوە. • کوڕە دەهەستە قسەی قۆڕ لۆ ئەتو بێ کەسی دە عەشیرەتت خڕکەوە و ڕاست و چەپ بەناو بکەوە.	• ئەی ترحێو لەو قانونە، دەبی بەخۆت هەبی. • نانی پیاوی مەرد نەمایە بەخوای کاکە، خەتای خۆمانە قبوڵمان کردیە. • ئای لەو کەربازاڕیە هەر کەسەو لۆخۆیتی. • مافیاگەراییە، بەچەک نەبی چانابی و نابی. • شار بێ حاکمە قایمقام ئەوها بیت دەبیت دز و جەردە و تاوانبار چ بکەن. • پێغەمبەر دەفەرموێت هەر کەسەک لە سەر ماڵی خۆی بکوژرێ شەهیدە لای خوای گەورە لۆیە بێ غیرەت مەبن. • لە ناو ئەو گەلە گورگە جێگات نابێتەوە تا نەبیە گورگ.

خشتەی ٢٣ جێندەری کۆمێنتار نیشان دەدات

پێگەکان / جێندەر	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
نێر	٨٠٩	٦٠	١٤٥٩	٥٧	٧٥٦	٦٣	٦٩١	٤٦	١٠٢٥	٥٧	١٣٣٦	٥٨	٦٠٧٦	٥٦
مێ	٤٨٧	٣٦	٧٤٦	٢٨	٣٣٠	٢٧	٤٢٨	٢٨	٦٣٢	٣٥	٦٩١	٣٠	٣٣١٤	٣٢
نادیار	٥٤	٤	٣٩٥	١٥	١١٤	١٠	٣٨١	٢٦	١٤٣	٨	٢٧٣	١٢	١٣٦٠	١٢
کۆی گشتی	١٣٥٠	١٠٠	٢٦٠٠	١٠٠	١٢٠٠	١٠٠	١٥٠٠	١٠٠	١٨٠٠	١٠٠	٢٣٠٠	١٠٠	١٠٧٥٠	١٠٠

لـە تێکـڕای ئەوانـەی کۆمێنتەکانیـان لـە چوارچێـوەی نموونەکانـی توێژینـەوە جێیـان گرتـووە، کۆمێنتـاران لـە ڕەگـەزی نێـر بـە ڕێـژەی (٥٦٪) بەشـدارن. لـە رەگـەزی مـێ بـە ڕێـژەی (٣٢٪) بەشـدارن. هەروەهـا ڕێـژەی (١٢٪) نەتوانـدراوە ڕەگەزیـان دیـاری بکرێـت، لەبـەر نەبوونـی وێنـە و زانیـاری و نـاوی دروسـت لـە سـەر هەژمـار یـان پەڕەکەیـان.

لـە شـێوازی نووسـینی کۆمێنـت و گوزارشـت کـردن لـە بۆچوونەکانیـان، جیـاوازی هەیـە لـە نێـوان نێـر و مێـدا. کۆمێنتـارە نێـرەکان زیاتـر پەنـا بـۆ بەکارهێنانـی زمانـی زبـر دەبـەن، تـا ڕادەی جوێنـدان و هانـدان بـۆ تونـد و تیـژی، ئـەو نموونەیـە لـە پۆسـتەکەی Politic Press (بەرپرسـێک لـە هەولێـر ٤٧ موەلیـدەی هاولاتیـەک دەسـوتێنێ)زیاتر لـە ٣٠ کۆمێنـت بـەدوای یـەک نـووسراون و هەموویـان لـە ڕەگـەزی نێـرن:

- بـرام بـڕۆ سـاردی کـەوە چـوار مەتـر کفنیـش دەگـە خـۆت ببـە، هەولێـر پاشاگەردانیە.

- اکبر کەیست هەیە چت لەو هەولێریە باژۆ برا باژۆ.
- ئەم وەزعە کەرستانە.
- بڕۆ کلێنس بفرۆشە کەس نایە بەلاتا.
- حوکمی قەرەقوشیە، ئەوە کەرە یان ساحێب مۆلیدەیە.
- کەسەکی درۆزن دیارە.
- ئـۆ مـای گاد ئـەی خوایـە گیـان لـەو درۆیـە گـەورە ٤٧ مۆلیـدە وەکـوو درۆزنگیـان.
- خوا چاکی بکا، ئینشاالله ماڵ و مناڵیان حیز و دز ئەبن.
- باسـی حوکمڕانیـش ئەکـەن ئـەم جـۆرە ئاژەلانـە حوکـم ئەکـەن بۆیـە وا کاول بـووە.
- ولاتی قەزا و قەدەر کەس ئاگای لە کەس نیە.
- بەرپـرس نـی بۆیـە وات لێدەکـەن کچەمۆدێلیـش نیـە کـەس دیفاعـت لـێ بـکا.
- ئێسـتا لـە رووداو هەمـوو موختـارەکان و گەڕەکـەکان هەمـوو سـکالایان لێـی هەبوو.
- خەتای خۆتە ئیشی مۆلیدە تەرک بکە.
- جەنابـی قۆنـدەرە بـە بنەماڵـە جـاش و بەعسـی بوونـە ئێسـتەش بـە سـەردەمی بەعـس لـێ دەخـوڕی.
- ئەمە پاشاگەردانیە ئەم خوێڕیانە بۆ وڵات بەڕێوەبردن نابن.
- بەداخەوە ئەو مەملەکەتە بۆ وای لێهات؟.

- خۆش حکومەت.
- بـۆ تـا ئێسـتا پشـتیان نەشـکاندووە؟ دانیشـە بـرام کـوا سـوعبەت و دەمەدەمـە لەگـەڵ ئەوانەیـا ئەکرێـت.
- بەخودا درۆ دەکەی درۆزن حەرام خۆر ئیشی بەس دزینی کارەبایە.
- دەدەنە خزمی خۆیان بۆیە وادەکەن.
- مۆلیدەکەت بفرۆشە و بڕۆ خاریج.
- راسـت دەکات گەندەڵتریـن پیـاوی ئـەم حکومەتـە ئەم.............یـە ئەگـەر باوەڕیـش ناکـەن بـڕۆن لـە خەڵکـی کەسـنەزان بپرسـن وەختـی خـۆی چ فەزاحەتێکـی لـەم ناحیەیـە کـردووە.
- کـێ بـە کێیـە واللـە ئـەو میللەتەیـان لەنـاو بـرد قوڕیـان بەسـەری نامـرن دیارە؟.
- کوڕە ئەو دوو بنەماڵەیە مابن کێ خێر لە شت ئەبینێ؟
- پیح کوردستان.
- خوا پشتیان بشکێنێ.
- بەداخەوە.
- گروپێکی دز و جەردەیە حوکمرانی ئەکەن.
- ئەمانە پیاوی دەوڵەت داری نین کۆمەڵێک دز و جەردەن.
- کاولستانە.

کۆمێنتـارە مێیـەکان ڕێـژەی زیاتریـان ڕەخنـە دەگـرن یاخـود بـە شـێوازی

تانەلێدان (پەلار) بۆچوونەکانیان دەردەبڕن. لە دەربڕینی هەڵوێستی سیاسی شێوازی دەربڕینیان توند دەبێت بەڵام زۆرینەیان خۆیان دەپارێزن لە جوێندان. لەو کۆمێنتانەی ڕەگەزی مێینە بۆ هەمان پۆستی Politic Press یان نووسیووە، جیاوازیەکە لەو نموونانە بە ڕوونی دیارە:

- ڕۆژگارێکە ئەبێت خۆت بپارێزی.
- مەسەلەک هەیە دەڵێ پێی دەوەستم ڕاناوەستم.
- ئاقرم قسەکانت ناگری.
- گەنجی کورد ناهەقیان نیە خۆیان ئەدەن بە ئاوا، ئەی هاوار خاکی بێ سەرپەرشتان.
- ئەرێ بەڕاست ئەوە فیلمە باس دەکات یان راستیە؟
- باشە چۆن ئەوە باوەڕ دەکرێت هەموو دونیا دوژمنی تۆبن.

لە کۆمێنتە رەخنەئامێزەکانیشیاندا لە شێوەی پەلار بۆچوونەکانیان دەردەبڕن، بۆ نموونە ئەوە کۆمێنت و وڵامدانەوەی دوو مێینەیە لە سەر ئەو پۆستەی مەلیکMalik کە باسی سوود وەرگرتن لە تیشکی خۆر دەکات:

- Tara Raza: ئێمە بەس سوودی لێ دەبینین بۆ تەماتە وشک کردنەوە و خۆشتان فێرتان کردین جلیش لەبەر خۆر وشک بکەیەنەوە 😀😀
- Banaz Qadir: من نەعناع و تەرخونیشی لەبەر وشکدەکەمەوە 😀
- Tara Raza: نا خوشکم لەبەر سێبەر وشکی بکەرەوە تام و بۆنی ناڕوات.

خشتەی (٢٤) راستەقینەیی هەژماری کۆمێنتاران نیشاندەدات

پێگەکان / هەژمار	Politic Press		Diplo-matic		Bwar Media		Standard Kurd		Xor news		مەلیک Malik		کۆی گشتی	
	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪	ژ	٪
ناوی ئاشکرا	١١٣٢	٨٤	٢٠٨٣	٨٠	١٠١٨	٨٥	١١٥٤	٧٧	١٣٩٥	٧٨	١٧٦٢	٧٧	٨٥٤٤	٨٠
نازناو	١٣٢	١٠	٤٨٣	١٩	١٣١	١١	٢٣٩	١٦	٣٤٥	١٩	٤٠١	١٧	١٧٣١	١٦
هێما	٨٦	٦	٣٤	١	٥١	٤	١٠٧	٧	٦٠	٣	١٣٧	٦	٤٧٥	٤
کۆی گشتی	١٣٥٠	١٠٠	٢٦٠٠	١٠٠	١٢٠٠	١٠٠	١٥٠٠	١٠٠	١٨٠٠	١٠٠	٢٣٠٠	١٠٠	١٠٧٥٠	١٠٠

لە کۆی ئەو کەسانەی کۆمێنتیان لە چوارچێوەی نموونە وەرگیراوەکان نووسیوە، وەک لە خشتەکەدا دیارە، رێژەی (٨٠٪) بە ناوی راستەقینەی خۆیان بەشداریان کردووە. ئەوەش واتای ئەوەیە هەژمار یان ئەو پەڕەیەی کۆمێنتەکەی لە رێگاوە نووسراوە راستەقینەن. ئەوانەش کە لە رێگای بەکارهێنانی نازناو(ناوی خوازراو) بەشداریان کردووە رێژەیان (١٦٪). ئەوانەش کە هێمایەکیان لە پرۆفایلی هەژمار و یان پەڕەکانیان داناوە رێژەیان (٤٪). ئەوانەی نازناو یان هێمایان بەکارهێناوە، دەچنە خانەی هەژمار و پەڕەی ساختە، چونکە نە وێنەیان و نە زانیاریان لە پرۆفایلەکەیاندا نیە.

نازناوەکان بریتین لە دووجۆر، جۆرێکیان ناوی مرۆڤیان بەکارهێناوە و جۆرەکەی دیکەیان ناوی شوێن، یان ناوی سەیروسەمەریەیان بەکارهێناوە. (سەفینە شێت، گەڵاڵەی دڵ، خۆشەویستی راستەقینە، گەڵای وەریو، پایزی خەم، کاپتن حەمە، کوردستانی گەورە، کچە وردیلە، گوڵشەنی زەرد، فێلەکانی شەیتان، عەبدوللا PUK، مامۆستا K، بنادول، راز

ناز، دایکی ئارمان، دژی مەدرید، دەستی توو، دوازدە سوارەی مەریوان، زەریا گیان، لەلای کوردان، دکتۆر گیان، شێخم نەماوە، نازدارۆکە).

ئەوانەی هێمایان بەکارهێناوە، زیاتر پیتی لاتینی یان لۆگۆ و هەندێکیشیان ئیمۆجی یاخود وێنەیەکی سروشت یان گرافیک یاخود وێنەیەکی وەرگیراو لە ئینتەرنێت داناوە.

ئەنجام

ئەنجامەکان لە ڕووی چەندایەتیەوە:

١. بە پۆلێنکردنی بابەتە بڵاوکراوەکان لە سەر ئاستی جوگرافی، زۆرترینیان بابەتی ناوخۆیین بە ڕێژەی (٨٨٪). بابەتی پەیوەندار بە وڵاتانی هەرێمایەتی بە عێراقیشەوە ڕێژەی (٩٪) یان بەردەکەوێت، و بابەتە نێودەوڵەتیەکانیش ڕێژەی (٣٪).

٢. لە ژانەرە بەکارهاتووەکان دا، ڤیدیۆ لە پلەی یەکەم دێت بە (٣٠٪). پۆستەر بە پلەی دووەم (٢٩٪). هەواڵ لە پلەی سێیەم (١٤٪). لە پلەی چوارەم لێدوان دێت بە (١٢٪). پلەی پێنجەم شیکردنەوەیە (٨٪). ڕاپۆرت لە پلەی شەشەمە (٦٪) و لە دواین پلەشدا گوتار دێت (١٪).

٣. لە جۆری ڤیدیۆ بەکارهاتووەکان ڕاپۆرتی ڤیدیۆیی بە (٣٠٪) ڕیزبەندی یەکەمی گرتووە. لێدوان لە ریزبەندی دووەمە (٢٦٪). ڕاستەوخۆکان سێیەمن (٢٤٪). چاوپێکەوتن چوارەمینە (١٨٪) و جۆری دیکەی بەهارهاتوو لە ڕیزبەندی کۆتاییە بە (٢٪).

٤. ڕێژەی بەرزی بابەتە بڵاوکراوەکان، بابەتی سیاسیە (٦١٪) و بابەتی ئابوری دووەمە بە ڕێژەی (٢٢,٨٠٪)، بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بە دوایدا دێن بە (٨٪). بابەتی تەندروستی (٧٪)، بابەتی هونەری (١٪) و کەمترین ڕێژە بۆ بابەتی وەرزشیە بە (٠,٢٠٪).

٥. لەو ڕێکارانەی بۆ لەچێوەگرتنی گوتاری ڕکوکینە بەکارهاتوون،

خستنەسـەر لـە خانـەی یەکـەم دێـت بـە (٪٤٠)، لـە خانـەی دووەم هەڵبەسـتن دێـت بـە (٪٣٨) لـە خانـەی سـێیەم لێقرتانـدن دێـت بـە (٪١٢)، لـە خانـەی چوارەمیشـدا هەڵگەڕانـەوە دێـت (٪١٠).

٦. شـێوەی هانـدان بـۆ گوتـاری ڕکوکینـە لەلایـەن پەیامـدەرەوە، بـە شـیوەیەکی ڕاسـتەوخۆ ڕێـژەی گەورەترینـە بـە (٪٦٦)، ناڕاسـتەوخۆش ڕێژەکـەی (٪٣٤)ە.

٧. ئـەو لایەنانـەی بـە ئامانـج گیـراون، دامـەزراوەی حکومـەت لـە پلـەی یەکـەم دێـت بـە (٪٣٨). لـە پلـەی دووەمـدا حیـزب دێـت بـە (٪٢٣). دواتـر تـاک دێـت بـە (٪٢٠)، پاشـان شـاروناوچە دێـن بـە (٪١٦). لـە پلـەی کۆتایشـدا پەرلەمـان دێـت بـە ڕێـژەی(٪٣).

٨. لـە شـێوازی لـە چێوەگرتنـی گوتارەکـە، چێوەگرتنـی تایبـەت ڕێـژەی (٪٨٠) یـە، لەچێوەگرتنـی سـتراتیژی بـە ڕێـژەی (٪١٢) و دواتریـش لـە چێوەگرتنـی گشـتی بـە ڕێـژەی (٪٨) دێـت.

٩. فاکتـەرە بەشـدارەکان لـە دروسـتبوونی گوتـاری ڕکوکینـە، وروژاندنـی بـە (٪٥٥) ڕیزبەنـدی یەکەمـی گرتـووە. بـەدوای ئەویـش دا پۆپۆلیسـتی دێـت بـە (٪٢٥) ئینجـا هانـدان بـە (٪١٢) بـە پلـەی سـێیەم دێـت. لـە کۆتایشـدا هەواڵـی سـاختە دێـت بـە (٪٨).

١٠. ڕێگاکانـی کاریگەریـی دروسـت کـردن لـە سـەر وەرگـر، هەسـت و سـۆز ڕێـژەی گـەورەی بەرکەوتـووە (٪٦٣)، تـرس ڕێـژەی (٪٣٧) هەیـە.

١١. شـێوازی وەدیارخسـتنی گوتارەکـە، لـە ڕێـگای ناونیشـانی سـەرەکی

ڕێـژەی هـەرە بڵنـدی پێبـڕاوە (٥٢٪) لـە دوای ئەویـش ناوەڕۆکـی بابەتـەکان دێـت بـە ڕێـژەی (٣٥٪)، لـە خانـەی سێیەمیشـدا ناونیشـانی لاوەکـی دێـت بـە ڕێـژەی (١٣٪).

١٢.لـە بەکارهێنانـی ئاسـتەکانی زمـان، زمانـی ڕۆژنامەوانـی لـە ڕیزبەنـدی یەکەمـە بـە (٥٩٪). زمانـی ئاسـایی دووەمـە بـە (٢٩٪). لـە پلـەی سێیەمیشـدا زمانـی زبـر بـە ڕێـژەی (١٢٪) دێـت.

١٣.لـە جۆری پێشـوازی و کارلێکـی وەرگر لەگەڵ بابەتەکانـدا، View لە پلەی یەکەمە (٨٩٪) بەدوایدا Like دێت (٩٪) دواتر Commente دێت (١,٥٪)، Emoji ڕێژەیـان (٠,٥٪) لـە کۆتایشـدا Share دێـت بـە نزیـک لـە (٠٪).

١٤.جـۆرە بەکارهاتووەکانـی ئیمۆجـی لەلایـەن وەرگـر، ڕیزبەندیەکـەی بەوشـێوەیەیە: ئیمۆجـی پێکەنیـن (٧٢٪). ئیمۆجـی نیشـاندانی خۆشەویسـتی (١٤٪) ئیمۆجـی سەرسـوڕمان (٤,٥٪) ئیمۆجـی بـێ هیوابـوون یاخـود گریـان (٤,٥) ئیمۆجـی نیشـاندانی توڕەیـی (٣٪). ئیمۆجـی باوشـی خۆشەویسـتی (٢٪).

١٥.لـە جـۆری ئـەو کۆمێنتانـەی بـۆ بابەتـەکان نـووسراون، گاڵتەپێکـردن لـە پلـەی یەکەمدایـە بـە (٣٥٪) جوێنـدان بـە (٣٢٪) و لـە پلـەی دووەمـدا دێـت. لـە پلـەی سێیەمیشـدا جـۆری دیکـەی کۆمێنـت دێـن بـە (٣٢٪ لـە دوایـن پلەشـدا ڕەخنەگرتنـی جـدی دێـت بـە (٠,٥٠٪).

١٦.لـە یەکەکانـی زمانـی بەکارهاتـوو لـە کۆمێنتـەکان دا، پەڕەگـراف لە پلەی یەکـەم دێـت بـە ڕێـژەی (٧٤٪) لـە پلـەی دووەمـدا ڕسـتە بـە (١٥٪)

دێـت، بـە دوای ئەویشـدا بەکارهێنانـی دەسـتەواژە بـە (٦٪) لـە پلـەی سـێیەمە، بەکارهێنانـی وشـە بـە ڕێـژەی (٥٪) لـە پلـەی کۆتایـی دێـت.

١٧.لایەنـە بـە ئامانـج گیـراوەکان لەلایـەن کۆمێنتارانـەوە، کـەس (تـاک) لـە ڕیزبەنـدی سـەرەوە دێـت بـە (٥٨٪). دواتـر دامـەزراوە نیشـتیمانەکان (١٨٪) بـە دوایانـدا خێـزان دێـت (٩٪) پاشـان نیشـتیمان دێـت (٧٪) نەتـەوە لـە ریزبەنـدی کۆتاییـە (٥٪).

١٨.لـە شـێوازی دەربڕینـی لـە نـاو کۆمێنتەکانـدا، ناوزڕانـدن لـە پلـەی یەکەمدایـە (٦١٪)، لـە پلـەی دووەمـدا تۆمەتبارکـردن (٢٤٪) لـە پلـەی سێیەمیشـدا هێرشـکردنە (١٤٪) و لـە دوایـن پلەشـدا هەڕەشـەکردن بـە (١٪) جێـی گرتـووە.

١٩.شـێوازی هانـدان بـۆ توندوتیژیـی لـە کۆمێنتەکانـدا، هاندانـی ڕاسـتەوخۆ بـە ڕێـژەی (٦٥٪) و هاندانـی ناڕاسـتەوخۆی بـە ڕێـژەی (٣٥٪).

٢٠.ڕەگـەزی کۆمێنتارانـی نێـر بـە (٥٦٪) بەشـدارن، ڕەگـەزی مـێ بـە (٣٢٪) بەشـدارن، لـە نووسـینی کۆمێنـت، هەروەهـا ڕێـژەی (١٢٪) نەتوانـدراوە ڕەگەزیـان دیـاری بکرێـت.

٢١.کۆمێنتـاران بـە ڕێـژەی (٨٠٪) بـە نـاوی ڕاسـتەقینەی خۆیـان بەشـداریان کـردووە. ئـەو کۆمێنتارانـەش کـە لـە ڕێـگای بەکارهێنانـی نازنـاو بەشـداریان کـردووە ڕێژەیـان (١٦٪) و ئەوانـەش کـە هێمایەکیـان لـە پرۆفایلـی هەژمـار و یـان پەڕەکانیـان دانـاوە ڕێژەیـان (٤٪).

ئەنجامەکان لە ڕووی چۆنایەتیەوە:

١. گوتـاری ڕکوکینــە بــە شـێوازی جیـاواز و لـە سـەر ئاسـتی جـودادا کەڵەکـە بـووە لـە میدیایـی کوردیـدا، بـە گشـتی و بـە تایبەتـی لـە تۆڕەکۆمەڵایەتیەکانـدا کـە فەیسـبووک بەربڵاوترینیانــە لـە هەرێمـی کوردسـتاندا.

٢. گوتـاری ڕکوکینـە لـە حالـەت و دیـاردە دەرچـووە و خەریکـە دەبێتـە نەخۆشـیەکی کۆمەڵایەتـی، کـە وەک شـانە توشـبووەکانی شـێرپەنجە بـە هەڕەمەکـی زیـاد دەکا و بڵاودەبێتـەوە.

٣. چەمکـی ڕکوکینـە لـە ئاسـتەکانی سیاسـی و کۆمەڵایەتـی دا ڕووبەرێکـی گەورەیـان گرتـووە.

٤. لێکەوتەکانــی گوتــاری ڕکوکینــە لــە هەرێمــی کوردســتان، بوونەتــە هــۆکاری لێکترازانــی سیاســی و کۆمەڵایەتــی، ڕووبــەری لێبوردەیــی و پێکــەوە ژیانــی لــە تێهزریــن و دونیــا بینــی تاکــەکان بچــووک کردۆتــەوە.

٥. ژێـدەری گوتـاری ڕکوکینـە لـە ململانـێ و پـەروەردەی سیاسـی خـۆی دەبینێتــەوە. کـە کاریگەریـی لـە سـەر لایەنەکانـی دیکـەی ژیانـی و ژیـاری تاکـەکان هەیـە، لـە هەبوونـی زەمینـە سـازی بـۆ دروسـتبوونی تاکێکـی تونـدڕەو.

٦. ناوزڕانــدن و تۆمەتبارکــردن کــە ئاســتی هــەرە بڵنــدی بەکارهێنانــی زمانــی زبــرە، ڕووبــەری گــەورەی گوزارشــت و بۆچوونــە دەربڕینــە

لەلایــەن وەرگرانــەوە.

٧. لــە دەربڕینــی بۆچوونەکانــدا، ڕەخنــەی جــدی لــە نزمتریــن ئاســتدایە و گاڵتەپێکردنیــش لــە بەرزتریــن ئاســتدایە.

٨. ڕێــژەی هانــدان بــۆ توندوتیژیــی بــە شــێوەیەکی ڕاســتەوخۆ لــە بەرزبوونەوەدایــە.

٩. بــە ئامانــج گرتنــی تــاک بــۆ نیشــاندانی گوتــاری ڕکوکینــە لــە ئاســتێکی بەرزدایــە.

١٠. پێگــە ئەلیکترۆنیــەکان (تۆڕەکۆمەڵایەتیــەکان) درێژکــراوەی گوتــاری سیاســین لــە هەرێمــی کوردســتاندا، کــە هۆکاری ســەرەکی تەشــەنەکردنی گوتــاری ڕکوکینەیــە.

١١.١١. پێگــە ئەلیکترۆنیــەکان (پەیامــدەر) لــە ڕێــگای بــە ئامانــج گرتــن (دوانــدن)ی هەســتەکانی وەرگــر (ســۆز و تــرس) دەرفــەت بــۆ تەشــەنەکردنی گوتــاری ڕکوکینــە دەســازێنن.

سەرچاوەکان

یەکەم: سەرچاوە بەزمانی کوردی

کتێب:

- بارزانـی, مەسـعود. ٢٠٠٤. بارزانـی و بزووتنـەوەی رزگاریخـوازی کـورد. هەولێـر: چاپخانـەی وەزارەتـی پەروەردە،بەرگـی سـێیەم.
- حاجـی, ئاسـۆ. ٢٠١٩. بارزانــی پێشــمەرگەی ســەربەخۆیی. هەولێــر: تــۆڕی میدیایــی رووداو.
- شـێرۆکی, بــەدر. ٢٠١٨. بارزان،مایکرۆمۆدێلــی کیانێکــی ســەربەخۆ. هەولێــر: چاپخانــەی رۆژهــەڵات.
- نێروەیـی, عەلـی تەتـەر. ٢٠١٨. مێـژووی میرێـن ئێزیدیـان ل دەڤـەرا نێـروە ژ دامەزراندنـێ تـا سـێدارەدانا تەتەربەگـێ کـوڕێ عەلـی بەگـێ سـەدێ سـێزدە – ١٩١٥. دهـۆک: چاپخانـەی سـپیرێز،.
- قــادر, محەمــەد مــەلا. ٢٠١٢. خەباتنامــە، کورتــە مێــژووی پارتــی و کولتــووری بارزانــی نەمــر. دەزگای چــاپ و بڵاوکردنــەوەی ئــاراس. هەولێــر: دەزگای چــاپ و بڵاوکردنــەوەی ئــاراس.
- عەتـاڕ, دارا. ٢٠١٨. خەباتـی کـورد لـە پێنـاو ناسـنامەکەیدا. هەولێـر: لـە بڵاوککراوەکانـی کتێبخانـە و ئەرشـیڤی دارا عەتـار.
- بابۆلــێ, د. ئومێــد بــەرزان بــرزو، محەمــەد. ٢٠١٠. زمانــی زبــر لــە رۆژنامەنووســی کوردیــدا. کۆیە/هەرێمــی کوردســتان: زانکــۆی .

ماڵپەڕ و سەرچاوەی ئەلكترۆنی:

- بێخاڵـی, نـوری. ٢٠٢٠. شـارپرێس. دەسپێكەیشـتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. https:// www.sharpress.net/op-detail.aspx?jimare=١٧٧١٦٥.
- بێـدار, د. ئـادەم. ٢٠٢١. ڕووداو. Accessed ٣ ١٠, ٢٠٢٢. https://www. rudaw.net/sorani/opinion/٠٦١٠٢٠٢١.
- ٢٠٢٠. درەو میدیـا. دەسپێكەیشـتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=٧٢٨٠.
- ٢٠٠٩. فیلمـی دۆكیۆمێنتـاری پیاوێـک بـەدوای مێـژووی خۆیـدا دەگەڕێ. دەرهێنـان: ئاسـۆ حاجی.
- ٢٠١٨. وێســتگە. Accessed ٥ ١٨, ٢٠٢١. http://www.westganews.net/drejaWtar.aspx?NusarID=٢٤٤&Jmara=٣١٧١
- —. ٢٠١٧. وێسـتگە. ١٤ ٨. http://www.westganews.net/drejaWtar.aspx?NusarID=٢٤٤&Jmara=٢٠٧٩.
- حەســەن, فەرمــان. ٢٠١٩. ســەنتەری میــترۆ. دەسپێكەیشــتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. https://www.metroo.org/drejaWtar.aspx?NusarID=٥٢٥&Jmare=٨١٦.
- ڕووداو. ٢٠١٣. ٢ ٥. https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/٢٠٠٥٢٠١٣٧.
- ڕەســوڵ, لەشــكرد قـادر. ٢٠٢٠. ئاوێنــە. دەسپێكەیشــتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١.

.١٠٩=auther&٨٥١٥=https://www.awene.com/article?no

- رەسوڵ, هاوژین. ٢٠١٧. باسنیوز. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٨, ٢٠٢١. //:https .٣٢٤٠٢٤/babat/so/com.basnews.www
- ساڵح, مەجید. ٢٠٢٠. زەمەن پرێس. Accessed ٣ ١٠, ٢٠٢٢. https:// .٢٣٠٠=www.zamenpress.com/Detail_wtar.aspx?jimare
- سیوەیلی, ڕێبوار. ٢٠٢٠. ڕەوانگە و ڕەخنە. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. .٢٣٣٣=http://rwangauraxna.com/detail.aspx?IDNews
- سەعید, پۆلا. ٢٠٢١. ڕوانگە و ڕەخنە. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. .٥٢٠٧=http://rwangauraxna.com/detail.aspx?IDNews
- سەعید, د. نەزاکەت حسین حەمە. ٢٠١٩. سەنتەری میترۆ بۆ داکۆکیکردن لە مافی ڕۆژنامەنوسان. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٨, ٢٠٢١. .www//:https .٦٧٣=Jmare&٤٦=NusarID?aspx.drejaWtar/org.metroo
- ئەحمەد, نەوزاد عەلی. ٢٠١٩. کوردستانی نوێ. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٨, ٢٠٢١. .٣٩٩٤٧=p?/org.knwe//:https
- میکە, هاوکار عیزەت. ٢٠١٩. چاوی کورد. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. .detailsWtar/com.chawykurd//:http .٢١٢٤=Jmare&١٠٨٦=NusarID?aspx
- قەشقەیی, سەرتیپ. ٢٠٢١. ڕوانگە و ڕەخنە. دەسپێگەیشتوو ٥ ١٩, ٢٠٢١. .٥٢٥٧=IDNews?aspx.detail/com.rwangauraxna//:http

دووەم: سەرچاوە بەزمانی عەرەبی

كتێب:

- العراقي, بيت الاعلام. ٢٠١٧. قاموس الكراهية. بيت الاعلام العراقي. بغداد: دار الحكمة للنشر.
- اليامين, بن تومي. ٢٠١٥ . محاضرات في التحليل الخطاب.
- إيزابيلا فيركلاو، نورمان فيركلاو. ٢٠١٦. تحليل الخطاب السياسي . ديمشق: دار الفرقد.
- أيوب بارزاني. ٢٠١١. الحركة التحررية الكردية وصراع القوى الإقليمية والدولية: ١٩٥٨ – ١٩٧٥. جنيف: دار نشر حقائق المشرق.
- ترجمة: د. فواد شاهين تاليف فرنسيس بال. ٢٠١٣. الميديا. دار الكتاب الجديد المتحدة.
- المعاني. ٢٠٢١. «المعاني لكل رسم معني." المعاني.
- د. سعد سلمان المشهداني. ٢٠١٧. مناهج البحث الاعلامي. دار الكتاب الجامعي . العين: دار الكتاب الجامعي .
- د. عبد الرزاق الدليمي. ٢٠١٦. نظريات الاتصال في القرن الحادي والعشرين. عمان - الاردن: دار اليازوري العلمية للنشر و التوزيع.
- دايك, فان. ٢٠١٠. من نحو النص الى تحليل خطاب النقدي.
- دايک,ڤان.٢٠١٤.الخطاب و السلطة ص٢٩.القاهره:المركز القومى للدراسات.
- روث فوداك,ميشيل ماير،. ٢٠١٤. مناهج تحليل النقدي للخطاب.

القاهــرة: المركــز القومــي للترجمــة.

- ســامي شــورش. ٢٠١٩. كردســتان و الاكــراد. اربيــل: مطبعــة روزهــلات، الطبعــة الثانيــة.
- شكيب عقراوى. ٢٠٠٧. سنوات المحنه فى كردستان. اربيل: مطبعة الثقافة.
- صلوي, د. عبدالحافظ عواجى. ٢٠١٢. «نظريات التاثير الاعلامية."
- عصمــت شريــف وانــلي. ١٩٦٨. المســألة الكردية في ســوريا، ط١. منشــورات جمعيــة الدفــاع عــن حقوق الشــعب الكــردي، د.م.ن.،
- فــان دايــك. ٢٠١٠. فــان دايك،مــن نحــو النــص الى تحليــل خطــاب النقــدي،٢٠١٠،ل٣٦-٣٧. القاهــرة: المركــز العــربي للترجمــة.
- فريــد اســسرد. ٢٠٠٨. اصــول العقائــد البارزانيــة. ســليمانية: مركــز كردســتان للدراســات الاســتراتيجية.
- محمــد شــومان. ٢٠٠٧. تحليــل الخطــاب الإعلامي،أطــر نظريــة ونمــاذج تطبيقيــة. القاهــرة : الــدار المصريــة اللبنانيــة.،
- هشام عطية عبدالمقصود. ٢٠١٠. دراسات في الاعلام. القاهرة: العربي للتوزيع.
- محمد،نورهان. ٢٠١٧. دراسة في ضوء التحليل النقدي للخطاب.
- د.كريــم محمــد حمــزة. ٢٠٠٦. تحليــل مضمــون الخطــاب الاتصــالي سوســيولوجيا فهــم الآخــر. بيــت الحكمــة. بغــداد: بيــت الحكمــة.
- د.محمــد زليطنــى. ٢٠١٤. مــن تحليــل الخطــاب الى تحليــل النقــدي للخطــاب،. الخطــاب١٧.

نامەی ماستەر و دکتۆرا:

- أسامة غازي المدني. ٢٠١٥. دور شبكات التواصل الاجتماعي في تشكيل الرأي العام لدى طلبة الجامعات السعودية. جامعة أم القرى. المملكة العربية السعودية: جامعة أم القرى.
- أحمد اسماعيلي. ٢٠١٩. «أيديولوجيا الإعلام الجديد والوعي الزائف مقاربة في استراتيجيات الإقناع وصناعة الواقع." مجلة الدراسات الإعلامية العدد الثامن (المركز الديمقراطي العربي- برلين- ألمانيا): ٦٤-٧٩.
- الربيعي, أمجد علي. ٢٠٢٠. نظرية التأطير الاعلامي . بابل: كلية المستقبل الجامعية.
- المصري, منى احمد. ٢٠١٠. الكتاب و الادباء الاردنيون و الاشباعات المتحققة لهم من الوسائل الاعلام التقليدية و الرقمية. عمان: جامعة الشرق الاوسط.
- الواحد, د/ زينب عبد العظيم عبد. بێ بەروار. مادة)نظريات االعالم(. المنيا: جامعة المنيا,قسم االعالم التربوي.
- آمنة حمراني. ٢٠١٣. «دور اإلعالم الجديد في تنمية الوعي السياسي في الوطن العربي دراسة وصفية." مجلة آالداب والعلوم اإلنسانية الحادي عشر (جامعة باطنة ١): ١٣٤.
- بكار, سعيد. ٢٠١٢. الخطاب الاخباري و السلطة. اغادير: جامعة اغادير, المغرب.
- الناصر عمارة. ٢٠٢١. خطاب الكراهية التحديات و السبل المواجهة. اسطنبول: Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS).

- جوزيـف أنطـون مـتري. بـلا تاريـخ. دور قنـوات التلفزيـون الحكوميـة و الخاصـة في تشـكيل معـارف الشـباب و اتجاهاتـه نحـو قضايـا الامـن القومـي المـصري. قاهـرة: كليـة الاعـلام جامعـة قاهـرة.
- د. صخـر احمـد الخصاونـة. ٢٠٢١. «دور وسـائل التواصـل الاجتماعـي في نـشر خطـاب الكراهيـة مـن وجهـة نظـر الصحفيـين الأردنيـين." مجلـة الجامعـة الاسـلامية للدراسـات الشرعيـة و القانونيـة ٢٩ (معهـد الاعـلام الاردني): ٣٠٠-٣٢٢.
- د. مجـدي عبـد الجـواد. ٢٠١٩. التسـويق السـياسي،المفهوم و المكونـات. الدراسـات الاعلاميـة. اسـطنبول: المعهـد المـصري للدراسـات.
- رأفـت مهنـد عبـد الـرزاق. ٢٠١٣. دور مواقـع تواصـل الاجتماعـي في تشـكيل الوعـي السـياسي. البـترا, الاردن: جامعـة البـترا الاردنيـة.
- سـعيد بـكار. ٢٠١٢. ،الخطـاب الاخبـاري و السلطة،رسـالة ماجسـتير،٢٠١٢ ل٥٥). اغاديـر: جامعـة ابـن زهـر.
- شـاكر فاطمـة شـيماء، ضيـف هلـلا سـهية. ٢٠٢١. خطـاب الكراهيـة والعنصريـة في وسـائل التواصـل الاجتماعـي وأسـاليب الوقايـة مـن وجهـة نظـر طلبـة جامعـة المسـيلة. المسـلية: جامعـة محمـد بوضيـاف بالمسـيلة.
- شـدان يعقـوب خليل ابـو يعقـوب. ٢٠١٥. اثـر مواقع التواصـل الاجتماعي عـلى الوعـي السـياسي بالقضيـة الفلسـطينية لـدى طلبـة جامعـة النجـاح الوطنيـة. نابلـس: جامعـة النجـاح الوطنيـة, نابلس, فلسـطين.
- شـيماء, شـاكر فاطمـة. ٢٠٢١. خطـاب الكراهيـة والعنصريـة في وسـائل التواصـل الاجتماعـي وأسـاليب الوقايـة مـن وجهـة نظـر طلبـة جامعـة

المسـيلة . المسـلية: جامعـة محمـد بوضيـاف بالمسـيلة.

- صالـح, أشرف عصـام فريـد. ٢٠١٦. دور مواقـع التواصـل االجتماعـي في زيـادة المعرفـة بالقضايـا السياسـية لـدى الشـباب الجامعـي األـردني. جامعـة الـشرق األوسـط. عـمان, الاردن: جامعـة الـشرق األوسـط.
- عبدالله حسـن القايد. ٢٠١٩. (،التحليل النقدي للخطاب: الخطاب اإلعالمي للدول المحاصرة لقطر,رسالة ماجستير،٢٠١٩)ل٥٨. دوحة: جامعة دوحة .
- قاسـم حسين السـعدي. ٢٠١٩. «استراتيجية التسويق في التنافس الانتخابي." مجلـة جامعـة بابـل للعلـوم الانسـانية (كليـة اداب/جامعة بابـل): ٥٨-٥٩.
- لطـرش, فطـوم. ٢٠١٤. اسـتخدام الطلبـة للموقـع الالكـتروني الرسـمي للجامعـة و الاشـباعات المحققـة منـه. بسـكرة: جامعـــة محمـــد خيضـــر.
- محمـد بـن عمـر المدخـلي. ٢٠١٣. منهـج تحليـل المحتـوى تطبيقـات عـلى مناهـج البحـث. جامعـة ملـك عبدالعزيـز. جـدة: جامعة ملـك عبدالعزيز.
- مقـدم احـلام صـارة. ٢٠١٤. اسـتراتيجية الاقنـاع السـياسي في التسـويق السـياسي. وهـران: جامعـة وهران/كليـة العلـوم الاجتماعيـة.
-ناديـة بـن ورقلـة. ٢٠١١. دور شـبكات التواصـل الاجتماعـي في تنميـة الوعـي السـياسي. الجلفـة, الجزائـر: جامعـة الجلفـة.
- ٢٠١١. دور شـبكات التواصـل الاجتماعـي في تنميـة الوعـي السـياسي و اإلجتماعي لدى الشباب العربي . جامعة ال جلفة . الجزاير : جامعة ال جلفة
- ناصر الرحامنة. ٢٠١٨. خطاب الكراهية في شبكة الفيس بوك في الأردن دراسة مسحية. جامعة الشرق الأوسط. عمان, الاردن: جامعة الشرق الأوسط.

توێژینەوەی بڵاوکراوە:

- محمد, عدة. ٢٠٢١. «آليات التأطيرإلاعالمي في التقاريرإلاخبارية التلفزيونية Djoussour El-maaréfa جسور المعرفة المجلد ٧ عدد ٣: ٣١٥.
- محمد طاوي. ٢٠١٩. التحليل النقدي للخطاب:مفاهيم و مجالات و تطبيقات. برلين: المركز الديموقراطي العربي للدراسات االستراتيجية والسياسية واالقتصادية - ألمانيا - برلين.
- عبدربه عبدالقادر العنزي. ٢٠١٦. «تأثير وسائل إالعالم الجديد على المجال العام والتسويق السياسي." مجلة جامعة األزهر - غزة (غزة، سلسلة العلوم إالنسانية ٦١٠٢ ،المجلد ٠١ ،العدد ٦): ٣٠١-٣٣٢.
- صفية, د. عبد االله بن ناصر الحمود، د. علاء الشامي، د. عبد اللطيف بن. ٢٠١٦. أطر المعالجة الإعلامية للمشروعات الاقتصادية الكبرى في الدول العربية. الرياض: الجمعية السعودية للإعلام والاتصال.
- عبدالسلام, د. سعد. ٢٠٢١. "جذور صناعة خطاب الكراهية في ثقافة المجتمع المعاصر." مجلة التميز الفكري للعلوم الاجتماعية و الانسانية العدد الخامس (جامعة زيان عاشور الجلفة): ٥٨-٧٤.
- رندا, بوسعيد. ٢٠١٧. التغير الاجتماعي والحتمية التكنولوجية لوسائل الإعلام، قراءة في نظرية مارشال ماكلوهان -. الجلفة، الجزاير: جامعة الجلفة.

- د.هالـة عبـد اللـه أحمـد. ٢٠١٣. «دور إلاعـالم الجديـد في تكويـن الوعـي السـياسي لـدى الشـباب." مجلـة الحكمـة للدراسـات الاعلاميـة والإتصاليـة (كليـة إلاعـالم - جامعـة أم درمـان إلاسـلامية) ٤ (كليـة إلاعـالم - جامعـة أم درمـان إلاسـالمية): ١٨٦-٢٠٦.
- دباغــين, جامعــة محمــد لمــين. ٢٠٠٨ . نظريــة الحتميــة التكنولوجيــة لمارشــال ماكلوهــان،. ،الجزايــر- ســطيف.: مجلــة الادب و العلــوم الاجتماعيــة، العــدد الســابع.
- دكتور/هشـام رشـدى خيراللـه. بـلا تاريـخ. محـاضرات في نظريـات الاعلام. جامعـة المنوفية.
- تـواتي, د. نورالديـن. ٢٠١٣. ماكلوهـان مارشـال,قراءة في نظرياته بين الأمس و اليـوم،. الجزايـر: مجلـة العلـوم الانسـانية و الاجتماعيـة, العـدد العـاشر.
- ٢٠١٩. أيديولوجيـا الإعـلام الجديـد والوعـي الزائـف . مجلـة دراسـات الاعلاميـة. برلـين, المانيـا: المركزالديمقراطـي العـربي.
- د. يـاسر عبيداللـه، د. رمـزي عـودة. ٢٠١٩. «مواقـع التواصـل االجتماعـي وعالقتهـا بالوعـي الشـبابي بالحـق في التنظيـم." مجلـة جامعـة الاسـتقالل للأبحـاث المجلـد)٤) (العـدد ١): ٢٦٣-٢٩٦..
- حســن هــادي رشــيد. ٢٠١٩. مجلــة العلــوم السياســية, كليــة علــوم السياســية, جامعــة بغــداد. تاريــخ الوصــول ١١ ٥, ٢٠٢١.
- حفيظـة مخنفـر. ٢٠١٨. مقاربـة سوسيو-لسـانية لتحليـل خطـاب الحيـاة اليوميـة. مجلـة العلـوم االجتماعية,المجلـد ١٥ العـدد٢٦-

- حيـدر فـلاح زيـد. ٢٠٢٠. النظريـة الحتميـة التكنولوجيـة النظريـة القيمية في الاعـلام. بغـداد, العـراق: كليـة الاعلام.
- خلـود سـالم صالـح. ٢٠٢٠. «دور المنصـات العالميـة االلكترونيـة في محاربـة خطـاب الكراهيـة." مجلـة الدراسـات اإلعالميـة العـدد الحـادي عـشر (المركـز الديمقراطـي العـربي- برلـين- ألمانيـا-): ٧٤-٩٢.
- خمايســة, محمــد. ٢٠١٩. دليـل تجنـب التمييـز وخطـاب الكراهيـة في الاعـلام. الدوحـة: معهـد الجزيـرة للاعـلام.
- فاطمــة عبــد الكاظــم. ٢٠١٧. التســويق الســياسي وتشــكيل اجتاهــات الــراي العـام يـف مواقـع التواصـل االجتماعـي. كليـة اإلعـالم - جامعـة بغـداد. بغـداد: جملـة الباحـث اإلعالمـي.
- د. رضــوان بوجمعــة. ٢٠٢٠. خطابــات الكراهيــة و التعريــض. مرصــد الاعــلام في الــشرق الاوســط و شــمال افريقيــا.
- بــداني فــؤاد جامعــة ســعيدة. ٢٠١٤. حتميــة ماكلوهــان لفهــم قيميــة عــزي عبــد الرمحــان. الجزائــر : مجلــة الدراســات والبحــوث االجتماعيــة- جامعــة الــوادي.

پێگەی ئەلکترۆنی:

- (الهام سرحان،. ٢٠١٧. ١٧ يوليو. com.mawdoo٣/ مفهوم_الخطاب_الإعلامي.
- ٢٠١٩. TRT عربي. تاريخ الوصول ٢٥ ,١ ,٢٠٢١. https://www.trtarabi.com/issues/.
- ارقام. ٢٠٢٢. Accessed www.argaam.com. ٣ ١٤, ٢٠٢٢.
- www.argaam.com/ar/article/articledetail/id/١٤١٠٤٤٢
- اسود, مسرور. ٢٠١٩. Accessed ٩ ٩, ٢٠١٩. https://www.addustour.com.
- الابراهيم. ٢٠٢٠. القبس. Accessed ٩ ١٤, ٢٠٢٢. www.alqabas.com/article/٥٧٨٩٢٢٥-الإبراهيم-الصحافة-الصفراء-الاستخدام-الأول-الظهور-والانتشار.
- الاسدي, كاظم. ٢٠٢١. الحوار المتمدن. Accessed ٩ ١٤, ٢٠٢٢. www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=٧١٤٨٦٣.
- الربضي, رنا. ٢٠٢٠. Accessed molhem.com/. ٣ ١٣, ٢٠٢٢. https://molhem.com/@Rana_alrabadi/.
- الريامي, سامي. ٢٠١٥. Accessed emaratalyoum. ٩ ٢, ٢٠٢٢. www.emaratalyoum.com/opinion/٢٠١٥-٠٦-٣٠-

- السالم, د.فاطمة. ٢٠١٦. القبس. Accessed ٣ ١٤, ٢٠٢٢. https://alqabas.com/article/٦٥٦٧.
- السلام, فردوس عبد. ٢٠١٩. Accessed ٩ ٢, ٢٠٢٢. www.aljazeera.net/amp/blogs/٢٠١٩/٩/٨/الأخبار-الزائفة-وفوضى-مواقع-التواصل.
- الشحي, أحمد محمد. ٢٠٢٢. البيان. Accessed ٩ ١٥, ٢٠٢٢. www.albayan.ae/opinions/articles/٢٠٢٢-٠٢-١٧-١,٤٣٧١٤٨٠.
- العاصي, حسن. ٢٠١٩. Accessed ٣ ١٤, ٢٠٢٢. aljadeedmagazine.com/خطاب-الكراهية.
- العربي, أسباب الفجوة الرقمية في عالمنا. ٢٠٠٦. القبس. Accessed ٥ ١١, ٢٠٢١. https://alqabas.com/article/٢٧٧٢٠٣.
- القرعان, حاتم. ٢٠٢٢. عمون. Accessed ٨ ٣١, ٢٠٢٢. https://www.ammonnews.net/article/٦٣٧٤٤٠.
- المؤمن, د.أقبال. ٢٠١٦. نظرية تحليل التأطير الاعلامي. اهداف الاقلام http://ahdafalaklam.blogspot.com/٢٠١٦/١١/blog-post_١.html
- توفيق حميد كاطع. ٢٠١١. الحوار المتمدن. تاريخ الوصول ١٠ ٥, ٢٠٢١. https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=٢٥٦٠٠٣.
-
- جاسم, رانيا موفق. ٢٠٢٠. Accessed ٩ ٢٤, ٢٠٢٢. alnahrain.iq.

.٤٨٣/www.alnahrain.iq/post

- حسن اليوسفي المغاري. ٢٠١٧. الجزيرة. تاريخ الوصول ١٠ ٣, ٢٠٢٢. .net.aljazeera.www//:https
- /jcopolicy/php.index/iq.edu.uobaghdad.jcopolicy//:https .٤٤٦/view/article
- خيرون, نزار. ٢٠٢٠. www.aljazeera.net. Accessed ٩ ٢, ٢٠٢٢. www. /aljazeera.net/amp/blogs/٢٤/٥/٢٠٢٠/مسار-الأخبار-الزائفة-بين-الصناعة.
- خمسات. ٢٠٢٢. خمسات. Accessed ٩ ١٤, ٢٠٢٢. blog.khamsat. com/emojis-importance-guide
- د. السيد الخطاري. ٢٠٢٠. المركز الأوروبي للدراسات الاستراتيجية العربية والأفريقية. تاريخ الوصول ١٠ ٥, ٢٠٢١. /com.ecfaas//:https
- د. حافظي زهير. ٢٠٠٨. Cybrarians Journal. تاريخ الوصول ١١ ٥, ٢٠٢١. _com=option?php.index/info.cybrarians.journal//:http view&content
- د. سيف عبان. ٢٠١٦. «وسائل الإعلام الساخنة والباردة عند مارشال ماكلوهان." facebook.
- د. عادل يعقوب الشمايله. ٢٠١٩. عمون: صوت الاغلبية الصامتة. تاريخ الوصول ٢٥ ١, ٢٠٢١. /https://www.ammonnews.net/article

.٤٤٥٢١٧

- د. فاطمة السالم. ٢٠١٦. القبس . تاريخ الوصول ١٩ ,٥ ,٢٠٢١. https:// alqabas.com/article/٦٥٦٧ .
- د. محمد مصطفى علوش. ٢٠١٦. Al Sharq الشرق. تاريخ الوصول ١١ ,٥ ,٢٠٢١. https://al-sharq.com/opinion/٠٣/١٢/٢٠١٦/.
- د. وجدي حلمي عبدالظاهر. ٢٠١٠. ايلاف. تاريخ الوصول ١١ ,٥ ,٢٠٢١. https://elaphblogs.com/post/.
- د.قحطان حسين طاهر. ٢٠٢٠. ٦ ايلول annabaa.org/arabic/autho /articles ٢٤٤٢٥.
- راشد, خالد ابو. ٢٠٢٠. alarabiya.net. Accessed ٩ ,٢١ ,٢٠٢٢. www. alarabiya.net/amp/sport/videos /٢٠٢٠/٠٨/١٢/.
- رند عتوم. ٢٠٢٠. عربي. تاريخ الوصول ١١ ,٥ ,٢٠٢١. https://e٣arabi. com /
- سرينيفاسن, رامش. ٢٠١٧. العرب . Accessed ٥ ,١٧ ,٢٠٢١. https:// alarab.co.uk/ .
- شيرين السيد. ٢٠٢١. المرسال . تاريخ الوصول ١١ ,٥ ,٢٠٢١. https:// www.almrsal.com/post/٩٩٥٤٨٤ .
- صالح, عامر. ٢٠١٧. الحوار المتمدن. دەسپێكەيشتوو ١٠ ٣. https:// www.ahewar.org .

- عبدالمؤمـن, د. نـوال. ٢٠١٦. نظريـة تحليـل التأطـير الاعلامـي. اهـداف الاقلام http://ahdafalaklam.blogspot.com/٢٠١٦/١١/blog-post_١.html .
- فـؤاد, عبـير. ٢٠٢٠. arabi٢١. Accessed ٩ ٢, ٢٠٢٢. https://arabi٢١.com/story/١٢٧٣٨٩٤/ .
- فـوزي, اللـواء اشرف. ٢٠٢١. جريـدة اجـواء العربيـة. Accessed ٣ ١٤, ٢٠٢٢. elwatanlife.com/هل-الكراهية-والعنف-حراك-الكنبة-ام-خطـا/.
- لبنـى مهـدي. ٢٠٢٠. العـربي. تاريـخ الوصـول ١١ ٥, ٢٠٢١. https://e٣arabi.com/.
- لعيـاضي, نـصر الديـن. ٢٠٢١. aljazeera.net. Accessed ٩ ٢٤, ٢٠٢٢. studies.aljazeera.net/ar/article/٥٠٧٢.
- محمـد مـروان. ٢٠٢١. موضـوع. تاريـخ الوصـول ٢٥ ١, ٢٠٢١. https://mawdoo٣.com
- سـعد بـن محـارب المحـارب. ٢٠١٢. الجزيـرة الثقافيـة . تاريـخ الوصول ١٧ ٥, ٢٠٢١. https://www.al-jazirah.com/culture/٢٠١٢/٢٠١٢٢٠١٢/aoraq٣٥.htm .
- مـدن, د. حسـن. ٢٠١٣. المنـبر التقدمـي للمملكـة بحريـن. Accessed ٥ ١٧, ٢٠٢١. https://www.altaqadomi.org/?p=٧٢٥١ .
- مهـدي, لبنـى. ٢٠٢٠. عـربي. Accessed ٥ ١٧, ٢٠٢١. https://e٣arabi.

/com

- —. ٢٠٢٠. ما هي سمات نظرية تحليل الإطار الإعلامي وأهميتها؟. Accessed ٦ ٢٣, ٢٠٢٢. https://e٣arabi.com/.
- ميسر, ويكي. ٢٠٢١. wikimisr.com. Accessed ٥ ١٧, ٢٠٢١. https://wikimisr.com/.
- ناجي, مصطفى. ٢٠١٨. كانون الاول ١٩. www.anfasse.org/قصة-و-دراسات-أدبية/٢٦-دراسات-ادبية-ونقدية/٩٤٩٥-مفهوم-تحليل-الخطاب--مصطفى-ناجي.

سێیەم: سەرچاوەکان بە زمانی ئینگلیزی

- amnesty. 2014. https://www.amnesty.org. Accessed 3 13, 2022. https://www.amnesty.org/ar/what-we-do/freedom-of-expression
- BEY, Ahlem. 2013. Frame Analysis Theory.
- Brittan Heller, J.D., and Larry Magid, Ed.D. 2019. connect safely. Accessed October 2019. https://www.connectsafely.org./
- Brusco, Nora Futtner and Natalia. 2021. Geneva International Centre for Justice (GICJ).
- Accessed 3 10, 2022. Geneva International Centre for Justice (GICJ).
- DAN. 2021. digitalagencynetwork.com. Accessed 3 14, 2022. digitalagencynetwork.com/this-is-why-Facebook-is-still-more-important-than-ever./
- DOLLARHIDE, MAYA. 2021. Investopedia. Accessed 3 12, 2022. https://www.investopedia.com./
- france24. 2016. france24. Accessed 9 2, 2022. https://amp.france24.com/ar/20161202.

- Giansiracusa, Noah. 2021. www.wired.com. Accessed 3 14, 2022.
- www.wired.com/story/facebooks-deceptive-math-when-it-comes-to-hate-speech.
- Grammerly. 2020. Grammerly blog. Accessed 9 18, 2022. www.grammarly.com/blog/how-long-is-a-paragraph./
- Guterres, António. 2019. The Wildfire of Hate Speech. Accessed Jun 24, 2019. https://minujusth.unmissions.org.
- kaiciid. 2021. kaiciid dialogue center . Accessed 4 18, 2021. https://www.kaiciid.org/ar.
- kolzchut. 2022. kolzchut.org.il. Accessed 9 21, 2022.
- marefa. n.d. marefa. Accessed 9 2, 2022. https://m.marefa.org/simplified.
- Mumen, Dr. Ekbal Al. 2016. http://ahdafalaklam.blogspot.com/. Accessed 9 24, 2022.
- .http://ahdafalaklam.blogspot.com/2016/11/blog-post_1.html?m=1.
- Ninana. 2022. ar. ninanelsonbooks. Accessed 9 21, 2022. ar.ninanelsonbooks.com/significado-de-amenaza.

- NORA FUTTNER, NATALIA BRUSCO. 2021. Hate Speech is on the Rise. Geneva: Geneva International Centre for Justice (GICJ).
- RS. 2022. rs.ksu.edu.sa. Accessed 9 24, 2022. rs.ksu.edu.sa/issue-1295/5084.
- SEP. 2022. Hate Speech. Stanford Encyclopedia of Philosophy.
- Simplilearnrn. 2022. simplilearn. Accessed 3 12, 2022. https://www.simplilearn.com.
- Steven, Frank E. 1903. The Black Hawk War. USIA: Basic Readings in U.S. Democracy.
- Sullivan, Alex. 2015. medium.com. Accessed 9 24, 2022.
- medium.com/@alex.sullivan1794/society-in-the-eye-of-marshall-mcluhan-f4b85807783.
- un. 1991. digitallibrary.un.org/. Accessed 9 23, 2022. digitallibrary.un.org/record/110659?ln=en.
- un. 2019. United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. new york un.
- wiki. n.d. ewikiar.top. Accessed 9 21, 2022. ewikiar.top/wiki/Verbal_abuse.

Abstract

The title of this research (The Role of Social Networks in the Spread of Hate Speech in the Kurdistan Region) is a descriptive research based on content analysis. The research data are from the Facebook pages of six news websites (Politic Press, Diplomatic, Bwar Mmedia, Standar Kurd, Xor, Malik).

Their effect is due to the fact that they do not comply with journalistic ethics, laws and rules. Rather, they are an extension of the discourse of political parties. Although none of these examples indicate that they belong to a political party or are close to it, it is clear to which party they belong.

The research samples were taken during a month: from 1.6.2022 to 2022 1/7/, in each of the six pages of the social network Facebook, by creating a hypothetical week, through the method of content analysis data were analyzed.

This study is a scientific effort To know and understand the way, direction and extent of the spread of the discourse on social networks. The reaction and reflection of such discourse at the community level and its consequences by the recipients. The most important conclusions of this study are that the discourse of repression has accumulated in different ways and at different levels,

has emerged from the state and phenomenon and is becoming a social disease, the consequences of which have caused political and social division.

بەرهەکانی نووسەر:

- نەجەف لە چاوەڕوانی ئیمامدا
- النجف في انتظار الإمام
- Najaf is waiting for Imam
- IMAMI Bekleyen Necef
- بارزانی، پێشمەرگەی سەربەخۆیی
- Mesud Barzani Pesmergeye serxwebune
- لە پاریسەوە تا تەیراوە
- گوتاری خۆڕادەستکردن، گەڕانەوە بۆ جەللاد
- مەسرور بارزانی، سەرەتایەکی نوێ
- Mesrur Barzani, Despekek Nu
- Yeni Bir Baslangik, Mesrur Barzani
- Yazidis Before the Arrival of ISIS
- چاوگی هێز، حەقیقەتی بارزان، فکر و فەلسەفە و ڕێباز
- تەشەنەکردنی گوتاری ڕکوکینە لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا

ناسنامەی دەستە

پرۆژەی دەستەی ئینسکلۆپیدیای پارتی دیموکراتی کوردستان، لە پێناو ناساندن، کۆکردنەوە، بە دیکۆمێنتکردن و بڵاوکردنەوەی مێژووی پڕ لە سەروەریی کار و خەباتی پارتی دیموکراتی کوردستان، لەسەر پێشنیازی ڕێزدار مەسرور بارزانی، لە ساڵی ٢٠١٤ دامەزراوە.

ئەم بەرهەمەی بەردەستی بەڕێزتان بەشێکە لە هەوڵ و ئامانجەکانی ئەم پرۆژەیە.

P.D.K ENCYCLOPEDIA